

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ

III міжнародна науково-практична конференція

«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ»

м. Кривий Ріг

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ДОНЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ

**Кафедра державно-правових дисциплін
та міжнародного права факультету №3**

Юридична клініка «ЗАХИСНИК»

ГО «АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ ДЮІ»

ІІІ МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ
ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ»**

30 квітня 2020 року

**м. Кривий Ріг
2020**

Р 31 Рекомендовано Вченою Радою Донецького юридичного інституту МВС України (протокол № 9 від 27 травня 2020 року)

Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (30 квітня 2020 року). – ДЮІ, Кривий ріг, 2020 - 274с.

У збірнику представлені доповіді, які були подані на III міжнародну науково-практичну конференцію «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів», що відбулась у Донецькому юридичному інституті МВС України 30 квітня 2020 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: діяльність правоохоронних органів щодо захисту прав і свобод людини в умовах сучасної правової доктрини; конституційні та міжнародно-правові механізми та гарантії забезпечення прав людини; дотримання прав і свобод людини у кримінальному провадженні: теорія і практика; проблеми захисту прав людини у кримінальному, кримінально-виконавчому праві та кримінології; адміністративно-правове регулювання реалізації прав і свобод людини в сфері публічної влади; сучасні комунікації та мовна політика в реалізації захисту прав людини

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет III міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів» не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ЗМІСТ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Бєляєва К.О. <i>Науковий керівник –Дмитрук І. М</i> ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	13
Бухоризода Б.Р. УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБО КВАЛИФИЦИРУЮЩИХ ПРИЗНАКОВ СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ – ТОРГОВЛИ ДЕТЬМИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН	16
Гусяк М. П СТАТУТИ ЯК ОСОБЛИВІ ПРАВОВІ АКТИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ, ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	19
Дужак О.В., Скуменко А.О., Макаров С.В. <i>Науковий керівник — Нестеренко К. О.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ	22
Лантух І. С., Бразалук В. П. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	26
Лантух І. С., Липки Я. В. КІБЕРЗЛОЧИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	30
Макаренко О.Ю. ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНЕ НЕ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ	32
Прокопенко К.М. <i>Науковий керівник- Припутень Д.С</i> СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	38
Родевич В.Ч. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ СУБ'ЄКТОВ ОПЕРАТИВНО- РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	43

Рыбаключева О.З.	46
ПРОФЕСИОНАЛЬНЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЫ	
Скобелев В. П.	51
О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ИСЧИСЛЕНИЯ И УПЛАТЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОШЛИНЫ ПО СУДЕБНЫМ ДЕЛАМ В НОВОЙ РЕДАКЦИИ НАЛОГОВОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	
Соловйова Ю.І.	55
Науковий керівник – Пекарський С.П	
ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	
Троцай Ю. В.	58
Науковий керівник - Павліченко Є.В.	
РОЛЬ ПОЛІПШЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПРИ ЗАПРОВАДЖЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	
Хлабистова К. В.	60
ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ	
Чечель А.О.	64
Науковий керівник - Шинкаренко І.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ З БОКУ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ДІТЯМ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ ВІД БУЛІНГУ	
Шинкаренко І. О.,	67
ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНКИ- ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Бугай Ю. Р.	69
Науковий керівник - Кичун В. І.	
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ	
Ворошилова А. Л.	71
Науковий керівник- Панькевич В. М.	

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ	
Забейворота А.И., Чмыга О.В.	74
ПРАВОВАЯ СИСТЕМА СНГ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	
Зеленіна М.В.	76
Науковий керівник - Наливайко Л.Р.	
ІНСТИТУТ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	
Кондратов В. Г.	79
ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	
Можечук Л.В.	82
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	
Мосієвич Т.Ю.	85
РОЗБУДОВА ВІТИЗНЯНОЇ МОДЕЛІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	
Обушко В. В.	87
ЗАХИСТ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	
Павліченко Є.В.	89
ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	
Пересада О. М.	93
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	
Полєшко Е П.	95
ЗАБЕПЧЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ІНОЗЕМЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ	
Прусенок Е.Д.	98
Научный руководитель – Мазаник Е.Н.,	
КОНСТИТУЦИОННЫЙ КОНТРОЛЬ КАК ГАРАНТИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА	
Солдатенко О.А. , Пяничук М.С.	100
ЗАХИСТ СВІДКІВ, ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, В УКРАЇНІ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	
Фоміна О.О., Деревянко Б.В.	104
«БАТЬКІВСЬКЕ ВІДЧУЖЕННЯ»: ЩОДО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДІЯННЯ	
Черевко М. В.	106
Науковий керівник- Лантух І. С.	

ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ: ЗА ЧИ ПРОТИ? Шевцова П.В. <i>Науковий керівник – Наливайко Л.Р.</i>	107
ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ Шемет У.Р. <i>Науковий керівник- Орлова О.О.</i>	109
МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ Ямкова Т.І.	112
ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ	

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Ватраль А.В. ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	116
Гвоздюк В.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)	120
Грідіна К.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ВНАСЛІДОК ПРОВЕДЕННЯ НСРД	124
Гуров А. О. <i>Науковий керівник - Шульга А. О.</i> ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ТА ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЯК НАПРЯМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	128
Жданюк К. Г. <i>Науковий керівник - Орлова О.О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	130
Емельянов С.Л. К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ ПРЕДМЕТА ДОКАЗЫВАНИЯ ПО ГРАЖДАНСКОМУ ИСКУ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ	133

Ікаєв А.Р.	137
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
Корольова О. А., Юрченко Д.Г.,	140
Науковий керівник- Шведова Г. Л.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 161 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	
Кудінов В.А.	142
СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ CUSTODY RECORDS ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ У СКЛАДІ ІТС «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»	
Леончик Я.Ю.	146
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ В МІСЦЯХ ПРОЖИВАННЯ АБО ПЕРЕБУВАННЯ ГРОМАДЯН	
Мамедов Юсиф Ісмаїл огли	149
Науковий керівник – Нестеренко К.О.	
ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРЕДСТАВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ПРОВАДЖЕННЯ	
Мудрецька Г. В.	152
ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	
Петрик Д.О.	155
Науковий керівник – Титула Д.В.	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ	
Резник Е. А.	158
Научний керівник – Шуленкова І. В.	
ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМИ И ПУТИ РЕШЕНИЯ	
Свір П. В.	160
ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	
Соловійов В. О.	163
Науковий керівник – Гловюк І. В.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОРЯДКУ САМОСТІЙНОГО ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ	
Сорока О. В., Шуленкова І. В.	167
К ВОПРОСУ О ПРАКТИЧЕСКОЙ И ТЕОРИТИЧЕСКОЙ ПРОБЛЕМАТИКЕ ВЫБОРА ЭТАПИЗАЦИИ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ	

**ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У
КРИМІНАЛЬНОМУ, КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ**

Ангелуца Н.П., Бантишев О.Ф. СПРОЩЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ГУМАНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	171
Бакута В.С. <i>Науковий керівник - Титула Д.В.</i> СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ ЯК ПРИМУСОВИЙ ЗАХІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ	175
Барган С. С. <i>Науковий керівник – Кубарєв І. В.</i> НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ УМОВ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ	179
Войтович Е.И <i>Научный руководитель - Шуленкова И. В.</i> СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ПОДХОДОВ К ПРОБЛЕМЕ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЕ	182
Голуб В.В. <i>Науковий керівник - Ткаченко А.В.</i> ДІЇ СЛІДЧОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	184
Коваль М. М. ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ	187
Коротич Е. А. КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРИЗНАКОВ СУБ'ЄКТА ПРЕСТУПЛЕННЯ, ПЕРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТТЕЙ 433 УК РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ, КАК СРЕДСТВО ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА	191
Котенко А.В. <i>Науковий керівник -Шульга А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В СУДІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА	194
Красій М.О. РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ДИТИНИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ	196
Пашкевич К. В. <i>Научный руководитель – Шуленкова И. В.</i>	198

ХИЩЕНИЕ ПУТЁМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНОЙ
ТЕХНИКИ В СИСТЕМЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ
СОБСТВЕННОСТИ

Титула Д.В.

202

ЗАЛЕЖНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ТА
КРИМІНАЛІСТИКИ

Чехович Ю.О.

203

Науковий керівник - Ткаченко А.В.

РОЛЬ ЗАХИСНИКА НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ТА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО

Шульга А.О., Копотун І.М.

206

НАРОДОВЛАДДЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ: КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА?

■ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Булгакова О.В., Каминський П.Д.

209

ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ДОВІРИ
ДО ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Гвоздев Д.В. , Федчук И.Л.

212

ПРОБЛЕМЫ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В
СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Горбарук І.С., Булгакова О.В.

215

ГУМАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ЧЕРЕЗ
ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТВАРИН

Дьяченко А.О.

218

Науковий керівник – Нестеренко К.О.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО
РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ
ЗАСАДИ

Ковалів М.В.

220

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ
ДЕРЖАВІ

Кузик Е.П

222

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ
ОСОБИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Лелеко А.М.	225
МІГРАЦІЙНІ РЕЖИМИ В УКРАЇНІ – ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	
Макаренко Н.А.	227
ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ ПОСИЛАННЯ В АКТАХ ПЕРЕВІРОК ОРГАНІВ ДПС НА НАЯВНІСТЬ ВИРОКІВ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ЗА СТ. 205 КК УКРАЇНИ	
Міненко К. В.	231
ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ	
Нестеренко К.О.	233
ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
Орєшкова А.Ф	236
ПРАВООХОРОННІ ТА ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНИ ЯК ГАРАНТИ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	
Палюх А. Я.	240
ОБМЕЖЕННЯ СПОРТИВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	
Павлович-Сенета Я.П., Нікітіна Ю.Д.	243
ГЕНЕЗИС АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ	
Пекарський С.П.	247
КОМПЕТЕНЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ	
Стребжева К.В.	250
Науковий керівник – Нестеренко К.О. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КООРДИНАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»	
Ткачева Д.В.	253
Научный руководитель – Телятицкая Т.В. ПРАВОВОЙ СТАТУС УЧАСТНИКОВ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	
Тріфонова Д.О.	256
МОЛОДІЖНА РАДА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ МІСТА	
Шевцова П.В.	258
Науковий керівник – Наливайко Л.Р. ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	

СУЧАСНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МОВНА ПОЛІТИКА В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

<i>Дегонский С.Ю.</i> ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЙ СФЕРЕ	261
<i>Єсімов С. С.</i> ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕРЖАВИ	265
<i>Лупанова В.О.,</i> <i>Науковий керівник - Пекарський С.П.</i> СУЧАСНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МОВНА ПОЛІТИКА В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	268
<i>Новицька І. В.</i> МЕТОД РОЗПІЗНАВАННЯ БРЕХНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІДСИЛЕННЯ КОГНІТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ	271

УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Організації

Адвокатське об'єднання «Альфа-Лекс»

Громадська організація «Молодіжна ліга майбутніх поліцейських»

ГУ «НПЦ Генеральної прокуратури Республіки Беларусь»

Костантинівське відділення поліції Бахмутського відділу поліції ГУНП в Донецькій області

Міністерство юстиції України

Навчальні заклади

Академія МВД Республіки Таджикистан

Академія ГУСПОЛ (Чеська Республіка)

Учреждение образования «Академия министерства внутренних дел Республики Беларусь»

Белорусский государственный экономический университет

Белорусский государственный университет

Брестский государственный университет им. А.С.Пушкина

Барановичский государственный университет Беларуси

Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Донецький юридичний інститут МВС України

Донецький національний технічний університет

Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Київський національний торговельно-економічний університет

Київський університет туризму, економіки і права

Львівський державний університет внутрішніх справ

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

Національна академія внутрішніх справ

Національна академія Служби Безпеки України

Національний університет «Львівська політехніка»

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Одеський державний університет внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Беляєва К. О.

*студентка 3 курсу факультету психології та педагогіки,
спеціальності «Середня освіта (Історія)»*

*Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського*

Науковий керівник – к. ю. н., доцент Дмитрук І. М.

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Права людини є загальнолюдською цінністю, а рівність прав і свобод усіх людей – це найвища суспільна цінність. Одним із поширених порушень законів та звичаїв війни були і лишаються порушення правил поведінки із цивільними особами під час збройних конфліктів. Вимоги про притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за порушення законів війни містяться в рішеннях не тільки в Потсдамської конференції 1946 р, а й в Женевській конвенції 1949 р. та II Додаткових протоколах 1977 року.

В умовах збройного конфлікту знаходяться під загрозою порушення права людини, і в першу чергу – це невід’ємне право на життя, здоров’я, особисту недоторканність, заборона рабства, заборона тортур. Наявність збройного конфлікту не є підставою заперечення прав людини, їх скасування.

Щоб уникнути зайвих страждань, нічим не виправданих жертв серед мирного населення, пов’язаних з військовими діями, Міжнародне гуманітарне право (далі МГП) встановлює не тільки принципи обмеження у виборі воюючих методів і засобів ведення війни, а й права захисту цивільних осіб у збройних конфліктах.

Цивільними особами вважаються будь-які особи, які не входять до складу збройних сил та не є членами збройної групи. Говорячи про правовий статус цивільних осіб у МГП, слід керуватися Наказом від 23.03.2017 р. № 164 МОУ «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України» [1].

Посилаючись на всі відповідні резолюції про захист цивільних осіб в збройному конфлікті, слід підкреслити два аспекта потреби захисту цивільних осіб.

По – перше, цивільні особи потребують допомоги під час активної фази збройного конфлікту – від перетворення на об’єкт збройного нападу та наслідків застосування сили проти військових цілей та комбатантів супротивника.

По – друге, коли цивільні особи потрапляють під владу супротивника. Зокрема, коли вони опиняються на території супротивної держави або коли територія, на якій вони мешкають, стає окупованою [2, с. 65].

Право військової окупації є комплексним інститутом МГП, основними джерелами якого є Женевська Конвенція IV Гуманітарного Права 1907 р. та звичаєві норми [3]. Міжнародне право відіграє важливу роль у регулюванні відносин, які виникають під час військової окупації. Численні обов'язки окупуючої держави зводяться, головним чином, до підтримання на окупованій території збереження існуючого порядку громадського життя, законів, інституцій, а також забезпечення поваги до цивільного населення та його захисту.

Значну роль із захисту жертв війни та подолання гуманітарних наслідків збройних конфліктів відіграють різноманітні правоохоронні установи, що мають різний правовий статус. Їх об'єднує наявність права на гуманітарний доступ, застосовних норм МГП. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності [4, ст. 16].

Відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права та заходів щодо попередження порушень МГП несе держава. Україна є стороною всіх основних міжнародних договорів із МГП. Згідно зі ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Тому всі міжнародні договори, на які надана згода Верховною Радою України, в тому числі, в порядку правонаступництва, є частиною законодавства України та підлягають додержанню всіма суб'єктами на території України [5].

Зобов'язання України щодо міжнародних звичаїв базуються на загальних нормах міжнародного права. Їхнє недотримання породжує міжнародно-правову відповідальність держави та міжнародну кримінальну відповідальність фізичних осіб.

Основними нормативно-правовими актами, прийнятими на виконання зобов'язань України у сфері МГП є: Кримінальний кодекс України 2001 р., а саме криміналізація воєнних злочинів, ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» [6] та Закон України від 08.07.1999 р. № 862IV «Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні» [7].

Підкреслюючи правоохоронну діяльність ЗСУ в регулюванні та дотриманні прав цивільних осіб під час збройних конфліктів, потрібно виокремити нормативно-правову базу, яка поширюється на військове формування. Перш за все це «Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України», Закон України від 24.03.1999 р. № 548XIV «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [8], Закон України від 15.04.2014 р. № 1207VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [9]. Слід не забувати про Пам'ятку військовослужбовця при виконанні

обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань [10] та Кодекс честі офіцера Збройних Сил України [11].

Визнаючи, важливе значення заходів ЗСУ щодо запобігання порушення прав та свобод цивільних осіб в результаті збройного конфлікту, слід підкреслити, що вони включають наступні заходи: введення в дію національного законодавства, забезпечення реєстрації затриманих, надання належної підготовки військовослужбовців, виготовлення і надання належних коштів, ідентифікація, зокрема, для військовослужбовців, створення національних інформаційних бюро відразу після виникнення збройного конфлікту.

Отже, в умовах збройного конфлікту проблема захисту цивільних осіб і забезпечення їх прав і свобод стає актуальнішою і значущою в сьогоденні. МГП містить спеціальну систему міжнародно-правових норм і механізмів їх реалізації, спрямованих на обмеження насильства під час війни та захист жертв війни. Не менш важливим є безперечне дотримання принципів гуманності, нейтральності, неупередженості та незалежності при наданні правоохоронних органів гуманітарної допомоги цивільним особам в умовах збройного конфлікту.

Література

1. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ України від 23.03.2017 р. № 164 МОУ
2. Міжнародне гуманітарне право / [Войтенко О.О., Гнатовський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О.,]– К. :Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. – 2017. - 145с
3. Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі: IV Конвенція від 18.10.1907р.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241
5. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 9
6. Кримінальний кодекс України: станом на 1 січня 2015р. / *Відомості Верховної Ради України*. - Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2015. – 227 с. – (Бібліотека офіційних видань).
7. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні: Закон України від 08.07.1999 р. № 862IV
8. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 р. № 548XIV
9. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207VII
10. Пам'ятка військовослужбовця при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань: Наказ МОУ 23.03.2017 № 164
11. Кодекс честі офіцера Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України від 31.12.1999 року 12. №412

Бухоризода Б.Р.

*к. ю. н., капитан милиции
заместитель начальника факультета № 2
Академия МВД Республики Таджикистан,*

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБО КВАЛИФИЦИРУЮЩИХ ПРИЗНАКОВ СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ – ТОРГОВЛИ ДЕТЬМИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

Актуальность рассмотрения особо квалифицирующих признаков ст. 167 Уголовного кодекса Республики Таджикистан (далее – УК РТ) (Торговля детьми) вызвана проблемами в правоприменительной деятельности, а также тем, что данные квалифицирующие обстоятельства имеют наибольшую общественную опасность.

Первым квалифицирующим признаком ч. 3 ст. 167 УК РТ является п. «а» – повлекли за собой смерть жертвы торговли детьми или иные тяжкие последствия.

Смысл данного пункта, изложенный законодателем, заключается в том, что вышеназванные последствия наступают вследствие неосторожности, т. е. торговля детьми совершается умышленно, а последствия наступают по неосторожности. Такое же разъяснение дано в Постановлении Пленума Верховного Суда Республики Таджикистан (далее – ППВС РТ) «О практике применения законодательства о торговле людьми и торговле несовершеннолетними»¹ (далее – Пленум о торговле детьми). Однако приведенная в УК формулировка пункта подразумевает умышленную форму вины вообще.

Принцип законности УК РТ гласит, что содержание текста УК необходимо понимать в точном его соответствии. В связи с этим, в данном вопросе возникают две проблемы: во-первых, как квалифицировать торговлю детьми по смыслу законодателя, во-вторых, как квалифицировать торговлю детьми используя пункт дословно?

По первому вопросу необходимо выяснить причинную связь торговли детьми и наступившего последствия (смерть, иные тяжкие последствия). Законодатель не ограничил последствия торговли детьми в связи с невозможностью описания их всех. Однако судам дается ориентировка для понимания уровня последствий и приравнивания их к данному пункту. Так к иным тяжким последствиям следует отнести причинение потерпевшим себе телесных повреждений или самоубийство жертвы. Специалисты по-разному

¹ О практике применения законодательства о торговле людьми и торговле несовершеннолетними [Электронный ресурс]: постановление Пленума Верховного суда Республики Таджикистан от 23 декабря 2011 г. № 12. URL: <http://www.adlia.tj/spisdoc.fwx> (дата обращения: 17.11.2018).

толкуют термин «иные последствия»: «смерть пострадавшего, его самоубийство, тяжелая болезнь (СПИД, серьезная психическая болезнь и тому подобное)², оставление пострадавшего после использования в опасном для жизни состоянии и тому подобное»³. Другие авторы добавляют к ним также еще и исчезновение человека без вести⁴, причинение пострадавшему тяжких телесных повреждений, принудительное втягивание в наркоманию, применение к нему истязаний⁵, заострение у пострадавшего болезни, которая существовала до совершения преступления, причинения ему значительного имущественного вреда, самоубийство и тяжелое заболевание родственников, близких пострадавшего⁶, причинение тяжелого вреда здоровью себе самому потерпевшим⁷.

С нашей точки зрения, к иным тяжким последствиям можно отнести все вышеприведенные и равные к ним последствия, связанные с торговлей потерпевшего относящиеся как к самой жертве так к ее родственникам и близким лицам. Данные последствия устанавливаются исходя из конкретного случая.

Ссылаясь на ППВСРТ № 4 «О судебной практики по делам о преступлениях против половой свободы и половой неприкосновенности»⁸, в котором указано, что при совершении убийства в процессе изнасилования действия лица должны квалифицироваться по совокупности предусмотренных п. «л» ч. 2 ст. 104 и п. «г» ч. 3 ст. 138 УК РТ преступлений можно прийти к выводу о том, что умышленное убийство при торговле детьми квалифицируется по совокупности по п. ч. 2 ст. 104 и п. «г» ч. 2 ст. 167 УК РТ. Такое же разъяснение дано в п. 24 Пленума о торговле детьми.

Вместе с тем следует отметить, что положение потерпевшего от торговли детьми приравнивается к беспомощному состоянию, поскольку он не может оказать активное сопротивление и защитить себя в силу физического или

² Гетман, И. Б. Уголовная ответственность за торговлю людьми: дис. ... канд. юрид. наук. - Тюмень, 2010. - С. 119.

³ УК Украины: Научно – практическое комментарий / Ю.В. Баулин, В.И. Борисов, С.Б. Гавриш и др.; Под общ. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тация. - Киев, 2003. - С.122.

⁴ Научно - практический комментарий УК Украины.-3-ое издание, перераб. и доп. Под ред. М.И. Мельника, М.И. Хавронюка. - К. : Атика, 2003. - С. 122.

⁵ Лизогуб, Я.Г. Уголовное ответственность за торговлю людьми или другое незаконное соглашение о передаче человека.- Луганск, 2003. - С.175-176.

⁶ Левченко, О.П. Противодействие торговле людьми и эксплуатации человека: правовой, организационный, криминалистический аспекты. - М., Академия изучения проблем национальной безопасности. 2006. - С. 39; Мизулина, Е. Б. Торговля людьми и рабство в России: международно-правовой аспект. М., 2006. - С. 188;

⁷ Кулакова, Н.Г. Криминологические и уголовно-правовые меры борьбы с торговлей несовершеннолетними: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2000. - С. 87.

⁸ О судебной практике по делам о преступлениях против половой свободы и половой неприкосновенности [Электронный ресурс]: постановление Пленума Верховного суда Республики Таджикистан от 25 июня 2004 г. № 24. URL: <http://www.adlia.tj/spisdoc.fwx> (дата обращения: 04.08.2019).

психического состояния, что понимается виновным. Однако в п. «г» ст. 104 такое положение не учтено. В связи с этим предлагаем в данный пункт после слов «похищением человека» добавить слова «торговлей людьми, торговлей детьми».

В научном мире нет четкого и единогласного мнения относительно квалификации торговли детьми с наступлением смерти по неосторожности при умышленном причинении тяжкого вреда здоровью. Одни⁹ отмечают, что наступление смерти по неосторожности при торговле детьми связанное с умышленным причинением тяжкого вреда здоровью охватывается п. «а» ч. 3 ст. 127¹ УК РФ. Другие¹⁰, считают, что такое деяние необходимо квалифицировать по совокупности преступлений.

По нашему мнению, при торговле детьми причинение тяжкого вреда здоровью повлекшее смерть потерпевшего по неосторожности следует квалифицировать по п. «а» ч. 3 ст. 167 УК РТ, т. к. санкции ч. 4 ст. 110 и ч. 3 ст. 167 УК РТ совпадают, что отвечает правилам квалификации преступлений.

Отвечая на второй, поставленный ранее вопрос о квалификации в случае дословного применения Уголовного закона, можно сказать следующее: умышленное причинение смерти человеку или причинение ему тяжкого вреда при торговле детьми охватывается данным пунктом анализируемой нормы. Необходимо отметить, что отсутствие слова «по неосторожности» дает правоприменителю право квалифицировать умышленное убийство как последствие торговли детьми, также причинение смерти по неосторожности квалифицируется по данному пункту исследуемой статьи УК РТ. Что с нашей точки зрения, недопустимо и поэтому в целях решения данной проблемы п. «а» ч. 3 ст. 167 УК РТ предлагаем изложить в следующей редакции: «повлекли по неосторожности смерть жертвы торговли детьми или иные тяжкие последствия».

Следующим, особо квалифицирующим признаком торговли детьми является п. «б» ч. 3 ст. 167 УК РТ – совершенны организованной группой.

Под организованной группой можно понять устойчивую группу лиц, заранее объединившихся для совершения одного или нескольких преступлений, в нашем случае торговли детьми. Устойчивость и организованность группы выражается в особом порядке вступления в нее, подчинение групповой дисциплине, сплоченность ее членов постоянство форм и методов преступной деятельности и др.

⁹ Уголовное право Российской Федерации: Особенная часть: Учебник. / Под ред. Иногамовой-Хегай. - С. 65; Учебно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. / Под общей ред. А.Э. Жалинского. - С. 381.

¹⁰ Кулакова, Н.Г. Криминологические и уголовно-правовые меры борьбы с торговлей несовершеннолетними: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2000. - С. 94; Гетман, И. Б. Уголовная ответственность за торговлю людьми: дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2010. - С. 119; Егорова, Л.Ю. Торговля несовершеннолетними: проблемы квалификации: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2006. - С. 1461 и др.

Совершение торговли детьми в составе организованной группы не требует дополнительной ссылки к Общей части УК, поскольку все члены такой группы вне зависимости от их роли признаются исполнителями торговли детьми.

Если торговля детьми совершена преступным сообществом (преступной организацией), то в данном случае требуется дополнительная квалификация со ст. 187 УК РТ.

Некоторые исследователи предлагают внести в качестве квалифицирующего признака «совершение торговли людьми (детьми) с клеймением потерпевших или обозначением их иными обстоятельствами»¹¹. С нашей точки зрения, в этом нет необходимости, т. к. за многолетнюю практику противодействия торговли людьми (детьми) сотрудники правоохранительных органов не сталкивались с такими случаями.

Следующим, особо квалифицирующим признаком торговли детьми является п. «в» ч. 3 ст. 167 УК РТ – совершены при особо опасном рецидиве.

Рецидив преступлений признается особо опасным: а) при совершении лицом тяжкого преступления, если ранее это лицо два раза было осуждено за тяжкое преступление к лишению свободы; б) при совершении лицом особо тяжкого преступления, если ранее оно два раза было осуждено за тяжкое преступление или ранее осуждалось за особо тяжкое преступление.

Особенности данного квалифицирующего признака раскрыты в ст. 21 УК РТ.

*Гусьяк М. П.,
аспірантка кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

СТАТУТИ ЯК ОСОБЛИВІ ПРАВОВІ АКТИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ, ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Еволюційний розвиток джерел права, на наш погляд, відбувається, проте не так інтенсивно, як розвиваються певні галузі та інститути права, системи законодавства. Це знаходить своє відображення у доктринальних національних і зарубіжних джерелах.

Система джерел права, звісно, є динамічною правовою категорією, проте вона є стабільною, усталеною і до певною міри гнучкою. Це підтверджує динаміка створення і функціонування системи джерел права національного, наднаціонального і міжнародного права.

¹¹ Рахимов, М.С. Особо квалифицированный состав преступлений торговли людьми по уголовному законодательству Республики Таджикистан // Пробелы в российском законодательстве. 2008. № 2. - С. 217; Гетман, И. Б. Уголовная ответственность за торговлю людьми: дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2010. - С. 121.

Статути як джерела права відомі давно, проте вивчення їх правової природи, сутнісних характеристик дозволяє зауважити значні відмінності, включаючи порядок прийняття, юридичну силу, місце і значення в системі джерел права тієї чи іншої правової системи, правової сім'ї.

Наукові здобутки сучасних учених демонструють певний доробок підходів до розуміння, класифікації і значення статутів.

Наприклад, природа і поняття статуту розкривається через декілька значень:

- збірка правил, що визначають повноваження і порядок діяльності будь-якої організації;

- у Великобританії, США та інших країнах англосаксонської моделі правових систем назва законодавчих актів загальнонормативного характеру, прийнятих парламентом [1].

Статут ([лат.](#) *statutum*, *statuo* встановлюю, вирішую) – встановлений засновником (власником майна) організації обсяг правил, що регулюють її правовий стан, відносини, пов'язані з внутрішнім управлінням, стосунки з іншими організаціями чи громадянами. [2].

Юристи-міжнародники звертають увагу на те, що статут міжнародної організації – багатосторонній міжнародний договір, що визначає правову природу, характер, зміст діяльності, основні цілі та завдання міжнародної організації. [3-4].

І можемо навести значну кількість прикладів розробки і прийняття таких статутів: – Статут Всесвітнього поштового союзу 1864 р., – Статут (Пакти) Ліги Націй; – Статут Міжнародного суду ООН 1945 р., – Статут ООН 1945 р.; – Статут Ради Європи 1949 р.; – Статути Міжнародного трибуналу з колишньої Югославії та Міжнародного трибуналу з Руанди ; – Статути Нюрнберзького та Токійського військових трибуналів, – Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культур, – Статут СНД 1993 р., – Римський Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. та ін.

Як бачимо, статути як джерела міжнародного права зводяться загалом до установчих актів міжнародних організацій. Це правові акти переважно багатосторонні, організаційного, установчого, програмного характеру, до певної міри модельні правові акти, на відміну від статутів, які є внутрішньодержавними джерелами права. Різновидами статутів можуть бути: типові та індивідуальні, універсальні та регіональні статути тощо.

Загальновідомо, що статути, поряд з іншими правовими актами, належать до міжнародних договорів як одного з основних джерел права.

Значення їх, на нашу думку, вкрай важливе. Тут закріплюються загальновизнані норми і принципи права, які є певними зразками чи моделями поведінки для демократичних держав і міжнародних організацій, їх держав-членів. Йдеться про відповідні стандарти, у тому числі і найбільшою мірою про стандарти прав людини.

Наприклад, Рада Європи є першою міжнародною регіональною організацією, основне завдання якої полягає у зміцненні і підтриманні

демократії, демократичних реформ і захисту прав людини тощо. Це відображено у положеннях Статуту Ради Європи 1949 р.

У свою чергу, статuti воєнних трибуналів і Римський Статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. містять норми, спрямовані на захист і відновлення порушених прав людини і громадянина, притягнення до відповідальності винних за такі злочини.

На внутрішньодержавному рівні належним чином ратифіковані статuti є частиною національного законодавства, де також існують статuti підприємств, територіальних громад, релігійних та громадських організацій, правоохоронних органів тощо.

У вітчизняних наукових, навчально-методичних, словникових або енциклопедичних юридичних виданнях статuti переважно розкриваються у контексті джерел муніципального права та місцевого самоврядування, господарського права, поліцейського, адміністративного, військового права чи інших галузей.

Це локальний нормативний акт, яким визначається правовий статус, найменування, місцезнаходження підприємств, установи, організації будь-якої форми власності (юридичної особи), мета діяльності, органи управління, порядок їх формування майнові та фінансові питання, умови реорганізації та припинення діяльності тощо. Затверджується керівником, власником, засновником юридичної особи.

Водночас, це нормативно-правовий акт, що регулює порядок організації та діяльності військових формувань, відносин начальників і підлеглих, обов'язки військовослужбовців, права стройового та бойового навчання тощо. У Збройних Силах України діють дисциплінарний статус, Статут внутрішньої служби, статут гарнізонної та вартової служб, стройовий статут (загальнообов'язкові статuti). Статут затверджується законом України.

На наш погляд, відносно новим видається інститут муніципально-правового статусу людини і громадянина, індивідуальних і колективних прав членів територіальних громад. Яскравим прикладом у даному випадку є статут територіальної громади.

Узагальнюючи різні позиції стосовно розуміння статуту як джерела права, особливого джерела регулювання і захисту прав людини на локальному рівні, слід підкреслити, що статут є документом нормативно-процедурного характеру, який віддзеркалює характерні риси взаємовідносин всередині територіальної спільноти. Через призму цього визначення очевидна певна «дуалістичність» змісту поняття статут: з одного боку як документа, що належить до сфери правових відносин, а з другого як сукупності соціально-політичних і економіко-господарських взаємин між суб'єктами територіальної громади.

Безумовно, досліджуване нами джерело права має особливу правову природу, відноситься до специфічного виду джерел права. Поява модельних статутів, що мають програмно-методичне значення, засадничий і рамковий, концептуальний і програмний характер, а також статутної нормотворчості у світовому співтоваристві, регіональних міжнародних організаціях, на загальнодержавному рівні та системі місцевого самоврядування, так само і

призначення їх зводиться до різних сфер суспільних відносин змушує звернути увагу на потребу подальшого вивчення теоретичних і практичних аспектів даного явища.

Література

1. Парламентаризм: реєстр термінів і понять / авт.-упоряд. О. Л. Копиленко та ін. К. : КІС., 2012. 512 с.
2. Статут. URL.: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Статут>
3. Савчук. К.О. Статут міжнародної організації [Юридична енциклопедія](#) : [у 6 т.]/ ред. кол. [Ю. С. Шемшученко](#) (відп. ред.). К. : [Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана](#), 2003. Т. 5 : П — С. 736 с.
4. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: Навчальний посібник. К., 2010. 280 с.
5. Камінська Н.В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування (міжнародно-правові засади становлення, функціонування та розвитку): автореф. десерт. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук за спеціальністю 12.00.11. Київ, 2014.
6. *Международное право в документах*: учеб. пособ. / Сост.: Н.Т.Блатова, Г.М.Мелков. 2-ое изд., перераб. и доп. М.: Инфра-М., 1997. 696 с.

Дужак О. В.

*інспектор Костянтинівського відділення поліції
Бахмутського відділу поліції ГУНП в Донецькій області, капітан поліції*

Скуменко А. О.

*учениця школи № 8 м.Костянтинівка учасниця громадської організації
«Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських»*

Макаров С. В.

*учень школи № 9 м.Костянтинівка учасник громадської організації
«Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських»*

Науковий керівник — Нестеренко К. О.

доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецького юридичного інституту МВС України

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

*/на прикладі діяльності поліції м.Костянтинівка Донецької області та взаємодії з
громадською організацією «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських» /*

Забезпечення прав і свобод громадян є основою функціонування правової держави. Таке забезпечення відбувається завдяки створенню умов, необхідних для здійснення прав людини, формуванню правової доктрини, тобто актуальних напрямків розвитку правової системи, зумовлених сучасними потребами суспільства, які визнаються юридичною спільнотою і є основою правозахисної діяльності. Метою даних тез є спроба поділитися досвідом щодо діяльності

Костянтинівської Поліції у взаємодії з школярами та з молодіжною громадською організацією щодо захисту прав і свобод людини. А також метою тез можна визначити спрямування погляду на те, який саме вплив на молодь мають сучасні стандарти правоохоронної служби та партнерські спілкування поліції з підлітками у питаннях формування правових навичок щодо захисту прав людини.

Законом України «Про Національну поліцію» визначено, що одним із завдань поліції є охорона прав і свобод людини [2]. Правоосвітній напрямок є одним із чинників у правозахисній діяльності поліції. Для цього поліцейські застосовують превентивні методи профілактики правопорушень, надаючи підтримку програмам правового виховання населення, пропагують правові знання в освітніх закладах та засобах масової інформації. Так, наприклад, в сучасних умовах поліція активно взаємодіє з громадськістю. Одним із таких партнерів поліції Донеччини є громадська організація «Молодіжна ліга майбутніх поліцейських». У відповідності до Закону, взаємодія поліції з громадськими організаціями здійснюється на засадах партнерства, шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань [2]. Завдячуючи спілкуванню з поліцейськими, учасники «Ліги майбутніх поліцейських» дізнаються про механізми реалізації та захисту прав і свобод людини в умовах сучасної правової доктрини [4]. Для висвітлення такої правоосвітньої та правозахисної діяльності поліції щодо захисту прав людей наведемо наступний приклад. В м.Костянтинівка до 2016 року багато років поспіль не наносилася дорожня розмітка по всіх транспортних шляхах міста, у тому числі біля навчальних закладів. Така ситуація була вкрай несприятливою для дорожньо-транспортної безпеки містян-пішоходів і, зокрема, дітей-пішоходів. Впродовж декількох років ця проблема практично ніяк не вирішувалася. Але під керуванням поліцейського-координатора «Ліги» підлітки-лігівці взялися за вирішення цієї багаторічної міської проблеми у такий спосіб: вивчивши під керівництвом поліцейського-координатора законодавство, зокрема ст. 40 Конституції України, було складено письмове колективне звернення з обґрунтуванням необхідності дорожньої розмітки в місті. Цей лист було направлено до міського голови Костянтинівки. Статтею 40 Конституції України передбачено право кожного направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [1; 15]. Це письмове звернення стало результативним для міста Костянтинівка : пропозиції Костянтинівської поліції та «Ліги» було розглянуто владою міста і, як позитивний результат – в місті Костянтинівка комунальними службами було нанесено дорожню розмітку по всіх дорогах, у тому числі біля навчальних закладів. Більш того, по даному письмовому зверненню, складеному Поліцією разом з учасниками «Ліги майбутніх поліцейських», цю розмітку комунальники продовжують наносити кожного наступного року. Така результативність щодо письмового колективного звернення Костянтинівської

поліції разом з «Лігою майбутніх поліцейських» є не тільки досягненням безпеки /хоча само по собі це досягнення має велике значення для безпеки пішоходів міста/, але й досягненням у правовому розвитку молоді, тобто лігівців як майбутніх поліцейських. Ось в такому дієвому право освітньому навчанні молодих людей Костянтинівки, як у даному випадку щодо застосування ст. 40 Конституції України, проявляється розвиток вмінь реалізовувати свої права та ефективність заходів поліції по пропагуванню правових знань серед школярів та студентської молоді і формуванню моделі сучасної правової доктрини.

Законом України «Про Національну поліцію» визначено, що співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, сприяння сучасним методам для ефективності такої діяльності [2]. Для виконання такої співпраці щодо ефективного захисту прав і свобод громадян поліцейські застосовують різноманітні заходи. Один з таких заходів – це підтримка програм правового виховання. Так, в ст. 57 Конституції України зазначено, що кожному гарантується право знати свої права і обов'язки [1; 21]. Саме тому для якнайкращого засвоєння інформації про права, свободи і обов'язки людини костянтинівські поліцейські запровадили «Уроки права» в навчальних закладах Костянтинівки та Костянтинівського району.

Сценарій цього заходу під назвою «Урок права» включає в себе конкурсну вікторину та фотослайди з кадрами улюблених дітьми казок, кінофільмів та мультфільмів. За допомогою цього захоплюючого сценарію співробітники поліції проводять з школярами та зі студентською молоддю вивчення основних прав та свобод людини та обов'язки громадянина. Досвід проведення таких «Уроків права» підказує, що під час перегляду даних фотослайдів дуже доречним є ставити учням для осмислення певні запитання, на кшталт : «Чим відрізняється трудове виховання від трудової експлуатації?» До таких заходів, які формують правову культуру захисту прав і свобод людини, можна віднести шкільні диспути, конкурси на тему «Терези Феміди», «Правничі ігри», а також дуже вдалий правоосвітній захід «Книжкова виставка «Закони про права людини», під час якого учні мають змогу самі ознайомитися з законодавством, відкрити та почитати книги з законами, конвенції та кодекси.

Всі зазначені заходи були успішно проведені костянтинівськими поліцейськими з метою формування у молоді сучасного погляду на захист прав і свобод людини. Не менш цікавими з точки зору формування правової культури захисту прав та свобод людини є відеолекторії на правоосвітні теми, наприклад «Поліцейський бюлетень» та «Урок з поліцейським», суттю яких є дискутування з учнями на тему різних видів безпеки, у тому числі дорожньо-транспортної, вибухонебезпеки. З досвіду заходів, проведених костянтинівськими поліцейськими у взаємодії з школярами – дуже ефективними є зустрічі з цікавими особистостями. Суть цього заходу полягає в тому, що для розтлумачення школярам законодавства поліцейські запрошують фахівців різних галузей права. Наприклад, для костянтинівських школярів значущими були зустрічі з фахівцями по вивченню Законів України «Про захист прав споживачів», «Про пожежну безпеку», «Про благоустрій міст». Таким чином,

поліція у напрямку виконання програми правового виховання населення використовує як ефективні методи пропагування правових знань серед громадян, вивчення законодавства громадянами і, зокрема, дітьми. Сучасним кредо Національної поліції є такі слова : «Служити і захищати». Дійсно, захист права людини на життя, право на збереження здоров'я, особисту недоторканість громадян поліція реалізовує щоденно, виконуючи свої функціональні обов'язки при патрулюваннях, чергуваннях, під час пошуку безвісно зниклих осіб, при розслідуванні кримінальних проваджень, при виконанні превентивних заходів інформування населення про наслідки посягання на життя та особисту недоторканість. Одним з методів інформування громадян щодо захисту особистої недоторканості як одного з основоположних прав людини є рейди по розповсюдженню серед населення друкованої продукції про наслідки булінгу, домашнього насильства та інших правопорушень стосовно недоторканості людини. Такі рейди поліцейським допомагають проводити учасники «Ліги майбутніх поліцейських», вручаючи громадянам листівки та пам'ятки з інформацією про юридичні наслідки булінгу та різних видів насилля. В листівках зазначено телефони відповідних служб, куди саме звертатися у випадках насильства. Тож, такі інформаційні рейди є одним із засобів реалізації сучасної правової доктрини у питаннях захисту прав і свобод громадян. Крім того, під час таких інформаційних рейдів лігівці разом з поліцейськими вручають громадянам тематичні листівки щодо протидії шахрайствам. Як відомо, заходи поліції наразі постійно висвітлюються в засобах масової інформації і в соціальних мережах як приклад взаємодії поліції з громадськістю. Для таких репортажів вітаються фотографії. Проте фотографування людей, яким вручається друкована продукція, відбувається лише за бажанням цієї людини. Таким чином, під час таких рейдів косянтинівські поліцейські навчають лігівців як майбутніх поліцейських реалізовувати захист немайнового права людини, передбаченого ст.ст. 307, 308 Цивільного кодексу України щодо захисту інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок та охорону інтересів особи, яка зображена на фотографіях [3].

Так само враховуються косянтинівськими поліцейськими права дітей, коли відбувається фотографування в навчальних закладах та на вулиці, а саме : фотографуються лише ті неповнолітні, відносно яких є дозвіл батьків на фотозйомку. Також найважливішим фактором розвитку сучасної правової доктрини є вимога збереження персональних даних громадян, у відповідності до Закону України «Про захист персональних даних». Дана вимога співвідноситься з такими принципами діяльності поліції, як верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність.

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що за допомогою таких методів, як превентивні правоосвітні заходи, профілактичні рейди, уроки права, правничі ігри поліція може успішно діяти у напрямку формування у населення правової культури щодо захисту прав і свобод громадян і, зокрема, дітей, реалізуючи тим самим програми правового виховання підростаючого покоління в умовах сучасної правової доктрини.

Література

1. Конституція України – К., юридичні видання «Правова єдність», 2019.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 29.03.2020 р.);
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.04.2020 р.);
4. Статут громадської організації «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://liga-police.com.ua/about> (дата звернення: 03.04.2020 р.).

Лантух І. С.

викладач кафедри ТДП

Бразалук В. П.

курсант

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Впровадження та забезпечення гендерної рівності - одна з головних умов, пов'язаних з демократичним розвитком суспільства. Тому міжнародне світове співтовариство в особі Організації Об'єднаних Націй, а також інших міжнародних інституцій велику кількість уваги приділяють вказаній проблемі.

У чинному законодавстві такий термін як “гендерна рівність” з'явився вперше у 2001 р., проте сьогодні є підстави стверджувати, що ефективного механізму для впровадження, а також забезпечення гендерної рівності до теперішнього часу не було створено.

Одна з причин існування такої ситуації - те, що ідея гендерної рівності, а також поняття “гендер” до сих пір не зрозумілі та сприйняті законодавцем, юридичною наукою в Україні. Тому аналіз правового механізму забезпечення гендерної рівності, а також його вдосконалення є актуальним.

Гендерні паритети сучасного етапу правового розвитку в Україні були розглянуті у статтях Н. М.Оніщенко, Л. О. Макаренко, О. Л.Львової, де автори роблять акцент на тому, що “...під час правової реформи держава повинна визначити, деталізувати гендерну рівність по-перше, як юридичне поняття, а далі як невід'ємний елемент правової системи держави”.

Існують й інші публікації, де розглядаються різні питання, пов'язані із гендерною рівністю, проте жодна з них не акцентує увагу на правових механізмах забезпечення гендерної рівності, які передбачає чинне законодавство України.

Поява такого терміна як “гендер” надала змогу більш чітко виокремити соціальний аспект, пов'язаний із статевим поділом суспільства, не вдаватися при цьому в розмірковування про природну відмінність або відсутність такої між

особами різної статі, а отже, вести мову про “гендерну рівність”, а не так звану “статеву рівність” або “рівність між статями”. Питання, пов’язане із правовим статусом жінки, так чи інакше було в центрі уваги законодавців, а також науковців. Зміна становища жінки – це був критерій оцінки розвитку суспільства. Покращення правового статусу - свідчення прогресу та навпаки. Схоже можна говорити про становище соціальних груп, які виділені за критерієм участі цих осіб при суспільному виробництві, як от робітників, селян та ін., чи за критерієм віку.

Осмислення становища робітників, шляхів його покращення, забезпечення належних умов праці та відповідного матеріального забезпечення - предмет зацікавлення робітників та роботодавців, вчених та законодавців [1, с. 98].

На новий рівень осмислення вказана проблематика виходить після появи соціалістичної, а вже пізніше комуністичної ідеологій. Виявивши проблеми найманих робітників, творці вказаних ідеологій запропонували радикальні шляхи вирішення, навіть доліквідації приватної власності, диктатури пролетаріату, а також всесвітньої революції. У країнах, де дійшло до реалізації вказаних ідей в державно-правовій практиці, стан робітників, особливо матеріальний рівень, не покращилися, але це у подальшому призвело до законодавчих змін та суспільних реалій щодо становища та статусу найманих робітників. В такий спосіб, права найманих робітників були стрижневою ідеєю соціалістичної, а у подальшому комуністичної ідеології [2, с. 55].

Сьогодні ідея гендерної рівності - безумовна складова розуміння демократичної правової держави. Її законодавче закріплення, вироблення механізмів реального забезпечення та захист - складова законодавчої системи.

У національному законодавстві України термін “гендерна рівність” вперше був закріплений у Постанові Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. “Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки”.

Саме вказаним нормативним актом, “з метою поліпшити становище жінок, підвищення їх ролі у суспільстві, здійснення пріоритетних та першочергових заходів стосовно виконання заключних документів Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН.

У Конституції України, як і в конституціях більшості держав світу, закріплено такі складові принципу рівності: рівність громадян перед законом, рівність незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними ознаками тощо, рівність жінки і чоловіка. Рівність перед законом означає, що дія закону поширена на всіх, незалежно від будь-яких обставин та якостей особи.

Рівність незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, майнового стану означає, що права громадян не залежать від будь-яких вищезазначених ознак. Рівність жінки і чоловіка передбачає однакові можливості статей для участі в усіх сферах суспільного життя [3, с. 121].

Рівність жінок і чоловіків є одним з питань прав людини та однією з умов забезпечення справедливості, а також однією з передумов досягнення загальної рівності, розвитку й миру.

Забезпечення рівних прав і можливостей – це основне право людини й громадянина, яке держава гарантує, а отже, зобов'язується усунути всі перепони на шляху досягнення рівності чоловіків і жінок та поліпшення становища жінок і розширення їхніх прав.

Держава забезпечує рівність прав і можливостей статей через діяльність системи державних органів, що потребує розширення їхньої компетенції з питань гендерного виміру діяльності.

Визначена конституційна система прав і свобод людини й громадянина внутрішньо взаємопов'язана, а отже, право на рівність пронизує всі інші права та свободи і є їх гендерним втіленням. Це вимагає гендерного наповнення галузевого законодавства як органічного його складника [4, с. 109].

Конституційно наголошено, що перед жінками стоять загальносуспільні інтереси, пов'язані з досягненням загальної мети гендерної рівності, яких можна досягти лише спільно й у партнерстві з чоловіками. А тому поліпшення становища жінок і забезпечення рівноправності чоловіків і жінок – це питання прав людини, яке не можна розглядати ізольовано як одне з питань, що стосується тільки жінок.

Конституція України, як основний закон, передбачає втілення визначених у ній норм і принципів у чинній системі законодавства і відкриває перспективи його розвитку, зокрема законодавства, що стосується забезпечення гендерної рівності [5, с. 65].

Конституція України вказує на виконання міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, демонструє, що розширення прав і можливостей жінок, забезпечення рівноправності жінок і чоловіків розглядається як засіб побудови стійкого, справедливого й розвиненого суспільства, як передумова для досягнення політичної, соціальної, економічної, культурної й екологічної безпеки у відносинах між народами.

Найбільш системно і повно положення щодо рівності статей сформульовано в ст. 24 Конституції України, де закріплено один із аспектів принципу рівності – необхідність застосування однакових стандартів прав і обов'язків до всіх без винятку осіб.

Таке формування принципу рівності в частинах першій та другій ст. 24 Конституції здійснена через поєднання позитивного і негативного способів викладу. Поєднання цих способів означає наявність як надання прав, так і певних аспектів заборони. Такий прийом законодавчої техніки свідчить, що вже на етапі прийняття Конституції України держава усвідомлювала необхідність як закріплення, так і забезпечення цього конституційного гендерного принципу для розбудови демократичної, соціальної, правової держави”.

Дискусійність цього положення зумовлює формулювання, що рівність прав жінки та чоловіка забезпечена шляхом надання жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти

та професійній підготовці. Рівність не повинна встановлювати як норму такі умови та спосіб життя, які притаманні чоловікам.

Спосіб життя чоловіків визнається за “ нормативний ”, на який повинні рівнятися і жінки, що є свідченням збереження андроцентристського погляду на співіснування та взаємодію статей у суспільстві.

Вказане формулювання є проявом усвідомлення суспільством того, що не все гаразд у забезпеченні прав жінок: воно є мовчазним визнанням факту наявності нерівних можливостей жінок та чоловіків у різних сферах соціального буття [6, с. 12].

Водночас у вищенаведеній частині ст. 24 Конституції України закладено гендерну асиметрію, оскільки встановлено рівні можливості тільки “у громадсько-політичній діяльності, у здобутті освіти професійній підготовці, у праці та винагороді за неї, але не передбачено рівних можливостей у сімейній та всіх інших сферах життя.

На основі вищезазначеного, можна зробити висновок, що гендерна рівність і далі сприймається значною частиною українського політикуму як щось таке, що нав'язується міжнародними інституціями і актами, але чуже, зайве і непотрібне для українських реалій. Рівень гендерної культури як в українському суспільстві загалом, так і серед юридичної спільноти, залишається у зародковому стані і є предметом зацікавлення тільки вузького кола правозахисних і жіночих громадських організацій.

Докорінна зміна існуючого становища можлива тільки за умови:

1) поглиблення роботи з вироблення механізмів адаптації міжнародних норм і стандартів забезпечення гендерної рівності до національних особливостей і традицій українського народу при рішучому розмежуванні того позитивного і прогресивного, що є в цій сфері, з реакційним, ретроградним, патріархальним;

2) утвердження ідеї гендерної рівності як складової прав людини, а не специфічного особливого інституту, який має відношення до сім'ї, дітей, молоді та спорту, як це зазначено в нинішньому законодавстві України.

Література:

1. Європейський правовий вимір гендерно чутливої політики / Н. М. Оніщенко Н. М. та ін. Київ: ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. 144 с.

2. Гендерні паритети в умовах трансформації суспільства / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. Київ: Юридична думка, 2007. 372 с.

3. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. Київ : Юридична думка, 2010. 352 с.

4. Фулей Т. І. Основи гендерної рівності : навч.-метод. посіб. для суддів. Київ : Тютюкін, 2010. 240 с.

5. Аніщук Н. В. Основи гендерного права України: підруч. Одеса : Фенікс, 2013. 208 с.

6. Н. М. Оніщенко, Л. О. Макаренко, О. Л. Львова. Гендерні паритети сучасного етапу правового розвитку в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 10–14

*Лантух І. С.
викладач кафедри ТІДП,
Липки Я. В.
курсант*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КІБЕРЗЛОЧИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Широке використання сучасних інформаційних технологій в суспільстві та розвиток науково-технічного прогресу перед міжнародним співтовариством висуває нові питання щодо вирішення проблем у сфері інформаційної безпеки [1, С. 26].

Нові можливості несуть з собою нові проблеми, які торкнулися України – кіберзлочини різного масштабу. Вони небезпечні, як для кожного з нас, так і для країни в цілому. В нашій роботі, ми спробуємо дослідити дану проблематику.

На даний час, у світі розробляється розгалужена система боротьби та захисту від кіберзлочинів. Україна намагається не відставати від розвитку у цій сфері запозичуючи методи захисту та протидії від кібератак у віртуальному просторі.

Це сучасне питання зацікавило практичними та теоретичними аспектами таких вчених, як В. М. Бутузов, К. Ю. Галінська, Н. В. Коваленко, В. М. Богуш та ін. Аналізуючи їх наукові досягнення та законодавство, ми можемо зробити висновок, що регуляторна база у сфері кібербезпеки не відповідає розвитку «європейського вектору» тим самим не дотягує до бажаного міжнародного рівня [2, С. 64]. Однією з головних причин низького рівня боротьби з кіберзлочинністю є недостатньо розвинене законодавство України у сфері кіберзахисту. За статистикою, деякі злочини, пов'язані з використанням комп'ютерів та комп'ютерних мереж та телекомунікаційних мереж відповідно до розділу XVI Кримінального кодексу України в загальній структурі злочинності є досить незначною і становить менше ніж 1%. Водночас, більшість правопорушень, що вчиняються із застосуванням комп'ютерних технологій знаходяться в інших розділах КК України, що унеможливує оцінку їх рівня. Крім того, відсутність у законодавстві базового поняття «кіберзлочин» ускладнює визначення класифікації вказаних вище кримінальних правопорушень [3].

Також однією з провідних причин відставання від «європейського вектору» у сфері кіберзлочинів є недостатня кваліфікованість працівників відповідних структур. Ефективність виконання завдань у структурі інформаційної безпеки істотно залежить від якості підготовки персоналу. У вирішенні цієї проблеми мають займати вирішальне місце заклади зі спеціальними умовами навчання, які здійснюють підготовку фахівців по боротьбі з кіберзлочинністю [4, С. 52].

Усі проблеми у сфері виявлення та запобігання кіберзлочинності повинні вирішуватись своєчасно, адже з кожним днем хакери розширюють масштаби своєї діяльності задля своїх цілей. Одним з таких видів діяльності є шахрайство.

На сучасному етапі розвитку шахрайство посідає особливе місце. Це пов'язано з тим, що інформаційні технології все більше проникають в наше повсякденне життя. Останнім кроком є перехід на електронні гроші. Це ми можемо побачити на прикладі сучасної політики передових країн світу, однак дане положення викликає появу інтелектуальних правопорушників «хакерів». Дана ситуація виходить з того, що вислідити правопорушників складно, тому що вони працюють дистанційно [5, С. 124].

Відповідно до інтерпретації видатного криміналіста Р. С. Белкіна, комп'ютерна інформація - інформація на комп'ютерному носії, в комп'ютері, системі чи комп'ютерній мережі також може бути кримінологічно значущою при розслідуванні комп'ютерних злочинів та атак, коли комп'ютер виступає як об'єкт (крадіжка комп'ютера, незаконне використання машинного часу) або засіб вчинення злочину (використання комп'ютерів для накопичення інформації, фальсифікації документів тощо). Програмні продукти також можуть використовуватися як об'єкти злочину (незаконне копіювання, пошкодження вірусами, а також як інструмент вчинення злочинів (спотворення та фальсифікація інформації тощо) [6, С. 945].

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що у сучасних реаліях перед політичним керівництвом нашої держави постає важливе завдання: запозичуючи передовий досвід зарубіжних країн, разом зі світовим співтовариством реалізувати дієві заходи щодо протидії кіберзлочинності, що передбачає побудову ефективної моделі національної системи кібербезпеки, її інтеграцію до ЄС та НАТО, дієвого захисту національних та комерційних інформаційно-комунікаційних ресурсів та їх критичної інфраструктури, затвердження офіційної акредитації з боку НАТО Національного центру кіберзахисту та протидії кіберзагрозам, створення оптимальної моделі захисту кіберпростору, формування засад для розробки методів здійснення «електронної оборони» [7, С. 55].

Література:

1. Войціховський А. В. Кіберзагрози як виклик світовій безпеці. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2017 р. Харків: ХНУВС, 2017. С. 26-28.
2. Чалабієва М. Р. Проблеми правового регулювання сфери кібербезпеки у національному законодавстві України. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2017 р. Харків: ХНУВС, 2017. С. 64-67
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Форма № 1, затверджена Наказом ГПУ від 23 жовтня 2012 року № 100, за погодженням з Держстатом України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/8b9b1677-2407-454a-bfa7-76eb638c0ea1> (дата звернення 12.04.2020).

4. Пироженко О. С. ДО ПИТАННЯ ПРО НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15 листоп. 2017 р. Харків: ХНУВС, 2017. С. 51-53
5. Плетенець, В. М., Карабута К. В. Окремі аспекти протидії шахрайства у кіберпросторі. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 17 листоп. 2017 р. Одеса: ОДУВС 2017. С. 124-125.
6. Криміналістика: учебник для вузов / под ред. Р. С. Белкина. – М. : НОРМА, 2001. – С. 990.
7. Лук'янчук Р. В. Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кібернетичної безпеки: державні пріоритети. *Вісник національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 4. С. 50-56.

Макаренко О.Ю.

д.ю.н., доцент професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Донецький юридичний інститут МВС України

ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНЕ НЕ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ

На сьогоднішній день в Україні в цілому та Кривому Розі безпосередньо, фіксується значна кількість адміністративних правопорушень, разом з тим, у зв'язку з окремими як об'єктивними так і суб'єктивними факторами водії уникають притягнення до адміністративної відповідальності.

Для можливості здійснення науково-практичного аналізу, пропонується розглянути ситуацію з проблематикою притягнення водіїв до адміністративної відповідальності на прикладі конкретної справи.

Так 01 лютого 2020 року поліцейським 1 батальйону 1 роти полку патрульної поліції в м. Кривий Ріг Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області, рядовим поліції Івановим Іваном Івановичем (далі за текстом – відповідач) було винесено постанову серії ЕАК № 0000000 про накладення адміністративного стягнення в справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі (надалі – постанова), якою гр. Петрова Петра Петровича, 01.01.1986 р.н. (далі по тексту – позивач) притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 126 Кодексу України про

адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі 425,00 грн. (чотириста двадцять п'ять гривень).

Зі змісту оскаржуваної постанови від 01 лютого 2020 року вбачається, що **01 лютого 2020 року** о 04 год. 57 хв. 51 сек. в м. Кривий Ріг, Саксаганський район, водій на перехресті вул. Ярослава Мудрого та вул. Волгоградській не виконав вимогу знаку 4.2 рух праворуч, здійснив рух прямо, при зупинці транспортного засобу на законну вимогу не пред'явив документи, зазначені в п. 2.1 Правил дорожнього руху України, чим порушив п. 2.4.а Правил дорожнього руху – керування транспортним засобом особою, яка не пред'явила для перевірки посвідчення водія відповідної категорії, реєстраційні документи на транспортний засіб, а у випадках, передбачених законодавством, ліцензійної картки на транспортний засіб, а також поліса (договору) обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Згідно ч. 1 ст. 126 КУпАП керування транспортним засобом особою, яка не має при собі або не пред'явила для перевірки посвідчення водія відповідної категорії, реєстраційного документа на транспортний засіб, а також поліса (договору) обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката «Зелена картка»), тягне за собою накладення штрафу в розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Позивач вважає, що притягнення його до адміністративної відповідальності є незаконним, необґрунтованим та недоведеним, а постанова від 01.02.2020 р. серії ЕАК № 0000000 про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, підлягає скасуванню з наступних підстав.

У відповідності до ч. 1 ст. 7 КУпАП ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше, як на підставах і в порядку, встановлених законом.

Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію», поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

Отже, згідно Конституції України та Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський, під час виконання своїх службових обов'язків, зобов'язаний діяти виключно на підставі, у порядку, у межах повноважень та у спосіб визначений Конституцією України, Законами України, зокрема Кодексом України про адміністративні правопорушення, іншими нормативно-правовими актами, що регламентують діяльність поліції.

Згідно з ч. 1 ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України (далі за текстом – КАС України) розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Частиною 1 ст. 9 КУпАП визначено, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Слід звернути увагу на те, що оскаржувану постанову винесено з порушенням вимог ст. 283 КУпАП, оскільки в постанові зазначено два правопорушення, але не визначено за яке саме з них на Петрова Петра Петровича накладено стягнення.

При винесенні постанови про накладення адміністративного стягнення по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване не в автоматичному режимі, поліцейський Іванов І.І. не врахував вимоги ст. 36 КУпАП, яка передбачає порядок накладення адміністративних стягнень при вчиненні кількох адміністративних правопорушень.

Зі змісту ст. 36 КУпАП слідує, що при вчиненні особою двох або більше правопорушень адміністративне стягнення накладається за кожне правопорушення окремо. Якщо особа вчинила кілька адміністративних правопорушень, справи про які одночасно розглядаються одним і тим же органом (посадовою особою), стягнення накладається в межах санкції, встановленої за більш серйозне правопорушення з числа вчинених.

Таким чином, при прийнятті по справі рішення, відповідач не дотримався вимог вказаних норм закону та прийняв постанову з порушенням норм ст. ст. 36 та 283 КУпАП.

До того ж, відповідач порушив вимоги щодо процедури розгляду справи про адміністративне правопорушення, виходячи з наступного.

Пунктом 11 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично - дорожній мережі.

Відповідно до ст. 222 КУпАП органи Національної поліції розглядають справи, зокрема, про порушення Правил дорожнього руху (частини перша, друга, третя і п'ята статті 122 та частина перша, друга і четверта статті 126). Від імені органів Національної поліції розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право працівники органів і підрозділів Національної поліції, які мають спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень.

Згідно ч. 4 ст. 258 КУпАП у випадках, передбачених частинами першою та другою цієї статті, уповноваженими органами (посадовими особами) на місці

вчинення правопорушення виноситься постанова у справі про адміністративне правопорушення відповідно до вимог статті 283 цього Кодексу.

Статтею 283 КУпАП, зокрема визначено, що розглянувши справу про адміністративне правопорушення, орган (посадова особа) виносить постанову по справі. Постанова повинна містити: найменування органу (прізвище, ім'я та по батькові, посада посадової особи), який виніс постанову; дату розгляду справи; відомості про особу, стосовно якої розглядається справа (прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), дата народження, місце проживання чи перебування; опис обставин, установлених під час розгляду справи; зазначення нормативного акта, що передбачає відповідальність за таке адміністративне правопорушення; прийняте у справі рішення.

Постанова по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, крім даних, визначених частиною другою цієї статті, повинна містити відомості про: дату, час і місце вчинення адміністративного правопорушення; транспортний засіб, який зафіксовано в момент вчинення правопорушення (марка, модель, номерний знак); технічний засіб, яким здійснено фото або відеозапис; розмір штрафу та порядок його сплати; правові наслідки невиконання адміністративного стягнення та порядок його оскарження; відривну квитанцію із зазначенням реквізитів та можливих способів оплати адміністративного стягнення у вигляді штрафу.

Процедуру оформлення поліцейськими підрозділами патрульної поліції та поліцейськими, на яких покладаються обов'язки із забезпечення безпеки дорожнього руху в окремих регіонах та населених пунктах, де тимчасово відсутня патрульна поліція (далі - поліцейський), матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, визначено Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі, затвердженою наказом МВС України від 07.11.2015 р. за № 1395 (далі - Інструкція № 1395).

Пунктом 4 р.1 Інструкції № 1395 передбачено, що у разі виявлення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, розгляд якого віднесено до компетенції Національної поліції України, поліцейський виносить постанову у справі про адміністративне правопорушення без складання відповідного протоколу. Постанова виноситься у разі виявлення адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, передбачених, зокрема частиною другою статті 122 та статтею 126 КУпАП.

Стаття 280 КУпАП передбачає, що орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Згідно ст. 251 КУпАП, доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, чи засобів фото-і кінозйомки, відеозапису, у тому числі тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Відповідно до ч. 1 ст. 77 КАС України кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, встановлених статті 78 цього Кодексу.

Згідно з ч. 2 ст. 77 КАС України в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача.

За таких обставин відповідач у справі зобов'язаний довести правомірність рішення про притягнення позивача до адміністративної відповідальності та, зокрема, довести факт вчинення позивачем порушення Правил дорожнього руху відповідними доказами.

Звертаємо увагу суду на те, що Петров П.П. на вимогу відповідача не пред'явив для перевірки посвідчення водія відповідної категорії, реєстраційні документи на транспортний засіб, а також поліс (договір) обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, оскільки він не керував транспортним засобом, а був пасажиром, про що неодноразово наголошувалось Петровим П.П. під час складання відповідачем оскаржуваної постанови. При цьому, адміністративна відповідальність за ч. 1 ст. 126 КУпАП передбачена саме щодо осіб, які керували транспортним засобом, тобто суб'єктом вказаного адміністративного правопорушення є водій транспортного засобу, яким Петров П.П. не був.

Статтею 288 КУпАП передбачено, що постанову іншого органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення, постанову по справі про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі може бути оскаржено в районний, районний у місті, міський чи міськрайонний суд, у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, з особливостями, встановленими цим Кодексом.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 20 КАС України місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні адміністративні справи з приводу рішень, дій

чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності.

Відповідно до ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю у разі відсутності події і складу адміністративного правопорушення.

Згідно до вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на суд покладається обов'язок відповідно до здійснювати неупереджений розгляд та ухвалювати обґрунтовані рішення.

Відповідно до цієї ж статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на суд покладається обов'язок сприяти максимальному забезпеченню процесуальних прав учасників судового провадження.

Приймаючи до уваги, що всі сумніви щодо доведеності вини правопорушника слід тлумачити на його користь, за відсутності доказів вини Петрова П.П. (оскаржувана постанова не містить посилання на здійснення фото-та відеофіксації вказаного правопорушення, наявність свідків тощо), таким чином, останнього неправомірно було притягнуто до адміністративної відповідальності.

Згідно з ч. 1 ст. 286 КАС України адміністративна справа з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності вирішується місцевими загальними судами як адміністративними судами протягом десяти днів з дня відкриття провадження у справі.

Відповідно до ст. 288 КУпАП та Постанови Пленуму Вищого Адміністративного Суду України № 2 від 23.01.2015 року «Про практику застосування адміністративними судами положень Закону України від 8 липня 2011 року № 3674-VI «Про судовий збір» за подання до суду адміністративного позову про скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення, якою особу притягнуто до адміністративної відповідальності та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу, судовий збір не сплачується у порядку та розмірах, установлених Законом про судовий збір. Тому судовий збір необхідно віднести за рахунок держави.

У відповідності до п. 11 ч. 5 ст. 160 Кодексу адміністративного судочинства України, позивач повідомляє, що ним не подано іншого позову (позовів) до поліцейського 1 батальйону 1 роти полку патрульної поліції в м. Кривий Ріг Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області, рядового поліції Іванова Івана Івановича.

З урахуванням викладеного, на підставі ст. ст. 5, 9, 72, 77, 121, 257, 259, 262, 286 Кодексу адміністративного судочинства, ст. ст. 251, 280, 283, 284, 288, 289, 293 Кодексу України про адміністративні правопорушення, позивач просив суд прийняти позовну заяву до розгляду, задовольнити позовну заяву в повному обсязі, скасувати оскаржувану постанову та закрити провадження у справі.

І хоча більш детальний аналіз буде наданий при доповіді відповідних тез, варто зазначити, що через недосконалість діючого законодавства, в окремих випадках некомпетентність співробітників правоохоронних органів, водіям, що порушують норми діючого законодавства в частині випадків вдається уникати відповідальності.

*Прокопенко К.М.,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник -Припутень Д.С.,
д. ю. н., доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблема протидії корупції є однією із сучасних проблем в Україні. На сьогодні цей «корупційний вірус» охопив майже усю систему органів державної влади, що в свою чергу створює реальну загрозу демократичному розвитку будь-якої держави та національній безпеці. Корупція загрожує верховенству права, стабільності демократичних процесів, підриває основи державного управління, порушує принципи рівності та соціальної справедливості, а також породжує латентну монополізацію ринку й підриває правові основи вільної, добросовісної конкуренції тощо. Сьогодні протидія корупції є важливим питанням досягнення європейського майбутнього України.

Проблемі протидії корупції приділили увагу в своїх працях такі дослідники, як Х. Алтас, Р. Мертон, Г. Сатаров, А. Хайденхаймер та ін. Серед вітчизняних науковців проблемами корупції займалися З. Варналій, А. Закалюк, М. Мельник, С. Ожегов, М. Тихомиров та ін.

У науковій, навчальній та публіцистичній літературі існує методологічна різноманітність підходів до розуміння визначення поняття «корупція».

Необхідно зауважити, що відсутність чітко закріплених правових визначень стосується не тільки поняття «корупція», а й загалом у міжнародних договорах, зокрема в правовій системі Європейського Союзу, що характеризується в науковій літературі як «гнучкість» закріплених у законодавстві правових норм. Ця гнучкість слугує досягненню компромісу між потребами правової визначеності, з одного боку, і потребами ситуативної справедливості – з іншого. Цілковита визначеність поняття «корупція» в міжнародно-правових актах може бути навіть небажаною: встановлення меж обсягу та змісту таких понять позбавляє право можливості легко пристосовуватися до національних умов. Так, у пояснювальній записці до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією зазначено «...те, чи кваліфікуватиметься якась практика як «корупційна» і чи тому засуджуватиметься суспільною мораллю, залежить від конкретної держави» [1, с. 136].

З латинської «corruption» перекладається, як корозія, роз'їдання, руйнування. Семантично ж поняття «корупція» походить від лат. слова corrumpo, що перекладається як: псувати, пошкоджувати, марнувати; призводити до занепаду; виснажувати; знищувати, розбивати; губити, руйнувати; спокушати, розбешувати, підкуповувати; спотворювати, перекручувати, фальсифікувати; ганьбити, безчестити. А в латинській мові є

слово *corruptio*, яке має значення: підкуп, спокушання; псування, занепад; зіпсованість, зрадливість [2, с. 120].

В Оксфордському словнику англійської мови поняття «корупція» тлумачиться як: моральна зіпсованість; використання корупційних практик (хабарництво, шахрайство); деформація; розкладання, гниття» [2, с. 120].

Конституція України визначає основоположні засади, які надають можливість пошуку, збору та поширення інформації з приводу вчинених посадовими особами правоохоронних органів корупційних діянь. Встановлення права на вільний доступ до інформації є фундаментом у належному інформаційно-правовому забезпеченні протидії корупції в правоохоронних органах, а надання можливості розкриття конфіденційних відомостей, з метою визначення усіх аспектів корупційного правопорушення забезпечує здійснення справедливого правосуддя й притягнення до відповідальності винних у корупції посадових осіб правоохоронних органів [3, с. 63]. Надання особам права на спростування недостовірних фактів є одним із демократичних механізмів, у тому числі й щодо вчинення ними корупційного правопорушення та відшкодування їм у зв'язку з цим моральної та матеріальної шкоди

Корупція в Україні не протистоїть офіційній економіці, вона існує у ній, виступаючи природним і закономірним наслідком легальних статусів господарюючих та керуючих суб'єктів. Це означає, що посадовці окремих державних структур не просто обслуговують економіку, вони беруть у ній участь, маючи «свою долю» в економіці.

Подолання корупції в органах Державної фіскальної служби України є одним із першочергових завдань українського суспільства, оскільки існуючі прояви корупції негативно впливають на: фінансово-економічну ситуацію, рівень надходжень грошових коштів до державного бюджету, ефективність діяльності цих органів і їх авторитет серед громадськості, що у цілому завдає удару по державній безпеці [4, с. 186]. Проте, слід зауважити, що наразі наша держава обрала правильний шлях у напрямі протидії та запобігання корупції, що обумовлено прийняттям нормативно-правових актів антикорупційної спрямованості та функціонуванні спеціальних органів першочерговим завданням яких є боротьба з корупційними проявами. Крім того, незважаючи на те, що показники виявлених проявів корупції залишаються невтішними можемо акцентувати увагу, що порівняно з останніми роками вони йдуть на спад.

Протягом 2015-2019 рр. здійснено низку реформаційних заходів, спрямованих на зниження рівня корупції, наприклад, в системі МВС України, зокрема інституційного спрямування. Так, створено Національну поліцію, до якої, за результатами прозорого конкурсу, обрано новий склад працівників, орієнтованих на нетерпимість до виявів корупції [5, с. 15].

З метою розроблення ефективної системи запобігання і протидії корупції та подальшого впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження рівня корупційних ризиків у системі МВС України та зміцнення довіри громадян до діяльності правоохоронних органів щороку розробляються Антикорупційні програми МВС України. Зазначені програми формують з огляду на результати здійсненого аналізу корупційних ризиків у сфері діяльності МВС України, які

засвідчують, що з 95 заходів (один захід знято з виконання на підставі рішення комісії з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми МВС України від 23.10.2018 р.), які зацікавлені підрозділи, органи/формування чи установи МВС України мали реалізувати 2018 р.; виконано 93 заходи, або 98 % (2017 р. – 91%); на стадії виконання знаходяться два, або 2 % (на противагу 9 % 2017 р.) («Nakaz MVS Ukrainy», 2019) [5, с. 16-17].

Практичний досвід свідчить, що дуже важко протистояти перед спокусою влади та грошей, тому основна боротьба з корупцією – комплексна система виховання, сформована таким чином, щоб корупційна поведінка сприймалася, як неприйнятна.

Із прийняттям таких Законів України, як: «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», «Про Вищий антикорупційний суд» тощо створено систему антикорупційних органів.

Потрібно зазначити, що впорядкування на законодавчому рівні завдань спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції є вкрай важливим етапом на шляху до подолання корупції. Адже саме такі прогалини у законодавстві уповільнюють досягнення зазначеними антикорупційними органами мети їх діяльності [6, с. 110].

Запобігання корупційній злочинності являє собою комплексний організований і науково обґрунтований процес впливу держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на формування негативних факторів корупційної злочинності та протікання корупції у суспільстві. Одним із ключових напрямів такого запобігання виступає запобігання корупційній злочинності, попереджувальний зміст якого якраз і зосереджується на усуненні та нейтралізації причин і умов корупційної злочинності, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особистості осіб, які вчиняють корупційні злочини [7, с. 238]. Пріоритетне значення запобігання корупційній злочинності сприяє теоретико-методологічне забезпечення цьому соціально-правовому явищу поряд з іншими формами боротьби.

Дієвим інструментом протидії корупції в сучасних умовах є проактивний підхід, який на відміну від традиційного реактивного управління, базується на ідеї завчасного упередження проблем та негараздів, скоєння правопорушень, в тому числі корупційних деліктів як всередині організації, так і в зовнішньому середовищі за рахунок: гуманістичного особистісно орієнтованого підходу до працівників правоохоронної організації; оптимізації усіх компонентів системи роботи з персоналом (психологічного відбору, мотивації, оцінки діяльності, навчання, особистісного розвитку управлінців і працівників, планування їх життя, кар'єри та діяльності; організації ефективної командної роботи та лідерства в правоохоронному підрозділі; налагодження ефективної системи міжособистісних відносин серед персоналу [8, с. 167]. Зазначені принципи проактивного підходу у сфері протидії та запобігання корупції в

правоохоронних органах, можуть бути використані при застосуванні організаційно-управлінських заходів.

В Європі немає якоїсь однієї, універсальної моделі органу з протидії корупції. Так, функціонують служби (попередження корупції, управління стратегією з боротьби з корупцією, а також багатоцільові організації), які працюють аналогічно правоохоронним органам [9, с. 81]. У більшості країнах створено декілька установ у сфері боротьби з корупцією. Такі установи можуть займатися не тільки питаннями корупції, а й іншими, які є тісно пов'язаними.

Ефективним у сфері боротьби з корупцією є досвід Румунії в якій запроваджено Національний антикорупційний директорат, до функцій якого віднесено не тільки викриття корупції, а й розслідування корупційних правопорушень [9, с. 82].

Як показує міжнародний досвід, жодна із соціально-економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви. Відтак корупційні злочини неможливо ліквідувати в якійсь конкретній державі чи на якомусь етапі історичного розвитку. Максимум, чого можна досягти, – це зменшити їх рівень та локалізувати сфери розповсюдження; пом'якшити небезпеку корупційних проявів та їх вплив на різні соціальні процеси [7, с. 238]. У Західних країнах це йменують контролем над корупцією.

Протидія корупції повинна бути постійною; головні зусилля потрібно спрямувати на профілактику корупційних діянь з урахуванням вимог сьогодення та прогнозів на найближчу перспективу, на усунення причин та умов поширення корупції в Україні, а не на притягнення до відповідальності окремих корупціонерів [10, с. 234]. Успішна протидія корупції неможлива без посилення репресивних заходів, пов'язаних зі встановленням кримінальної відповідальності за корупційні діяння, без активізації роботи правоохоронних органів зі своєчасного виявлення правопорушень та покарання винних.

Ніколи у світовій історії корупційні дії не розглядалися як пристойна норма суспільного життя і правового регулювання відносин. Безвідносно до цивілізаційної групи та хронологічного періоду корупція завжди тлумачилася як загроза державі, правопорядку і суспільній моралі. Виходячи з цього, майже всі держави кваліфікували корупційні практики як один із найбільш тяжких злочинів, санкціями до якого виступали найсуворіші види покарань, аж до смертної кари включно [11, с. 233]. Теоретичне підґрунтя для пошуків ефективних засобів протидії та запобігання цьому явищу сьогодні ми маємо завдяки розумінню витоків формування корупційних настроїв тощо.

Сучасний стан розслідування кримінальних правопорушень та адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення свідчить про те, що через низьку якість наданих матеріалів судам їх рішення не завжди приймаються своєчасно. Тому, ефективність заходів запобігання корупційній злочинності не може бути здійснено у результаті разових й короткочасних акцій будь-якого ступеня активності, а потребує довгострокових соціально-економічних, політичних та правових перетворень [7, с. 240]. Зазначена діяльність повинна базуватися на комплексі запобіжних та

репресивних заходів. При цьому пріоритетна роль має надаватися запобіжним заходам на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Отже, рівень корупції в нашій країні практично не знижується. Протидія корупції передбачає комплексний вплив, який включає вдосконалення антикорупційного законодавства, створення дієвої системи стимулів антикорупційної поведінки суспільства. Ефективна антикорупційна діяльність неможлива без послідовних, спланованих і скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією, оскільки системні явища потребують системного підходу в їх подоланні. Для України актуальним є досвід зарубіжних країн.

Література

1. Супрун Т. М. Поняття та види корупції та її характеристика: теоретико-правовий аспект. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*, 2019. Вип. 14. С. 135-145.
2. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. / за ред. А.М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 666 с.
3. Щербань В. Д. Сучасний стан правового регулювання інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах за національним та міжнародним законодавством. *Соціальне право*. 2018. № 2. С. 62-67.
4. Врещ Ю. О. Запобігання та протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України: реалії та перспективи. *Молодий вчений*. 2019. № 5. С. 183-187.
5. Пашковська М. В. Оцінка корупційних ризиків у діяльності МВС України: поняття, причини та наслідки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 15-20.
6. Жуковська Л. А. Проблеми законодавчого визначення завдань спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в Україні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького*. 2018. № 5 (17). С. 107-111.
7. Шило С. Кримінологічні напрями запобігання корупції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 237-242.
8. Івасенко С. М. Запобігання та протидія корупції в правоохоронних органах: організаційно-управлінський аспект: дис. ... канд. з держ. упр.: Київ, 2015. 199 с.
9. Канан А. Інноваційні моделі функціонування антикорупційних органів у світі. *Аспекти публічного управління*. 2019. № 11. С. 79-84.
10. Левчук А. Корупція: напрями формування громадської думки. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 232-236.
11. Боровик А. Корупційні практики та методи їх подолання у державах Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 229-236.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВ СУБЪЕКТОВ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Эффективность правоприменительной практики зависит от организации деятельности субъектов оперативно-розыскной деятельности (далее - ОРД), закрепления их полномочий, регламентации обязанностей и прав, проявляющихся во взаимодействии конкретных лиц.

Несмотря уже на многолетнюю историю действия Закона Республики Беларусь «Об оперативно-розыскной деятельности», в системе субъектов рассматриваемой деятельности так и не обрели свое место и процессуальный статус такие важные субъекты ОРД, как оперативное подразделение, руководитель оперативного подразделения¹².

Практическая значимость решения указанных вопросов выражается в создании благоприятных условий выполнения субъектами ОРД собственных задач. Связано это с тем, что указанным лицам необходимо знать свои обязанности и права, а также создать определенные условия реализации своих полномочий. Данные аспекты даже при отсутствии соответствующих правовых норм не остаются без внимания правоохранителей в силу своей значимости и решаются соответствующими органами по мере сил. Но оставлять данный вопрос без должного знания о компетентностном подходе субъектов ОРД в вопросах борьбы с преступностью представляется небезопасным, так как он влияет на возможность дальнейшего правового развития субъектов ОРД, защиту их прав и законных интересов и вопросы совершенствования ОРД.

В структуру органов, осуществляющих ОРД, входит оперативное подразделение, которое осуществляет реальную борьбу с преступностью, реализуя специфические задачи. Такое разграничение труда позволяет оперативным подразделениям быстро и своевременно реагировать на запросы правовой практики, решать в предоставленном объеме прикладные задачи, развивать содержание собственных направлений работы. Рассматривая формы осуществления деятельности оперативных подразделений, мы, не вдаваясь в детали, связывали их с работой органов, осуществляющих ОРД. Но, на наш взгляд, отождествление органов и подразделений, осуществляющих ОРД, не

¹² Исключение составляют руководитель органа, осуществляющего ОРД (абз. 19 ч. 1 ст. 14 Закона Республики Беларусь «Об оперативно-розыскной деятельности»), а также должностные лица, уполномоченные выносить, утверждать постановления о проведении ОРМ, их приостановлении, возобновлении или прекращении, продлении срока проведения ОРМ, выносить постановления о применении мер по обеспечению безопасности или отказе в их применении.

совсем верно. Если согласиться, что работа оперативных подразделений вытекает из деятельности органов, то первые лишаются правового статуса и уполномочены осуществлять свою деятельность как органы. Но подразделения доказали свою необходимость, состоятельность и отражают специфическую многовекторную деятельность органов, осуществляющих ОРД. Указанные подразделения каждой по-своему в зависимости от решаемых задач влияют на познавательную деятельность ОРД, которая реализуется данными субъектами.

Отсутствие на теоретическом уровне определенного субъекта ОРД ведет к потере дальнейших методических разработок по использованию его возможностей в борьбе с преступностью.

В качестве такого субъекта и выступает оперативное подразделение, которое имеет самостоятельность, выражающуюся индивидуальным правовым положением, возможностью решения узковедомственных задач. Оперативное подразделение выступает коллективным субъектом в структуре органов, осуществляющих ОРД.

Решение проблемных вопросов в части организации работы оперативных подразделений обеспечивается ролью и правовым положением его руководителя.

Принято считать, что деятельность органа, осуществляющего ОРД, в основе своей рассматривается с точки зрения работы оперативного сотрудника, а руководитель оперативного (органа) подразделения всегда оставался без рассмотрения, его правовой статус в нормативных правовых актах не закреплён, его права и обязанности полностью делегируются органом, осуществляющим ОРД. Действительно, обязанности и права в соответствии с Законом Республики Беларусь «Об оперативно-розыскной деятельности» распространяются на других субъектов рассматриваемой деятельности. В данном случае руководителю оперативного (органа) подразделения отводится второстепенная роль при решении задач ОРД, что реально не согласуется с выполняемой им работой. От деятельности руководителя зависит многое, начиная с организации работы оперативных сотрудников, непосредственного участия в проводимых ОРМ, контроле над деятельностью подчиненных и ответственностью за их работу.

Особенность регламентации деятельности руководителя оперативного (органа) подразделения заключается в том, что основные положения его деятельности не урегулированы, а если имеются нормы права, то только в нормативных правовых актах конкретного ведомства в инструкциях по организации работы отдельно взятого (органа) подразделения. Такое положение вещей выступает препятствием в совершенствовании правового регулирования указанных субъектов, так как законодательное закрепление их полномочий обеспечит субъектов конкретными нормами для выполнения определенных

действий. Подобный подход выстраивает логическую цепочку звеньев в системе субъектов ОРД и ликвидирует путаницу в структуре указанных связей.

По нашему мнению руководители органа, осуществляющего ОРД, должны: обеспечивать выполнение обязанностей органов, осуществляющих ОРД;

принимать в пределах своих полномочий необходимые меры по защите прав и свобод человека и гражданина, собственности, обеспечению безопасности общества и государства;

содействовать обеспечению в порядке, установленном законодательством Республики Беларусь, безопасности и сохранности имущества субъектов и участников ОРД, лиц, сотрудничающих с органами, осуществляющими ОРД, участников уголовного процесса, а также членов семей и близких указанных лиц от преступных посягательств;

выплачивать гражданам, оказывающим или оказывавшим содействие на конфиденциальной основе органам, осуществляющим ОРД, а также гражданам, привлеченным органами, осуществляющими ОРД, к подготовке проведения ОРМ и (или) участию в них, вознаграждение и другие выплаты, которые не указываются в декларации о доходах и имуществе, в соответствии с законодательством;

осуществлять контроль за законностью действий оперативных сотрудников.

При этом, с нашей точки зрения, они имеют право:

устанавливать на безвозмездной или возмездной основе сотрудничество с гражданами, изъявившими согласие оказывать содействие на конфиденциальной основе органам, осуществляющим ОРД, заключать с ними контракт в соответствии с Законом «Об оперативно-розыскной деятельности»;

предоставлять и представлять органу уголовного преследования и суду материалы ОРД в соответствии с законодательством;

закреплять организующие и исполнительные функции оперативных сотрудников при решении задач ОРД;

организовывать взаимодействие субъектов и участников ОРД;

утверждать постановления на проведение ОРМ;

проводить в установленном законодательными актами порядке проверки, осуществлять мониторинг¹³ и контрольные мероприятия¹⁴;

получать сведения о состоянии ведомственного контроля в органах и подразделениях непосредственного подчинения;

определять сроки проведения ОРМ;

продлевать сроки проведения ОРМ;

приостанавливать сроки проведения ОРМ;

¹³ Мониторинг – наблюдение за оперативной обстановкой.

¹⁴ Контрольные мероприятия – действия, направленные на слежение за выполнением задач ОРД и принятие мер по обеспечению их решения.

организовывать проведение ОРМ и принимать иные меры в целях обнаружения преступлений и выявления лиц, их совершивших, предупреждения и пресечение преступлений;

организовывать выполнение письменных запросов международных организаций, правоохранительных органов и специальных служб иностранных государств на основе принципа взаимности.

Под полномочиями руководителя следует понимать совокупность его обязанностей и прав как субъекта ОРД. Однако рассматриваемого руководителя наделить компетенцией, которая будет прописана только в Законе Республики Беларусь «Об оперативно-розыскной деятельности», практически невозможно и, на наш взгляд, вредно, так как мы столкнемся с четкой регламентацией деятельности руководителя, зажав себя в плане маневрирования в складывающихся различных оперативно-тактических ситуаций.

Следует согласиться, что руководитель оперативного подразделения действует и как должностное лицо, и как субъект, непосредственно проводящий ОРМ, а также выполняет некоторые контрольные функции в отношении своих подчиненных. На основании вышеизложенного можно сделать вывод, что руководитель оперативного подразделения, являясь субъектом ОРД, действует на основе Закона «Об оперативно-розыскной деятельности», вступает в оперативно-розыскные правоотношения на основе прав и обязанностей и организует деятельность своих подчиненных по реализации задач ОРД.

Должностные права и обязанности руководителя действуют с момента назначения его на должность, а процессуальные – с момента поступления оперативно-служебного документа, по которому принимается решение непосредственным руководителем. Решение конкретной оперативной задачи зависит в первую очередь от грамотно выполненной работы руководителя, а затем от правильной деятельности оперативного сотрудника по выполнению поставленной перед ним задачи.

Рыбаключева О.З.

*к. ю. н., доцент, полковник милиции в запасе
докторант юридического факультета
Белорусский государственный университет*

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЫ

Значимость юридической профессии в системе обеспечения национальной безопасности любого государства бесспорна. Профессиональная подготовка, как один из элементов прохождения службы в органах внутренних дел,

регламентирована пунктом 37 Положения о прохождении службы в органах внутренних дел Республики Беларусь [1], в соответствии с которым для повышения уровня квалификации сотрудников осуществляется их профессиональная подготовка по месту службы и в системе дополнительного образования, порядок и условия которой определяются Министром внутренних дел Республики Беларусь. Таким образом, в указанной норме, в самом общем смысле определены цель профессиональной подготовки и формы ее проведения.

Вопросы, связанные с определением категорий «обучение персонала», «подготовка кадров», «профессиональная подготовка», «профессиональное образование» затрагивались многими учеными. Однако, зачастую, даже в специальных литературных источниках указанные понятия используются в качестве синонимов, для обозначения одного из процессов в системе управления персоналом.

По мнению Л.М. Колодкина, профессиональная подготовка личного состава является составной частью работы с кадрами в органах внутренних дел (далее – ОВД) и включает в себя подготовку кадров, т.е. учебу до занятия какой-либо должности, и повышение квалификации, т.е. учебу работника, уже занимающего должность [2, с. 62]. А.П. Леонов отмечает, что в теории управления обучение персонала – основной путь получения профессионального образования, под которым понимается целенаправленно организованный, планомерный и систематически осуществляемый процесс овладения знаниями, умениями, навыками и способами общения под руководством опытных преподавателей, наставников, специалистов, руководителей [3, с. 163].

Н.Н. Силкин под профессиональной подготовкой сотрудников ОВД понимает единый педагогический процесс, который включает в себя профессиональное воспитание, обучение, развитие и психологическую подготовку [4, с. 17]. По мнению Х.Х. Лойта система профессиональной подготовки кадров ОВД представляет собой совокупность взаимосвязанных организационных и информационно-воспитательных форм распространения и приобретения профессиональных знаний, умений и навыков сотрудниками ОВД в период прохождения службы, а также сеть учебных заведений и подразделений, обеспечивающих реализацию соответствующих форм (элементов, направлений) процесса профессиональной подготовки [5, с. 177].

В свою очередь В.В. Закатов отмечает, что профессиональная подготовка представляет собой специальную, профессионально-прикладную педагогическую систему, реализуемую как в образовательных учреждениях, так и непосредственно на местах службы, и решающую задачи формирования, повышения и поддержания профессионального мастерства личного состава ОВД [6, с. 56].

Такой же позиции придерживается и А.А. Кобозев, который считает, что она охватывает весь период службы сотрудников. В связи с этим, по мнению данного автора, «профессиональная подготовка сотрудников ОВД» как социальная категория шире, чем термин «профессиональное образование», поскольку в педагогической практике он традиционно используется как общее выражение для обозначения различных типов функционально-

дифференцированного профессионального образования (начального, среднего или высшего) в специализированных учебных заведениях [7, с. 141].

Вместе с тем понятие «профессиональное образование сотрудников органов внутренних дел» в настоящее время нормативно не закреплено.

Как отмечает М.А. Кожевина, современная система профессиональной подготовки кадров милиции – одна из самых крупных и многопрофильных среди систем органов исполнительной власти, главной задачей которой выступает организации пополнения ОВД квалифицированными специалистами. Следует согласиться с М.А. Кожевиной, которая предлагает ввести в научный оборот понятие «милиейское образование» (равное понятиям «педагогическое», «медицинское», «инженерное», «военное» образование), определяющее форму профессионального образования, нацеленного на обучение и воспитание специалиста для ОВД и обозначающего систему специализированных образовательных учреждений, осуществляющих эту деятельность [8, с. 20].

Интересны используемые иностранными исследователями подходы к анализу дефиниций рассматриваемого понятийного поля. Так, группой педагогов-исследователей из Колледжа полиции и безопасности в Любляне (Словения), проводивших сравнительно-педагогическое исследование систем профессионального образования 17 европейских стран, отмечается различие понятий «профессиональной полицейской подготовки» и «профессионального полицейского образования». В частности, по мнению М. Пагона, Б. Вирьент-Новака, М. Дьюрича и Б.Лобникара, под профессиональным полицейским образованием (police education) следует понимать процесс передачи и приобретения общих и частных знаний, имеющих отношение к полицейской службе, который приводит к получению определенной дипломированной степени (диплома средней школы, ассоционной (связующей) степени, степени профессионального высшего образования, степени бакалавра, магистерской степени, докторской степени). При этом указывается, что обычно полицейские образовательные программы рассчитаны на несколько лет.

Что же касается профессиональной полицейской подготовки (police training), она, с точки зрения упомянутых авторов, представляет собой процесс передачи и получения частных знаний и умений (навыков) необходимых для полицейской работы, которые не ведут к получению какой либо дипломированной степени, но может (или не может) закончиться получением сертификата в какой-либо форме. Тут же обращается внимание на то, полицейские обучающие программы, как правило, короче, чем образовательные [7, с. 142].

Под профессиональным образованием в энциклопедической литературе понимается овладение определенными знаниями и навыками по конкретной специальности и профессии в процессе обучения в профессионально-технических, средних специальных учебных заведениях и в вузах. Второй смысл, который придает этому значению справочная литература, связан с обновлением работниками и специалистами профессиональных знаний и навыков в учреждениях по переподготовке и повышению квалификации [9, с. 978].

В Кодексе Республики Беларусь об образовании термин «профессиональное образование» не используется. Однако Общегосударственной классификатор

Республики Беларусь ОКРБ 011-2009 «Специальности и квалификации» дает следующее определение термину «профессиональное образование» – образование, ориентированное на профессиональную деятельность [10].

На наш взгляд, профессиональное образование сотрудников ОВД – это процесс обучения и воспитания сотрудников ОВД в целях получения знаний и формирования умений, навыков либо их совершенствования, необходимых для эффективного осуществления профессиональной деятельности, осуществляемый в рамках основного или дополнительного образования взрослых и подтвержденный документом об образовании или документом об обучении.

Современная система профессионального образования в ОВД Республики Беларусь включает в себя два учреждения высшего образования, два учреждения дополнительного образования взрослых, которые обеспечивают получение образования на двух уровнях основного образования (высшее, послевузовское) и дополнительного образования взрослых (переподготовка и повышение квалификации), и позволяет осуществлять подготовку как рядового, младшего и среднего начальствующего состава, так и руководителей всех уровней управления практически для всех служб и подразделений ОВД. Необходимо также отметить и наличие в МВД Республики Беларусь учреждения общего среднего образования – Специализированного лицея МВД Республики Беларусь, осуществляющего реализацию образовательных программ базового среднего и общего среднего образования в рамках проведения профориентационной работы с молодежью.

С одной стороны, ведомственное профессиональное образование успешно интегрируется в образовательное пространство Республики Беларусь посредством государственного лицензирования и аккредитации, действуя согласно государственным критериям и стандартам. С другой – выполняет поставленные перед ОВД задачи, связанные с защитой и охраной прав и законных интересов граждан, общества и государства, опосредуя эту деятельность через систему внутренней службы, в рамках первоначальной подготовки, практического обучения непосредственно в ОВД или через участие в охране общественного порядка и другой правоохранительной деятельности по месту расположения учреждения образования. Несмотря на то, что данное обстоятельство вызывает дополнительные трудности в организации подготовки кадров, существующий подход в области профессионального образования позволяет в условиях современной правовой доктрины выполнять основную свою функцию – осуществлять подготовку высококвалифицированных кадров для ОВД.

Совершенствование профессионального образования в последние годы связано с расширением спектра специальностей и специализаций, как на уровнях основного образования, так и в системе переподготовки. Особенности учебно-планирующей документации по вновь вводимым специальностям (специализациям) является учет в них специфики направлений оперативно-служебной деятельности соответствующих служб и подразделений ОВД, увеличенный по сравнению с юридическими специальностями гражданского профиля объем изучения учебных дисциплин, ориентированных на будущую профессиональную деятельность выпускника, направленность

учебных дисциплин на выработку у обучающихся соответствующих алгоритмов действий при выполнении служебных обязанностей.

Первоначальная подготовка сотрудников ОВД выступает в качестве одной из составляющих профессионального образования в ОВД, под которой необходимо понимать процесс обучения, направленный на приобретение сотрудниками, впервые принятыми на службу в ОВД, знаний, умений и навыков, достаточных для самостоятельного исполнения должностных обязанностей.

Особенностями организации первоначальной подготовки является то, что данный вид профессионального образования сотрудников ОВД осуществляется в ведомственных учреждениях образования либо в ОВД по месту прохождения службы сотрудника (допускается в исключительных случаях с разрешения Министра внутренних дел и по представлению главного управления кадров). Сотрудникам ОВД, не прошедшим первоначальную подготовку, запрещается выдавать и закреплять за ними оружие, а также привлекать к мероприятиям, связанным с риском для жизни и здоровья либо которые могут привести к неправомерным действиям с их стороны.

Рассматривая нормативное правовое обеспечение ведомственного профессионального образования, необходимо отметить, что законодательством об образовании такой образовательной программы, как первоначальная подготовка, не предусмотрено ни на уровнях основного образования, ни в рамках дополнительного образования взрослых. Соответственно нормативно не определены единые требования к организации образовательного процесса (формы и виды обучения, наполняемость учебных групп, сроки подготовки), аттестации (формы, шкала оценки результатов учебной деятельности), а также к разработке научно-методического обеспечения (виды учебно-программной документации, порядок ее разработки) и др.

В целях устранения пробелов в законодательстве, регулирующем вопросы организации образовательного процесса при осуществлении первоначальной подготовки сотрудников ОВД, и выработки единых подходов к ее осуществлению в учреждениях образования МВД, на наш взгляд целесообразным будет разработать соответствующий ведомственный нормативный правовой акт, в котором будут закреплены вопросы планирования и реализации данного вида профессионального образования с учетом современных требований и имеющегося опыта.

Литература

1. Положение о прохождении службы в органах внутренних дел Республики Беларусь [Электронный ресурс] : Указ Президента Респ. Беларусь от 15.03.2012 № 133 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

2. Колодкин, Л. М. Организационные и правовые основы работы с кадрами в органах внутренних дел / Л. М. Колодкин. – М. : Акад. МВД СССР, 1979. – 432 с.

3. Леонов, А. П. Научно-методологические основы управления органами внутренних дел : учеб. пособие : в 2 ч. / А. П. Леонов ; М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». – Минск : Акад. МВД, 2013. – Ч. 2. – 331 с.

4. Силкин, Н. Н. Профессиональная подготовка сотрудников органов внутренних дел к

служебной деятельности в условиях повышенного риска : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. Н. Силкин ; С.-Петерб. ун-т МВД России. – СПб., 2002. – 39 с.

5. Лойт, Х. Х. Государственная кадровая политика в России и ее реализация в органах внутренних дел: исторический и организационно-правовой аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Х. Х. Лойт. – СПб., 1998. – 370 л.

6. Закатов, В. В. Совершенствование специального профессионального обучения сотрудников органов внутренних дел Российской Федерации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Закатов. – М., 2007. – 389 л.

7. Кобозев, А. А. Современная система подготовки кадров органов внутренних дел (теоретические, организационные и правовые вопросы формирования и развития) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / А. А. Кобозев. – М., 2007. – 652 л.

8. Кожевина, М. А. Милицейское образование в Советской России: организация и правовое регулирование (1918-1991 гг.) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / М. А. Кожевина ; Моск. ун-т МВД России. – М., 2005. – 56 с.

9. Новый энциклопедический словарь. – М. : Большая Рос. Энцикл. : Рипол Классик, 2000. – 1455 с.

10. Об утверждении и введении в действие Общегосударственного классификатора Республики Беларусь ОКРБ 011-2009 «Специальности и квалификации» [Электронный ресурс] : постановление М-ва образования Респ. Беларусь, 02.06.2009 г., № 36 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2017.

Скобелев В. П.

к. ю. н., доцент,

*доцент кафедры гражданского процесса
и трудового права юридического факультета
Белорусского государственного университета*

О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ИСЧИСЛЕНИЯ И УПЛАТЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОШЛИНЫ ПО СУДЕБНЫМ ДЕЛАМ В НОВОЙ РЕДАКЦИИ НАЛОГОВОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Законом Республики Беларусь от 30 декабря 2018 г. №159-З «О внесении изменений и дополнений в некоторые законы Республики Беларусь» Налоговый кодекс Республики Беларусь (далее – НК) был изложен полностью в новой редакции. Соответственно новую редакцию получили и те положения НК, которые регулировали взимание государственной пошлины за рассмотрение судами гражданских и экономических споров. В этой связи интересно обратить внимание на ст. 288 НК, регулиующую особенности исчисления и уплаты государственной пошлины по судебным спорам.

Прежде всего стоит отметить, что ст. 288 НК получила то же наименование, что имел и ее предшественник (ст. 252 прежней редакции НК): «Особенности исчисления и уплаты государственной пошлины при обращении в суды». Однако данное наименование является не совсем точным. Во-первых, ст. 288 НК регулирует вопросы уплаты государственной пошлины не только на

этапе обращения в суды, но и тогда, когда судебное производство уже существует, например:

при увеличении размера исковых требований производится доплата государственной пошлины в соответствии с увеличением цены иска по ставке и (или) исходя из размера базовой величины, установленных на день обращения в суд с заявлением об увеличении размера исковых требований (подп.1.7 п.1 ст. 288 НК);

по встречному исковому заявлению, а также по исковым заявлениям третьих лиц, заявляющих самостоятельные требования относительно предмета спора, государственная пошлина уплачивается на общих основаниях (подп.1.8 п.1 ст. 288 НК);

при замене по судебному постановлению выбывшей стороны ее правопреемником государственная пошлина уплачивается таким правопреемником, если она не была уплачена выбывшей стороной (подп.1.9 п.1);

в случаях объединения судом нескольких однородных дел в одно дело либо выделения одного или нескольких соединенных требований в отдельное дело (дела) государственная пошлина, уплаченная при обращении в суд с исковым заявлением (заявлением), повторно не уплачивается и перерасчету не подлежит (подп.1.6 п.1 ст. 288 НК).

Более того, ст. 288 НК регулирует вопросы взимания государственной и для случаев, когда судебный процесс уже завершился. Так, согласно подп.1.26 п.1 ст. 288 НК государственная пошлина, от которой истец был освобожден, взыскивается: при отказе в удовлетворении иска – с истца, при удовлетворении иска – с ответчика; в случае, если иск удовлетворен частично, то государственная пошлина взыскивается с ответчика пропорционально размеру удовлетворенных исковых требований, а с истца – пропорционально той части исковых требований, в удовлетворении которой отказано; данное правило применяется при взыскании государственной пошлины по итогам рассмотрения дела и в других (помимо искового) видах производства.

Во-вторых, предметом обложения государственной пошлиной являются не обращения заинтересованных лиц в суды, а совершение судами и их отдельными должностными лицами юридически значимых действий. Как следует из подп.1.1-1.3 п.1 ст. 284 НК, объектами обложения государственной пошлиной признается рассмотрение судами исковых и иных заявлений, ходатайств, жалоб, апелляционных и кассационных жалоб, надзорных жалоб и жалоб в порядке надзора, выдача судами дубликатов и копий документов.

В-третьих, термин суды является недостаточно конкретизированным, т.к. в Республике Беларусь действуют суды разных типов: как суды, входящие в систему государственного судоустройства (Конституционный Суд Республики Беларусь, суды общей юрисдикции), так суды негосударственного сектора (третейские суды, международные арбитражные (третейские) суды). Поэтому более правильно было бы использовать в ст. 288 НК (равно как и в других статьях этого Кодекса) вместе термина «суды» выражение «суды общей юрисдикции», т.к. нормы НК регулируют взимание госпошлины за совершение

юридически значимых действий именно этой разновидностью судебных органов.

В связи со сказанным полагаем, что название ст. 288 НК было бы целесообразно изложить в следующей новой редакции: «Особенности исчисления и уплаты государственной пошлины за совершение юридически значимых действий судами общей юрисдикции и их должностными лицами».

Вместе с тем в ст. 288 НК появились и некоторые позитивные новеллы. В первую очередь стоит отметить, что п.1 ст. 288 НК получил разбивку на подпункты (каждый подпункт посвящен отдельной особенности исчисления и уплаты госпошлины). Его предшественник – п.1 ст. 252 прежней редакции НК – имел деление на абзацы, что крайне затрудняло как поиск необходимой нормы, так и осуществление правильной ссылки на нее, т.к. всякий раз приходилось отсчитывать абзацы, количество которых там было свыше 30.

В подп.1.2 п.1 ст. 288 НК получила закрепление норма, которая ранее содержалась (причем, думается, не совсем оправданно, поскольку как таковая не предусматривала какой-либо ставки государственной пошлины) в п.9 приложения 14 к прежней редакции НК: по исковому заявлению (заявлению, жалобе), содержащему несколько самостоятельных требований, государственная пошлина уплачивается за каждое требование в отдельности. Правда, в этой норме стоило бы уточнить, что речь идет о нескольких требованиях неимущественного характера, поскольку ситуации, когда предъявлено несколько имущественных требований или одновременно имущественное и неимущественное требования, уже урегулированы в ст. 288 НК, а именно:

по исковому заявлению, содержащему требования как имущественного, так и неимущественного характера, одновременно уплачиваются государственная пошлина, установленная для исковых заявлений имущественного характера, и государственная пошлина, установленная для исковых заявлений неимущественного характера (подп.1.1. п.1 ст. 288 НК);

по исковому заявлению, подаваемому несколькими истцами совместно, государственная пошлина исчисляется от общей суммы иска и уплачивается истцами пропорционально доле заявленных ими требований (подп.1.3. п.1 ст. 288 НК);

по исковому заявлению, подаваемому одним истцом к нескольким ответчикам, а также при объединении судом в одно производство нескольких однородных требований государственная пошлина исчисляется от общей суммы иска (подп.1.4. п.1 ст. 288 НК).

Более совершенную редакцию получила норма ч.2 подп.1.8 ст. 288 НК (ей соответствует норма абз.8 п.1 ст. 252 прежней редакции НК). Раньше там говорилось, что третьи лица, не заявляющие самостоятельных требований на предмет спора, уплачивают государственную пошлину «при осуществлении иных процессуальных действий», теперь же указано, что пошлина уплачивается «при обращении таких лиц за совершением иных процессуальных действий». Ведь очевидно, что государственная пошлина подлежит уплате до совершения юридически значимых действий, а не во время их осуществления.

Из нормы подп.1.19 п.1 ст. 288 НК (это правило абз.27 п.1 ст. 252 прежней редакции НК) – она указывает, что государственная пошлина по жалобам на решения судов по искам о праве собственности на имущество, о признании права на долю в имуществе, о выделе доли из общего имущества и любым иным требованиям имущественного характера должна исчисляться исходя из стоимости истребуемого имущества или его доли на день вынесения решения или вступления его в законную силу – совершенно верно изъяли указание на иски о признании недействительными договоров отчуждения имущества, поскольку данные иски представляют собой требования неимущественного характера, а значит, государственная пошлина по ним должна исчисляться не от стоимости имущества (т.е. цены иска), а в базовых величинах (подп.2.4 п.2 приложения 13 к НК, п.4 приложения 15 к НК квалифицируют требования о признании сделок недействительности и об установлении факта ничтожности сделок как неимущественные требования, поскольку ставку государственной пошлины за их рассмотрение определяют именно в базовых величинах).

В подп.1.24 п.1 ст. 288 НК появилась совершенно новая норма о том, что по исковому заявлению о понуждении к исполнению обязательств о передаче имущества, об установлении права собственности на имущество государственная пошлина исчисляется по ставкам, установленным под.1.1 п.1 приложения 13 и подп.1.1 п.1 приложения 15 к НК, т.е. в зависимости от цены иска. Правда, данную норму стоило бы дополнить также ссылкой на подп.1.1 п.1 приложения 14 к НК (в этом приложении урегулированы ставки госпошлины за рассмотрение споров судебной коллегией по делам интеллектуальной собственности Верховного Суда), поскольку подобные требования, на наш взгляд, могут рассматриваться и в делах, касающихся интеллектуальной собственности.

В норме подп.1.14 п.1 ст. 288 НК по-прежнему (как и в абз.20 п.1 ст. 252 старой редакции НК) не определено, как должна определяться цена иска по требованиям о разделе совместно нажитого имущества супругов, – исходя из стоимости всего общего совместного имущества или той его части, на которую претендует истец. Вследствие этого в судебной практике присутствует разноречивость в виде применения и того, и другого подхода.

В подп.1.27 п.1 ст. 288 НК получила закрепление новая норма о том, что «если истец (заявитель), освобожденный от государственной пошлины, после возбуждения производства по делу, но до его рассмотрения по существу подал заявление о возвращении иска (заявления, жалобы) либо отказался от иска (заявления, жалобы) и отказ принят судом, а ответчик не требует разбирательства дела по существу, государственная пошлина не взыскивается». Данная норма является не вполне корректной, потому что, *во-первых*, она сформулирована как общее для гражданского и хозяйственного судопроизводства правило, между тем подать заявление о возвращении иска (заявления, жалобы) можно только в хозяйственном судопроизводстве – см. абз.13, 14 ст. 151 ХПК.

Во-вторых, право требовать разбирательства дела по существу ответчик имеет только в ситуации подачи истцом заявления о возвращении иска (см.

абз.13 ст. 151 ХПК). Если же подано заявление о возвращении заявления (жалобы), то просьба кого-либо из заинтересованных лиц о рассмотрении дела, как видно из абз.14 ст. 151 ХПК, никакого значения не имеет. *В-третьих*, отсутствие требования ответчика о разбирательстве дела не является условием также принятия судом отказа истца от иска, причем как в хозяйственном, так и в гражданском судопроизводстве. В хозяйственном процессе суд принимает отказ истца от иска, если такой отказ не противоречит законодательству или не нарушает права других лиц (ч.5 ст. 63 ХПК). Сходным образом сформулированы критерии принятия отказа истца от иска и в гражданском судопроизводстве – отказ не должен противоречить закону и нарушать чьих-либо прав и охраняемых законом интересов (ч.4 ст. 61 ГПК).

В-четвертых, норма подп.1.27 п.1 ст. 288 НК не учитывает причины отказа истца от иска. Так, если отказ от иска связан с признанием истцом неправомерности заявленных им требований, то принятие судом отказа истца от иска равносильно ситуации вынесения судом решения об отказе истцу в иске (и там, и там истец оказывается в споре неправым), а значит, есть все основания для взыскания суммы в возмещение пошлины в доход государства с истца (см. приведенные выше правила подп.1.26 п.1 ст. 288 НК). Если же отказ от иска обусловлен добровольным удовлетворением ответчиком заявленных истцом требований, то ситуация сродни вынесению судом решения об удовлетворении иска (в обоих случаях констатируется неправота ответчика в споре), а потому есть повод для того, что уже за счет ответчика возместить государству сумму неполученной им пошлины.

Соловйова Ю.І.,

курсантка 1 курсу

Науковий керівник – Пекарський С.П.,

к.ю.н., доцент кафедри спеціальних дисциплін

та професійної підготовки факультету №2

Донецького юридичного інституту МВС України

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Забезпечення прав людини є однією з найактуальніших проблем людства. Бо як показує досвід, одне тільки конституційне визнання державою основних прав та свобод людини і громадянина, ще не є гарантією створення належних умов для їх охорони та захисту від протиправних посягань. Тільки якісна і злагоджена робота відповідних державних інституцій, створених для досягнення такої мети, може стати запорукою забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Враховуючи те, що правоохоронні органи уособлюють монополію держави на застосування примусу, важливим є наявність чіткої системи правової регламентації їх діяльності, з чітко визначеними повноваженнями, механізмом

внутрішнього і зовнішнього контролю за їх виконанням і системою вимог, що висуваються до виконання таких повноважень. Також важливий вплив на формування такої системи здійснює концепція позитивних зобов'язань держави.

Не зважаючи на значну кількість наукових праць та досліджень із вказаної тематики, на сьогодні в юридичній літературі відсутня чітка система правоохоронних органів із встановленням їх місця в системі органів держави. В Україні поняття «правоохоронні органи» набуло широкого вжитку після прийняття Конституції України 1996 року. Проте дане поняття вживається у частині 2 статті 17, де спеціальне завдання щодо забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на «відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» [1]. Своєю чергою у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» дано визначення поняттю «правоохоронні органи», під якими розуміємо органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2, п.1 ст. 2]. Відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України» правоохоронні органи віднесені до сил безпеки та сил оборони. Отже, сили безпеки – це правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [3, п.17, ст. 21]. Своєю чергою сили оборони – це Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [3, п.18, ст. 21]. Відповідно до положень ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України» діяльність Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [3, ст. 18; 4]. Повноваження зазначених органів визначаються відповідними законодавчими та нормативно-правовими актами України.

Окремої уваги заслуговує розвиток антикорупційних органів в сучасній Україні, а саме: Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державного бюро розслідувань тощо. З 2018 року діє і Вищий антикорупційний суд, завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави

від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [5, ст. 3].

Особливе місце в системі захисту прав і свобод людини займає Служба безпеки України, тобто державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. На Службу безпеки України покладається, у межах визначеної законодавством компетенції, захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [6, ст. 2].

Своєю чергою прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому Законом України «Про прокуратуру» [7], здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Безпосередньо на прокуратуру покладаються функції: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом України «Про прокуратуру» та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [7, ст. 2].

Приналежність Державної кримінально-виконавчої служби України до правоохоронних органів досі прямо не визначено формально-правовим статусом [8]. Потрібно зауважити, що до числа правоохоронних органів може бути віднесено й інші органи державної влади (їх підрозділи), основним напрямком діяльності яких є охорона і захист засад конституційного ладу, у тому числі прав громадян, законності та правопорядку, проте це питання залишається дискусійним.

Таким чином, узагальнюючи викладене, зазначаємо, що у сучасній Україні відбувається процес як реформування так і створення правоохоронних органів. Поряд з тим, включення до переліку правоохоронних органів, надто великої їх кількості, та при дублюванні ними своїх функцій не сприятиме якісному виконанню правоохоронної функції держави щодо захисту прав і свобод людини.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 24.04.2020)

2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення: 24.04.2020)
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2469-19?lang=uk> (дата звернення: 24.04.2020)
4. Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п3>. (дата звернення: 24.04.2020)
5. Про вищий антикорупційний суд: Закон України 7 червня 2018 року № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 24.04.2020)
6. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 24.04.2020)
7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1697-18> (дата звернення: 24.04.2020)
8. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15> (дата звернення: 24.04.2020)

Троцай Ю. В.

магістрант

Науковий керівник - Павліченко Є.В.,

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецького юридичного інституту МВС Україн

РОЛЬ ПОЛІПШЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПРИ ЗАПРОВАДЖЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Обравши шлях незалежного розвитку і закріпивши це в Конституції, Україна підтвердила своє прагнення розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу, одним із основних принципів якої є забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Підтвердженням цього стала ратифікація нашою державою Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини [1].

Відповідно до вимог згаданої Конвенції права і свободи людини становлять абсолютну цінність, є невід'ємні і належать кожному від народження. В будь-якому суспільстві вони є важливим інститутом, за допомогою якого і регулюється правовий статус особи, межі вторгнення в її особисту сферу, встановлюються гарантії захисту і реалізації її прав і свобод. Тому їх забезпечення - одна з найголовніших функцій держави.

Не випадково, що центральне місце в конституціях сучасних держав відводиться правам і свободам людини і громадянина. Так, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року Конституція України, норми якої є нормами

прямої дії, проголосила, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Вона ставить права людини в центр державної політики. Конституція встановлює, що держава відповідає за свою діяльність перед людиною. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3].

Провідна роль в забезпеченні прав і свобод людини в Україні належить органам внутрішніх справ.

Пріоритет прав і свобод людини та громадянина є суттєвою складовою правоохоронної функції держави. Виходячи з цього, закон України «Про національну поліцію» визначає, що поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Базовим принципом діяльності поліції є дотримання прав і свобод, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їх реалізації [4].

Важливим є те, що відповідно до чинного законодавства обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах і в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності та в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Міністерством внутрішніх справ України, керівництвом Національної поліції України проводяться планові заняття та систематична роз'яснювальна робота серед особового складу, метою яких є підвищення якості служби працівників і забезпечення неухильного дотримання прав людини під час здійснення правоохоронної діяльності, що має спрямовуватися на гарантування та забезпечення дотримання й безперешкодної реалізації громадянами своїх прав.

Провідна роль щодо забезпечення прав і свобод людини належить професійній підготовці персоналу.

Рівень професіоналізму поліцейського персоналу завжди був у фокусі уваги суспільства, тому кожна зміна у стратегії правоохоронної діяльності обов'язково супроводжувалася відповідним реформуванням системи професійної підготовки правоохоронців. На сучасному етапі, коли служба суспільству та забезпечення громадської безпеки передбачають відмову від агресивної політики, у європейській поліцейській усе більш чіткого оформлення набуває ідея пріоритетного розвитку відомчої етики органів внутрішніх справ.

Поліцейські підрозділи повинні найбільш повно відповідати вимогам суспільства, мають ставити за мету виховання у персоналу таких персональних якостей, як повага до особистості іншої людини; доброзичливість; ефективність і професіоналізм; дотримання принципів законності й верховенства закону; відповідальність; турбота про людей; чесність у ставленні до себе та інших; самовіддане служіння суспільству.

Європейські стандарти правоохоронної діяльності також передбачають, що прийнятий на службу поліцейський повинен пройти у повному обсязі не тільки загальну, професійну та службову підготовку, але й отримати також

відповідний інструктаж з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, з Європейської конвенції з прав людини. На практиці означений інструктаж може формуватися у вигляді семінарів, присвячені питанням функціонування демократичного суспільства та засадам верховенства права, або ж спеціальних навчальних курсів з гуманітарного права та захисту прав людини.

Сервісна спрямованість діяльності поліції має додатково передбачати створення спеціальної системи щоденного навчання і контролю персоналу, яка є комбінацією таких форм, як щоденне коротке обговорення виниклих проблем та розгляд практичних ситуацій; тренінг у сфері застосування норм права і дотримання етичних принципів; заняття з навчання навичкам рольової перебудови поведінки, уміння виявляти сформовані професійні якості у соціально прийнятних формах у позаслужбовий час; обмін індивідуальним позитивним досвідом; робота із залучення поліцейських до груп, клубів та асоціацій за інтересами для розширення сфери їх соціальних контактів і культурних потреб.

Запропоновані напрями будуть спричиняти поліпшенню роботи поліції в області захисту прав і свобод людини.

Література.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ратифікована Законом № 475/97 ВР від 17.07. 97.

2. Рекомендація Rec (2004)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці. Ухвалено на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р.

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

4. Закон України "Про національну поліцію". Відомості Верховної Ради. 2015. № 4- -41.

Хлабистова К. В.

кандидат юридичних наук,

Київський університет туризму, економіки і права

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ

Сьогодні України перебуває у процесі адаптації свого законодавства до права та політики Європейського Союзу (далі – ЄС) щодо охорони навколишнього природного середовища. Зазначений процес засновується на статті 290 Глави 13 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, в якій Сторони гарантують, що їхнє законодавство забезпечить високі рівні охорони навколишнього середовища та праці і докладуть зусиль для подальшого вдосконалення цього законодавства [1]. У зв'язку з цим актуальності набуває аналіз основних стандартів ЄС щодо управління відходами. Вивчення Директив

ЄС у сфері поводження з відходами та низки наукових публікації з даної тематики, дає можливість зробити висновок про те, що більшість стандартів ЄС у цій сфері формулюються як принципи системи управління відходами. Розглянемо загальні та спеціальні принципи ЄС щодо управління відходами.

Загальним правовим принципом ЄС є принцип сталого розвитку, який означає додержання балансу між задоволенням сучасних потреб людства та інтересами майбутніх поколінь, включаючи їх потребу у ресурсах та безпечному довкіллі.

В основі принципу сталого розвитку лежить ідея узгодженого керування трьома взаємопов'язаними сферами – економікою, екологією та соціальними процесами. Світове співтовариство визначило концепцію сталого розвитку як стратегію існування планети Земля на XXI століття, відображаючи її основні поняття в Порядку денному на XXI століття. Саме цим документом скористались держави-члени для розробки власної стратегії – Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу [2].

Ключовим спеціальним принципом у цій сфері є принцип ієрархії поводження з відходами, який передбачає наступну п'ятиступеневу систему пріоритетів у поводженні з відходами, починаючи з найбажаніших варіантів та закінчуючи небажаними варіантами, що можуть застосовуватися лише після попередніх:

- запобігання утворенню відходів;
- підготовка до повторного використання;
- переробка відходів;
- рекуперація енергії;
- ліквідація.

Принцип «забруднювач повинен платити» відповідно до якого витрати на запобігання утворенню відходів, контроль та запобігання забруднення навколишнього природного середовища покладаються на забруднювача.

Цей принцип являється одним з ключових принципів екологічної політики та права ЄС. Прихильність до цього принципу підтверджується в Єдиному Європейському Акті 1986 року та Маастрихтському договорі 1992 року. Його пріоритетне значення підкреслюється в більшості директив та інших документів Співтовариства, що мають відношення до охорони навколишнього природного середовища. Основу принципу «забруднювач платить» складає попередження, зниження та по можливості ліквідація забруднення та шкоди навколишньому середовищу; витрати по ліквідації екологічно шкідливих наслідків покладаються на забруднювача [3].

Принцип запровадження найкращих доступних технологій вимагає участі у розробці, обміну досвідом та застосування найкращих, з точки зору ефективності та високого рівня захисту довкілля, технологій по переробці та утилізації відходів.

Принцип проведення превентивних заходів включає заходи з моніторингу, контролю та інформації, що спрямовані на попередження ризиків для довкілля. Вказаний принцип впливає із загального принципу екологічної політики запобігання та обережності. Його вперше було закріплено у Маастрихтському

договорі, а зміст часто виражають латинською сентенцією «in dubio pro natura», яка означає, що коли є сумніви, потрібно думати та захищати природу.

Деякі вчені виділяють три спеціальних принципа, на яких базується принцип запобігання:

- застосування принципу повинне базуватися на повнішій можливій науковій оцінці. Наскільки це можливо, така оцінка повинна визначити ступінь наукової невизначеності на кожній стадії;

- будь-якому рішення діяти чи не діяти, згідно з принципом перестороги, повинна передувати оцінка ризику й оцінка потенційних результатів бездіяльності;

- якщо результати наукової оцінки чи/ї оцінки ризику доступні, всі зацікавлені сторони повинні мати можливість вивчити різні доступні варіанти» [4].

Принцип розширеної відповідальності виробника (фізична чи юридична особа, яка за родом діяльності розвиває, оброблює, має справу, продає чи імпортує товари) означає зобов'язання виробника забезпечувати організацію збирання, переробку та утилізацію своєї продукції після її використання, а також проведення інформаційних заходів для споживачів.

Концепція розширеної відповідальності виробника була розроблена Томасом Ліндквістом (Thomas Lindhqvist) у Швеції в 1990. Основними цілями якої були підтримка муніципалітетів в управлінні муніципальними відходами через перенос відповідальності за утворення відходів з уряду чи муніципалітету на виробників та імпортерів продукції; та заохочення виробників розробляти, виготовляти та продавати продукцію, приймаючи до уваги її вплив на навколишнє середовище. У подальшому різноманітні галузі промисловості прийняли на себе зобов'язання виробляти продукцію, яка легше піддається переробці і піклуватися про відходи, що утворюються в результаті її споживання [5].

Зазначений принцип реалізується у різний спосіб: через сплату екологічних платежів, створення виробником власної інфраструктури зі збору та утилізації відходів; співпрацю з ліцензованим оператором збору та утилізації відходів; об'єднання з іншими виробниками в асоціації для створення єдиної інфраструктури з утилізації. На сьогодні у світі діє близько 400 асоціацій розширеної відповідальності виробників, а в країнах ЄС – 26.

Принцип самодостатності у сфері управління відходами, передбачає створення кожною державою-членом ЄС відповідної інфраструктури достатньої для утилізації і розміщення всіх відходів, що в ній генеруються.

Принцип наближеності полягає у тому, що збирання, утилізація та ліквідація відходів має здійснюватися якомога ближче до джерела їх утворення.

Принцип стимулювання екологічно чистих технологій та продуктів, охоплює комплекс заходів економічного характеру, спрямованих на заохочення застосування безпечних для довкілля технологій у сфері управління відходами та вироблення екологічно чистих товарів.

Принцип планування та звітності застосовується суб'єктами системи управління відходами та ресурсами при реалізації стандартів у сфері поводження з відходами.

Принцип єдиної термінології та класифікації вимагає застосування єдиної термінології та класифікації відходів всіма суб'єктами системи управління відходами та ресурсами.

Отже, більшість європейських стандартів управління відходами сформульовані як принципи (загальні та спеціальні). Загальними принципами екологічної політики ЄС є: принцип сталого розвитку, принцип забруднювач повинен платити, принцип запровадження найкращих доступних технологій, принцип проведення превентивних заходів, принцип стимулювання екологічно чистих технологій та продуктів, принцип єдиної термінології та класифікації, принцип планування та звітності. До спеціальних принципів управління відходами можна віднести наступні: принцип ієрархії поводження з відходами, принцип наближеності, принцип самодостатності, розширеної відповідальності виробника та інші.

Перед нами, таким чином, постають завдання подальшого ґрунтовного їх вивчення, так само як і досвіду впровадження на практиці, включаючи зарубіжний досвід. У процесі імплементації міжнародно-правових стандартів у національне законодавство з питань управління відходами, охорони навколишнього природного середовища ще багато інших важливих і невідкладних завдань задля забезпечення права на сталий розвиток, безпечно для життя і здоров'я довкілля.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони від 27 черв. 2014 р.: міжнародний документ. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 22.01.2020).

2. Communication from the commission. A Sustainable Europe for a better world: A European Union strategy for sustainable development. Commission of the European Communities. Brussels. 2001. 17 p. COM(2001)264 final.

3. Право Європейського Союзу. Особлива частина: навч. посіб. / за ред. М.Р. Аракеяна, О.К. Вишнякова, Київ: Істина, 2010, 528 с.

4. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища. Навч. посіб. Львів, 2004. 90 с.

5. Система управління відходами і розширена відповідальність виробника. Проект Twinning. 2016. URL: http://twinningweee.com.ua/sites/default/files/media/systema_upravlinnya_vidhodamy_i_vidpovidalnist_vyrobnika.ppt.

Чечель А.О.,
*курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Науковий керівник - Шинкаренко І.О.,
к. п. н., доцент кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ З БОКУ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ДІТЯМ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ ВІД БУЛІНГУ

Діти - це досить вразлива категорія населення. Це пояснюється тим, що вони сприймають навколишнє середовище не так, дорослі. Реакція та поведінка дітей характеризується такими рисами, як: імпульсивність та нестриманість. У зв'язку з величезною кількістю проблем, з якими може зіткнутися дитина в сучасному світі виникає необхідність дослідження методів та особливостей психологічної допомоги дітям в стресових та складних ситуаціях.

Як відомо, кожна людина – індивідуальна, неможливо знайти точну «копію» тієї чи іншої особи, навіть якщо зовнішність буде схожа, то риси характеру або темпераменту будуть геть протилежні. Очевидно, що до кожної ситуації окрема особа може відноситися по-різному, на це впливає безліч факторів, починаючи від внутрішніх і завершуючи зовнішніми факторами, наприклад оточенням.

В дитячому віці психіка не сформована та не пристосована до адекватного реагування на стресові ситуації, навіть у деяких дорослих може проявлятися нетипова модель реакції на ту чи іншу проблему, що вже казати про дітей.

Проаналізувавши дані щодо статистики найпоширеніших проблем серед дітей, варто зазначити, що найпоширенішою проблемою виявився булінг. Булінг- це тривале фізичне або психічне насильство з боку індивіда або групи щодо індивіда, не здатного захистити себе в даній ситуації, що проявляється у формі цькування, приниження, залякування та жорстокої поведінки з боку буллера до жертви.

Психологи протягом багатьох років досліджують проблематику цькування і агресій. Їм вдалося виявити, що булінг проявляється найчастіше в дитячому середовищі, наприклад, у школі.

Раніше проблема булінгу майже не бралася до уваги, в той же час, як в країнах світового масштабу, проблема булінгу завжди була проблемою номер один. Першими дослідниками цього напрямку є вчені Скандинавії, обстеживши тисячу учнів у віці від семи до одинадцяти років, дослідники отримали такі дані: 23% дітей зазнають знущань з боку однокласників. Іспанські дослідники наводять дані про 17%-21% поширеності цього явища. Ірландські фахівці кажуть, що 10% дітей регулярно піддаються насильству з боку однолітків раз на тиждень і частіше, а 55% - епізодично. [1]

З огляду на вищезазначені дані варто зазначити, що проблема булінгу в дитячому середовищі досить поширена та вимагає відповідного механізму реагування та попередження його проявів.

Щодо сутності самого явища булінгу, то слід звернути увагу на величезну кількість синонімів даного поняття, але вважати що на ці поняття повинна бути одна і та ж сама реакція не варто. Наприклад, це такі поняття як, хейтеринг, лізінг, цькування, висміювання та байкотування. Спільне в цих явищах те, що колектив знаходить особистість, яка за певними ознаками, не відповідає стандартам, зокрема, це можуть бути веснянки, зайва вага, поганий зір або навіть колір волосся чи шкіри. Після чого починають висміювати при всьому колективі, який з цим зазвичай погоджується, цим самим справляючи жахливий вплив на жертву таких висміювань або цькувань. Якщо завчасно не звернути увагу на дані прояви агресії, зокрема в дитячому колективі, це може призвести до неминучих наслідків, тому досить частими стали випадки самогубства серед підлітків та дітей шкільного віку. Зазвичай, діти в такому випадку не звертаються за допомогою до дорослих або вчителів, що й пояснює шокуючі дані стосовно випадків дитячих самогубств.

Слід зауважити, що гостро постає проблема непорозуміння батьків та дітей. Батьки не розуміють та не знають вірного підходу до власної дитини у таких ситуаціях, як допомогти їй ще більше не травмуючи її психологічний стан. Більшість з них навіть не здогадується, що їх дитина є жертвою булінгу. На нашу думку, необхідно в такому випадку проводити в навчальних закладах батьківські збори разом з психологами, які допоможуть відповідними методиками вирішення проблемного питання, яке зазвичай має латентний характер.

Очевидно, що без належної взаємодії всіх державних інституцій в напрямку профілактики та протидії булінгу, дану проблему вирішити майже неможливо. Розроблення загальноприйнятих правил роботи з дітьми, які стали жертвами булінгу, методик допомоги батькам з дітьми у разі виникнення таких проблем, а також проведення тематичних бесід з школярами з метою профілактики та попередження булінгу в шкільному середовищі. Також батьки повинні знати куди звертатися у випадку, якщо їх дитина стала жертвою булінгу. Така інформація має бути загальнодоступною та розміщеною не лише в навчальних закладах а й в соціальних мережах. [2,с.213]

Проведення профілактичних бесід не лише з батьками а й з дітьми, у формі тренінгів та ігор допоможе виявити прояви булінгу в тому чи іншому дитячому колективі.

Неможливо досліджувати роботу з протидії булінгу в шкільному середовищі без участі підрозділів ювенальної превенції. Даний підрозділ спеціалізується не лише на роботі з дітьми а й з їх батьками. Потрапляючи до установи поліції як жертва, правопорушник або свідок з нею обов'язково повинен працювати працівник ювенальної превенції, який має відповідні навички в роботі з дітьми та знає як допомогти та налаштувати дитина на комфортну бесіду, не травмуючи її. [3]

Варто також зазначити, що досить ефективним методом допомоги дітям в стресових ситуаціях є «Зелена кімната». Зеленою кімнатою називають спеціальний комплекс заходів, який проводиться у спеціально-облаштованому приміщенні з метою дотримання законності, гуманності та ефективності кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває у контакті із законом. В такому приміщенні працюють не лише представники ювенальної превенції, а й психологи та лікарі, які можуть надати своєчасну допомогу в залежності від складності ситуації. Нажаль, такі зелені кімнати в Україні відсутні в достатній кількості, а вони повинні бути в кожному територіальному відділенні поліції. [4,с.45]

Підводячи підсумок варто зазначити, що для успішної профілактики та протидії проявам булінгу необхідною умовою є єдність діяльності всіх державних інституцій. Застосування повного та ефективного організаційно-правового комплексу дій та заходів з боку працівників навчальних закладів, батьків, дітей та працівників ювенальної превенції допоможе своєчасно виявляти та протидіяти проявам булінгу в шкільному середовищі.

Література:

1. Самсонова Л. За рік у школах було зафіксовано 109 тис. звернень до психологів через булінг. URL:

https://censor.net.ua/news/3080871/za_god_v_shkolah_bylo_zafiksirovano_109_tys_obrascheniyi_k_psihologam_iz_bullinga_minobrazovaniya. (дата звернення: 18.04.2020)

2. Поляруш С. І. Поняття та проблема правового захисту від шкільного булінгу // Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Суми, 20–21 трав. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Суми, 2017. С. 211–213.

3. Лариса З. Український поліцейський повинен бути захисником дитини. 112.ua.URL: <https://112.ua/interview/bolshe-vsego-prestupleniy-v-otnoshenii-detey-sovershaetsya-vo-vremya-kogda-oni-idut-v-shkolu-461682.html>. (дата звернення: 18.04.2020)

4. Мельничук О.Ф. Правові засоби протидії булінгу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Серія «Право». Випуск 55. Том 2. С. 44–47.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНКИ-ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Традиційно правоохоронну діяльність визначають як специфічну чоловічу сферу праці, яка акумулює дух мужності. Тому поняття «правоохоронець» і асоціюється з чоловічою статтю. У всіх «небезпечних» напрямках діяльності (поліцейський, військові, пожежники тощо) жінки виконували функції суто допоміжного персоналу і були зайняті, переважно, у медичній, речовій, харчовій службах. Процес входження жінок у правничий соціум розвивався у декількох напрямках: розширилося коло правничих спеціальностей, де отримали змогу працювати жінки; професійне зростання дозволило їм просуватися по службі і займати високі посади; вони отримали право брати участь у небезпечних службових операціях (зокрема, оперативні підрозділи ОВС). Іноді така фемінізація правничої сфери зустрічає достатньо значну протидію [1].

Надзвичайно важливим є питання про визначення соціального статусу жінки- поліцейського. Диференціація причин присутності жінок в органах внутрішніх справ, з точки зору чоловіків і жінок, обумовлена стереотипами сприйняття статей в цілому. Так, на думку чоловіків, до таких причин належать бажання жінок: створити сім'ю, вийти заміж, забезпечити себе матеріально, довести, що вони не гірше за чоловіків. На думку жінок, вони стають поліцейськими, бо прагнуть уникнути безробіття; приваблюють певні пільги (медичне та пенсійне забезпечення), сімейні традиції; чоловічий склад характеру; прагнення до самовираження.

Професійна діяльність сучасного правоохоронця надзвичайно психологізована, складається з різноманітних форм соціальної взаємодії, а також характеризується підвищеним ризиком для життя і здоров'я, стресогенністю, професійно деформуючим впливом. Вона здійснюється, як правило, в конфліктних та складних умовах, при значному фізичному та психічному навантаженні. Крім того, вирішення службових завдань в більшості випадків пов'язане з людським чинником, тобто з потребами, прагненнями, бажаннями, відчуттями, індивідуальними особливостями громадян. І особливого значення набуває тут гендерний фактор. Чим більш цивілізованим та технологічним стає світ, тим меншу роль відіграє наявність чи відсутність фізичної сили у досягненні результату. Сьогодні головними якостями стали креативність, освіченість, професійність, комунікабельність та цілеспрямованість. Гендерний образ юридичних професій в Україні протягом останнього часу істотно змінився. Нині юридичний фах здобувають принаймні стільки ж дівчат, як і хлопців. Хоча види діяльності, що традиційно асоціюються із застосуванням фізичного ризику, дотепер вважаються «чоловічими». Не змінився і стереотип, що жінка в правоохоронних органах не може займати посаду керівника, це сприймається багатьма чоловіками як посягання на їх авторитет у колективі.

На сьогодні немає точної інформації про те, на яких саме посадах задіяні жінки, скільки з них очолює певні відділи та служби. Така дискримінаційна позиція є недоречною не лише в правовому аспекті. Як свідчать наукові дослідження [2, с.48], жінки за своїми інтелектуальними, морально-психологічними та деякими іншими якісними характеристиками не лише не поступаються багатьом своїм колегам-чоловікам, а і значно випереджають деяких з них.

Отже, у них цілком сприятливі стартові можливості для кар'єрного росту. Науковцями встановлено ряд обставин, що істотно впливають як на залучення жінок до роботи у силових структурах, так і на гальмування цих процесів. Проведені дослідження свідчать, що жінки менше заполітизовані (частина респондентів вважає, що політична орієнтація впливає на кар'єру), ніж чоловіки. Жінки більше орієнтовані на професійно кваліфікаційний розвиток, що є міцним фундаментом для кар'єрного зростання [3, с.58]. При цьому певна частина жінок сама не бажає обіймати керівні посади. Гендерні стереотипи традиційної ієрархії поведінки, де чоловік головний, а жінка – підпорядкована, діють у правничому середовищі сильніше, ніж у інших галузях. Жінки-правоохоронці пояснюють таку ситуацію побоюванням, що посада керівника перешкодить їм виконувати сімейні обов'язки, що вони не витримають значних фізичних та емоційних напружень у конкурентній взаємодії з чоловіками. Слід зазначити, що колеги та вище керівництво пропонує на керівну посаду частіше чоловіка, аніж жінку, оскільки надає перевагу усталеним стереотипам статевої приналежності до певних ієрархічних ланок. Таким чином, поки наявний небажаний, з точки зору ефективності взаємодії, гендерний вплив на професійну діяльність працівників.

Даючи оцінку впливу гендерних відносин на професійну взаємодію правників, можна констатувати, що основною проблемою таких відносин є панування у свідомості самих правників негативних (дискримінаційних) стереотипів «правильної поведінки» осіб залежно від їх статі. При цьому, такі стереотипи є не лише в нібито домінуючих у правничому середовищі чоловіків, а й у самих об'єктів дискримінації – їх колег-жінок. Відповідно, вплив гендерних відносин на даному етапі розвитку українського суспільства можна вважати впливом гендерних стереотипів. А підвищувати ефективність правничої взаємодії між представниками обох статей, на нашу думку, слід через подолання традиційних уявлень про ієрархічне місце чоловіка та жінки.

Література

1. Барко В.І. Дослідження особливостей системи управління в органах внутрішніх справ на основі соціологічного опитування працівників міліції. http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/n2001_4/barko.htm.
2. Гендерна педагогіка. Хрестоматія: нав. посіб. для студ. вищ. навч. закладів/ за ред. В.А. Гайденко. Суми: Університетська книга. 2006. 313 с.
3. Івченко Ю. Професійне зростання жінок у правоохоронній сфері: проблемні питання. *Право України*. 2006. № 5. С. 57-61.

КОНСТИТУЦІЙНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Бугай Ю. Р.,

курсант 2 курсу

Науковий керівник - Кичун В. І.,

к.ю.н., доцент кафедри конституційного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ

Визнання і закріплення у конституційному законодавстві основних прав та свобод людини і громадянина, їх зміст, обсяг, гарантії реалізації у сучасних умовах є однією з найактуальніших та найважливіших проблем суспільства. Справді, ефективне вирішення таких проблем як порушення прав та свобод людини і громадянина показує нам рівень розвитку будь-якого суспільства, його інститутів, держави, її політичного режиму, ступеню їх демократизації та інше.

Конституційне право як наука містить сталу класифікацію прав людини, а юридично пріоритетні в системі національного права конституційно-правові норми визначають загальні засади, напрями розвитку правового регулювання різноманітних видів суспільних відносин, що виникають з їх реалізацією, охороною. Це повною мірою стосується інформаційних відносин, які є порівняно новим об'єктом правового регулювання. Загальновизнано, що виникнення, розвиток таких відносин зумовлено значним зростанням ролі інформації, інформаційних: ресурсів, продуктів, технологій; формуванням інформаційного суспільства, глобалізацією інформаційних процесів, іншими вагомими чинниками [1].

Уже на початку ХХІ століття інформація посідає все більш пріоритетне місце в житті людини як члена суспільства. Засоби масової інформації поширюють її, інформаційні технології обробляють її. Висувається ідея інформаційного суспільства, до якого, можливо, прямує людство. Основою такого суспільства було б виробництво й споживання не товарів і послуг, а саме інформації. В нашій державі визначено право кожного громадянина на інформацію. Згідно статті 34 Основного закону держави: «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір» [2].

Сам термін «інформаційні права» в юридичній науці є досить часто вживаним, крім цього, вже здійснюються певні кроки щодо розуміння сутності

та змісту цього поняття. На сьогоднішній день, не тільки розробка юридичною наукою відповідних основоположних понять та категорій набуває великого значення, а й їх практичне застосування в нормативно-правових актах, офіційних документах та навчальній літературі.

Згідно статті 31, 32, 50 Конституції України змістовними складовими інших конституційних прав і свобод закріплені такі права як: право давати згоду на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу, право кожного громадянина на доступ до відомостей про себе (крім тих, що становлять державну таємницю) в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, право кожного перевіряти достовірність інформації про себе і членів своєї сім'ї, право спростовувати недостовірні відомості в судовому порядку, право вимагати вилучення будь-якої інформації про себе, право кожного на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї, право на забезпечення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на вільний доступ і поширення інформації про стан навколишнього середовища (право на екологічну інформацію), про якість харчових продуктів і предметів побуту та інші, які певним чином можна визначити як саме «інформаційні права» в межах досліджуваного поняття [2].

Правове регулювання права на інформацію чи будь-яких інших прав, котрі також містять певну інформаційну складову, в Україні не обмежується тільки нормами конституційного права, а є міжгалузевим інститутом. Тобто право на інформацію в свою чергу складають норми і адміністративного, і цивільного, кримінального та іншого законодавства, кожне з яких містять власні інститути, підінститути чи субінститути в своїй структурі.

Розробка юридичною наукою основоположних понять, категорій, їх практичне застосування в різних нормативно-правових актах, офіційних джерелах регулюється через такі закони України як Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII, Закон України « Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI залишається нагальною проблемою в Україні.

Отже, можна зробити висновок від всього вищесказаного, що конституційно-правове регулювання інформаційних прав є досить важливим аспектом для забезпечення нормального рівня розвитку будь-якого суспільства, зокрема й інформаційного. Відсутність узгодженого понятійного апарату є наслідком досить невисокого рівня законодавчої техніки формування норм, направлених на врегулювання саме таких відносин, що стосуються сфери реалізації інформаційних прав людини. Ось чому проблема забезпечення інформаційних прав людини набуває особливої актуальності. Дійсно, існує доцільність здійснення різноманітних досліджень науково-методологічних аспектів конституційно-правового регулювання інституту права людини на інформацію.

Література:

1. Сухорольський П. Проблеми забезпечення та розвитку прав людини в умовах інформаційного суспільства // Український часопис міжнародного права. – 2013. – № 1. – С. 21
2. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua>

Ворошилова А. Л.

студентка 4 курсу

Науковий керівник- Панькевич В. М.

к. ю. н., доцент кафедри права

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Конституція України проголошувала найважливішу соціальну функцію адвокатури - забезпечення права на захист від обвинувачення та надання професійної юридичної допомоги (правової допомоги).

Адвокатура України - це неурядовий самоврядний інститут, який забезпечує охорону, представництво та забезпечення інших видів професійної правничої (правової) допомоги, а також на професійній основі самостійно приймати рішення про організацію та діяльність адвокатури [1].

У кожного адвоката є ряд певних прав та обов'язків, які він повинен дотримуватися, здійснюючи свою професійну діяльність. Особливе місце серед обов'язків адвоката посідають морально-етичні зобов'язання.

Адвокатська етика - складова правової етики; закріплені в корпоративних правилах обов'язкові правила поведінки адвоката - члена юридичної спільноти у випадках, коли правові норми не встановлюють для нього конкретних правил поведінки.

Професійна етика адвоката — це певний кодекс принципів моралі та цінностей, якими керуються адвокати при здійсненні своєї діяльності. Професійні обов'язки адвоката — це те, що повинен робити адвокат у межах своєї професійної діяльності, а також те, як це йому дозволено робити.

Особливості етики адвоката полягають у тому, що адвокати повинні виконувати свою роботу, при цьому, керуватися як нормативно закріпленими моральними, так і етичними нормами поведінки та загальноприйняті норми моралі та етики, що давно вкоренилися в суспільстві і яких дотримуються члени соціуму [2].

Принципи адвокатської етики є одним із фундаментальних основ високого професійного статусу - адвокатури, престижу юридичної професії, виставлення

як безумовного посилення в адвокатській діяльності права людини, справедливості та законності [3].

Сучасне законодавство про адвокатуру розмежовує принципи здійснення адвокатської діяльності та принципи здійснення адвокатського самоврядування.

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність здійснюється на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- незалежності;
- конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Відповідно до ч. 1 ст. 43 Закону адвокатське самоврядування ґрунтується на принципах:

- виборності;
- гласності;
- обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування;
- підзвітності;
- заборони втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката [4].

Також важливо до системи принципів адвокатури віднести:

- принцип незалежності адвоката при здійсненні адвокатської діяльності. Відповідно до цього принципу, адвокат незалежний у наданні правової допомоги з боку держави, органів уряду чи місцевого самоврядування, їх посадових та правоохоронних органів, інших утворень. Адвокат самостійно визначає правову позицію у справі, а за незаконний вплив на нього передбачено юридичну відповідальність;

- принцип здійснення адвокатської діяльності в інтересах клієнта зобов'язує адвоката здійснювати адвокатську діяльність виключно в інтересах клієнта. Коли через різні конфлікти інтересів адвоката або його родичів з інтересами клієнта, або інтереси клієнта між собою, адвокат повинен вирішити цей конфлікт у визначений спосіб, передбачений законодавством;

- принцип конфіденційності спонукає адвоката до поведінки, яка формує довірчі відносини в межах виконання доручення, забезпечує довіру клієнта, зобов'язує адвоката дотримуватись адвокатської таємниці, не розголошувати інформації, отриманої у зв'язку із наданням клієнтові правової допомоги.

Необхідно виділити такі принципи організації адвокатури:

- принцип обов'язкового членства адвокатів України в НААУ. Необхідність виокремлення цього принципу зумовлена тим, що він є первинною основою формування усього адвокатського самоврядування та вирішення організаційних питань у системі адвокатури України;

- принцип рівності адвокатів. Цей принцип можна було б розглядати як такий, що відображає правове становище адвокатів при вирішенні питань адвокатського самоврядування, а відтак і таким, що охоплюється принципом корпоративного самоврядування. Проте його сутність є ширшою, адже принцип рівності адвокатів відображає надання рівних можливостей займатися тими чи

іншими видами адвокатської діяльності, відсутності обов'язкової спеціалізації адвокатів, що за своїм змістом не може охоплюватися принципом корпоративного самоврядування, а тому і зумовлює необхідність самостійного виокремлення;

- принцип корпоративного самоврядування відображує і корпоративну побудову адвокатури, і систему управління у ній. Цей принцип об'єднує названі у науці принципи корпоративності та самоврядування адвокатури, які, на наш погляд, потребують спільного дослідження. Принцип корпоративного самоврядування охоплює також незалежність адвокатури як корпоративного формування від держави, органів державної влади чи місцевого самоврядування, їхніх посадових та службових осіб, інших суб'єктів;

- принцип гласності характеризує організацію адвокатури, на противагу принципу конфіденційності, який стосується адвокатської діяльності. Принцип гласності потребує гласного вирішення адвокатурою питань своєї організації, оприлюднення рішень, які приймаються органами адвокатського самоврядування, доступності для громадськості тих процесів, що відбуваються в адвокатурі;

- принцип свободи вибору форми організації адвокатської діяльності. Він відображає фундаментальну засаду можливості адвокатів виходячи з власних інтересів та потреб визначати та обирати прийнятні для себе організаційні форми здійснення адвокатської діяльності. За своїм змістом цей принцип є автономним та таким, що, на наш погляд, не охоплюється жодними іншими названими принципами організації адвокатури [5].

Таким чином, формування системи етичних норм в жодному випадку не повинні завадити адвокату виконувати його професійні обов'язки. Етичні норми покликані допомагати йому у його діяльності, вони є певним орієнтиром, вказуючи не на те, що потрібно робити, а на те, як робити це якісно із великим успіхом. Принципи адвокатури дають змогу дослідити функціональні та організаційні основи адвокатури через закріплену у законодавстві систему ідей, кожна з яких відображає якесь окремо визначене начало, а у сукупності характеризує увесь інститут адвокатури.

Література

1. Правила адвокатської етики. Рішення звітно-виборчого з'їзду адвокатів України 2017 року «09» червня 2017 року URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

2. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії. URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Hartiya_brenduvannya.pdf

3. Костін А. Є., Бронз Й. Л. Адвокатська етика. *Вісник Одеської Адвокатури*. Одеса, 2019. С. 1-61.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 2013 р. 5076-VI. *Відомості Верховної ради України*. 20.03.2020 р. № 27, ст. 282.

5. Бочуляк Н. І. Принципи адвокатури як основоположні засади діяльності адвокатського самоврядування. *Адвокатське об'єднання*. 2019. С. 1-8.

*Забейворота А.И.,
д.ю.н., доцент, профессор
Брестского государственного университета им. А.С. Пушкина,
Чмыга О.В.,
к. ю. н., доцент, доцент
Белорусского государственного университета*

ПРАВОВАЯ СИСТЕМА СНГ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

На современном этапе интеграционные процессы лежат в основе создания межгосударственных образований и являются характерной чертой развития большинства государств постсоветского пространства.

В этой связи вопросы современного состояния и перспектив развития правовых систем большинства межгосударственных образований на постсоветском пространстве в настоящее время представляют существенный интерес в юридической науке.

Наиболее значимыми являются вопросы о юридической силе актов, принимаемых в рамках СНГ, об иерархической соподчиненности и взаимосвязи данных актов, как друг с другом, так и с национальными правовыми системами каждого из членов названных межгосударственных образований.

Проанализируем правовую систему СНГ с указанной точки зрения.

Содружество Независимых Государств (далее – СНГ, Содружество) как межгосударственное образование было создано в 1991 году после распада СССР. Основная цель его создания - сформировать самостоятельный коллегиальный субъект международного права при условии сохранения суверенитета и равенства его государств-участников на основе принципиально нового интеграционного взаимодействия и сохранившихся преимуществ совместного сосуществования советского периода.

Деятельность СНГ основывается на его праве, которое представляется целесообразным именовать «правом Содружества Независимых Государств».

Как и любая другая правовая система, право СНГ имеет собственные источники. Прежде всего, к источникам права СНГ следует отнести его учредительные акты (Соглашение о создании СНГ 1991 г., Устав СНГ 1993 г. и др.).

Правовая база стран СНГ состоит из общепризнанных принципов и норм международного права, учредительных документов, многосторонних, двусторонних договоров и решений органов Содружества. И в настоящее время право СНГ представляет собой нормативно-правовой массив норм и правил, а именно - международных договоров, конвенций и модельных законов.

Характерными особенностями права СНГ как межгосударственной правовой системы можно назвать:

- договорно-правовой характер СНГ, устанавливающий принципы формируемого правопорядка между государствами-членами;

- равноправие государств-членов в отношениях между собой;
- наличие общего правового пространства как результата взаимодействия межгосударственной правовой системы с национальными правовыми системами государств-членов;
- наднациональный характер компетенции межгосударственных органов, обладающих полномочиями принимать императивные решения для всех членов СНГ и другие.

Характеризуя в целом данную правовую систему, следует согласиться с мнением Г.Г. Шинкаревой, которая отмечает, что «главный недостаток почти всех документов, принятых в рамках СНГ, – правовая неопределенность. Они небрежно сформулированы, для одного и того же явления нередко используются различные термины, права и обязанности субъектов определены неконкретно» [1, с. 185]. Данное обстоятельство является серьезным препятствием для развития правовой системы СНГ в целом. Действительно, если вступивший в силу международный договор не реализуется или реализуется не должным образом, то и полезного результата такой договор не приносит или же его эффект гораздо меньше, чем мог бы быть при должном выполнении условий договора.

Существуют и иные проблемы в правовом поле рассматриваемого межгосударственного образования. Так, многие многосторонние соглашения носят обобщенный характер, закрепляют общие нормы, нуждающиеся в дальнейшем уточнении и обосновании, и поэтому являются трудноисполнимыми, а двусторонние соглашения составляются исходя из второстепенных интересов и недостаточно проработаны. Помимо этого, авторы указывают на проблемы в договорной практике государств СНГ. Проблема здесь заключается в значительных различиях норм, существующих в национальных законодательствах, содержащихся в многосторонних договорах, разрабатывавшихся при отсутствии четкой работы механизма реализации международных договоров, заключенных в рамках Содружества. Большинство положений договоров не могут применяться государствами СНГ вследствие того, что нормы данных актов не соответствуют и не входят в их национальные правовые системы.

Еще одна проблема заключается в том, что ни Устав СНГ, ни какой-либо другой значимый источник права СНГ не содержит согласованного перечня видов актов права СНГ с учетом их юридической силы и степени обязательности для государств-участников рассматриваемого межгосударственного образования. Указанное обстоятельство свидетельствует о том, что даже более четверти века спустя после создания СНГ, его правовая система все еще, к сожалению, не имеет четко выверенной системы источников, нет и комплексного механизма информационного обмена между субъектами СНГ о принимаемых актах как в рамках национальных правовых систем государств-участников, так и на уровне органов СНГ.

Вместе с тем, несмотря на проблемы и противоречия, все еще существующие в настоящее время в рамках права СНГ, нельзя недооценивать его фактическую значимость и место в системе международного права.

Ценность права СНГ, по нашему мнению проявляется в том, что оно, будучи подсистемой международного права, определяет в некоторой мере развитие не только международного права в целом, но национальной правовой системы каждого государства-участника СНГ в отдельности, является основой для дальнейшего углубления интеграционного взаимодействия всех членов данного коллегиального субъекта международного права.

Литература:

1. *Шинкарецькая Г.Г.* Международные проблемы обеспечения сотрудничества между странами Содружества Независимых Государств / *Г.Г. Шинкарецькая* // Российская политика соседства. Сборник докладов международной научной конференции, (Москва, 12-13 октября 2007) / Отв. ред. С. П. Глинкина. – М. : ИЭ РАН, 2008. – С. 452-457.

Зелєніна М.В.,

*викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник - Наливайко Л.Р.,
доктор юридичних наук, професор,
проректор Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ*

ІНСТИТУТ РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Важливою передумовою розвитку демократичної, правової та соціальної держави є, насамперед, гарантування та захист прав та свобод людини і громадянина. До того ж, для визнання держави демократичною, відповідні інститути повинні якісно та злагоджено функціонувати. Міжнародні аналітичні організації на постійній основі досліджують рівень якості життя у різних державах світу, і головним критерієм благополуччя населення є розвинута система демократичних інститутів, зокрема, на місцевому рівні. Зауважимо, що на локальному рівні співпраця органів публічної влади та громадян є більш тісною, тому розвиток місцевої демократії є одним з головних рушійних елементів євроінтеграційного курсу розвитку України. Однак, сучасний стан реалізації деяких інститутів є критично низьким, зокрема, інституту місцевого референдуму. У зв'язку з цим, дослідження сучасного стану та перспектив розвитку такої форми прямої демократії потребує ґрунтового дослідження.

Дослідження різних аспектів інституту референдуму як форми прямого народовладдя досліджені у роботах таких вчених, як Ю. Г. Барабаш, О. В. Батанов, С. В. Дерев'янка, М. С. Ільницький, Д. С. Ковриженко, В. П. Колісник, Л. Т. Кривенко, А. Р. Крусян, П. М. Любченко, В. В. Маклаков, М. В. Оніщук, К. О. Павшук, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, А. О. Селіванов, Г. В. Синцов, І.

А. Толкачова, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. М. Шаповал, М. В. Цвік, А. О. Янчук та інші. Проте, у зв'язку з відсутністю якісного нормативного врегулювання положень щодо організації та проведення місцевого референдуму, питання набуває значної актуальності та потребує особливої уваги.

Доцільно зазначити, що партисипативна демократія, або демократія участі розглядається як процес залучення громадян до прийняття управлінських рішень, зокрема й на місцевому рівні [1]. Однією з нормативно закріплених форм партисипативної демократії в Україні є місцеві референдуми, під якими розуміють безпосереднє (пряме) волевиявлення територіальних громад щодо прийняття рішень з питань місцевого значення шляхом прямого голосування членів цих громад [4]. Сьогодні механізм реалізації інституту місцевого референдуму передбачений Конституцією України, міжнародними договорами з питань референдумів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та Законом України «Про місцеве самоврядування».

Конституція України у ст. 38 закріплює право громадян на участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2]. Звертаючись до міжнародно-правового регулювання проведення референдумів зазначимо, що до міжнародних актів належать: Всесвітня Декларація місцевого самоврядування 1985 р., Європейська Хартія місцевого самоврядування 1985 р., Декларація про принципи місцевого самоврядування в державах-учасниках Співдружності 1994 року.

Окремі положення щодо реалізації права громадян на участь у локальних референдумах регламентовано у Законі України «Про місцеве самоврядування». Так, у ст. 1 Закону закріплено визначення поняття місцевий референдум, під яким розуміють форму прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування [5]. До того ж, у ст. 7 Закону містяться положення щодо предмету місцевого референдуму та обов'язковості його рішень. Звернемо увагу на ч.5 ст.7 вказаного Закону, яка містить наступне положення: «Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми» [5]. Важливо підкреслити, що Закон України «Про всеукраїнський референдум», який призвів до втрати чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцевий референдум», визнаний неконституційним, у зв'язку з цим виникає законодавча прогалина, яка обмежує конституційне право громадян вирішувати локальні питання шляхом прямого волевиявлення.

У зв'язку з відсутністю окремого нормативно-правового акта, яким врегульовано питання щодо організації, порядку проведення, виконання рішень, прийнятих на місцевому референдумі виникає значна кількість негативних наслідків, тому надзвичайно важливо проаналізувати недоліки реалізації інституту місцевого референдуму, та наголосити на положеннях, які дозволили б підвищити якість зазначеного інституту в Україні. Так, до недоліків можемо віднести наступні: блокування референдумів місцевими радами, яким належали повноваження із прийняття остаточного рішення щодо призначення

голосування; проведення незаконних референдумів (переважно з питань, що не належать до компетенції органів місцевого самоврядування); використання місцевих референдумів з метою легітимізації незаконних рішень органів місцевого самоврядування за допомогою волі мешканців; зволікання з імплементацією результатів місцевих референдумів [6, с. 29].

Серед рекомендацій до проекту Закону щодо місцевих референдумів, наданих Національним інститутом стратегічних досліджень, виділимо такі: проведення місцевих референдумів лише на рівні територіальних громад; визначення предмету місцевого референдуму у межах компетенції відповідних органів місцевого самоврядування з виключенням окремих питань щодо внутрішньої організації роботи місцевих рад, зміни меж територіальних громад тощо; нормативне закріплення імперативного та консультативного типів референдуму залежно від форми питання; адміністрування місцевого референдуму безпосередньо не зацікавленими або політично нейтральними органами; обмеження в часі щодо кількості винесених питань та сумісництва з іншими випадками голосування; сприяння прозорості агітації перед проведенням референдумів [3, с. 12]. На нашу думку, використання зазначених рекомендацій як основи для подальшого нормативного врегулювання проведення місцевих референдумів підвищить якість їх фактичної реалізації.

Отже, місцевий референдум, як форма партисипативної демократії, є надзвичайно важливим елементом для розвитку та зміцнення демократичних інститутів в Україні, оскільки налагодження конструктивного діалогу між громадянами та органами публічного управління на локальному рівні, зокрема шляхом проведення місцевих референдумів, сприятимуть розвитку держави та громадянського суспільства. Однак, сьогодні відсутній спеціальний нормативно-правовий акт щодо реалізації права громадян на участь у місцевому референдумі, що значно обмежує конституційні права з цього питання та не дає можливості стверджувати, що в Україні повною мірою забезпечуються демократичні цінності. Саме тому інститут місцевого референдуму потребує якісного нормативного закріплення відповідними суб'єктами законотворчості.

Література

1. Законодавче регламентування демократії участі в місцевому самоврядуванні країн Європейського Союзу: Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29004.pdf>.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

3. Макаров Г.В. Відновлення інституту місцевого референдуму в Україні як чинника розвитку прямої демократії: аналіт. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень. Серія «Політика»*. 2019. №1. 14 с.

4. Попова І.М. Організаційно-правові механізми забезпечення партисипативної демократії (демократії участі) у системі місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_23.

5. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. ст.170.

6. Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування : аналіт. доп. / [Павленко І. А., Даниляк О. О., Макаров Г. В., Руденко А. В.]. – Київ : НІСД, 2019. – 65 с.

Кондратов В. Г.,

здобувач

Донецький юридичний інститут МВС України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності є невід’ємним елементом організації ефективної системи протидії злочинності в цілому. У зв’язку з цим удосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів є одним з найбільш актуальних завдань сучасної науки і практики.

Варто відзначити, що найбільш захищеними в кримінально-правовому контексті є правоохоронці Франції. Звертає на себе увагу та обставина, що норми про кримінальну відповідальність за замах на життя і здоров’я співробітників правоохоронних органів перебувають у розділі I глави II параграфа II «Про посягання на особистість людини» Кримінального кодексу Франції. Так, ч. 4 ст. 222-8 КК Франції передбачає кримінальну відповідальність за катування, жорстокі дії та інші насильницькі дії щодо магістрату, присяжного засідателя, адвоката, публічного службовця, представника закону, уповноваженого міністром юстиції (нотаріус, представник суду та ін.), військовослужбовця жандармерії, службовця національної поліції, митниці, пенітенціарної адміністрації або будь-якої іншої особи, яка наділена публічною владою, або особи, на яку покладено будь-який обов’язок щодо публічної служби, за виконанні або у зв’язку з виконанням цих функцій, якщо статус потерпілого є очевидним для винного [1, с. 287]. З наведеного тексту статті можна зробити кілька висновків.

По-перше, французькі парламентарі віддають пріоритет кримінально-правовому захисту життя і здоров’я людини перед відносинами у сфері порядку управління або авторитету органів державної влади, незважаючи на публічний

правовий статус потерпілого (зокрема й статус співробітника правоохоронного органу).

По-друге, кримінально-правовий захист здоров'я представників влади та інших осіб, які виконують публічні функції за КК Франції, є узагальненим на підставі правового статусу потерпілого в межах зазначеної групи.

По-третє, серед імовірних потерпілих не виділені близькі особи (або ж родичі) працівника правоохоронного органу та інші категорії потерпілих.

По-четверте, як недолік варто розглядати відсутність диференціації кримінальної відповідальності залежно від тяжкості насильства, що застосовується до співробітника правоохоронного органу, що не сприяє її індивідуалізації. Хоча за вчинення цього злочину французьким законодавцем визначені досить широкі межі відносно визначеної санкції, а саме: особа, яка визнана судом винною у вчиненні вказаного злочину, підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк від 15 до 30 років [1, с. 288].

По-п'яте, законодавець Франції закріплює особливості суб'єктивної сторони досліджуваного складу злочину, серед яких доцільно звернути увагу на мотив і мету, які пов'язують з реакцією на виконання потерпілим службових функцій, а також на особливості інтелектуального складника умислу – усвідомлення винним спеціального правового статусу потерпілого.

Варто також окремо розглянути досвід Німеччини. Інша картина правової регламентації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів розкривається під час аналізу КК Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН). Так, відповідно до параграфу 113, який розміщений у розділі VI, злочинною визнається протидія, яка чиниться посадовій особі або військовослужбовцеві, який призначений виконувати закони, правові приписи, вироки, рішення суду або розпорядження, за здійснення ним таких службових дій шляхом насильства або погрози застосування насильства, або напад за цих обставин на нього [2, с. 173]. Відповідно до параграфу 114 до службової дії посадової особи за змістом пункту 113 прирівнюються дії з виконання рішень осіб, які мають права і обов'язки службовців поліції або допоміжних чиновників прокуратури, які не є посадовими особами [2, с. 174]. Відразу ж звернемо увагу на те, що КК ФРН не містить норму, яка б прямо відповідала змісту ст. 345 КК України, тобто передбачала б кримінальну відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Як можна переконатися, злочинними визнаються дії, вчинені як протидія працівникові правоохоронного органу (посадовій особі, військовослужбовцю, поліцейському й іншим особам, передбаченим у параграфах 113, 114 КК ФРН) безпосередньо за виконання ним службових обов'язків. Зазначеній конструкції більшою мірою відповідає ст. 342 КК України.

Разом з тим, варто звернути увагу на положення п. 4 параграфу 113 КК ФРН, згідно з яким пом'якшуючою кримінальну відповідальність обставиною є помилка винного, яка полягає в неправильній оцінці дій правоохоронця як неправомірних за умови, що винний міг уникнути помилки [2, с. 174-175]. У зв'язку з наведеним положенням КК ФРН вважаємо за доцільне досліджувати й

питання про особливості правової регламентації і кваліфікації діянь винного з приводу загрози або насильства щодо співробітника правоохоронного органу, скоєних за наявності добросовісної помилки, тобто якщо особа не мала можливості уникнути помилки в оцінюванні службової діяльності правоохоронця як неправомірної.

Щодо досвіду англо-американських країн, то необхідно відзначити певні відмінності в правовій регламентації кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо співробітника, які простежуються в США, Великобританії, Австралії, Аргентині тощо. Джерела права в зазначених країнах досить різноманітні як за формою (зокрема, традиційно істотну роль відіграє судовий прецедент), так і за юридичною силою, що ще більшою мірою диференціює наявні підходи.

Так, згідно з п. «В» ч. 1 ст. 240.2 Примірного кримінального кодексу США – «Загрози або інші способи недозволеного впливу у зв'язку з питаннями, які мають офіційне, політичне значення» – злочинною визнається загроза заподіяння шкоди будь-якій посадові особі з метою вплинути на її рішення, думки, рекомендації, голосування або здійснення нею в іншій формі належного права на розсуд у судовому або адміністративному провадженні [3]. Крім того, за ст. 240.4 зазначеного нормативно-правового акту – «Помста за вчинену в минулому дію за посадою» – кримінально караним визнається заподіяння іншій особі шкоди шляхом вчинення будь-якого незаконного впливу у вигляді помсти за будь-які законно вчинені в минулому цією особою як публічним службовцем дії [9]. У цілому кримінальні кодекси більшості штатів США дублюють ці положення в найбільш узагальненому вигляді без додаткового опису характеру загроз і насильства, тяжкості останнього, характеристики потерпілого, що дає змогу використовувати наведені норми як універсальні моделі кримінально-правової охорони співробітників правоохоронних органів від погроз і насильства у зв'язку з їхньою службовою діяльністю.

Отже, в американському кримінальному праві немає окремого складу злочину про погрозу або насильство за критерієм належності потерпілого до службовців правоохоронних органів. Закріплюється узагальнена законодавча конструкція кримінально-правового захисту публічних службовців, у категорію яких входять також і правоохоронці, враховуючи юридичну природу їх служби. Причому ч. 1 ст. 240.2 Примірного кримінального кодексу США більшою мірою стосується втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця або втручання в діяльність державного діяча; п. 240.4 – погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, державного або громадського діяча. В Америці не виділяється погроза насильством, вчинена за мотивами помсти за минулу службову діяльність потерпілого. Зазначається виключно фактичне насильство. З одного боку, такий підхід обґрунтовується бажаннями законодавця попередити настання суспільно небезпечних наслідків шляхом перенесення моменту закінчення злочину на більш ранню стадію й формуванням усіченого складу злочину, а з іншого – виявляється обмеженість

кримінально-правового захисту щодо випадків погроз із метою помсти, а не з метою вплинути на його рішення, поведінку.

Помітною також є і відсутність у відповідних складах злочинів вказівки на близьких правоохоронцю (іншого публічного службовця) осіб як на потерпілих, а також і суспільно небезпечних дій щодо власності в контексті помсти за службову діяльність.

Таким чином, дослідження можливостей запозичення зарубіжних правових зразків з метою оптимізації українського законодавства про кримінальну відповідальність за погрозу або насильство щодо працівників правоохоронних органів виявило як перспективні положення відповідних нормативно-правих актів, так і низку переваг вітчизняного КК. Окреслено відповідні напрями подальших досліджень щодо впровадження прогресивних підходів до процесу вдосконалення кримінально-правової конструкції складу злочину, ознаки якого закріплені в ст. 345 КК України.

Література

1. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение. М.: НОРМА, 2006. 519 с.
2. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення. Монографія. Сімферополь: КРП, 2010. 266 с.
3. Самотієвич В. О. Кримінологічна характеристика особистості працівників ОВС України, які вчинили злочин: Дис....канд. юрид. наук: 12.00.08. Х.: ХНУВС, 2012. 243 с.

***Можечук Л.В.,**
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Зовнішня трудова міграція має особливо актуальне значення в Україні з огляду на процеси постійної залученості її громадян до роботи за кордоном. У зв'язку з чим особливої важливості набуває питання соціального захисту цієї категорії осіб, зокрема у сфері пенсійного забезпечення.

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним напрямком формування соціальної політики держави є соціальний захист. Система соціального захисту на сьогодні розглядається як сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримання життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих. Однією з таких категорій населення є працівники-мігранти [1, с. 314-315].

Правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей визначено в Законі України «Про зовнішню трудову міграцію» від 05.11.2015 № 761-VIII. Відповідно до статті 4 зазначеного закону державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції базується на принципах забезпечення прав та законних інтересів трудових мігрантів і членів їхніх сімей та здійснюється на засадах ефективного державного регулювання процесів зовнішньої трудової міграції [2].

Трудовим мігрантом відповідно до пункту 4 частини 1 статті 1 цього закону є громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави [3].

Як було зазначено, одним із напрямків соціального захисту є пенсійне забезпечення. Правове регулювання пенсійного забезпечення трудових мігрантів здійснюється на підставі законів України «Про пенсійне забезпечення» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Нині наша країна уклала близько двох десятків міжнародних угод у сфері пенсійного забезпечення, зокрема, з такими як Латвія, Естонія, Литва, Словаччина, Чехія, Болгарія, Польща, Іспанія, Португалія. Одна з перших – Угода про гарантії прав – учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення, котру підписали уряди Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану [2]. Основним принципом цих договорів є те, що держави домовляються між собою про збереження пенсійних прав громадян, які працюють на територіях цих держав або переїжджають з території однієї держави на територію іншої. У кожному договорі (угоді) визначаються положення, за якими це право буде гарантоване [4, с. 89].

Питання пенсійного забезпечення мігрантів вирішується на пропорційній основі фінансування пенсій. Воно передбачає взаємне визнання страхового стажу та призначення і виплату пенсії кожною стороною лише за страховий стаж, набутий на території відповідної держави. Водночас страховий стаж, набутий за законодавством іншої держави, враховує, за потреби, інша сторона для визначення права на пенсію. Це дозволяє українцям, які працюють за кордоном та не мають належного українського стажу, реалізувати своє право на пенсійне забезпечення на батьківщині [5].

Аналізуючи норми чинного законодавства України, а саме статтю 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», у якій ідеться про припинення виплати пенсії на весь час проживання пенсіонера за кордоном, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [6], постає питання, яким чином реалізувати право на пенсію у даному випадку за відсутності міжнародного договору?

У статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» йдеться про те, що у разі виїзду пенсіонера за кордон пенсія,

призначена в Україні, за заявою пенсіонера може бути виплачена йому за шість місяців наперед перед від'їздом. Під час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [6].

Рішенням Конституційного Суду України № 25-рп/2009 від 07.10.2009 положення пункту 2 частини 1 статті 49 та речення друге статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визнанні як такі, що є неконституційними. Оскільки, виходячи із правової, соціальної природи пенсій право громадянина на одержання призначеної йому пенсії не може пов'язуватися з такою умовою, як постійне проживання в Україні; держава відповідно до конституційних принципів зобов'язана гарантувати це право незалежно від того, де проживає особа, якій призначена пенсія, – в Україні чи за її межами [7]. На сьогодні дане питання залишається відкритим, оскільки відповідних законодавчих змін внесено не було.

Отже, в умовах глобалізації захист прав людини є одним із пріоритетних завдань на сьогодні. В Україні державна політика у сфері пенсійного забезпечення трудових мігрантів здійснюється з урахуванням положень нормативно-правових актів та міжнародних договорів. Однак, для забезпечення подальшого розвитку політики у цьому напрямі нагальною є потреба у внесенні відповідних змін до чинних нормативно-правових актів (наближення їх до європейських стандартів), а також розширення географії укладення міжнародних договорів.

Література:

1. Алієва С.Т. Щодо соціального захисту трудових мігрантів в Україні. *Митна справа*. № 5 (101). 2015. С. 314-318.
2. Кістяник В. Правові гарантії виплати пенсій закордонним трудовим мігрантам. URL: <https://blog.liga.net/user/vkistyanyk/article/29779> (дата звернення: 17.04.2020).
3. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19> (дата звернення: 17.04.2020).
4. Можечук Л.В. Право на пенсійне забезпечення як одне із фундаментальних соціальних прав. *Проблемні питання цивільного та трудового права: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 13 квітня 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 88-90.
5. Пенсійне забезпечення трудових мігрантів. URL <http://www.dnipro-radakherson.gov.ua/node/1340> (дата звернення: 17.04.2020).
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 17.04.2020).
7. Рішення Конституційного Суду України № 25-рп/2009 від 07.10.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v025p710-09> (дата звернення: 17.04.2020).

РОЗБУДОВА ВІТЧИЗНЯНОЇ МОДЕЛІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Об'єктивно належачи до романо-германської правової сім'ї, правова система України увібрала в себе особливості, властиві державам, які до неї належать. Однією з таких ознак є функціонування інституту конституційної юстиції. В Україні він представлений єдиним органом конституційної юрисдикції – Конституційним Судом України. Досвід функціонування в Україні зазначеного інституту дає підстави і приводи для аналізу багатьох проблем реалізації конституційної юрисдикції.

Проблеми функціонування інституту конституційної юстиції активно досліджують Ю. Барабаш, В. Бринцев, В. Камп, А. Івановська, О. Марцеляк, М. Савенко, М. Савчин, В. Скомороха, А. Селіванов, П. Стецюк, А. Портнов, П. Ткачук, В. Тихий, Ю. Тодика, М. Тесленко, С. Шевчук, В. Шаповал.

Становлення національного інституту конституційної юстиції в незалежній Україні можна поділити на кілька важливих етапів.

Перш за все варто згадати Закон України «Про Конституційний Суд України» від 3 червня 1992 року, який заклав правове підґрунтя для створення нового інституту судової влади. Протягом початкового періоду захист прав і свобод особи органом конституційної юрисдикції здійснювався здебільш опосередковано.

У вітчизняній юридичній науці по-різному оцінювали таку реалізацію Конституційним Судом України правозахисної функції: від обґрунтування достатності тих повноважень, якими наділявся Суд задля належного захисту прав людини, до висловлення пропозицій стосовно нагальної потреби вдосконалення ролі органу конституційної юстиції, наділивши його повноваженнями здійснювати конституційне правосуддя за конституційними скаргами.

Формування конституційних механізмів захисту прав людини в незалежній Україні відбулося за умов тривалої несформованості ключового конституційного суб'єкту такого захисту – Конституційного Суду України. Водночас утворений у 1997 р. Конституційний Суд отримав функції контролю конституційності законів та інших правових актів Конституції України, офіційного тлумачення Конституції та законів України. При цьому форми захисту прав і свобод людини носили опосередкований характер, без надання індивідам права оскаржувати конституційність актів, із можливістю отримання від Конституційного Суду офіційних тлумачень Конституції та законів [1].

За таких умов не індивіди, а ключові суб'єкти права на конституційне подання стали у 1997–2019 роках основними ініціаторами захисту прав людини Конституційним Судом України, із схваленням низки важливих для правозахисного виміру рішень саме за зверненнями індивідів. За ці два десятиріччя Конституційний Суд України розкрив зміст майже всіх прав і

свобод людини, гарантованих Конституцією України, здійснив тим самим вагомий вплив на стан забезпечення основоположних прав і свобод людини та їх належну деталізацію на законодавчому рівні.

Конституційний Суд України за всю історію свого існування зазнав значної зміни свого правового статусу, а після внесення змін до Основного Закону в 2016 році та прийняття Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року, він перетворився з органу конституційного контролю на повноцінний орган конституційної юстиції, який здатний ефективно виконувати функцію захисту прав і свобод людини та громадянина [3].

У контексті адаптації українського законодавства до законодавства ЄС забезпечення соціальних прав людини (право на гідний рівень життя та соціальний розвиток тощо), політичних прав (дотримання міжнародних виборчих стандартів, права на об'єднання тощо), захист прав власності та виключних авторських прав є запорукою стабільних партнерських відносин із державами – членами ЄС.

З аналізу практики діяльності Конституційного Суду вбачаються потреби її удосконалення як євроінтеграційними прагненнями України, так і потребою реалізації правозахисних стандартів Ради Європи. При цьому в якості пріоритетних змін необхідне удосконалення інституційної незалежності Конституційного Суду та його суддів, удосконалення організаційно-функціональної структури Суду та власне інструментів захисту конституційних прав людини; імплементація в діяльність Суду стандартів судочинства Ради Європи [2].

Значення діяльності Конституційного Суду України полягає в тому, що він виступає дієвим учасником процесу конституціоналізації в умовах залучення до правового простору ЄС, що полягає у відстоюванні Конституції шляхом офіційного тлумачення її положень та законів України, а також здійснення юрисдикційної діяльності, що слугуватиме вагомим аргументом для внесення змін до Конституції.

Таким чином, формування конституційних механізмів захисту прав людини в незалежній Україні відбулося за умов тривалої несформованості ключового конституційного суб'єкту такого захисту – Конституційного Суду України. За свої роки праці, Конституційний Суд України розкрив зміст майже всіх прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України, тим самим здійснив вагомий вплив на стан забезпечення основоположних прав і свобод людини та їх належну деталізацію на законодавчому рівні.

Література:

1. Єленкова М. О. Генезис прав людини в історії політико-правової думки [Електронний ресурс] / М. О. Єленкова. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url6cGm3FAA>.
2. Жданенко С. Б. Правовий захист честі й гідності: історія та сучасність / С. Б. Жданенко // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Темат. вип. : Філософія. – Ха. : НТУ «ХПІ», 2012. – № 43 (949). – С. 39–46.
3. Деркач А. Л. Правове регулювання колективних конституційних скарг: досвід зарубіжних країн. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2018. № 3. С. 269.

ЗАХИСТ ПРАВ ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Корупція – проблема не тільки України, це проблема світового масштабу. Корупційні прояви гальмують розвиток державних механізмів, економічних процесів та призводять до зубожіння нації в цілому. Явище корупції негативно впливає на соціальну сферу життя суспільства. Тому, так важливо створити ефективні механізми боротьби з корупцією, одним з яких є поінформованість правоохоронних органів про факти корупції.

Питанням захисту прав викривачів корупції займаються багато вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: К. Blackwell, R. Nader, P. J. Petkas, В. Бенедик, В. Василичук, О. Грибовський, З. Загинеї, О. Калітенко, Трістан Масат, О. Нестеренко, О. Шостко, та інші.

Відповідно до чинного Закону України «Про запобігання корупції» викривач – це фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

В багатьох країнах світу вже доволі давно на законодавчому рівні закріплено право викривачів на захист та захист їх сімей. В Україні ж цей інститут лише набуває свого розвитку.

Так, спеціальні закони щодо захисту прав викривачів та їх сімей розроблено та ухвалено в Канаді, Австралії, Новій Зеландії, США, Японії, Румунії, Великій Британії. В деяких країнах світу не розроблялися спеціальні окремі закони, а було внесено зміни до трудових та етичних кодексів працівників.

Важливість та необхідність законодавчого врегулювання захисту прав викривачів було закріплено у Конвенції ООН про боротьбу з корупцією. Згодом, у 2010 році, у Сеулі схвалено Антикорупційний план дій, де визначено захист прав викривачів одним з пріоритетних напрямів діяльності у сфері боротьби з корупцією [2].

Відповідно до прийнятих міжнародних стандартів, захист прав викривачів повинен включати в себе:

- захист від переслідування;
- збереження конфіденційності;
- тягар доказування лягає на працедавця;

- анонімність;
- система заохочень;
- не підлягає захисту завідомо неправдива інформація.

На жаль, як засвідчує практика багатьох країн світу не завжди ці норми дотримуються та ефективно реалізуються. Так, наприклад, в Португалії та Чехії викривачі не захищені від звинувачень у наклепі, в Іспанії, Естонії, Литві, Аргентині, Китаї викривачі можуть бути розкриті, тобто відсутня анонімність, в Польщі, Словаччині та Нідерландах викривачі не захищені від негативних дій з боку звинувачених корупціонерів.

Проте, в багатьох країнах розроблено внутрішні процедури захисту викривачів корупції, які ґрунтуються на міжнародних стандартах. Так, в Люксембурзі діє інноваційна правова норма про можливість некомерційних організацій подавати заяву про порушення кримінальної справи у сфері боротьби з корупцією [3].

В українському законодавстві також відбулись зміни щодо захисту прав викривачів корупції. Наприклад, тепер інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою (за виключенням випадків, встановлених законом), а посадові і службові особи органів держави та місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права повинні у разі виявлення чи одержання інформації про корупційне діяння негайно письмово повідомити про це та вжити заходи в межах повноважень.

Отже, можна зробити висновок, що Україна на шляху змін у сфері протидії корупції та приведення чинного законодавства до міжнародних норм. Однак, необхідні важливі кроки аби інститут викривачів корупції запрацював повною мірою та гарантії захисту прав викривачів були реалізовані на 100 %.

Насамперед, важливо створити безпечні і доступні зовнішні канали повідомлення про корупцію, продовжити реформувати правоохоронні та судові органи для ефективнішої роботи у сфері протидії корупції, розробити реальні процедурні механізми захисту прав викривачів та їх сімей.

Література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. Ст. 156.
2. Правовий захист викривачів за заг. ред. О. В. Нестеренко, О. Ю. Шостко. Харків : Права людини, 2016. 94 с.
3. Васи́линчук В. І. Міжнародні принципи захисту осіб, які надають допомогу із запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 223–232.

ПРАВА ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

На даний час відбуваються трансформаційні процеси, внаслідок чого змінюються підходи до визначення поняття, обсягу, способів забезпечення та захисту прав людини. Безумовно, процеси глобалізації, що відбуваються в світі, справляють значний вплив на розвиток прав людини.

Глобалізація у сфері забезпечення прав людини сприяє стандартизації цього напрямку та забезпечує право на захист людиною своїх прав як на рівні держави, так і на міжнародному та загальносвітовому рівні [1].

Нагадаємо, що під глобалізацією розуміють процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. У ширшому розумінні це перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн [2].

Ключовим моментом глобалізації у сфері прав людини є універсалізація вказаної сфери. Універсальність прав людини ґрунтується на цінностях західної цивілізації та ґрунтується на прийнятності та загальновизнаності стандартів для кожної держави [3].

Відзначимо, що реальність прав людини це можливість дійсної реалізації, охорони, захисту та поновлення у разі порушення прав особи. Для забезпечення реальності прав людини існують гарантії прав і свобод особи. Гарантії прав, свобод і обов'язків людини та громадянина розглядають як систему соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів і способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист. При цьому слід зазначити, що охорона прав і свобод - це стан правомірної їх реалізації під контролем соціальних інститутів, але без їх втручання. Захист же прав людини - це певні засоби протидії порушенню прав людини та способи поновлення порушених прав. Тобто, охорона прав людини спрямована на недопущення порушення прав людини, а захист - на подолання наслідків порушення. Гарантії прав людини є комплексним явищем, проте слід зазначити, що найважливішою складовою системи гарантій прав людини можна сміливо назвати юридичні або правові гарантії. Саме від того, наскільки детальною є регламентація прав людини, наскільки чітко встановленим є механізм охорони та захисту прав людини, залежить реальність прав людини.

Пріоритет людської особистості, реалізації та захисту її прав і свобод, залишаються первинними для держави та є орієнтирами розвитку правової системи України.

Розвиток напрямів в сфері захисту прав і свобод людини беруть початок із Статуту ООН, де в якості однієї з основних своїх цілей Об'єднані Нації проголосили затвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості. Розвиваючи положення Загальної декларації прав людини на універсальному рівні Організація Об'єднаних Націй поставила за мету, не лише декларувати права і свободи особи, а й створити мережу контрольних процедур до держав, як основних суб'єктів міжнародного права для дотримання ними умов, що сприяють реалізації прав і свобод людини визначених в Декларації. Першим кроком було створення процедур оскарження порушених прав і свобод людини в Секретаріат ООН; другим, встановлення контрольного механізму на міжнародному рівні щодо притягнення винних до відповідальності; наступним серйозним кроком реформування самої організації, яка як відомо на сьогодні нараховує біля 200 країн-членів, було визначено критерії виміру відносин між державами світу з огляду на власну політику та концептуальні протиріччя. На підставі цього домінуючого критерію було сформовано і розвиток поетапних змін ООН та напрями, за якими буде розвиватися світова спільнота [4]

Згідно положень ст. 17 Закону України від "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" (ЄСПЛ) суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [5]

Із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України була створена повноцінна система врахування практики Європейського суду у кримінальному судочинстві. Така система полягає як у формуванні загальних засад для застосування практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні, так і в закріпленні основних статей Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (Конвенція) в окремих нормах КПК [6]

Еволюцію прав і свобод людини розглядають через призму світової та української суспільно-правової думки. Зокрема, права людини, необхідні для нормальної життєдіяльності, виникли ще в первісному суспільстві. Ці вимоги спиралися на вироблені практикою звичаї, традиції, ритуали. Тоді ще була відсутньою диференціація прав і обов'язків і чинні норми сприймалися як правила, рівні для всіх та необхідні для організації людського суспільства. Витоки процесу визнання прав людини знаходимо ще у працях стародавніх мислителів, так давньогрецький філософ .Протагор підкреслював, що людина - мірило усіх речей [7].

Вирішальним етапом у процесі розвитку прав і свобод людини стали буржуазно-демократичні революції XVII-XVIII ст.ст. Вони висунули як широкий набір прав людини, так і принципи свободи, формальної рівності, які заклали підґрунтя універсальності прав людини і надали їм справді демократичного звучання. Права людини стають одним із головних ціннісних орієнтирів суспільного розвитку. Вони здійснили значний вплив на характер

держави, оскільки обмежували її всевладдя, сприяли встановленню взаємодії між державною владою та індивідом, звільнивши останнього від надмірної опіки, придушення його волі та інтересів з боку владних структур.

Так, у працях видатних мислителів лібералізму й просвітництва: англійського філософа Т. Гоббса, представника англійського емпіризму та Просвітництва. Дж. Локка, французького правника, письменника, політичного мислителя Ш.-Л. Монтеск'є, німецького філософа І. Канта, були закладені основи сучасного розуміння прав людини (на життя, свободу, власність тощо) як священних імперативів і норм взаємовідносин особи і влади, висунуті концепції виникнення держави із вільної угоди людей, ідеї про те, що держава спирається на природні закони) [8,9,10,11].

На даний час захист прав людини - це найнадійніший механізм на національному рівні. Захист прав людини та домовленості, які укладаються для захисту цих прав, найбільшою мірою залежать від розробок та механізмів на національному рівні. Закони, політики, процедури і механізми, які існують на національному рівні, є ключовими для здійснення прав людини в кожній країні. Тому дуже важливо зробити права людини компонентом національних конституційних і правових систем, навчати чиновників органів юстиції застосуванню стандартів в області прав людини, а також забезпечити накладання санкцій за порушення прав людини. Національні стандарти мають пряміший вплив, а національні процедури доступніші за процедури на регіональному та міжнародному рівнях.

Обов'язок держави - поважати, заохочувати, захищати і здійснювати права, є первинним, а обов'язок регіональних або міжнародних трибуналів – вторинний, який вступає до дії, в основному, тоді, коли держава свідомо чи послідовно порушує права. Звернення до регіональних і міжнародних механізмів стала необхідним для підтвердження того, що порушення відбуваються на національному рівні.

Слід відзначити, що у 1997 році створено Пост Комісара Ради Європи з прав людини. Цей незалежний орган має на меті як затвердження концепції прав людини, так і забезпечення дотримання та ефективної реалізації прав людини в країнах-членах Ради Європи.

Дотримання прав людини є ключовою національною ідеєю усіх демократичних країн світу. Незалежно від обраної формули національної ідеї, в її центрі має знаходитися людина, її інтереси, дотримання прав і свобод.

Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів в сфері прав людини -Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативний протокол до нього 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Конвенцію про права дитини 1989 р., Конвенцію ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання та інші.

В цілому потрібно підкреслити, що з метою забезпечення дотримання в державі прав і свобод людини і громадянина, потрібно, щоб на всіх рівнях влади та кожним громадянином було високо усвідомлена важливість дотримання прав і свобод людини.

Література:

1. Розенфельд Н. А. Про поняття «правове забезпечення» в контексті глобалізаційних процесів. Вісник Чернігівськ. держ. ін-ту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки). 2008. № 1. С. 5–9.
2. Камінський Є. Глобалізація. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво. 2011. с.144
3. Максимов С. І. Універсальність прав людини. Філософія права і загальна теорія права. 2013. №1. С. 110-116
4. Статут Організації Об'єднаних Націй. Електронний ресурс: від 26 червня 1945 р. Режим доступу: http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
5. Закон України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини". Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2006. N 30.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9, 10, 11, 12.
7. Протагор. Філософський енциклопедичний словник. В.І. Шинкарук(гол. редкол.) та ін. К.: [Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України](#): Абрис. 2002. С.530.,742.
8. Зырянов А. Е.Феномен «страха» в политической философии Томаса Гоббса. Философия. Язык. Культура. Под редакцией: В.В. Горбатов, А.В. Марей Вып. 6. СПб.: Алетейя. 2015. С. 341—353.
9. Кисельов С.. Локк Джон. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. с.409
10. Мироненко О. М.. Монтеск'є Шарль Луї. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.:Парламентське видавництво. 2011. с.465
11. В. Денисенко. Кант Іммануїл. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво. 2011. с.313

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання участі Національної поліції України у забезпеченні прав людини в умовах глобалізації виходить на міжнародний рівень, адже порушення та загрози сучасності подолали державні кордони та кинули виклик світовій спільноті в цілому. Таким чином актуальним вбачається дослідити теоретико-методологічні та практичні аспекти міжнародного співробітництва органів Національної поліції України як інструментального засобу забезпечення прав та свобод людини, проаналізувати форми та методи міжнародного співробітництва поліції у сучасних умовах правової глобалізації та європейської міждержавної інтеграції.

На сучасному етапі відбувається процес реформування універсальних та регіональних міжнародних організацій, викликаний змінами у світовій політиці та економіці, які призводять до необхідності посилення ролі міжнародних організацій у вирішенні глобальних проблем людства та пошуку нових форм співпраці, більш ефективних саме щодо сучасних умов співіснування держав світу, причому однією з ключових проблем вбачається посилення транснаціональної злочинності та інтернаціоналізація злочинів як за територіальною ознакою, так і за суб'єктним складом.

Розглядаючи теоретико-методологічні та формально-юридичні аспекти реалізації міжнародного співробітництва поліції, слід зазначити, що відповідно до ст. 4 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р.: а) взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна; б) поліцейські можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції; в) поліцейські можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» [1].

Виходячи з аналізу положень даної норми профільного закону, можна визначити декілька можливих інституціональних форм реалізації міжнародного співробітництва поліції.

По-перше, це участь представників Національної поліції України у створенні та діяльності міжнародних організацій з метою координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції.

На універсальному рівні найважливішою з подібних організацій за покладеними завданнями та фактичними масштабами діяльності є Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), яка є другою за представництвом у світі після ООН (учасниками є 194 держави світу, у тому числі – Україна, з 1992

р.). Основним завданням цієї організації є координація зусиль окремих країн і проведення єдиної політики в галузі боротьби із загальнокримінальною злочинністю. До інших завдань цієї організації відносяться: координація міжнародного розшуку, а також боротьба з: торгівлею людьми, організованими злочинними співтовариствами, контрабандою наркотиків, злочинами у сфері економіки та високих технологій, фальшуванням, підробкою цінних паперів та дитячою порнографією; забезпечення громадської безпеки; протидія тероризму [2, с. 453].

Зважаючи на сучасні тенденції європейської міждержавної інтеграції, нормативним та інституціональним проявом яких є реалізація Угоди про асоціацію з ЄС, слід розглянути і загальні засади міжнародно-правового статусу такої установи Європейського Союзу, як Європейське поліцейське управління (Європол), основною функцією якого є збирання інформації щодо злочинів. Європол допомагає державам-членам в обміні інформацією; здійснює оперативний аналіз заходів, до яких вдаються держави-члени; готує стратегічні звіти (зокрема, формулює загрози) та дослідження злочинності; виконує експертизу і надає технічну підтримку в рамках розслідувань і операцій всередині ЄС; сприяє гармонізації процедур розслідування у державах-членах [3].

У 2009 р. в Києві було підписано Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом, який є правопередником Європейського поліцейського управління, про стратегічне співробітництво, а наразі ведуться переговори щодо укладення Угоди про оперативне співробітництво [3].

Іншою формою міжнародного співробітництва поліції є направлення представників поліції до іноземних держав з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції.

У цьому зв'язку слід зазначити, що вказана форма міжнародного співробітництва поліції може реалізовуватися як опосередковано через взаємодію з національними бюро Інтерполу зарубіжних держав, так і безпосередньо на рівні національних поліцій у відповідності до двосторонніх міжнародних договорів про взаємну правову допомогу, і одним з демонстративних прикладів такої прямої взаємодії є практична взаємодія органів та посадових осіб поліції з питань екстрадиції.

Нарешті, ще однією формою міжнародного співробітництва поліції є участь в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

При цьому спрямування поліцейських сил та засобів не є обов'язковим елементом миротворчих операцій, а досвід діяльності ООН з підтримання й відновлення міжнародного миру і безпеки свідчить, що участь саме поліцейських підрозділів характерна, як правило, для багатофункціональних операцій з підтримання миру, направлених на врегулювання достатньо інтенсивних міждержавних конфліктів.

Таким чином, аналізуючи теоретико-методологічні та практичні аспекти реалізації міжнародного співробітництва Національної поліції, можна дійти до таких загальних висновків: а) міжнародне співробітництво поліції має дихотомічний характер нормативно-правового регулювання, яке ґрунтується як

на міжнародно-правових принципах і нормах, так і на внутрішньому законодавстві, базовим рівнем якого є конституційно-правовий; б) міжнародне співробітництво Національної поліції України здійснюється у трьох інституціональних формах: участь представників Національної поліції України у створенні та діяльності міжнародних організацій з метою координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції; направлення представників поліції до іноземних держав з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції; участь в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Література

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. К. : Юридична думка, 2007. 992 с.
3. Європол. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Європол> (дата звернення: 24.03.2020).

Полєшко Е. П.

*викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ЗАБЕПЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ІНОЗЕМЦІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

На сьогоднішній день українською державою забезпечується та гарантується право на охорону здоров'я та медичну допомогу як громадянам, так і іноземцям, перебуваючим на законних підставах на території України, що зазначається в ст. 49 Конституції України: «Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності» [1]

Зокрема, охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Також, держава забезпечує планомірне науково обґрунтоване попередження, лікування, локалізацію та ліквідацію масових інфекційних захворювань.

У вітчизняній юридичній та медико-біологічній науці, в нормотворчій і правозастосовній практиці відсутнє уніфіковане комплексне визначення поняття «здоров'я». Найчастіше це поняття тлумачиться як «стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя людини, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад» (зазначена теоретична конструкція вперше була артикульована в преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я, а згодом отримала легальне закріплення у ч. 2 ст. 3 закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [3]).

Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» визначаються правові, організаційні та фінансові засади діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій, права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері захисту населення від інфекційних хвороб [2]

Розглянемо визначення самого поняття інфекційної хвороби – це розлади здоров'я людей, які викликаються живими збудниками (вірусами, бактеріями, рикетсіями, найпростішими, грибами, гельмінтами, кліщами, іншими патогенними паразитами), продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками (пріонами), передаються від заражених осіб здоровим і схильні до масового поширення [4]

В часи сьогодення, та спостерігаючи ситуацію із світовою пандемією, яка поширюється зі швидкістю «світла» не тільки територією України, а й в усьому світі постає гостре питання, як захистити людство від такого ворога.

Тому захист населення від інфекційних хвороб визначається одним із пріоритетних напрямів діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Згідно з Законом України "Про захист населення від інфекційних хвороб" [2] організація та проведення профілактичних і протиепідемічних заходів, зокрема щодо санітарної охорони території України, обмежувальних заходів стосовно хворих на інфекційні хвороби та бактеріоносіїв, виробничого контролю, у тому числі лабораторних досліджень і випробувань при виробництві, зберіганні, транспортуванні та реалізації харчових продуктів і продовольчої сировини та іншої продукції, при виконанні робіт і наданні послуг, а також організація та проведення медичних оглядів і обстежень, профілактичних щеплень, гігієнічного виховання та навчання громадян, інших заходів, передбачених санітарно-гігієнічними та санітарно-протиепідемічними правилами і нормами, у межах встановлених законом повноважень покладаються на органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи, установи та заклади державної санітарно-епідеміологічної служби, заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, а також на громадян. Але в цьому законі ніяк не врегульовано права іноземних громадян, що можна визначити як значну прогалину нашого законодавства. [5]

Профілактика інфекційних хвороб шляхом імунізації населення є найефективнішим заходом щодо забезпечення здоров'я населення, епідемічного благополуччя держави та стратегічно важливим пріоритетним завданням галузі охорони здоров'я. Матеріальні збитки, соціальні та медичні наслідки

інфекційних хвороб свідчать, що систематична імунізація населення повинна бути загальнодержавною справою.

Боротьба з інфекціями, яким можна запобігти саме засобами імунoproфілактики, є однією з пріоритетних проблем як в Україні, так і у світі.

Зазначимо, що карантин – це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України за поданням головного державного санітарного лікаря України.

Рішення про встановлення карантину, а також про його відміну негайно доводиться до відома населення відповідної території через засоби масової інформації [4].

У рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них. Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності [5].

Таким чином, зниження рівня захворюваності на інфекції в країні, смертності та інвалідності внаслідок інфекційних хвороб шляхом профілактики інфекційних хвороб створює умови для ліквідації найпоширеніших інфекційних хвороб та для забезпечення санітарного і епідемічного благополуччя держави, і є стратегічно важливим пріоритетним завданням галузі охорони здоров'я.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
2. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06 квітня 2000 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. С. 228.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. С. 19.
4. Проневич О. С. Адаптація віт-чизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу: доктринально-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3 (74). С. 59–69
5. Проневич О.С. Охорона здоров'я населення як сфера адаптації законодавства України до актів *acquis communautaire*. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2018. №77(2), с. 155-164

Прусенок Е.Д.
курсант 2 курса факультета милиции
Научный руководитель – Мазаник Е.Н.,
к.ю. н., доцент доцент кафедры конституционного
и международного права
УО «Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь»

КОНСТИТУЦИОННЫЙ КОНТРОЛЬ КАК ГАРАНТИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Обеспечению прав и свобод человека в настоящее время уделяется большое внимание, как в международном праве, так и в конституционно-правовой науке. Закрепленные в международных актах они находят отражение в конституционных нормах современных государств. Поскольку реализация последних обеспечивается и другими отраслями права, необходимым является обеспечение соответствия законодательства основному закону.

Несмотря на исключительное положение Конституции среди остальных правовых актов, иногда правовые нормы, принятые органами публичной власти не соответствуют ей. В связи с этим, возникла необходимость в создании полноценного механизма, позволяющего обеспечивать правовую охрану конституционных норм. Так появился институт конституционного контроля, устанавливающий согласованность актов законодательства с положениями Конституции.

Конституционный контроль не вводит новые правовые нормы, он восстанавливает «утраченный» или неправильно истолкованный смысл норм конституции [1, с. 19].

На сегодняшний день ученые не пришли к единому мнению относительно количества моделей конституционного контроля, однако, в зависимости от органа, его осуществляющего, в классическом понимании, модели делятся на американскую и европейскую.

Осуществление конституционного контроля в американской модели возлагается на суды общей юрисдикции, которые, при рассмотрении конкретного дела, могут рассматривать вопрос о конституционности или неконституционности самого нормативного правового акта, по инициативе одной из сторон по делу.

В США только решения Верховного суда являются окончательными и обязательными для всех судов. При этом Верховный суд не отменяет закон, он не вправе это делать. Он лишь констатирует, что данный закон является конституционным или не конституционным. Закон, признанный неконституционным, остается в сборниках законов, но ни суды, ни другие органы государства не вправе его применять [2, с. 117.]

Основной отличительной особенностью европейской модели является создание органа конституционной юстиции, специализирующегося на

конституционном контроле. Такими органами стали конституционные суды и конституционные советы.

Разница между судами и советами состоит главным образом в порядке формирования: в советах члены назначаются различными органами, а не избираются иногда одним, а иногда несколькими органами, а также в процедуре рассмотрения дел: в советах обычно существует закрытая, основанная на письменном производстве, а не публичная процедура [3, с. 38,39].

Василевич Г.А. отмечает, что европейская модель конституционного контроля стала ассоциироваться с романо-германской правовой семьей из-за наличия органа конституционной юстиции как закономерности в необходимости правовой защиты Конституции [4, с. 43].

В деятельности специализированных органов осуществляется предварительный конституционный контроль. Как отмечает К.А. Половченко: «В результате предварительной проверки правового акта на соответствие Конституции, он включается в правовую систему, при исключении возможности потенциального признания его неконституционным.» [5, с. 43].

В сравнении этих моделей мы видим, что американская модель носит децентрализованный (так как контроль производится всеми судами), конкретный (решение суда основывается на частном деле) и последующий (контроль производится к уже принятым нормам) характер. Европейская модель в свою очередь имеет централизованный (так как контроль производится специализированным органом), абстрактный (решение Конституционного суда происходит независимо от судебных разбирательств), предварительный (относительно еще не вступивших в силу норм права) и последующий характер.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод о том, что конституционный контроль европейской модели практически выполняет свои задачи эффективнее, а правовой статус и полномочия современных органов конституционной юстиции позволяют совершенствовать конституционный контроль в целом.

К примеру, согласно статье 58 Конституции Французской Республики, Конституционный совет следит за правильностью избрания Президента Республики, рассматривает протесты и объявляет результаты голосования [6, с. 67].

Конституционный суд Итальянской Республики выносит решения по: спорам конституционности законов и имеющих силу закона актов государства и областей; спорам о компетенции между различными властями государства, между государством и областями и между областями; обвинению, выдвигаемому согласно Конституции против Президента Республики [6, с. 229-230].

В соответствии со статьей 93 Основного закона Федеративной Республики Германии, Федеральный конституционный суд разрешает дела при наличии разногласий относительно прав и обязанностей Федерации и земель, в частности при исполнении землями федерального права и при осуществлении федерального надзора [6, с. 150-151].

Деятельность органов конституционной юстиции позволяет обеспечивать конституционную законность и однозначное толкование конституционных норм. Так, благодаря осуществлению конституционного контроля, все нормотворческие органы государства принимают нормативные правовые акты, не противоречащие Конституции, устанавливая единую целостную правовую концепцию.

Литература

1. Зимин, А.В. Конституционный контроль в системе разделения властей (теоретико-правовые аспекты) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А.В. Зимин; Академия управления МВД России. – Москва, – 2002. – 24 с.
2. Половченко, К.А. Институт судебного конституционного контроля в постсоветских государствах / К.А. Половченко // Вестник МГИМО Университета. – 2013. – №3 (30). – С. 116-120.
3. Конституционный контроль в зарубежных странах : учебное пособие / [Алебастрова И. А. и др.] ; отв. редактор В. В. Маклаков. – 2-е изд., исправленное и дополненное. – Москва : Норма : ИНФРА-М, 2010. – 671 с.
4. Василевич Г.А Конституционное правосудие / Г.А. Василевич. – Минск: Право и экономика, 2012. – 326 с.
5. Половченко, К.А Особенности предварительного конституционного контроля (на примере Сербии) // К.А. Половченко // Пробелы в российском законодательстве. – 2017. – №7. – С. 42-47.
6. Конституции зарубежных государств : Великобритания, Франция, Германия, Италия, Европейский союз, Соедин. Штаты Америки, Япония, Индия : учеб. пособие/ [сост. сб., пер., авт. введ. и вступ. ст. В.В. Маклаков]. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Волперс Клувер, 2006. – 608 с.

Солдатенко О.А.,

к. ю. н., доцент,

доцент кафедры кримінального процесу

Пяничук М.С.

курсант II курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАХИСТ СВИДКІВ, ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, В УКРАЇНІ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відповідно до статті 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту - КПК України) забезпечення повного, всебічного і неупередженого розслідування та судового розгляду є одним з найголовніших завдань кримінального провадження [1, с. 107]. А забезпечення участі свідків та інших осіб у кримінальному судочинстві є одним із головних завдань органів досудового розслідування та суду. Бо саме від встановлення відомостей та фактів, за допомогою яких надається правильна оцінка доказам та приймається

рішення у конкретному провадженні, залежить ефективність кримінального судочинства. Наразі одним з найважливіших та «найдостовірніших» джерел інформації, що дозволяють перевірити отримані в ході розслідування відомості та встановити належність доказів, вважається показання свідків та інших учасників кримінального провадження. Але, на жаль, на практиці трапляються випадки, коли свідки перебувають під реальною чи потенційною загрозою застосування до них залякування, насильства або інших видів неправомірного впливу, що унеможливорює надання ними повних та достатньо чітких показань.

Згідно із матеріалами опитування прокурорів та слідчих: 40% проваджень по злочинах проти життя і здоров'я особи мав місце протиправний вплив на свідків. За формами впливу перше місце посідає насильство — 43% випадків, на другому місці підкуп — 23%. В результаті таких дій близько третини осіб, що брали участь у кримінальному судочинстві, змінювали свідчення, ще третина — ухилялися від кримінального провадження [2, с. 208]. Не менш важливим наслідком такого впливу є те, що у людей виникає недовіра до органів правопорядку та правосуддя. У даному випадку більшість осіб просто мають страх повідомити будь-які факти та відомості, бо не впевнені, що будуть захищені від різних посягань. Тому вирішенням даної проблеми є забезпечення захисту свідкам у кримінальному судочинстві.

Закон, що має врегульовувати захист свідків в Україні був прийнятий ще у 1994 році, і так згідно зі ст. 1 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» під забезпеченням безпеки слід розуміти здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я, майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ від протиправних посягань [4]. Важливо зазначити, що використовується саме термін «забезпечення безпеки», а не «захист», оскільки останнє, згідно до КПК України, вважається вже саме надання правової допомоги захисником. Проте, у законодавстві зарубіжних країн у цій сфері захист свідків частіше пов'язаний із забезпеченням їх безпеки в рамках відповідних програм захисту свідків. Дані програми містять у собі систему процесуальних гарантій та заходів, що є перешкодою для будь-якого протиправного посягання на життя, здоров'я та майно зазначених осіб та їх близьких.

Наразі, Сполучені Штати Америки мають найкращий у світі інститут захисту та найбільший досвід у функціонуванні, дієвості та надійності системи підтримки громадян, що на добровільній основі знаходяться у тісній співпраці із правоохоронними органами та ризикують зазнати посягань злочинців [7, с. 90]. Влада штатів активно враховує задоволення потреб свідків та однією з головних причин довіри громадян до органів влади є те, що ця система забезпечена діяльністю не тільки державного органу, а й федерального органу, такого як муніципальні служби штатів (Служба маршалів, що безпосередньо здійснює заходи, спрямовані на забезпечення безпеки свідків) [5]. І до нині федеральна програма безпеки свідків у США (WITSEC) є найтривалішою і найвдачнішою

програмою у світі, що існує вже протягом 30 років і підпорядковується Службі судових приставів.

Головною особливістю концепції застосування заходів для забезпечення захисту свідків у США є те, що влада ставить ставку на «якісних» свідків та важливість їх показань, тому програма захисту має обмежений характер і охоплює приблизно 360 осіб на рік. В той же час, це компенсується дійсно дуже якісним захистом, що полягає, перш за все, у забороні розголошення інформації про самого свідка та місця його проживання, можуть виплачуватися кошти на життєво необхідні витрати, а у разі реальної загрози життя та здоров'ю обов'язково застосовуються такі заходи, як зміна місця проживання, прізвища, видача нових документів, інколи навіть можуть вдатися до таких радикальних заходів, як пластичні операції. Відповідно, враховуючи важливість такого захисту, дана процедура підкріплюється укладанням відповідного меморандуму, тобто договору, що засвідчує зобов'язання як з боку держави, так і з боку свідка. Серед таких зобов'язань виділяють показання в обмін на захист, обов'язок дотримуватися вимог правоохоронних органів (не відвідувати публічні місця, не спілкуватися з визначеними особами) [5].

Варто додати, що у США захист свідків відбувається не тільки тими варіантами, що зазначені вище. Так, наприклад, у Нью-Йорку, діє спеціальна телефонна лінія зв'язку для жертв злочинів, тобто будь-яка особа може зареєструвати спеціальний пароль, і тоді комп'ютерна система зв'яжеться з нею через 10 хвилин після звільнення ув'язненого. Також, якщо людина, що піддавалась нападу злочинця, зателефонує на дану лінію, то може вільно запитати, де несе покарання її кривдник та строки його звільнення [8]. Відповідно, в Україні даного, більш широкого заходу забезпечення захисту свідків не існує.

Перелік заходів американського законодавства дещо нагадує те, що застосовується в Україні (у ст. 7 Закону). Але, такий перелік не є вичерпним, тобто є можливість застосування інших заходів, але виключно у рамках КПК України і без обмеження права обвинуваченого на захист. Ймовірно доцільним доповненням може бути вжиття таких заходів, як психологічна реабілітація, компенсація особі коштів (за рахунок держави чи засудженого), що були витрачені на особисту охорону та охорону майна. Такий захід є аналогічним до охорони шерифа, що надається у США, так як, вже було сказано, що не кожна особа потрапляє до даної програми захисту, і потребує охорону для власного захисту. Якщо брати до уваги, що у Сполучених Штатах Америки, через більш вільний обіг зброї такий договір є зручним, а от для громадян України варто закріпити право на відшкодування витрат на охорону, що надавалась би їй приватною охоронною організацією, а не правоохоронними органами. Таке відшкодування доцільніше включити до процесуальних витрат, згідно з КПК України. Так само, варто зазначити, що згідно із чинним законодавством - застосування таких радикальних заходів, як заміна документів, зміна зовнішності та переїзд у інше місце проживання мають місце лише за згоди свідка і з погодженням компетентного органу, та виключно за виняткових обставин, що значно відрізняється від концепції США. Там дане питання

врегульовано відповідною угодою сторін, що значною мірою підвищує ефективність вказаних заходів.

Суттєвою різницею регулювання даного питання в Україні та Сполучених Штатах Америки є те, що чинне законодавство у цій сфері не враховує критерій важливості свідка, і фактично надає можливість на охорону будь-кого, хто звернеться з відповідною заявою. Тобто, наша система працює виключно на кількість свідків, а не на їх якість і важливість. Саме це і робить особисту охорону найбільш популярним заходом, але в той же час, цей захід не завжди є надійним, оскільки трапляються випадки, коли навіть працівники спеціальних підрозділів беруть кошти і вимагають сплатити їх послуги. Також, варто доповнити, що у сучасному світі у великих містах, засобів фізичного захисту не завжди достатньо, бо неможливо цілодобово та всюди охороняти особу.

У висновку варто зазначити, що наразі для України необхідним кроком для якісного правового регулювання захисту свідків, як учасників кримінального процесу є зближення законодавства нашої країни із зарубіжними, а саме, застосування аналогу що діє у США, але при цьому враховуючи відмінності традицій та правових систем. Тому, ми вважаємо, що головним рішенням цього питання є впровадження програми захисту свідка, єдиного нормативно-правового акту, що регулював би дане питання та появу нового, самостійного органу, що прийматиме рішення про включення осіб до програми захисту.

Також, комплексними змінами, що значно поліпшать систему заходів для забезпечення безпеки свідків в Україні, за аналогією США, є визначення чіткого переліку категорій осіб, що матимуть змогу участь у даній програмі, такого ж чіткого переліку критеріїв злочинів, за якими буде надаватись захист, забезпечення вичерпного переліку прав та обов'язків учасників програми, перелік відповідних заходів та засобів, укладання з особою, що знаходитиметься під захистом держави, певний контракт, що буде містити у собі умови перебування такої особи під захистом, а у разі порушення відповідних умов, особа притягатиметься до відповідальності, наприклад сплата штрафу або арешт. Так само, доцільним вбачається розширити перелік заходів захисту фінансовими гарантіями і психологічною допомогою, впровадження якогось методу повідомлення жертвам про місцеперебування підозрюваного, обвинуваченого або засудженого, також, не менш важливим є соціальне і матеріальне забезпечення особи на час її переїзду або переховування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran522#n522>

2. Підтримання прокурором державного обвинувачення : підручн. / Є. Блажівський, М. Якимчук, І. Козьяков, М. Туркот та ін. – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – 512 с.

3. Гриньків О.О. Заходи забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві: монографія. URL: irbis.library.te.ua/cgi-bin/irbis64r_15/cgiirbis_64.exe?...

7. Гриньків О.О. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства : становлення і розвиток в окремих зарубіжних країнах . Право і суспільство. – 2007. – № 4. – С. 89–92.

4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
5. Witness Security Program. U.S. Marshals Service. URL:<https://www.usmarshals.gov/witsec/>
6. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні: науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 3(15). – С. 119–128. URL:<http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/semkiv.pdf>

Фоміна О.О.,

*к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування,
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,*

Деревянко Б.В.,

*д.ю.н., проф., професор кафедри господарсько-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України*

«БАТЬКІВСЬКЕ ВІДЧУЖЕННЯ»: ЩОДО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДІЯННЯ

Кожна людина і громадянин (підданий) має значну кількість прав. Уся сукупність прав та обов'язків формує правовий статус суб'єкта права, активного учасника суспільства та громадянського суспільства, побудову якого декларує більшість сучасних демократичних держав, зокрема. Отже, кожен член суспільства має права. Оскільки дитина є повноцінним членом суспільства, вона також має свої права, деякі особливості реалізації яких обумовлені виключно тим фактом, що її фізична та розумова незрілість потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист. Залежно від віку дитини законодавством передбачено різний обсяг та механізми реалізації її прав. Повноцінний та дієвий захист прав дитини є обов'язком держави [1].

Від народження людина (дитина) одразу отримує максимальний обсяг правоздатності (слід зазначити, що останнім часом в окремих державах світу ведеться мова про наявність прав у ембріона, про що ведуться дискусії та робляться пропозиції до законодавства). Тобто людина з народженням отримує право на усе, що не заборонено законом. Іншими словами, на ще зовсім молоду людину поширюється вплив загальнодозвільного принципу.

З досягненням певного віку до правоздатності людини (дитини) додається певний обсяг дієздатності, тобто спроможності своїми діями або бездіяльністю набувати нових прав та обов'язків. Обсяг дієздатності змінюється з віком. Чим людина (дитина) стає старшою, тим більший обсяг дієздатності вона отримує. Проте повний обсяг дієздатності за загальним правилом та за українським законодавством людина отримує із досягненням 18-тирічного віку. До цього за дії і бездіяльність дитини частину відповідальності беруть на себе батьки.

Проблемою забезпечення прав дитини є існування так званого «батьківського відчуження». Батьківське відчуження – це така форма емоційного насилля над дитиною, індивідуального жорстокого поводження з

дітьми. Відповідно, така форма насилля потребує фундаментальної реформи сімейного права у напрямку спільного сумісного виховання як основи сімейного права [3, с. 142]. Батьківське відчуження є порушенням Конвенції про права дитини, зокрема статей 7 щодо права «знати своїх батьків і права на їх піклування» та 9 щодо права дитини, «яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини» [2]. Батьківське відчуження має місце через спори між батьками щодо опіки над дитиною, тоді один з батьків стає мішенню, а інший алієнатором. Батько/мати-алієнатор «програмує» дитину проти батька/матері-мішені; відбувається підривання авторитету одного з батьків (а саме, мішені), він демонізується, а дитина втрачає здатного, люблячого значимого дорослого, відбувається емоційне відторгнення дитини від такого батька/матері. Таке батьківське відчуження дитини потребує відповідного правового захисту, розробки механізму доведення такої форми насилля над дитиною та забезпечення відповідальності батька-алієнатора, зокрема кримінальної, адже це має наслідки щодо формування психічно здорової особистості, повноцінного члена суспільства. Кримінальне законодавство слушно передбачає застосування заходів покарання за розбещення неповнолітніх. Сексуальне розбещення небезпечне психологічними наслідками, які можуть знайти прояв через десятки років після самого злочинного діяння. А психологічне розбещення, тобто упереджене злочинне налаштування дитини проти одного із батьків, знаходить негативний прояв одразу, а за десятки років його наслідки взагалі будуть непрогнозованими.

Взагалі українське кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство можна назвати «злочинцецентристським», за яким у потерпілого, свідків, слідчого та інших співробітників правоохоронних органів значно менше прав і державних гарантій, ніж у підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного чи засудженого. На противагу цьому приклади з деяких азійських держав вказують на те, що найбільш ефективним засобом профілактики скоєння злочинів та правопорушень є наявність у законодавстві можливості застосування жорсткого покарання та реальна відсутність можливості відкупитися від нього. Тому, на нашу думку, сьогодні слід говорити не про декриміналізацію, а навпаки – про посилення відповідальності та запровадженні відповідальності за вчинення певних дій, які раніше не визнавалися злочинними.

Література:

1. Права дитини в Україні. URL: <http://stepmnvk.net.ua/prava-ditini-v-ukra%D1%97n%D1%96.html>
2. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Edward Kruk, Ph.D. Parental Alienation as a Form of Emotional Child Abuse: Current State of Knowledge and Future Directions for Research Family Science Review. Volume 22. Issue 4. 2018. URL: <http://www.familyscienceassociation.org/sites/default/files/9%20-%20KRUK-Parental%20Alienation%20-%20Family%20Science%20Review.pdf>

ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ: ЗА ЧИ ПРОТИ?

На сьогоднішній день, «евтаназія», найбільш суперечлива тема. Нині формується тенденція щодо легалізації пасивної евтаназії у правовому полі окремих економічно розвинутих країн.

Проблема полягає в тому, що на міжнародному рівні, щодо даного права людини, відсутнє нормативне визначення. Наявні лише, окремі міжнародні документи, наприклад: Конвенція Ради Європи 1997р. «Про захист прав і гідності людини» у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини. В той же час у Бельгії, Люксембурзі та Нідерландах проводять евтаназію смертельно хворим пацієнтам. До речі, Нідерланди стали першою країною, яка законодавчо закріпила право на евтаназію у квітні 2002р. Станом на 2004 рік в Україні такі дії медика заборонені законом і розглядаються, як умисне вбивство [1, с.394].

Аналізуючи усі «плюси» та «мінуси» досвіду, можемо виділити основні характерні риси поняття «*евтаназія*»: має бути охоплена певна діяльність; поведінка у формі як активних дій, так і пасивної бездіяльності. Крім того, діяльність повинна здійснюватися спеціальними суб'єктом - медичним працівником. Розуміння цього суб'єкта є надзвичайно широким, оскільки ним може бути не тільки лікар, але й допоміжний медичний персонал (мед.сестра, фельдшер і т.ін.).

Також, ще однією характерною рисою евтаназії є те, що названа діяльність здійснюється медичним працівником свідомо, тобто у стані, в якому він міг розуміти значення своїх дій (інтелектуальний аспект) і керувати ними (вольовий аспект), а також умисно, тобто коли він передбачає її наслідки, а також бажає їх настання. Найважливішою, на наш погляд, характерною рисою є те, що евтаназія спричиняє переривання життя пацієнта.

Доволі цікава в контексті легалізації евтаназії є практика США. Так, у законодавстві майже усіх штатів евтаназія та «самогубство з допомогою» мають характер кримінально караних діянь. Варто зазначити, що завдяки прецедентному праву вперше рішення, яке визнало законність евтаназії, ухвалено у 1976 році Верховним Судом одного із штатів (Нью-Джерсі). Так, під час розгляду справи *In re Quinlan* суд ухвалив: лікар, зважаючи на те, що він не мав іншої можливості, мав зупинити підтримання життя, якщо це рішення було ухвалено етичною комісією [2, с.234].

Щодо України, відзначимо, що на законодавчому рівні були певні спроби узаконення пасивної евтаназії, тобто навмисної зупинки усіх життєво важливих функцій певного індивіда шляхом припинення підтримуючої терапії. Так, при підготовці однієї з перших редакцій Цивільного кодексу України пропонували закріпити пасивну форму евтаназії. Але, така пропозиція не була прийнята

парламентарями і в кінцевій редакції ч.4 ст. 281 ЦК України зазначено, що в Україні заборонено задовольняти прохання фізичної особи припинити її життя. Таке формулювання свідчить, що Україна залишила себе серед країн, які на законодавчому рівні заборонили будь-які спроби евтаназії. Чітко така заборона окреслена в Основах законодавства України про охорону здоров'я, в ст. 52 зазначено: медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії в будь-якій формі [3].

Підсумовуючи вище сказане, вважаємо за потрібне наголосити, що попри негативне загальноєвропейське ставлення до евтаназії, є чітка течія до легалізації пасивної евтаназії у правових порядках окремих економічно-розвинутих країн. Зважаючи на це, варто підкреслити думку, що у випадку, коли правова система України «дозріє» до легалізації евтаназії, цьому повинна першувати серйозна суспільна дискусія щодо цього питання із якомога ширшим залученням, крім юристів, представників медицини, біоетики, філософії, соціології та інших наук.

Література:

1. Право на евтаназію: за чи проти? / Сефанчук Р.О., Янчук А.О., Стефанчук М.М.: Київ, Патологія. Том 15 №3, 44, вер-груд. 2018р. 390-395 с.
2. Кириченко В.М., Куракін О.М. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. Київ, 2010. 252 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р.№ 2801 – XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення 21.04.2020).

Шевцова П.В.,

студентка юридичного факультету

Науковий керівник – Наливайко Л.Р.,

проректор, доктор юридичних наук, професор

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах сьогодення актуальним є питання щодо наближення національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Проте, світовий досвід неодноразово демонстрував як позитивні, так і негативні аспекти, які стосуються виборчого права та загалом виборчого процесу. За допомогою виборів реалізується реальна демократія, що в умовах інтеграції України до європейського простору потребує значної уваги.

Питання у сфері дослідження інституту виборів є провідною темою досліджень багатьох вчених, серед яких Ю.М. Бондар, Н.В. Бочарова, П.О. Гетьман, Т.В. Дешко, О.В. Донцова, А.Г. Колодій, М.В. Савчин, О.Ф. Скакун, О.Ю. Стрельцова, В.Г. Коваленко, О.М. Новак та інші.

Окреме місце під час розгляду питань пов'язаних з виборами та виборчим процесом належить політичній свідомості громадян.

На думку В.В. Генералюка, тенденції останніх років свідчать про зростання уваги молоді до політичних процесів, але до показників європейських країн наша країна наближається дуже повільно [1]. Сучасні дослідження свідчать також про те, що переважно не значна кількість громадян мають стійке уявлення про функціонування законодавства України.

Проблематика виборів у нашій державі стосується також законодавчого регулювання. Так, Виборчий кодекс України, який у січні 2020 року набрав чинності вважається демократичним надбанням на шляху до інтеграції європейських цінностей у суспільство. До особливостей Виборчого кодексу можна віднести, зокрема: розгляд питання гендерного балансу, обмеження для спостерігачів під час виборів, можливість проведення референдумів одночасно із виборами, впровадження пропорційної системи виборів з відкритими списками тощо [2].

Л.В. Гапоненко зазначає, що ще однією актуальною проблемою у сфері виборчого права є корупція. Нажаль, більшість кандидатів на посади політичного істеблішменту прибігають до корупційних заходів під час проведення передвиборчої агітації, намагаються вплинути на фундаментальні принципи проведення виборів тощо. Найбільш популярним методом корупційної фальсифікації вважається купівля голосів виборців. Історія українських виборів налічує значну кількість таких прикладів: продуктові набори, грошова «допомога» та ін. [3]. Це свідчить про надзвичайно низький рівень правової свідомості громадян.

Фальсифікації перед та під час виборів вважаються найгіршою та найпоширенішою проблемою сучасного виборчого процесу в Україні. Кожного разу вміло використовуються попередні та створюються нові засоби створення перешкод щодо реалізації демократичних та прозорих виборів. Прикладом фальсифікації є «голосування мертвих душ», коли нелегально використовуються голоси громадян, які вже померли або не проживають в Україні.

Н.А. Гербут зазначає, що наявними можуть бути різноманітні махінації під час підрахунку голосів, коли використовуються «фейкові» виборчі бюлетені [4].

Серед сучасних способів фальсифікації можна відзначити наявність технічних кандидатів у списках виборців. Наявність у списках кандидатів з ідентичними ініціалами або прізвищами створюється з метою плутанини потенційного виборця.

Використання канцелярських товарів зі зникаючими чорнилами також вважається сучасним методом фальсифікації виборів та зіпсування виборчих бюлетенів [5].

Наведені методи фальсифікації не є вичерпними проте, необхідно звернути увагу на рівень правової культури суспільства.

Можливими шляхами подолання зазначених вище проблем може бути, наприклад: наближення до європейських реалій та сучасних потреб законодавства України; підвищення рівня правової культури та свідомості громадян; зрушення у сфері економіки країни; посилення юридичної

відповідальності за порушення під час виборчого процесу тощо [6]. Важливо зазначити, що перелічені заходи можуть бути дієвими лише за умов їх комплексного застосування.

Отже, бажання наблизити національне законодавство до стандартів Європейського Союзу перетинається із низкою проблем. Фальсифікації перед та під час виборчого процесу є найгіршою та найпоширенішою проблемами сучасного виборчого процесу. Кожного разу використовуються попередні та створюються нові перешкоди щодо реалізації демократичних та прозорих виборів.

Література

1. Генералюк В.В. Механізми удосконалення виборчої системи України: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10gvvvsu.pdf>.
2. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, / № 8, № 9. Ст. 48.
3. Гапоненко Л.В. Пошук ефективної моделі виборчої системи в Україні: книга. Київ: РАНО, 2013. 456 с.
4. Гербут Н.А. Проблемні питання оптимізації виборчої системи: монографія. Харків: АСТ, 2016. 311 с.
5. Омельчук О.А. Виборча система України: перспективи розвитку: www.nbuv.gov.ua/portal/soc/42_omelchuk_oa.pdf.
6. Рибачук М. Аналіз концепцій сучасних моделей виборчих систем: книга. Житомир: ЖНАЕУ, 2017. 397 с.

Шемет У.Р.,

студентка 2 курсу

Науковий керівник- Орлова О.О.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Однією зі складових міжнародної системи захисту прав людини є міжнародні механізми щодо захисту прав людини, створені, зокрема, в рамках ООН.

У сучасній системі міжнародного права механізмами захисту прав людини є система міжнародних (наднаціональних) угод, установ, органів і організацій, які діють з метою дотримання та здійснення загальновизнаних міжнародних стандартів прав людини, при потребі - їх відновлення у разі порушення. Маючи на увазі міждержавну частину механізму науковці визначають, що міжнародні механізми захисту прав людини формуються лише за взаємною згодою декількох держав, формалізовані міждержавними угодами й, відповідно, діють у межах цих угод за чітко визначеними процедурами та згідно з наданими повноваженнями у правовій площині [1, с. 78].

Зазвичай до таких механізмів відносять міжнародно-правові акти, що містять правила діяльності, формулюють права і обов'язки відповідних суб'єктів (конвенції, пакти, договори, угоди тощо); почасти відносять міжнародні документи (декларації, заяви, меморандуми), що формально не містять норм, правил поведінки, прав і обов'язків.

Проте, більшість науковців перераховане відносять до міжнародно-правових засобів, призначених для забезпечення і захист основних прав людини. Серед цих засобів розрізняються «всесвітні», які створені і використовуються всесвітнім співтовариством в особі ООН та її органів, і регіональні; загальні чи відносно загальні та вузькоспеціалізовані.

Узагальнення науковими дослідженнями міжнародних механізмів захисту прав людини має такий вигляд: 1) міжнародні органи, які діють в рамках угод з прав людини, складаються з незалежних експертів або представників урядів і приймають загальні рекомендації; 2) міжнародні несудові органи для контролю за дотриманням угод щодо прав людини, які складаються з експертів в особистій якості і приймають конкретні рекомендації, обов'язковість яких базується на моральному авторитеті міжнародного органу; 3) міжнародні юрисдикційні органи несудового чи судового характеру щодо захисту прав людини, які виносять обов'язкові рішення і можуть забезпечити виконання цих рішень [2, с. 81].

Беручи до уваги застереження науковців щодо існуючої безладної багатоманітності чисельних декларацій і конвенцій регіонального та універсального характеру, у рамках правозахисних інституцій ООН виділяються лише дві концептуально відмінні одна від одної структури - Статутні та Договірні органи ООН, що діють на різній правовій підставі та представляють дві різні системи взаємодії держав. Перші створені та діють на підставі установчих та інших внутрішніх документів ООН, а другі - на підставі договорів між державами-учасниками (конвенцій та пактів, що утворюють нормативну основу міжнародного права прав людини). Важливим є зауваження: поняття держав-членів ООН та держав-учасниць тих чи інших договорів, прийнятих на базі ООН не є тотожними. У юридичній літературі пропонується, крім універсальної системи захисту (статутні органи ООН), вести мову про конвенційну систему захисту (комітети, комісії, інші контрольні органи, створені відповідними міжнародними конвенціями та пактами з прав людини. Перші створені з метою координації діяльності держав, а другі - з метою контролю за виконанням зобов'язань, взятих на себе державами. При цьому, дослідники даної проблематики зазначають, що: «ціль контрольного механізму у міжнародному праві полягає не у примушуванні та застосуванні санкцій за невиконання зобов'язань, а виключно у контролі за втіленням у життя положень міжнародно-правових договорів» [3, с. 28-29].

Питання про створення комітетів ООН постало з прийняттям Загальної декларації прав людини, а в подальшому цілої низки міжнародно-правових

документів, спрямованих на захист прав людини. Це, на думку О. М. Руднєвої, «зумовило необхідність у заснуванні спеціальних моніторингових процедур, у межах яких здійснювався б контроль за процесом імплементації

норм вказаних актів у законодавство та правозастосовчу практику держав, що приєдналися до них» [3, с. 29]. Тобто, з прийняттям численних міжнародних актів із захисту прав людини виникла загальна необхідність у заснуванні спеціальних моніторингових органів. Першим комітетам ООН було відведено важливу роль у здійсненні міжнародного контрольного механізму на перших етапах його формування, оскільки створення цих комітетів і наділення їх повноваженнями щодо здійснення міжнародного контролю частково задовольнило означену проблему.

Комітети створювалися поступово, залежно від прийняття державами-членами ООН низки відповідних договорів. І цей процес не є завершеним до цього часу.

На сьогодні існує дев'ять основних міжнародних договорів з прав людини. У системі ООН створено вісім конвенційних органів з прав людини, які є комітетами з незалежних експертів, що здійснюють моніторинг за дотриманням вимог конвенцій і пактів. Такими Комітетами є: Комітет ООН з прав людини, Комітет ООН з економічних, соціальних та культурних прав, Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації, Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Комітет ООН проти катувань, Комітет ООН з прав дитини, Комітет ООН з прав трудящих мігрантів, Комітет ООН з прав інвалідів.

Правову основу цих комітетів складають конвенції та пакти. До багатьох з них були розроблені та прийняті факультативні протоколи, які регламентують діяльність комітетів та запроваджують додаткові механізми моніторингу виконання державами-учасницями взятих на себе зобов'язань за міжнародними договорами з прав людини. Факультативний протокол є самостійним міжнародно-правовим протоколом та є частиною основного чинного міжнародного договору. У факультативному договорі розглядаються питання, не охоплені основним або недостатньо розроблені в ньому. Термін «факультативний» вживається в тому розумінні, що держави не зобов'язані ставати його учасницями, навіть якщо ратифікували відповідну конвенцію.

Важливим механізмом контролю ООН за належною реалізацією комітетами наданих їм повноважень є представлення комітетами звітів про свою діяльність, періодичність подання та порядок представлення яких є різними. Крім того, одним із важливих елементів діяльності комітетів є співробітництво з урядовими органами ООН, міжурядовими та неурядовими організаціями.

Проаналізувавши структуру та організаційно-процедурні аспекти функціонування комітетів ООН, О. М. Руднєва стверджує про те, що «за своєю юридичною природою останні можуть бути віднесені до категорії міжнародних організацій», та звертає увагу на невирішеність проблеми юридичної сили рішень, прийнятих комітетами, в аспекті вітчизняного правозастосування та на міжнародному рівні. Результати дослідження цього питання дозволили науковцю сформулювати наступну думку: рішення комітетів ООН є обов'язковими для виконання усіма державами-учасницями відповідних міжнародно-правових договорів. Однак, процедурні питання реалізації державами цих рішень лежить у сфері внутрішньої компетенції держав [3, с. 31-32].

Таким чином, у світі сьогодні існує багато інститутів і механізмів, спрямованих на захист прав і свобод людини, громадянина. Через наявність прикладів порушення таких прав та деяку неефективність способів їх забезпечення актуальним залишається удосконалення механізмів захисту прав і свобод людини, створення нових інститутів їх гарантування та забезпечення. Підвищення ролі міжнародних механізмів у забезпеченні міжнародних стандартів з прав людини свідчать про становлення на сучасному етапі права людини на міжнародний захист. Міжнародне право про права людини тісно пов'язане з внутрішнім правом держави, тому, коли йдеться про міжнародне співробітництво у цій сфері, виникає питання співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права, міжнародних та внутрішньодержавних механізмів забезпечення прав людини.

Література:

1. Луцький І. М., Луцький А. І., Каленюк О. М. Організаційно-правовий аспект захисту прав людини у системі прав ЄС. *Економіка та держава*. 2009. Вип. 4. С. 77-79.
2. Антонович М. М. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України. *Український часопис міжнародного права*. 2004. Вип. 3. С. 80-85.
3. Руднева О. М. Поняття та види міжнародних інституційних механізмів забезпечення та захисту прав людини. *Право і суспільство*. 2012. Вип. 2. С. 27-32.

Ямкова Т.І.,
студентка 4 курсу,
юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Майже у всіх країнах роль чоловіка і жінки в суспільстві чітко розмежовуються. Те саме стосується військової служби. В недалекому минулому жінки в армії займали переважно посади медсестри, лікаря, писаря і т.п. Проте з часом таке розставлення ролей змінилося. У наш час жінки-військовослужбовці урівняні правами із чоловічою статтю у аспектах несення служби та просування по посаді.

Для початку, я вважаю, потрібно розглянути причини виявлення бажання жінок вступити на військову службу. Результати дослідження показують, що більшість жінок йдуть на службу з економічних причин — приваблює задовільне грошове утримання. Важливе значення має можливість самореалізації в армійських умовах. Поряд із цим військова служба надає можливість жінкам отримати спеціальність, освіту для подальшого цивільного життя після звільнення з армії:

— почуття соціальної захищеності;

- постійний заробіток;
- речове;
- медичне забезпечення;

— гарантована оплачувальна відпустка — все це сприяє залученню жінок до лав Збройних Сил. Неабияку роль у прагненні жінок поступити на військову службу відіграє й такий фактор, як можливість влаштувати особисте життя, знайти друзів, продовжити родинні традиції [1, с. 117].

Отже, як бачимо, причин багато і кожна з них вагома. Тому варто перейти до законодавства яке захищає таке велике бажання жінок служити у ЗСУ. Відповідно до статті 24 Конституції України Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [2]. Отже, основний Закон України урівнює права жінок та чоловіків.

Головним законодавчим проривом про захист прав жінок-військослужбовців стало прийняття 6 вересня 2018 року та підписання його 12 жовтня того ж року Президентом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях». Відповідно до Закону жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку [3]. Така зміна була внесена до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

Зміни зазначеним Законом також були внесені і до Статуту внутрішньої служби ЗСУ. Вони полягають у тому, що жінки-військовослужбовці призначаються до складу добового наряду відповідно до законодавства про охорону материнства та дитинства. Звісно, такі зміни до Статуту та вищезазначеного Закону є позитивними для жінок, проте чоловіки вважають такі положення певною своєрідною дискримінацією. Наприклад, жінка яка має дитину віком до чотирнадцяти років, може відмовитися від відрядження посилаючись на наявність дитини певного віку, а ще може піти у відпустку по догляді за

дитиною, що не досягла трирічного віку. Чоловіки таких можливостей не мають. Проте, у законодавстві вказано, що чоловік який виховує дитину без матері, може піти у відпустку по догляду за дитиною у мирний час.

Також зміни надають обом статтям рівні можливості щодо укладення контракту на проходження військової служби, визначивши, що жінки можуть укладати контракт до досягнення граничного віку перебування на військовій службі. Раніше такий контракт могла вкласти жінка у віці від 18 до 40 років. Водночас, такого обмеження для чоловіків не існувало. Законом також закріплено принцип, за яким жінки мають проходити військову службу на рівних засадах із чоловіками, що включає рівний доступ до посад і військових звань та рівний обсяг відповідальності під час виконання обов'язків військової служби. Законом скасовано обмеження щодо призначення військовослужбовців-жінок у добовий наряд, відправлення у відрядження і звільнення від проходження зборів [4].

Для повної картини варто також і назвати накази Міністерства оборони України (МОУ). 22 січня 2018 року втратив чинність наказ Міноборони № 337 «Про затвердження тимчасових переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу та військовослужбовців-жінок і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців». Замість нього того ж дня почав діяти наказ МОУ № 627 «Про затвердження переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців». У практичному вимірі він дозволив жінкам розпочати військову службу на багатьох бойових посадах. Тож нині українки нарівні з чоловіками беруть безпосередню участь як у розбудові нової армії, та в її осучасненні, освоюють військові професії і специфічний функціонал там, де ще донедавна було важко уявити жінок.

Тепер жінок можна залучати до виконання ширшого кола військових завдань і бойових дій. Вони отримали рівний доступ до військової кар'єри — водночас з однаковим із чоловіками обсягом відповідальності під час виконання обов'язків військової служби. Скасовано обмеження щодо служби жінок у військовому запасі і проходження ними військових зборів. Скільки жінок у ЗС України? В українському війську нині проходять службу близько 25 тисяч жінок, з яких 3,4 тисячі є офіцерами. У бойових діях на сході України з брали участь більше 7 тисяч. Ще приблизно 31 тисяча жінок працює у Збройних силах України на цивільних посадах. Якщо порівнювати ці дані із тими практиками, які існують у країнах-учасниках НАТО, то слід визнати: у ЗС України служить такий же відсоток жінок, як і в арміях Альянсу. В українському війську 10,6% особового складу — це жінки, а в НАТО такий показник у середньому становить 10,9% [5].

Сьогодні, жінка у військовій формі є звичним явищем для українця. Це пов'язано із тими законодавчими змінами, що відбуваються у нашій державі та ситуацією на Сході. Можна сказати, що ЗСУ повною мірою виконують політику гендерної рівності. Такими свідченнями є початок набору дівчат до Київського військового ліцею імені Івана Богуна у 2019 році та присвоєння звання

військового генерал-майора жінці-військовослужбовцю у жовтні 2018 року. Тому можна сміливо сказати, що жінки-військовослужбовці це майбутнє України.

Література:

1. Клименко Н.Г. Роль і місце жінки-військовослужбовця в Україні. *Науково-практичний журнал «Економіка&держава»*. № 5. 2014. С. 160
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України на інших військових формуваннях: Закон України від 6 вересня 2018 року № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19>
4. Права жінок-військовослужбовців урівняли з правами чоловіків. URL: <https://yvu.com.ua/prava-zhinok-vijskovosluzhbovtsiv-urivnyaly-z-pravamy-cholovikiv/>
5. Гендер, рівноправ'я й переваги. Скільки в ЗС жінок та чому їм легше. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16740.html?PrintVersion>

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Ватраль А.В.,

*к. ю. н., доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Національної академії СБ України*

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Будь-яка суверенна держава покладає на себе багато соціально-значущих функцій. Одна з них – правова, яка передбачає розвиток законодавства, утвердження законності і правопорядку, забезпечення безпеки суспільства в цілому і окремих громадян. Поза сумнівом, що сучасна незалежна Україна покликана в першу чергу забезпечувати захист прав і свобод людини та громадянина. Конституція України гарантує кожному право на свободу та особисту недоторканність, недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на невтручання в особисте та сімейне життя тощо [1].

Під час досудового розслідування кримінального правопорушення вищевказані конституційні гарантії можуть зазнавати тимчасових обмежень. Наприклад, це відбувається під час проведення переважної більшості негласних слідчих (розшукових) дій, а також в ході затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Кримінальним процесуальним законодавством України передбачена охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, прямо визначено, що жодна особа не може бути піддана необґрунтованому процесуальному примусу і до кожного учасника кримінального провадження має бути застосована належна правова процедура [2]. Однак, практика свідчить про складність тлумачення фактичних підстав затримання особи та застосування стосовно неї запобіжних заходів. Проблема підстав затримання є досить гострою і невипадково неоднозначно розуміється вченими і практичними працівниками. Наприклад, виникає питання, як можна мати докази того, що підозрюваний буде продовжувати злочинну діяльність, без наявності доказів того, що таку злочинну діяльність він взагалі здійснював.

У 2017 році Службою безпеки України було затримано 312 осіб у порядку, передбаченому статтями 207, 208 КПК України, без ухвали слідчого судді, суду. З них в подальшому було звільнено з-під варти 71 особу, або 22,7%, тобто майже кожного четвертого. Серед звільнених з-під варти осіб: 23 – через відмову суду в обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під

вартою, 16 осіб – безпосередньо слідчим (прокурором) без застосування запобіжного заходу, 3 особи – у зв'язку із скасуванням апеляційним судом постанов суду про обрання такого виняткового запобіжного заходу як тримання під вартою [3]. Таким чином, мінімум 42 особи були затримані слідчими СБ України за відсутності нагальної потреби у застосуванні заходів примусу.

Для дотримання законності при проведенні НС(Р)Д законодавцем також було передбачено обов'язкові заходи прокурорського нагляду та судового контролю як діяльність з перевірки, санкціонування або скасування тих чи інших рішень, які приймаються уповноваженими органами.

Згідно з ч. 3 ст. 246 КПК України рішення про проведення НС(Р)Д приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором. Відповідно до ч. 1 ст. 247 КПК України розгляд клопотань, який віднесений згідно з положеннями 21 Глави до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею відповідного апеляційного суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування [2, с. 470]. Тобто, в Україні судовий контроль за проведенням НС(Р)Д покладено на голову або визначених ним суддів Апеляційного суду відповідної юрисдикції. Натомість, в більшості європейських країн (Великобританія, Німеччина, Бельгія, Франція), в тому числі у країнах Балтії (Литва, Латвія, Естонія), дозвіл на проведення негласних слідчих дій, які тимчасово обмежують конституційні права і свободи громадян, надає слідчий суддя суду першої інстанції, до обов'язків якого законодавцем віднесено здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час проведення досудового розслідування [4].

В Україні вказана практика бере відлік від 2001 року, коли при введенні судового порядку санкціонування обмеження таємниці листування і телефонних розмов вказані повноваження були надані головам обласних судів, які одночасно були перейменовані в апеляційні. З того часу навантаження на суддів апеляційної інстанції значно збільшилось, що наразі призводить до порушення строків розгляду клопотань про дозвіл на проведення НС(Р)Д у шестигодинний термін (ч. 1 ст. 248 КПК України), а сама процедура інколи має формальний характер.

Для більш ефективного й швидкого розгляду клопотань про проведення НС(Р)Д доцільно внести зміни до ст. 247 КПК України, поклавши обов'язок розгляду відповідних клопотань на слідчих суддів судів першої інстанції, яких значно більше, ніж слідчих суддів апеляційних судів. Це суттєво зменшить навантаження із розгляду клопотань про надання дозволу на проведення НС(Р)Д і сприятиме об'єктивному вивченню питання наявності для цього законних підстав. Для реалізації зазначеного потрібно впровадити відповідний режим секретного діловодства в судах першої інстанції та надати допуск і доступ до відомостей, що становлять державну таємницю слідчим суддям цих судів.

Відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 248 КПК України, слідчий суддя надає дозвіл на проведення НС(Р)Д, якщо прокурор або слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що під час проведення такої слідчої дії можуть бути отримані докази, які можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину, або встановлення осіб, які вчинили злочин. Однак, аналіз узагальнень судової практики розгляду клопотань про дозвіл на проведення НС(Р)Д слідчим суддею свідчить, що в багатьох випадках висновки слідчих, викладені в клопотаннях про те, що особа причетна до вчинення злочину, контактує з підозрюваним або з інших підстав володіє інформацією про злочин, є лише припущеннями, які не аргументуються жодними доказами, які б підтверджували ці висновки. Трапляються також випадки, коли слідчі при обґрунтуванні достатніх підстав для проведення НС(Р)Д, посилаються на докази, що, на їх думку, свідчать про причетність особи до вчинення злочину, однак за своїм змістом зазначені докази таких обставин не підтверджують або такі докази взагалі відсутні в матеріалах кримінального провадження [5]. В результаті слідчий суддя виносить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення НС(Р)Д. Це і є гарантією дотримання конституційних прав і свобод людини.

Аналізуючи положення 21 Глави КПК України, можна дійти висновку, що зміст НС(Р)Д відповідає вимогам, встановленим Європейською Конвенцією про захист прав людини і основних свобод [6], оскільки норми кримінального процесуального закону визначають винятковий порядок тимчасового обмеження конституційних прав і свобод осіб. Крім того, в ході процесуалізації негласних розшукових заходів було враховано вимоги і позитивну практику Європейського суду з прав людини, зокрема в частині обов'язкового письмового повідомлення прокурором або за його дорученням слідчим осіб, щодо яких проводились НС(Р)Д про тимчасове обмеження їх конституційних прав. В ч. 2 ст. 253 КПК України передбачено, що конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, причетних до проведення НС(Р)Д. Наведена норма забезпечує реалізацію права особи на використання засобів національного захисту конституційних прав та свобод, закріпленого у ст. 13 Конвенції, а також права на звернення до ЄСПЛ з метою оскарження незаконних дій державних органів у зв'язку з вичерпанням засобів національного захисту.

Судова практика свідчить про те, що у випадках істотних порушень вимог кримінального процесуального законодавства, прав та свобод людини, результати НС(Р)Д визнаються недопустимими доказами. Це призводить до обґрунтованого висновку суду про недоведеність вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення.

Наприклад, судом визнано недопустимим доказом протокол, складений за результатом проведення НС(Р)Д внаслідок повідомлення ОСОБА_7, що ним не заводилась оперативно-розшукова справа. Стороною обвинувачення не надано суду постанову прокурора про контроль за вчиненням злочину та ухвалу апеляційного суду про надання дозволу на проведення НС(Р)Д, а передано лише протоколи про проведення НС(Р)Д з посиланнями на ці

документи, внаслідок чого суд був позбавлений можливості встановити, які конкретно НС(Р)Д були санкціоновані слідчим суддею, на який строк та чи діяли правоохоронні органи у межах та у спосіб, передбачений відповідними судовими рішеннями, тобто з достатньою повнотою з'ясувати правові підстави та порядок застосування заходів, які тимчасово обмежують конституційні права і свободи ОСОБА_2 (*Постанова ККС ВС від 20 березня 2018 року, справа №753/11828/13-к*) [2, с. 474-475].

Прикладом порушень прав людини може бути провокація (підбурювання) особи на вчинення злочину з метою його подальшого викриття при проведенні заходів з контролю за вчиненням злочину. «Встановивши за результатами судового розгляду, що при здійсненні заходів контролю за вчиненням злочину органи досудового розслідування діями поза межами принципу «пасивного розслідування», спонукаючи ОСОБА_3 до злочинних дій, суд обґрунтовано визнав отримані у результаті такої НС(Р)Д докази недопустимими, а сукупність доказів у кримінальному провадженні – недостатньою для доведення умислу ОСОБА_3 та ОСОБА_6 на вчинення умисного вбивства» (*Постанова ККС ВС від 05 липня 2018 року, справа №372/988/15-к*) [2, с. 493].

Отже, дослідження питання дотримання прав і свобод людини під час досудового розслідування кримінального правопорушення підтверджує унормованість цієї проблеми на національному та міжнародному рівнях. Прокурорський нагляд та судовий контроль за законністю проведення правообмежувальних заходів має позитивну практику, однак окремі норми кримінального процесуального законодавства України з цих питань потребують удосконалення.

Література:

1. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду / наук. ред.: І.В. Гловюк, М.І. Пашковський, Д.В. Пономаренко. Одеса, 2019. 960 с.
3. Юридичний вісник України №38 (1211) від 21-27.09.2018 р.
4. Банчук О. А. Аналітичний огляд «Правове регулювання спеціальних (таємних) слідчих дій в пострадянських країнах». [Електронний ресурс]. – URL: <http://lprc.kz/files/library/206/rus/Специальные%20следственные%20действия.pdf>
5. Чернушенко А. В., Приндюк М. В. Узагальнення судової практики розгляду клопотань про дозвіл на проведення НС(Р)Д слідчим суддею. [Електронний ресурс]. – URL : <http://kia.court.gov.ua/sud2690/uzah/2/>.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. Дата оновлення: 02.10.2013. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ (НА ПРИКЛАДІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

Як відомо, відповідно до ст. 3 Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Вказане означає, що держава, незважаючи на свої політичні погляди, становище та конкретну ситуацію зобов'язана дотримуватися вказаної норми.

У кінці 20-го та на початку 21-го століття особлива увага держав звертається не тільки на запровадження міжнародних стандартів прав і свобод людини суто на своїй території, а і дотримання їх як в межах свого кордону, так і поза ним. Тобто більшість держав укладаючи міжнародні договори, утверджують та забезпечують права і свободи людини як загальний стандарт для усіх учасників цього договору, чим встановлюють рівність усіх людей перед законом не тільки у своїй державі, а і інших. Яскравим прикладом цьому є ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) від 04.11.1950 року, завдяки чому наша держава визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд). В наслідок чого Україна взяла на себе зобов'язання використовувати практику ЄСПЛ в українському законодавстві.

Особлива увага дотримання прав і свобод людини звертається саме при їх обмеженні та навіть тоді, коли це відбувається згідно закону. Обмеження відповідно до закону відбувається при виконанні уповноваженими органами держави своїх обов'язків та функцій. Зауважимо, що не завжди таке обмеження, навіть якщо воно відповідає законодавству України, виконується відповідно до усіх правових норм. Тобто сам процес виконання наданого права уповноваженій на це особі на обмеження права іншої особи може відбуватись з порушенням. В нашому випадку принциповим є визначення змісту забезпечення дотримання прав і свобод людини під час проведення огляду житла чи іншого володіння особи (на прикладі практики ЄСПЛ).

Частина 1 ст. 237 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України від 13.04.2012 року визначає, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Згідно з ч. 2 ст. 237 КПК України огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

Згідно з ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело

права. Відповідно до ч. 2 ст. 8 та ч. 5 ст. 9 КПК України принцип верховенства права у кримінальному провадженні та кримінальне процесуальне законодавство України застосовуються з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Тобто, у кримінальному провадженні, як і судді так і уповноважені на те правоохоронні органи у своїй службовій діяльності зобов'язані використовувати практику ЄСПЛ.

Розглянемо декілька рішень ЄСПЛ, що стосуються питання проведення огляду житла чи іншого володіння особи та з'ясуємо чи були при цьому порушення зі сторони правоохоронних органів.

Так, у рішенні ЄСПЛ «Зосимов проти України» від 07.07.2016 року (заява № 4322/06) заявник скаржився на незаконне та свавільне проведення працівниками міліції обшуку в його офісі, автомобілі та гаражі. Він посилався на статтю 8 Конвенції, відповідні пункти якої передбачають таке:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [1].

У згаданому рішенні ЄСПЛ зазначає, що відповідними документами підтверджується присутність працівників міліції в офісі, автомобілі та гаражі заявника, та кваліфікують її як «огляд», а не «обшук». В тому числі ЄСПЛ зауважив, що незалежно від кваліфікації оскаржуваної дії на національному рівні, вона становить «втручання» у право заявника на повагу до його житла у розумінні Конвенції [2].

Суд нагадує, що з метою дотримання пункту 2 статті 8 втручання повинно, серед іншого, здійснюватися «згідно із законом»; тобто воно повинно мати підґрунтя в національному законодавстві і відповідати принципу верховенства права. У різних контекстах статті 8 Конвенції Суд наголошував, що питання про застосування заходів, які впливають на права людини, має вирішуватись в межах певного змагального процесу перед незалежним органом, що може своєчасно розглянути підстави для прийняття рішення та відповідні докази [2]. З огляду на вказане, такими незалежними органами в Україні є суди та в деякій мірі органи прокуратури, які мають право оцінювати та встановлювати законність дій правоохоронних органів.

За фактами справи, оскаржуваний огляд працівниками міліції був проведений без попереднього дозволу будь-якого судового органу. Єдиний відповідний документ, отриманий заявником у якості обґрунтування огляду, - «акт огляду та вилучення» - не містив жодних положень законодавства, які б обґрунтовували такий огляд працівниками міліції, та не визначав межі повноважень залучених працівників міліції. Спроби заявника домогтися подальшого судового перегляду законності заходу були безуспішними. Заявник так і не зміг отримати процесуального статусу в цьому провадженні. Суд

зазначає, що він уже констатував, що ситуація, коли єдиною можливістю оскаржити дії слідчого було посилення на статтю 234 Кримінально-процесуального кодексу від 1960 року (після передання кримінальної справи щодо нього до суду), була несумісною зі статтею 8 Конвенції [2].

На підставі зазначеного ЄСПЛ дійшов висновку, що національне законодавство не передбачало достатніх гарантій проти свавілля щодо оскаржуваних дій працівників міліції та не відповідало вимогам якості законодавства у розумінні Конвенції. Оскаржуване втручання не було здійснене «згідно з законом», чим було порушено п. 2 статті 8 Конвенції [2].

З обставин справи ЄСПЛ є зрозумілим, що на той момент діяв Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 року, у якому зазначалось, що у невідкладних випадках, які передбачені ч. 5 та ч. 6 ст. 190 цього правового акту слідчий в протоколі огляду обов'язково зазначає причини, що обумовили проведення огляду без постанови судді, та протягом доби з моменту проведення цієї дії повідомляє про здійснений огляд житла чи іншого володіння особи та його наслідки прокурора, який здійснює нагляд за досудовим слідством. Отже, правоохоронні органи, проводячи огляд без постанови національного суду зобов'язані були вказати на невідкладність випадку, але цього в справі не вказано і очевидно, що цього і не було. Якщо невідкладний випадок і був наявний, то правоохоронні органи провівши вищезгадані огляди в приміщеннях та автомобілі заявника при цьому вилучивши комп'ютерне обладнання на значну суму, зобов'язані були після цього негайно звернутися до органів прокуратури, які б надали правову оцінку законності відповідних дій, але цього також в рішенні не висвітлено, що також надає підстави вважати, що цього не відбулося. Зауважимо, що у справі не вказано, що правоохоронним органам, які проводили огляд, було надано дозвіл власників приміщень та автомобіля, чого вірогідно також і не було.

Зазначимо і те, що через не визначеність процесуального статусу у справі заявник не міг скористатися своїм правом на захист відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960 року (діючого на той час). Це все і спричинило порушення норм Конвенції.

Як висвітлено у рішенні, заявник не міг повернути вилучене майно, адже не був стороною кримінальної справи, а також досудове слідство ще тривало. Позитивним зрушенням в цьому є те, що у п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України від 13.04.2012 року передбачено, що на досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, що полягають у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк - володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

Цікавим є і рішення ЄСПЛ «Белоусов проти України» від 07.11.2013 року (заява № 4494/07) у якому однією зі скарг було те, що працівники міліції незаконно обшукали його житло.

Суд звертає увагу на аргумент Уряду про те, що втручання, щодо якого надійшла скарга, було здійснено «згідно із законом», оскільки ґрунтувалось на статті 190 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, чинного на час подій, якою регулювалась, зокрема, процедура, за допомогою якої державні органи, що розслідують кримінальні злочини, можуть оглядати житлові приміщення. Суд також зазначає, що це положення, за винятком обмеженої кількості невідкладних випадків, коли ці вимоги не діють, зобов'язувало державні органи отримати або постанову суду, або письмову згоду володільця в якості передумови для огляду житлових приміщень. У контексті цієї справи огляд здійснювався на підставі письмової згоди, наданої заявником працівникам міліції [3].

Суд також зауважує, що згідно з наявними документами вищезазначений дозвіл був підписаний заявником у другій половині дня. Як встановлено, впродовж цього строку заявник тримався під вартою у відділенні міліції, що не підтверджено документально, та був підданий жорстокому поводженню з боку міліції. Отже, працівники міліції отримали дозвіл заявника на огляд його житла за обставин, в яких були відсутні процесуальні гарантії, що захищають його здатність висловлювати свою справжню думку. Тому, цей огляд не здійснювався на підставі справжнього дозволу заявника, а отже, умов для застосування ст. 190 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року не було дотримано [3].

Підводячи підсумки, зауважимо, що проведення правоохоронними органами огляду житла чи іншого володіння особи істотно обмежує її права, особливо якщо це ще і супроводжується з вилученням майна. Тому правоохоронними органами має бути дотримано усіх прав і свобод людини під час виконання цієї слідчої (розшукової) дії.

Саме завдяки тому, що правоохоронні органи будуть дотримуватися норм національного законодавства, міжнародних договорів, що ратифіковані Верховною Радою України та звертатись до практики Європейського суду з прав людини і забезпечить їх належною правосвідомістю у конкретній ситуації під час проведення огляду житла чи іншого володіння особи.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Прийнята від 04.11.1950 р. Ратифікована № 995_004 від 17.07.1997 р. Дата оновлення: 02.10.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 23.04.2020).
2. Зосимов проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 07.07.2016 року, (заява № 4322/06). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c94 (дата звернення 23.04.2020).
3. Белоусов проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 07.11.2013 року, (заява № 4494/07). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c94 (дата звернення 23.04.2020).

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ВНАСЛІДОК ПРОВЕДЕННЯ НСРД

Доволі часто при розслідуванні кримінальних правопорушень органи досудового розслідування вдаються до проведення НСРД. Використання негласних методів та заходів розслідування, дає можливість більш оперативно та ефективно встановлювати обставини, що підлягають доказуванню. Це сприяє швидкому та якісному виконанню завдань кримінального провадження.

Не зважаючи на те, що таємний спосіб отримання відомостей може розглядатися як відступ від засад гласності та змагальності, а також призводить до обмеження конституційних прав людини, необхідність застосування негласних методів отримання закріплена не лише в національному законодавстві, а й відповідає практиці міжнародних організацій та судових установ.

Головною метою і самим результатом проведення НСРД є отримання інформації, яка в подальшому може бути використана в кримінальному провадженні. Як відомо інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2]. Тож, вона може міститися в протоколах щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписах, фотознімках, інших результатах, здобутих за допомогою застосування технічних засобів, вилучених під час їх проведення речах і документах.

Слід зазначити, що інформація, отримана внаслідок НСРД, принципово відрізняється від інших видів інформації, що використовується в кримінальному процесі. Крім того, специфіка даної інформації часто зумовлює складнощі, які виникають у правозастосовній сфері.

Для чіткого уявлення про зміст такого роду інформації пропонуємо розглянути найбільш характерні її ознаки.

Інформація отримана в результаті НСРД характеризується наступними особливостями:

1. *Негласний спосіб отримання.* Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК, «НСРД – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом».

Безперечно, проведення НСРД тягне за собою обмеження деяких конституційних прав і свобод людини і йде в розріз із окремими засадами кримінального процесу. Тим не менш, сучасні підходи до концепції змагального процесу допускають збирання інформації негласними методами, оскільки в даному випадку мета (боротьба із тяжкими та особливо тяжкими злочинами) виправдовує засоби її досягнення (тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини)[6, с. 44-45].

Крім того, кримінальне процесуальне законодавство закріплює систему процесуальних гарантій, що покликані забезпечити дотримання прав і свобод осіб, у відношенні яких проводяться такі заходи. До них можна віднести: судовий контроль та прокурорський нагляд за провадженням НСРД; нормативно визначені випадки та підстави проведення НСРД; нормативно визначену процедуру проведення НСРД; обмеження можливості застосування НСРД залежно від тяжкості розслідуваного кримінального правопорушення; спеціальну процедуру проведення НСРД щодо суб'єктів, наділених правовим імунітетом; захист відомостей, отриманих у результаті НСРД тощо [6, с. 47]. Порушення хоча б однієї із гарантій ставить під сумнів законність отриманої інформації.

Таким чином, збирання доказової інформації шляхом проведення НСРД є цілком правомірним і неоспорюваним за умови дотримання системи процесуальних гарантій дотримання прав, свобод та інтересів осіб, щодо яких здійснюється такий захід.

2. Захищеність грифом секретності. Відповідно до п. 5.1 Інструкції про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі – Інструкція про організацію проведення НСРД), «постанова слідчого, прокурора про проведення НСРД, клопотання про дозвіл на проведення НСРД, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД та додатки до нього, протокол про проведення НСРД, які містять відомості про факт та методи проведення НСРД, а також відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться або планується проведення такої дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам та безпеці, підлягають засекречуванню» [5]. Також, у п. 4.12.4 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю зазначено, що відомості про факт або методи проведення НСРД підлягають засекреченню, проте згідно з п.4.12.5 Зводу – відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться чи планується проведення негласної слідчої (розшукової) дії, підлягають засекреченню за умови, якщо їх розголошення створює загрозу національним інтересам і безпеці» [4].

Таким чином, негласний метод здобуття юридично значимої інформації, викликає необхідність засекречування матеріальних носіїв інформації.

3. Особливий режим захисту відомостей від незаконного розголошення та нецільового використання. Захист від незаконного розголошення відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, та від нецільового використання матеріалів НСРД передбачені статтями 254 та 255 КПК.

Відомості про факт та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій, осіб, які їх проводять, а також інформація, отримана в результаті їх проведення, не підлягають розголошенню особами, яким це стало відомо в результаті ознайомлення з матеріалами в порядку, передбаченому статтею 290 КПК [3].

У свою чергу, відповідальним за захист матеріалів НСРД є прокурор. Згідно з ч. 4 ст. 252 КПК прокурор вживає заходів щодо збереження отриманих

під час проведення НСРД речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

Відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення, крім випадків, передбачених КПК [3].

Таким чином, отримана за результатами НСРД інформація підлягає особливому режиму захисту від незаконного розголошення та нецільового використання. Разом з тим, інформація, що не стосується злочину або осіб, які до нього причетні і не планується бути використана в кримінальному провадженні підлягає знищенню.

4. Монополія сторони обвинувачення в отриманні відомостей за результатами НСРД та визначенні питання їх належності як доказів. Головними акторами на всіх етапах отримання та процесуального оформлення відомостей, здобутих у результаті проведення НСРД, виступають представники органів державної влади.

Це підтверджується, наприклад, тим, що рішення про необхідність проведення НСРД приймається слідчим або прокурором (ст. 246 КПК); за необхідності отримання судового дозволу – дозвіл надається слідчим суддею (ст. 246-248 КПК); безпосереднє проведення НСРД здійснюється оперативним підрозділом (або слідчим) (ч.6 ст. 246 КПК); аналіз отриманої інформації на предмет її цінності для кримінального провадження (визначення належності доказів) (ст. 94 КПК), прийняття рішення про те, яка частина відомостей буде долучена до матеріалів провадження, а яка підлягає знищенню (ст. 255 КПК) – здійснюється прокурором тощо.

5. Неможливість отримання відомостей іншим способом, ніж проведення НСРД. Кримінальне процесуальне законодавство України встановлює пряму вимогу проведення НСРД виключно у випадках, коли інформацію про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч. 2 ст. 246 КПК). Це вимагає від сторони обвинувачення в кожному випадку обґрунтувати, а у передбачених випадках і довести слідчому судді, що єдиним результативним способом отримання відповідних відомостей, зважаючи на складність їх отримання, буде проведення НСРД.

6. Поліфункціональність у використанні – як властивість відомостей, отриманих в результаті проведення НСРД, передбачає можливість їх застосування для досягнення значної кількості різноманітних цілей, що ставляться в ході кримінального провадження [1, с. 698]. Пропонуємо розглянути напрямки використання інформації, отриманої внаслідок проведення НСРД в наступному пункті.

Інформація, отримана шляхом проведення негласних заходів має велику цінність, оскільки способи і мета її використання в кримінальному процесі можуть бути абсолютно різними.

Текстуально КПК містить дві статті, які прямо передбачають порядок використання результатів НСРД. З позиції букви закону отримана інформація

може бути використана «у доказуванні» (ст. 256 КПК) та «в інших цілях» (ст. 257 КПК).

Проте, на думку науковців, передбачена КПК можливість використання відомостей, отриманих у результаті проведення НСРД, не зводиться лише до доказування основного факту та використання таких відомостей як приводу для початку нового кримінального провадження або як доказів у іншому кримінальному провадженні, а є значно ширшою [6, с. 66-68]. Судова практика та аналіз законодавства свідчать про можливість більш широкого використання результатів НСРД, в тому числі: при застосуванні заходів забезпечення кримінального; при вирішенні питання про доцільність та виправданість проведення гласних слідчих (розшукових) дій (зокрема, обшуків, оглядів); при розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора; при вирішенні питання про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування та ін. Перелік напрямків використання інформації отриманої внаслідок проведення НСРД є невичерпним і може бути розширеним.

Таким чином, проведення НСРД подекуди виступає необхідним і незамінним способом отримання інформації, що може бути покладена в основу доказування. Негласний спосіб отримання такої інформації призводить до обмеження прав і свобод особи, у відношенні якої такі заходи проводяться. Однак, таке обмеження визнається законним і правомірним у випадку дотримання передбачених законодавством гарантій.

Література

1. Аркуша Л. І. Поняття та особливості використання негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування*. Одеса, 2018. С. 680–701.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. ст.650.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
4. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: наказ Служби безпеки України від 12 серп. 2005 р. № 440. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05> (дата звернення: 20.04.2020).
5. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, СБУ, Адмін. держ. прикорд. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 20.04.2020).
6. Шило А.В. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. к-та юр. наук. Харків, 2019. 241 с.

Гуров А. О.
магістрант кафедри державно-правових дисциплін
та міжнародного права
Науковий керівник - Шульга А. О.,
к.ю.н., доцент кафедри державно-правових
дисциплін та міжнародного права
Донецький юридичний інститут МВС України

ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ТА ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЯК НАПРЯМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

В сучасних умовах відзначається підвищена зацікавленість на існування в державі ефективного механізму захисту прав і свобод людини. Привертає увагу формування відносин із державними органами, діяльність яких у силу їх функціонального призначення поєднана з примусом.

Під час кримінального провадження право на недоторканність житла чи іншого володіння особи зазнає обмеження при проведенні слідчих та розшукових дій. застосуванні окремих заходів забезпечення кримінального провадження, що обумовлює необхідність чіткого правового регулювання підстав та порядку їх проведення, повноважень слідчого, прокурора, слідчого судді та суду [1].

Вказане забезпечує правову визначеність у питанні меж можливого втручання у сферу прав людини, а, як наслідок, визначає дію верховенства права в кримінальному судочинстві. Обмеження конституційного права може визнаватися таким, що не посягає на саму сутність цього права лише за умови, що воно передбачено законом, здійснюється з легітимною метою і є необхідним у демократичному суспільстві. Проте практика свідчить, що порушення права на недоторканність житла не є поодинокими, незважаючи на істотну зміну порядку його забезпечення в КПК України.

Сучасна концепція прав людини засновується на створенні ефективного механізму їх захисту та відповідальності держави за їх порушення. Тому законодавець надає гарантуванню права на недоторканність житла значення однієї із загальних засад кримінального провадження, що разом із іншими засадами утворює основу, на якій ґрунтується легітимність всіх процесуальних дій, що за наявності передбачених законом підстав можуть здійснюватися в житлі [2].

В кримінальному процесі поняття "житло чи інше володіння особи" отримує найбільш широке тлумачення, незалежно від законності підстав набуття особою фактичного права володіння таким майном. Це пояснюється правозахисною спрямованістю кримінального процесуального законодавства і може розглядатися як елемент концепції самообмеження держави, адже саме під час кримінального провадження конституційне право на недоторканність житла може бути істотно обмежено, у зв'язку з чим особливого значення

набувають правові запобіжники незаконного проникнення до житла посадових осіб органів досудового розслідування.

Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні означає невтручання у здійснення цього права інакше, ніж у відповідності до закону та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві, в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей . [3].

Крім того, забезпечення вказаного права передбачає діяльність суду, слідчого, судді та учасників кримінального провадження, спрямовану на створення сприятливих умов для його реалізації; його охорону, що полягає у перешкоджанні його безпідставному обмеженню, а також захисті законних інтересів правомочного суб'єкта у випадку порушення його права на недоторканність житла.

Як предмет забезпечення у системі кримінального судочинства право на недоторканність житла чи іншого володіння особи являє собою визнане світовим співтовариством суб'єктивне право людини, сутність якого полягає у її можливості обґрунтовано розраховувати та домагатися від держави і суспільства того, щоб жодна особа без законної підстави не могла проникнути до її житла чи іншого володіння проти її волевиявлення. Право на недоторканність житла чи іншого володіння особи є невідчужуваним, природним, таким, що належить людині від народження і не залежить від приналежності до конкретної держави. Воно забезпечує свободу і автономію індивіда, його юридичну захищеність від будь-якого зовнішнього втручання.. Функціональне призначення права на недоторканність житла полягає у тому, що воно створює оптимальні умови для нормального буття людини та забезпечує реалізацію її інших природних прав - права на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, невтручання в особисте і сімейне життя.

Специфічний характер права на недоторканність житла чи іншого володіння особи надав підстави для його характеристики як права-гарантії. Його метою є охорона особистого простору людини, в якому вона може вільно вести приватне життя, спілкуватися з іншими особами, почувати себе у безпеці тощо [4].

Умовами обмеження конституційного права людини, в тому числі й права на недоторканність житла чи іншого володіння особи є наступні положення: обмеження має бути передбачено законом; воно повинно переслідувати легітимну мету; воно має бути пропорційним та обґрунтованим.

Суб'єктами забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи під час здійснення кримінального провадження виступають його учасники, які є: уповноваженими на звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення процесуальної дії, його обґрунтування та доведення в суді наявності підстав для обмеження цього конституційного права людини у спосіб, передбачений КПК; уповноваженими здійснювати

процесуальну дію в житлі чи іншому володінні особи на підставі ухвали слідчого судді, суду, захисник підозрюваного, обвинуваченого, адвокат особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться процесуальна дія.

Для поліпшення забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи під час здійснення кримінального провадження виникає потреба удосконалення законодавчої бази в Україні.

Література.

1. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. За ред. О. В. Петришина. Харків: Право. 2014. 368 с.

2. Банчук О. А., Куйбіда Р. О., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2013 р. Харків: Фактор. 2013. 470 с.

3. Керевич О. В. Тактичні та процесуальні особливості проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 71. С. 379–385.

4. Загальнотеоретичне та праксіологічне розуміння прав людини. О.П. Кучинська, М.С. Іванов. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 1. С. 123 - 132)

5. Особливості процесуального статусу юридичних осіб у кримінальному процесі України: теорія і практика: монографія. О.П.Кучинська, С.В. Толокольніков. К.: Алерта. 2017. 168 с.

6. Удалова Л. Д. Засада недоторканості житла чи іншого володіння особи у досудовому кримінальному провадженні: монографія. К.: КНТ. 2017. 180 с

Жданюк К. Г.,

студентка 2 курсу

Науковий керівник - Орлова О.О.,

к.ю.н., доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що, за даними дослідників, сучасний міжнародно-правовий вимір сприяє суттєвому впливу на реформування національного законодавства України, зокрема й на кримінальне процесуальне. Це пов'язано із ратифікацією Верховною Радою України Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, якою запроваджено нову епоху правового захисту людини у світі. При цьому, подальший розвиток української юриспруденції з питань застосування рішень Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у кримінальному процесі України викликав жваву дискусію серед учених і практиків, що обумовлено

проблемами імплементації та реалізації відповідних норм Конвенції 1950 р. у кримінальному процесуальному законодавстві України.

Прийняття у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України радикально змінило погляди на розкриту проблему, оскільки статтями 8, 9 вказаного кодексу закріплено положення, відповідно до якого кримінальне процесуальне законодавство застосується з урахуванням практики ЄСПЛ [1]. На необхідність запровадження практики ЄСПЛ ще до прийняття КПК України 2012 р. неодноразово наголошували у своїх дослідженнях учені. Зокрема, Ю. Попов зазначав, що в практиці кримінального судочинства України все більш важливу роль відіграє прецедентна практика ЄСПЛ, оскільки цей Суд при вирішенні справ вважає за необхідне слідувати підходам, що застосовувалися ним раніше, якщо він не визнає за доцільне змінити свою попередню правову позицію, яка в цілому не сприяє правовій визначеності [2, с.19].

У свою чергу, В.П. Кононенко наголосив, що з моменту, коли Європейський суд з прав людини під час розгляду справи вперше зіслався на своє попереднє рішення й застосував його як прецедент, а держави-учасниці Конвенції 1950 р. не заперечили проти цього, почалася формуватися відповідна міжнародна практика, яку називають прецедентною. Після того, як держави-учасниці у своїй практиці почали використовувати рішення ЄСПЛ саме в розумінні англійського правила прецеденту, в європейському регіоні сформувався локальний міжнародний звичай щодо застосування рішень Європейського суду з прав людини в якості прецедента [3, с.17]. Водночас, вченими неодноразово зверталася увага на те, що сам текст Конвенції 1950 р., в силу його узагальненого характеру формулювань, не може слугувати самодостатнім інструментом правозастосування, а тому потребує тлумачення через відповідну практику винесення та подальшого застосування рішень ЄСПЛ.

Зазначимо, що у ст. 46 Конвенції 1950 р. закріплено, що держави-відповідачі зобов'язані виконувати остаточні рішення ЄСПЛ, зокрема залежно від обставин справи вжити наступні заходи: по-перше, заходи індивідуального характеру на користь заявника, щоб припинити незаконну ситуацію та усунути її наслідки, по-друге, заходи загального характеру, щоб запобігти подальшим таким порушенням [4]. У цьому разі рішення ЄСПЛ вважається виконаним лише після прийняття відповідної постанови з цього приводу Комітетом Міністрів Ради Європи. Однак, системний аналіз рішень ЄСПЛ надає змогу стверджувати, що окремі порушення є наслідком недоліків конкретних законів або відсутності відповідних законодавчих норм. У таких випадках держава зобов'язана внести відповідні зміни до національного законодавства. Заяви проти України, які розглядає ЄСПЛ, здебільшого стосуються порушень таких прав: 1) права на свободу та особисту недоторканність; 2) права на справедливий судовий розгляд; 3) права на виконання рішень суду, перевищення розумних строків розгляду справ судами та інші [5, с.182].

Проблемним аспектом національного кримінального судочинства є дотримання розумних строків, адже у слідчій та судовій практиці досить часто спостерігається невиправдана та нічим не обґрунтована затримка розгляду

матеріалів кримінального провадження. У зв'язку з цим, не зовсім обмежені законом у часі та досить поширені в судовій практиці тривалі строки розгляду матеріалів кримінального провадження стають прикритим фактом. Відтак, багато заяв проти України стосуються фактів незаконного затримання та нелюдських умов тримання під вартою. Виходячи з цього, потребує свого законодавчого удосконалення процесуальний інститут затримання особи та застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, оскільки на практиці спостерігаються колізії та прогалини з цих питань [5, с. 183]. Саме вищевказаними правовими інститутами найбільш обмежуються конституційні права і свободи особи у кримінальному провадженні. І навіть незважаючи на гуманізацію чинного КПК України підняті питання на сьогодні залишаються актуальними та дискусійними, у зв'язку з чим виникає нагальна необхідність у комплексному їх дослідженні та вивченні. [6, с. 21].

Отже, необхідно зазначити, що перш за все запровадження практики Європейського суду з прав людини в Україні спрямовано на вдосконалення національного законодавства, що має призвести до поліпшення правового «клімату» в Україні, зокрема захисту прав, свобод та законних інтересів особи. Крім того, з огляду на загальновизнані міжнародні правові стандарти та практику Європейського суду з прав людини, удосконалення КПК України ще буде відбуватися, і дуже активно. Перш за все, у положеннях ст. 7 КПК України доцільно закріпити додаткові засади, які б надали можливість учасникам кримінального провадження посилатися на відповідну норму міжнародно-правового акту, що ратифікований Верховною Радою України, а також на остаточне рішення Європейського суду з прав людини. Необхідність внесення такого доповнення обумовлена тим, що чинним КПК України не передбачено правового механізму практичної реалізації положень ст. 8, 9 КПК України, а законодавче закріплення запропонованого положення стане першим кроком у цьому напрямі, адже засади кримінального провадження є опорними, вихідними положеннями, на яких базується вся кримінальна процесуальна діяльність.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. ст.88.
2. Попов Ю. Прецедент: напрямки розвитку у праві України. Київ. 2009.
3. Кононенко В. П. Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини. Київ, 2009.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
5. Уваров В. Г. Актуальні проблеми реформування кримінального процесу України в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. *Право і суспільство*. 2013. С.181-184.
6. Сащенко М.І. Рішення ЄСПЛ як частина національного законодавства: проблемні питання, що виникають при виконанні та шляхи їх вирішення. Харків, 2018. С. 132-133.

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ ПРЕДМЕТА ДОКАЗЫВАНИЯ ПО ГРАЖДАНСКОМУ ИСКУ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

Конституция Республики Беларусь провозгласила обеспечение прав и свобод граждан Республики Беларусь высшей целью государства, которая может быть достигнута посредством соответствующих правовых механизмов и, в частности, такого, как обеспечение прав граждан и юридических лиц по возмещению вреда, причинённого преступлением или общественно опасным деянием невменяемого.

Известно, что одним из таких механизмов обеспечения прав граждан и юридических лиц по возмещению вреда, причинённого преступлением или общественно опасным деянием невменяемого, является институт гражданского иска в уголовном процессе, который, несмотря на определённые подвижки, имеет немало проблем или нерешённых в Уголовном процессуальном кодексе Республики Беларусь (далее УПК), или решаемых в нём не в полной мере.

Одним из дискуссионных вопросов является вопрос о правильном определении обстоятельств, подлежащих доказыванию по гражданскому иску при производстве по материалам и уголовному делу.

Применение нормы права в случае правонарушения как процессуальная деятельность неразрывно связана с доказыванием обстоятельств совершённого деяния. Это обстоятельства выступают в качестве фактического основания для принятия компетентным органом решения о реализации конкретной правовой нормы. Данное положение в полной мере относится и к уголовному процессу, сущность и назначение которого состоят в применении нормы уголовного права.

Доказательственная деятельность органов уголовного преследования направлена на установление целой группы обстоятельств, закреплённых в ст. 89 и иных нормах УПК, именуемых в теории и практике предметом доказывания. Последний в уголовно-процессуальной науке определяется как система обстоятельств, выражающих свойства и связи исследуемого события, существенные для правильного разрешения уголовного дела и реализации в каждом конкретном случае задач судопроизводства [1, с. 139].

В число этих обстоятельств законодатель и такие имеющие гражданско-правовое значение обстоятельства, как характер и размер вреда, причинённого преступлением (п. 4 ч. 1 ст. 89 УПК). Это вызвано необходимостью охраны прав лиц, пострадавших в результате преступления.

Доказывание обстоятельств, относящихся к уголовной ответственности лица, совершившего преступление, с одной стороны, и установление обстоятельств, свидетельствующих о характере и размере причиненного преступлением вреда, с другой стороны, выступают как два взаимосвязанных,

но всё же самостоятельных вида доказательственной деятельности на следствии и в суде. С этих позиций и необходимо дать понятие предмета доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе, а также исследовать его структуру.

Понятие «предмет доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе» употребляется в уголовно-процессуальной литературе для указания на перечень обстоятельств, подлежащих доказыванию для разрешения требований гражданского истца.

Следует отметить, что указанное понятие используется, как правило, без обоснования необходимости и правомерности такого использования. Однако это очень важно сделать для правильного применения данного понятия в науке и практике уголовного процесса.

Как известно, учитывая исключительную важность восстановления прав потерпевших от преступлений через разрешение их гражданско-правовых требований, законодатель в п. 4 ч. 1 ст. 89 УПК специально указал на обязательность доказывания при производстве по каждому уголовному делу характера и размера вреда, причинённого преступлением. Однако обстоятельства, определяющие характер и размер вреда, причинённого преступлением, - это далеко не все обстоятельства, выяснение которых обеспечивает разрешение гражданско-правовых требований в уголовном процессе по существу. Например, А.Г. Мазалов справедливо указывает, что в предмет доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе включаются факты, могущие служить основанием для освобождения привлечённого лица от материальной ответственности либо уменьшения её объёма [2, с. 97]. Следовательно, можно сделать вывод, что в уголовно-процессуальном законе отсутствуют указания на все обстоятельства, значимые для разрешения требований гражданского истца. Поэтому введение в науку уголовного процесса понятия предмета доказывания по гражданскому иску, задача которого состоит в задании параметров доказывания, в определении системы названных обстоятельств, позволит решить данную задачу в полном объёме.

При решении вопроса о ценности понятия предмета доказывания по гражданскому иску в уголовном судопроизводстве для теории и практики следует обратить внимание на определённую специфику обстоятельств, значимых для разрешения гражданско-правовых требований, по отношению ко всем иным обстоятельствам, входящих в предмет доказывания по уголовному делу. Обстоятельства, образующие предмет доказывания по гражданскому иску, являются основанием для применения норм материального и процессуального права гражданского цикла, тогда как все иные обстоятельства предмета доказывания по уголовному делу имеют непосредственное юридическое значение для применения норм уголовного и уголовно-процессуального права. Это определяет необходимость относительного обособления обстоятельств, подлежащих доказыванию при производстве по гражданскому иску, используя понятие предмета доказывания, и включение этого понятия в уголовно-процессуальную терминологию.

При решении вопроса о необходимости использования рассматриваемого понятия нельзя не учитывать, что обстоятельства, релевантные для разрешения гражданского иска в уголовном процессе, являются идентичными и для аналогичного иска, рассматриваемого в порядке гражданского судопроизводства.

Определение предмета доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе было предложено В.Я. Понариным. Под ним (предметом доказывания) автор понимает совокупность фактов, подлежащих установлению для правильного разрешения спорного гражданско-правового отношения, а также для быстрого и полного возмещения ущерба, причинённого преступлением [3, с. 70].

Указание В.Я. Понарина на цель установления обстоятельств, входящих в рассматриваемый предмет доказывания, представляется плодотворным, однако требует, на наш взгляд, определённой корректировки.

Во-первых, быстрое и полное возмещение ущерба, причинённого преступлением, в данном контексте есть лишь частный случай более общего понятия – разрешение спорного гражданско-правового отношения.

Во-вторых, спорное гражданско-правовое отношение разрешается не только посредством предъявления гражданского иска. Например, обвиняемый может добровольно возместить ущерб от преступления, восстановление имущественных прав потерпевшего может произойти посредством уголовно-правовой реституции (ст. 96-98 УПК).

Таким образом, целью определения обстоятельств, образующих предмет доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе, является именно разрешение гражданского иска.

Из определения предмета доказывания по гражданскому иску, данного В.Я. Понариным, можно сделать вывод, что под совокупностью фактов автор имеет в виду все обстоятельства, которые нужно установить при производстве по гражданскому иску в уголовном процессе. Думается, что в качестве таковых следует рассматривать только те обстоятельства, которые являются непосредственным основанием для применения норм права.

Необходимо отметить, что среди учёных нет единого мнения по вопросу о том, какие же обстоятельства следует включать в предмет доказывания. Какова же суть существующих разногласий?

Факты, нуждающиеся в доказывании, в теории доказательств принято разделять на промежуточные (доказательственные) и искомые (конечные тезисы доказывания). Искомыми называются обстоятельства, которые имеют непосредственное юридическое значение и от наличия которых напрямую зависит решение судом в соответствии с нормой материального и процессуального права всех вопросов дела по существу. Под промежуточными понимаются факты, с помощью которых устанавливаются или опровергаются обстоятельства, подлежащие доказыванию по делу [1, с. 142-144].

Ряд процессуалистов настаивают на том, что в предмет доказывания наряду с обстоятельствами, перечисленными в ст.89 УПК, следует включать промежуточные (доказательственные) факты [4, с. 361; 5, с. 81].

На наш взгляд, вряд ли можно согласиться с вышеуказанными доводами. Говоря о первом из них, необходимо отметить, что недопустима подмена, а точнее – смешение двух, хотя и взаимосвязанных, но вполне самостоятельных задач теории доказательств: установление разграничительных критериев искомых и промежуточных обстоятельств и обеспечения достоверности доказательственного материала в целях успешного разрешения любого уголовного дела.

Что касается второго довода, то он неприемлем по той простой причине, что процесс доказывания не может представлять собой нечто, не имеющее логического конца, завершения. Следует отличать конечные тезисы, служащие целью доказывания и непосредственной базой для применения норм материального и процессуального права, от промежуточных, являющихся средством достижения данной цели [6, с. 31]. Этот аргумент можно использовать и для опровержения третьего довода сторонников включения промежуточных фактов в предмет доказывания.

Подытоживая вышеизложенное, автор считает обоснованным и соответствующим закону мнение, согласно которому в предмет доказывания входят только такие факты, которые содержат в себе признаки расследуемого преступления или имеют правовое значение для решения вопросов о виновности (или невиновности) привлечённого к ответственности лица и применения к нему наказания, а также ряда других вопросов.

Изложенное убеждает в правильности включения в предмет доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе только обстоятельств, являющихся основанием для непосредственного применения норм материального и процессуального права при разрешении гражданского иска.

Таким образом, предмет доказывания по гражданскому иску в уголовном процессе будет правильно определить как совокупность обстоятельств, служащих основанием для непосредственного применения норм материального и процессуального права при разрешении гражданского иска.

Литература

1. Теория доказательств в советском уголовном процессе. – М.: Юрид. лит., 1973. – 735с.
2. Мазалов А.Г. Гражданский иск в уголовном процессе. – М.: Юрид. лит., 1977. – 176с.
3. Понарин В.Я. Производство по гражданскому иску при расследовании уголовных дел. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1978. – 128с.
4. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. В 2 т. – М.: Наука, 1968. – Т.1. – 470с.
5. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе /Г.Ф.Горский, Л.Д.Кокорев, П.С.Элькинд. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1978. – 303с.
6. Ульянова Л.Т. Оценка доказательств судом 1-й инстанции. – М.: Юрид. лит., 1959. – 168с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Суспільне життя впливає на стан злочинності неповнолітніх, способи, форми та методи їх злочинної діяльності. Стан злочинності неповнолітніх викликає занепокоєння суспільства, державних органів та громадських організацій, вимагає застосування правоохоронними органами рішучих заходів протидії. Однак, суспільна небезпека злочину передбаченого ст. 304 Кримінального кодексу України, викликає особливу увагу, адже передбачає втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми. За наявних умов важливо забезпечити досягнення завдань кримінального провадження, ефективного здійснення досудового розслідування та законне, тактично вірне проведення слідчих (розшукових) дій.

Головним засобом встановлення обставин кримінального провадження під час досудового розслідування є слідчі (розшукові) дії. Відповідно до ч. 1 ст. 223 Кримінального процесуального кодексу України [1], слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів, або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій:

- 1) допит, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (статті 224–226 КПК України), допит у режимі відеоконференції (ст. 232 КПК України);
- 2) пред'явлення для впізнання: особи (ст. 228 України), речей (ст. 229 КПК України), трупа (230 КПК України);
- 3) обшук (статті 233–236 КПК України);
- 4) огляд: місця події, місцевості, приміщень, житла чи іншого володіння особи, речей та документів (статті 214, 237 КПК України), трупа (ст. 238 КПК України), трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України); місця вчинення кримінального правопорушення (п. 2 ч. 2 ст. 520 КПК України);
- 5) слідчий експеримент (ст. 240 КПК України);
- 6) освідчування особи (ст. 241 КПК України);
- 7) залучення експерта та проведення експертизи (статті 242–243 КПК України).

Суворе додержання передбаченого законом процесуального порядку проведення слідчої (розшукової) дії гарантує права і законні інтереси осіб, які беруть у ній участь, в той самий час забезпечує процесуальну якість отриманих фактичних даних.

Вимоги кримінального процесуального законодавства до слідчих (розшукових) дій можна класифікувати на дві основні групи: 1) загальні вимоги (є спільними і стосуються всіх видів слідчих (розшукових) дій); 2) спеціальні вимоги (які стосуються проведення слідчих (розшукових) дій за участі учасників кримінального провадження з особливим процесуальним статусом або здійснюваних за особливих умов кримінального провадження).

До першої групи, загальних вимог до проведення слідчих (розшукових) дій, відносяться [2, с. 186-190]:

1) мета слідчої (розшукової) дії – це отримання (збирання) доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 223 КПК України);

2) проводиться на наявності підстав: правових (сукупність передбачених КПК України умов, що дають право слідчому, прокурору, суду проводити ту або іншу слідчу (розшукову) дію); фактичних (наявність достатніх відомостей, що обґрунтовують для слідчого, прокурора, суду необхідність виконання конкретних дій в інтересах встановлення обставин кримінального провадження);

3) проведення компетентним суб'єктом: мова йде про слідчого (ст. 40 КПК України) органу досудового розслідування, який несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, а також відповідні оперативні підрозділи, яким у порядку ч. 3 ст. 40 КПК України доручено проводити слідчі (розшукові) дії.

4) роз'яснення перед початком проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії її учасникам прав та обов'язків, порядку їх реалізації. Лише після того, як всім учасникам роз'яснені їх права та обов'язки, порядок проведення слідчої (розшукової) дії, забезпечена можливість реалізації передбачених прав, слідчий може переходити до її безпосереднього проведення. Приписи законодавства регламентують й поведінку учасників слідчої (розшукової) дії та будь-яке відхилення призводить до порушення процесуальної форми і втрати доказового значення отриманих результатів. Забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника;

5) заборона проведення слідчої (розшукової) дії у нічний час (з 22 до 6 години), за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного;

6) залучення не менше двох понять при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій (пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту,

освідування особи). Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших слідчих (розшукових) діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне. Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понять незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії;

7) забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії;

8) забезпечення захисту прав і свобод людини під час проведення слідчої (розшукової) дії, заборона будь-яких дій, що принижують честь і гідність особи, не передбачених законом засобів примусового характеру, забезпечення нерозголошення конфіденційної інформації, захист таємниці особистого життя;

9) обмеження часу проведення окремих слідчих (розшукових) дій: допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день (ч. 2 ст. 224 КПК України); допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК України);

10) обов'язкове залучення спеціалістів у передбачених законом випадках: мова йде про участь законного представника, педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ч. 1 ст. 227 КПК України). За необхідності, освідування може проводитися за участю судово-медичного експерта або лікаря (ч. 2 ст. 241 КПК України);

11) обов'язкова протокольна фіксація, складення додатків до протоколу, застосування технічних засобів фіксації;

12) проведення слідчих (розшукових) дій лише в межах кримінального провадження, після внесення відомостей до ЄРДР (лише огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду).

Вимоги кримінального процесуального законодавства до порядку кримінального провадження, безпосередньо – досудового розслідування, порядку проведення слідчих (розшукових) дій, визначають законність та ефективність досудового розслідування щодо втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

*Корольова О. А., Юрченко Д.Г.,
студенти 2 курсу
Науковий керівник- Г. Л. Шведова
к.ю.н., доцент*

Київський національний торговельно-економічний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 161 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Вивчення матеріалів судової та слідчої практики свідчить, що існують значні складнощі при кримінально-правовій характеристиці злочинів, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, що передбачено ст. 161 Кримінальним кодексом України (далі – КК України). Зумовлюється це потребами чіткого розуміння змісту та значення об'єктивних і суб'єктивних ознак складу порушення рівноправності громадян, а також його кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих складів, що містять обтяжуючі ознаки відповідальності [1].

Не можна не погодитись із думкою Панькевича В.М., що в основу мають бути покладені такі компоненти як елементи та ознаки складу злочину (а отже й специфіка його юридичної конструкції), а також кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки злочинів, що впливають на їх кваліфікацію [2, с. 84].

П. 3 ч. 1 ст. 67 КК України «Обставини, які обтяжують покарання» визнає такими обставинами «вчинення злочину на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на ґрунті статевої приналежності». Це дозволяє розглядати як злочин ненависті та призначати підвищене покарання за будь-який інший злочин, ніж передбачені у перелічених вище статтях КК України, скоєний з мотивів упередженості до тих самих трьох стандартних ознак «раси», національності (етнічності) та релігійних переконань, а також до ознаки статі.

Причиною виділення злочину в окрему статтю є особлива небезпека, тяжчі наслідки для їхніх жертв і суспільства в цілому. Дослідження американських психологів виявили, що жертви злочинів, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості відчують більше негативних емоцій, ніж жертви звичайних злочинів. Ігнорування мотивів упередженості до певних групових ознак людини при розслідуванні та покаранні таких злочинів залишає у жертви відчуття безпорадності та незахищеності, страх перед повторними злочинами, оскільки вона розуміє, що її ознака, яка спровокувала злочин ненависті, все одно залишається на своєму місці, а упереджене ставлення до людей з такою ознакою не піддається публічному засудженню.

Основним безпосереднім об'єктом даного злочину є закріплена в Конституції України рівність людини і громадянина у правах та свободах. Факультативним додатковим об'єктом можуть бути честь і гідність особи, її життя, здоров'я, власність, встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень тощо [4].

Проте в правовій літературі існує думка, що основним безпосереднім об'єктом цього злочину є не конституційні відносини, а ті, що складають міжнародний правопорядок в частині його захисту від заподіяння шкоди людству. Зокрема, професор С.Я. Лихова зазначає, що дана норма спрямована на захист правовідносин, суб'єктами яких виступають не окремі особи, а їх групи, яких об'єднують спільні риси: раса, колір шкіри, національність, релігійні, інші переконання тощо. Ось чому злочин, передбачений ст. 161 КК України, з урахуванням відносин, на які він посягає, повинен міститися не в V розділі Особливої частини КК України, а в XX: «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» [3, с.172-174].

Ми не можемо погодитись із думкою С.Я. Лихової, оскільки злочин, передбачений ст. 161 КК України, порушує інтереси не людства або держави в цілому, а права конкретної людини (громадянина), інколи, можливо, групи громадян. Але це завжди конкретне коло визначених осіб – потерпілих, а не безпека існування національних, етнічних, расових чи релігійних груп, як це має місце, наприклад, при геноциді. На нашу думку, з урахуванням основного безпосереднього об'єкта цього злочину місце ст. 161 КК України в системі Особливої частини визначено правильно.

З об'єктивної сторони злочин отримує вираз у таких альтернативних діяннях:

- 1) дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності; або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями;
- 2) пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [4].

Суб'єкт злочину - загальний. Вчинення злочину службовою особою, утворює кваліфікований склад злочину. При цьому не має значення, чи вчинено злочин представником так званої титульної нації або національної меншини, європейської раси або негроїдної, віруючим або атеїстом, а так само, чи належать суб'єкт злочину і потерпілий до однієї раси, національності, конфесії тощо [4].

З суб'єктивної сторони злочин характеризується виною у вигляді прямого умислу. Крім того є наявність спеціальної мети - розпалити національну, расову чи релігійну ворожнечу в країні чи окремому її регіоні або принизити національну честь і гідність представників окремих національних груп. Ставлення винного до тяжких наслідків (ч. 3 ст. 161 КК України) може бути як умисним, так і необережним [4].

Таким чином, враховуючи зміни і доповнення, що були внесені законодавцем КК України, кримінально-правовий захист рівноправності громадян за кримінальним законодавством України здійснюється низкою кримінально-правових норм, які входять до різних розділів КК України та передбачені п. 14 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129 КК України. При цьому норми, передбачені ст. 161 КК України, є

загальними щодо норм, передбачених у вищевказаних статтях КК України, які є спеціальними, що виключає кваліфікацію за сукупністю.

Можна зробити висновок, що рівноправність громадян є правовим принципом, який виступає складовою частиною конституційно-правового статусу громадянина України. Суспільні відносини, які захищаються нормою, що міститься у ст. 161 КК України, не є однорідними. Одні з них спрямовані на забезпечення внутрішньої безпеки України, тобто на дотримання міжрасового, міжнаціонального, міжрелігійного миру та злагоди в державі і входять до складу суспільних відносин, що становлять основу національної безпеки України. Інші - спрямовані на забезпечення правового статусу громадян у частині дотримання принципу рівноправності при реалізації ними конституційних прав і свобод.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.04.2020)

2. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / За заг. ред. В. Т. Маляренка. Упорядник П. П. Пилипчук. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 408 с.

3. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України). – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2006. – 573 с.

4. Науково-практичний коментар до статті 161 Кримінального кодексу України від 25.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK004666?an=21> (дата звернення: 20.04.2020)

Кудінов В.А.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки
Національної академії внутрішніх справ*

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ CUSTODY RECORDS ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЇЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ У СКЛАДІ ІТС «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ»

Кабінет Міністрів України з метою ефективного реформування системи Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України своїм розпорядженням від 15.11.2017 № 1023-р схвалив Стратегію розвитку органів системи МВС на період до 2020 року [1]. В межах стратегічного пріоритету діяльності «Дотримання та забезпечення прав людини органами системи МВС» передбачається зробити кроки щодо автоматизації обліку затриманих осіб

(custody records) з метою запобігання незаконним затриманням та вдосконалення системи захисту таких осіб від тортур і жорстокого поводження.

Останнім часом в МВС України вживаються заходи щодо створення Єдиної інформаційної системи (далі – ЄІС) [2]. Серед найбільш потужних функціональних підсистем ЄІС МВС є інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – ПНП) – сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення [3]. Інформаційними ресурсами системи ПНП є інформація, що використовується для наповнення та підтримки в актуальному стані: 1) 18 баз (банків) даних, які входять до ЄІС МВС та визначені ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» [4]; 2) баз даних у сфері управлінських відносин, необхідних для виконання покладених на поліцію повноважень; 3) баз даних, необхідних для забезпечення щоденної діяльності поліції, у сфері трудових відносин, фінансового забезпечення, документообігу. До переліку власних баз даних ПНП у сфері управлінських відносин, необхідних для виконання покладених на поліцію повноважень, входить інформаційна підсистема «ІТТ Custody Records» [5].

В цілому система Custody Records – це електронна фіксація всіх дій по відношенню до затриманих осіб в ізоляторах тимчасового тримання (далі – ІТТ). Вона має на меті захист затриманих від неправомірних дій поліцейських, а також убезпечення правоохоронців від безпідставних звинувачень завдяки запровадженню ефективного цілодобового відеонагляду в ІТТ [6]. В ній поєднано п'ять елементів: робота інспекторів з прав людини, електронна база, належні умови тримання, нормативно врегульовані процедури, ефективний зовнішній контроль. Дана система впроваджується Національною поліцією України з грудня 2017 року за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», ВБО «Українська Фундація Правової Допомоги» та ГО «Експертний Центр з Прав Людини» для того, аби захистити права та безпеку як затриманих, так і поліцейських [7].

Станом на 21 квітня 2020 року, як зазначив начальник Управління дотримання прав людини Національної поліції України Руслан Горяченко, така система вже повністю впроваджена та ефективно працює у чотирьох містах нашої держави: у Сарнах, Кропивницькому, Херсоні та Дніпрі. Наразі триває підготовка до її повноцінного запуску ще у трьох регіонах – Харківській, Луганській та Львівській областях. При цьому електронна база, яка є основою системи, використовується в кожному ІТТ в країні [7].

Переваги цієї системи відмітив заступник голови Національної поліції Костянтин Бушуєв під час її презентації на міжнародній конференції [8]:

1. Система працює за новітніми стандартами та передбачає оформлення затримання електронним протоколом, відмітка про затримання вноситься в базу даних та передається до системи безоплатної правової допомоги [9; 10, с. 14].

2. В ІТТ відбувається інтерв'ю інспектора з дотримання прав людини із затриманим. Він вводитиме в електронну базу даних всю інформацію, яка

стосується затриманої особи: умови затримання, всі слідчі дії, стан здоров'я, надання медичної допомоги, консультації з адвокатом тощо [9; 10, с. 6, 39].

3. Нові центри тимчасового затримання обладнані системами відео- та аудіо- спостереження [6; 11].

4. У роботі системи є дистанційний моніторинг дотримання прав затриманих осіб працівниками Управління дотримання прав людини Національної поліції України (отримання інформації щодо діяльності будь-якого ІТТ, починаючи від особистих даних про кожну затриману особу, причини поміщення в ІТТ, і завершуючи інформацією про її переміщення та стан здоров'я [7; 10, с. 19]).

Крім цього: 1) система нагадує працівникам ІТТ про час, через який у затриманого закінчується строк тримання, та, навіть, коли в нього запланований прийом ліків [7; 10, с. 7, 11]; 2) електронна система у порівнянні зі старими паперовими журналами значно пришвидшує, спрощує роботу [7; 10, с. 12, 18]; 3) за невеликий період користування системи вже було кілька випадків, коли вдалося спростувати безпідставні звинувачення на адресу працівників поліції щодо порушень прав особи під час її перебування в ізоляторі, а також були випадки й коли виявлялися порушення з боку персоналу ІТТ [7; 10, с. 8, 31]; 4) дозволяє отримати у будь-який момент доступ до будь-яких даних про реальний стан справ у кожному ізоляторі, а відтак – оперативно оцінювати потреби ІТТ, планувати ресурси та здійснювати контроль за дотримання прав затриманих осіб у режимі онлайн [7; 10, с. 17, 23, 24].

12 червня 2019 року відбулась презентація першого в Україні тренінгового центру на базі ізолятора тимчасового тримання № 1 (м. Дніпро), де впроваджується система забезпечення прав затриманих Custody Records. Основним завданням тренінгового центру є розвиток навичок роботи персоналу ІТТ із затриманими особами завдяки впровадженню цієї системи. У ході презентації було продемонстровано 3D модель ІТТ, навчальну платформу підготовки інспекторів з дотримання прав людини та алгоритм дій працівників ІТТ, у тому числі інспекторів із дотримання прав людини [12].

Наступний етап впровадження системи Custody Records має передбачати можливість забезпечення детальної фіксації всіх дій щодо затриманої особи, починаючи з моменту її фактичного затримання та протягом усього періоду перебування у територіальному органі поліції до моменту звільнення цієї особи або ж її доставлення до ізолятора тимчасового тримання [10, с. 64].

Серед шляхів розвитку інформаційної підсистеми «ІТТ Custody Records» ІТС «Інформаційний портал Національної поліції України» – це виконання, на наш погляд, наступних заходів:

1. Затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «ІТТ Custody Records». До речі, останніми роками подібні Інструкції вже були затверджені наказами МВС для інформаційних підсистем «СЛІД» (№ 257 від 16.03.2020), «Атріум» (№ 1032 від 11.12.2019), «Єдиний облік» (№ 508 від 14.06.2019), «Гарпун» (№ 497 від 13.06.2018) ІТС «Інформаційний портал Національної поліції України».

2. Удосконалення структури інформаційної карти реєстрації особи в ІТТ (наприклад, 1) додати до блоку «Установчі дані» інформаційні реквізити «Прізвище», «Ім'я», «По батькові» латиницею (станом на сьогодні присутні зазначені реквізити тільки українською та російською мовами); 2) додати до блоку «Установчі дані» інформаційний реквізит «Унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі», що важливо для подальшої інтеграції інформаційних ресурсів ЄІС МВС України).

3. Затвердження відомчих документів, які визначатимуть політику безпеки персональних даних під час їх обробки. Тобто, має бути розроблений порядок щодо того, яким чином та які дані збираються, як зберігаються, хто має до них доступ, та які заходи контролю й відповідальності несанкціонованого поширення даних тощо [13-15].

Висновки. У роботі досліджено сучасний стан впровадження системи Custody Records та запропоновано низку заходів щодо розвитку інформаційної підсистеми «ІТТ Custody Records» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

Література

1. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 1023-р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80/conv>.

2. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему МВС та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листоп. 2018 р. № 1024. *Урядовий кур'єр* від 12 груд. 2018 р. № 235. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-%D0%BF>.

3. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ МВС України від 03 серп. 2017 р. № 676. *Офіційний вісник України* від 26 верес. 2017 р. № 75. Стор. 385. Ст. 2306. Код акта 87310/2017. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17>.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

5. Лекція за темою: «Організація інформаційного забезпечення Національної поліції України». *Інформаційні технології – ho.ua* : [сайт]. URL: <http://arm.ho.ua/f1/l1.pdf>.

6. Впровадження системи електронного обліку та відеофіксації (Custody records) в діяльності ізоляторів тимчасового тримання. *Українська фундація правової допомоги* : [сайт]. URL: <https://ulaf.org.ua/criminal-justice/custody-records/>.

7. Впровадження «Custody Records» вивело систему забезпечення прав затриманих у державі на новий рівень, - Руслан Горяченко. *Єдиний портал органів системи МВС України* : [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/30032_Vprovadzhennya_Custody_Records_vivelo_sistemu_zabezpechennya_prav_zatrimanih_u_derzhavi_na_noviy_riven_Ruslan_Goryachenko.htm.

8. Костянтин Бушуєв презентував на міжнародній конференції в Грузії систему «Custody Records». *Єдиний портал органів системи МВС України* : [сайт]. URL:

https://mvs.gov.ua/ua/news/16666_Kostyantyn_Bushuv_rezentuvav_na_mizhnarodniy_konferencii_v_Gruzii_sistemu_Custody_Records_FOTO.htm.

9. Центри безоплатної правової допомоги автоматично отримуватимуть інформацію про затриманих. *ZMINA* : [сайт]. URL: https://zmina.info/news/centri_bezoplatnoji_pravovoji_dopomogi_avtomatichno_otrimuvatimut_informaciju_pro_zatrimanih-2/.

10. Аналітичний звіт за результатами моніторингу і оцінки системи Custody records в ІТТ НПУ (від 08.12.2019). *Експертний центр з прав людини* : [сайт]. URL: <http://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/Monitoringovyj-zvit-Custody.pdf>.

11. Що таке система Custody Records у ІТТ? *АНТИДОТ* : [сайт]. URL: <https://antidot.info/analytics/scho-take-systema-custody-records-u-itt/>.

12. Досвід та перспективи впровадження системи Custody Records. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ* : [сайт]. URL: <https://dduvs.in.ua/2019/06/13/custody-records/>.

13. Захист даних в системі Custody Records. *Експертний центр з прав людини* : [сайт]. URL: <https://ecpl.com.ua/news/zakhyst-danykh-v-systemi-custody-records/>.

14. Кудінов В. А. Сучасний стан захисту прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації в інформаційних системах Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції. *Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід*: матеріали І міжнар. наук.-практ. конференції (Київ, 16 трав. 2019 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2019. С. 315–319.

Леончик Я.Ю.

кандидат юридичних наук

доцент СК-17

Національна академія служби безпеки України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ В МІСЦЯХ ПРОЖИВАННЯ АБО ПЕРЕБУВАННЯ ГРОМАДЯН

В ході здійснення негласних оперативно-розшукових заходів співробітники оперативних підрозділів мають взаємодіяти з громадянами за місцем їх проживання або перебування. Для втілювання таких заходів застосовуються засоби та прийоми забезпечення конспірації. Вони допомагають здійснювати оперативно-розшукові дії у негласній формі, що сприяє отриманню низки переваг при досягненні поставленої оперативним підрозділом мети.

Конспіративність є важливим галузевим принципом проведення негласних оперативно-розшукових заходів. З метою його дотримання при виконанні функціональних завдань оперативні підрозділи застосовують широкий арсенал сил та засобів. Для конспірації своїх намірів і дій оперативні підрозділи уповноважені використовувати спеціально створені установи,

підприємства, організації, документи та речі, під легендою вступати у трудові відносини. Таким чином проводяться контрольна закупка товарів з метою виявлення фактів протиправної діяльності, негласно приймається участь у перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій та окремих осіб, що дозволяє негласно отримувати докази у кримінальному провадженні.

Вибір способів, методів та засобів оперативно-розшукової діяльності обумовлюється їх дієвістю і ефективністю, оперативними можливостями підрозділу, особливостями оперативної обстановки та багатьма іншими факторами [1]. У разі неможливості або недоцільності застосування гласних методів та прийомів роботи, співробітники оперативних підрозділів обирають конспіративні шляхи вирішення поставлених завдань. Внаслідок їх застосування між співробітниками оперативних підрозділів та громадянами, з якими вони взаємодіють, виникають конспіративні взаємовідносини. Однак, в ході такої взаємодії громадяни можуть не повністю усвідомлювати увесь зміст правовідносин, які при цьому виникають. Тому важливим аспектом правомірності негласних оперативно-розшукових заходів є дотримання оперативними підрозділами конституційних прав і свобод людини.

Конституція України проголошує, що права і свободи людини є недоторканими та непорушними. Вони гарантуються і не можуть бути скасовані, однак можуть бути тимчасово обмежені на підставі закону. Кожна особа, крім судового захисту на національному і міжнародному рівнях, має можливість захищати свої права і свободи від порушень і протиправних дій іншими засобами, зокрема зверненнями до громадськості безпосередньо та через засоби масової інформації.

Працівники оперативних підрозділів при виконанні ними поставлених завдань мають дотримуватись норм Конституції, законів та інших правових актів, що унормовують порядок процедури отримання, перевірки, обробки та використання оперативно-розшукової інформації. Під час здійснення оперативно-розшукових заходів не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише з санкції суду щодо особи, в діях якої є ознаки злочину, та у випадках, передбачених законодавством України.

Загалом підстави проведення оперативно-розшукових заходів за місцем проживання та перебування громадян детально регламентовані Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальним процесуальним кодексом України та низкою інших законодавчих, підзаконних та відомчих нормативно-правових актів. Наприклад п. 2 ст. 267 кримінального процесуального кодексу визначає поняття публічно недоступного місця. Таким є місце до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб [2].

Дослідження практичного змісту низки оперативно-розшукових заходів вказує на те, що для отримання необхідної інформації досить часто

співробітники правоохоронних органів вступають в контакт з громадянами в оточенні місця їх реєстрації, проживання або перебування. При цьому, спілкування з джерелами найчастіше відбувається в позаквартирних коридорах, сходових маршах, ліфтах, вестибюлях будинку або на прибудинковій території.

Як правило, в багатоквартирних будинках мешканці вживають низку заходів для охорони приватних помешкань. Вхідні двері під'їздів обладнуються електромеханічними запираючими пристроями. Вхід до будинків охороняється консьєржами, приватними охоронними підприємствами або обладнані камерами відеоспостереження. При цьому, питання правомірності відвідування таких будинків співробітниками правоохоронних органів є дискусійним. Вказане обумовлене тим, що багатоквартирний будинок є цілісним майновим комплексом та спільною сумісною власністю усіх власників квартир будинку [3]. Якщо мешканці вжили будь-яких заходів для обмеження вільного входу до будинку, вони вчинили усі дії для того, щоб відвідувачі могли зайти до нього тільки з їх дозволу. Тому, вважати приміщення такої будівлі загальнодоступними безпідставно. Оскільки, оперативним підрозділам надане право відвідувати житлові та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців [4], отримання такої згоди є обов'язковою умовою правомірності проведення негласних оперативно-розшукових заходів в місцях проживання та перебування громадян. При цьому, дозвіл наданий консьєржем або представником охорони будинку не можна вважати правомірною згодою на відвідування приміщень, оскільки вони не є власниками або мешканцями будинку. До того ж, при формальному трактуванні вказаної норми, для відвідування приміщення необхідно отримати згоду усіх власників, що практично неможливо. Натомість, право одержувати інформацію шляхом обстеження публічно недоступних місць, вимагає проведення заходів на підставі ухвали слідчого судді [2; 4].

Зважаючи на те, що серед підстав проведення окремих негласних оперативно-розшукових заходів отримання ухвали слідчого судді законом не передбачено, правомірність відвідування співробітниками правоохоронних органів нежитлових приміщень багатоквартирних будинків нормативно не визначена, отже потребує подальшого правового закріплення.

Література:

1. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I : підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651- VI. Верховна рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 288.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435- VI. Верховна рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992р. № 2135-XII. Верховна рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

Мамедов Юсиф Ісмаїл огли

Магістрант

Науковий керівник – Нестеренко К.О.,

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецький юридичний інститут МВС України

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРЕДСТАВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ПРОВАДЖЕННЯ

Сьогоденні зміни, що відбуваються в Україні у зв'язку з євроінтеграційними процесами та реформуванням національного законодавства, спонукають законотворців до пошуку концептуально нової моделі правової системи, яка б забезпечила ефективний захист прав кожної особи. У свою чергу, загальновизнаний міжнародною спільнотою пріоритет захисту особи, її прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження також вимагає й створення відповідних інститутів, які б у повній мірі сприяли цьому. Одним із таких останніх нововведень є інститут процесуального представництва юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження.

Як свідчить правозастосовна практика, з прийняттям чинного КПК України значно змінено парадигму процесуальної участі осіб, які залучаються до сфери кримінального провадження. Одним із довгоочікуваних нововведень стало запровадження такого правового статусу учасника кримінального провадження, як юридична особа.

Відповідно до ст. 55 КПК України у разі завдання юридичній особі матеріальної шкоди вона може бути визнана потерпілою в кримінальному провадженні. Водночас, як слушно зазначила І. Глов'юк, відповідно до п. 25, 26 ч. 1 ст. 3 КПК України юридична особа взагалі учасником кримінального провадження не визнається [6, с. 88]. З таким твердженням повною мірою не можна погодитись, оскільки юридична особа може виступати учасником провадження, зокрема у разі визнання її потерпілим. Що ж стосується юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, то такого процесуального статусу в КПК України дійсно не передбачено. У той же час представника юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, виокремлено як учасника кримінального і судового провадження. Однак його не віднесено до жодної зі сторін кримінального провадження. У контексті досліджуваної проблеми І. Глов'юк вважає необґрунтованим виділення такої окремої кримінальної процесуальної функції, як представництво громадських організацій, представництво потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, підозрюваного та обвинуваченого. На обґрунтування своєї наукової позиції вчена зазначила, що завданнями представництва є сприяння реалізації, охорона та захист прав, свобод і законних інтересів особи, тобто вони визначаються інтересами особи, яку представляють. Відповідно, ці завдання не мають самостійного характеру

(тобто не характеризуються неможливістю досягнення у межах інших кримінальних процесуальних функцій), а визначаються у кінцевому підсумку завданнями напряму діяльності особи, яку представляють. Однак, на думку вченої, стосовно діяльності представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, ці ознаки слід розглядати з урахуванням тієї особливості, що суб'єкт, щодо якого здійснюється представництво, не включений до учасників кримінального провадження. У цьому разі реалізується функція захисту, з огляду на що вчена вважає доцільним віднести представника юридичної особи до учасників кримінального провадження з боку захисту [6, с. 89–90], з чим ми не погоджуємось.

На нашу думку, по-перше, захисник у кримінальному провадженні теж не виконує окремого завдання, адже діє в інтересах свого підзахисного і не має права виходити за межі здійсненого ним захисту. По-друге, традиційно дійсно виділяють три основні кримінальні процесуальні функції, зокрема обвинувачення, захисту і правосуддя. Але це ніяк не виключає і навіть не обмежує існування функції представництва у кримінальному провадженні. Іншим важливим аспектом з порушеного питання є визначення кола осіб, які можуть бути представниками юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Так, частиною 1 ст. 64-1 КПК України ними може бути: 1) особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником; 2) керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами; 3) працівник юридичної особи. Як доречно відзначив В. Г. Пожар, такою повинна бути повністю процесуально дієздатна фізична особа, яка відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону виступає від її імені, тобто це певний керівник юридичної особи (директор, голова тощо). Але що стосується керівника юридичної особи, то тут є певні особливості. Зазначимо, що на практиці дуже часто трапляються випадки, коли у зв'язку із вчиненням злочину керівник юридичної особи чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, переховується від органів досудового розслідування і його (її) місцезнаходження невідоме. У разі відсутності в іншій особі права на представництво інтересів юридичної особи (довіреності) слідчий, прокурор не мають можливості забезпечити швидке, повне та неупереджене досудове розслідування і вимушені його зупиняти до встановлення місцезнаходження керівника або чекати призначення загальними зборами нового.

Крім того, на нашу думку, певні труднощі у правозастосовній діяльності правоохоронних і судових органів можуть виникнути щодо завчасного інформування керівника чи іншої особи, уповноваженої законом або установчими документами, а також працівника юридичної особи про час і місце судового розгляду. Зокрема, з одного боку, це стосується випадку іншого місця проживання або місця знаходження керівника, наявності в структурі юридичної особи філій або інших структурних підрозділів. З іншого боку, це надає останнім можливість зловживання процесуальними правами та обов'язками, що виражається в ухиленні від отримання повідомлень, що направляються на адресу юридичної особи, або інших діях, що мають на меті уникнення кримінальної відповідальності.

Звернемо увагу на те, що КПК України не містить вимог щодо вручення повідомлення про проведення процесуальних дій безпосередньо представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Це свідчить про можливе порушення права бути завчасно проінформованим. Крім того, КПК України не конкретизує вимогу «бути завчасно проінформованим», а також не містить жодних застережень про необхідність направлення повідомлення виключно певними способами, зокрема шляхом направлення поштою замовного листа з повідомленням про його вручення безпосередньо адресату. Таким чином, повідомлення не може бути визнано неналежним лише на тій підставі, що воно було здійснено іншим способом (наприклад, шляхом направлення телефонограми, телеграми, по факсимільному зв'язку або електронною поштою чи з використанням інших засобів зв'язку).

Проте, все ж таки, оціночний характер такої існуючої вимоги та її неоднозначне тлумачення щодо визначення належного чи неналежного сповіщення створює можливість зловживання процесуальними правами як з боку осіб, які зобов'язані це зробити, так і з боку представника юридичної особи. Також слід мати на увазі, що не можуть вважатися неповідомленими особи, які відмовились від отримання направлених матеріалів або не з'явилися за їх одержанням, незважаючи на поштове чи інше повідомлення. Позитивним моментом у такому напрямі є встановлення обов'язку слідчого, прокурора письмово повідомляти юридичну особу після внесення відомостей про неї до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 8 ст. 214 КПК України). Однак безпосередньо повідомляється не юридична особа, а її керівник. Про це додатково свідчить положення ст. 291 КПК України, з аналізу яких вбачається, що обвинувальний акт складається відносно певної фізичної особи, а не юридичної. Лише в ньому можуть бути зазначені підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими, а також додається довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження. При цьому також слід зазначити, що окремого кримінального провадження щодо юридичної особи не передбачено, хоча, як ми вказували раніше, відносно неї КК України передбачено заходи кримінально-правового характеру. Вважаємо, що в даному випадку законодавець проігнорував той факт, що органу досудового розслідування, прокурору необхідно встановити і довести обставини, які нададуть суду можливість застосувати відповідний захід кримінально-правового характеру.

Проведений аналіз норм стосовно юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, дає можливість констатувати, що закріплення подібного роду норм у КК і КПК України було завчасним. Більш того, деякі з них навіть суперечать нормам ст. 61 Конституції України, зокрема принципу особистої відповідальності, згідно з яким юридична відповідальність особи має індивідуально адресований характер.

Література:

1. Толокольніков С. В. Проблеми представництва юридичних осіб в кримінальному процесі України / С. В. Толокольніков // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 74–79.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб : закон України від 23 трав. 2013 р. № 314-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 12. – Ст. 183.

4. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. [Висновок Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності до проекту закону України реєстрац. № 2990 від 21 трав. 2013 р.] : від 22 трав. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до картки законопроекту: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46901.

6. Гловюк І. Проблеми визначення функціональної спрямованості діяльності представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження / І. Гловюк // Правова політика в Україні: питання теорії та практики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2014 р.) : в 2 т. Т. 2. – Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2014. – С. 88–91.

7. Пожар В. Г. Проблеми реалізації процесуального статусу юридичних осіб у кримінальному судочинстві / В. Г. Пожар // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – С. 517–524.

Мудрецька Г. В.

*к. ю. н., доцент кафедри кримінального процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ*

ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У ст. 7 КПК України зазначено, що право на захист належить до загальних засад кримінального провадження, у ст. 20 КПК України конкретизовано зміст права на захист, яке полягає у наданні підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Інші норми КПК також містять окремі положення щодо змісту реалізації права на захист: закріплення прав підозрюваного, обвинуваченого, насамперед

права бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, та отримати їх роз'яснення (п.2 ч. 3 ст. 42 КПК України) та права на першу вимогу; мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій та на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги (п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України); закріплення у ст. 48 КПК України, зокрема, обов'язку слідчого, прокурора, слідчого судді, суду надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника та залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії (ст. 53 КПК України); закріплення обов'язку суду визнати істотним порушенням прав людини і основоположних свобод, зокрема, порушення права особи на захист (пункт 3 ч. 2 ст. 87 КПК України); такі докази повинні визнаватися судом недопустимими під час будь-якого судового розгляду, крім розгляду, якщо вирішується питання про відповідальність за вчинення зазначеного істотного порушення прав та свобод людини, внаслідок якого такі відомості були отримані (ч. 3 ст. 87 КПК) [1, с. 85–87].

Слід погодитись із зауваженням І. В. Гловюк про те, що у наведеному в законі визначенні поняття захист розкривається через нього ж, що не відповідає законам логіки при формулюванні визначення понять. Викладені у літературі визначення кримінально-процесуальної функції захисту дозволяють виділити такі ознаки цієї функції: спрямованість на заперечення підозри або обвинувачення; спрямованість на виявлення обставин, що виправдовують обвинуваченого, виключають або пом'якшують його відповідальність, пом'якшують покарання; спрямованість також на охорону особистих та майнових прав осіб, які мають право на захист; спрямованість на сприяння застосуванню інституту реабілітації невинуватого; специфічне коло суб'єктів реалізації функції; можливість використовувати всі вказані у законі заходи та засоби для реалізації функції [2].

На думку М.М. Видрі, функцію захисту в кримінальному процесі варто розглядати не в традиційному її розумінні, не як функцію, що протистоїть обвинуваченню, а ширше: як функцію, що протидіє неправомірним діям по відношенню до будь-якого учасника процесу і на всіх стадіях судочинства. Завдання захисту полягає в тому, щоб захищати порушені права кожного учасника процесу. Захисту прав потребують не тільки обвинувачені, але і потерпілі від злочину, а також свідки, експерти, поняті і інші особи, права яких були порушені [3, с. 89].

Діяльність учасників кримінального судочинства з боку захисту є похідною від розпочатого кримінального переслідування. Узгоджуючись з завданнями кримінального судочинства вона постає як кримінально-процесуальна функція захисту, під якою розуміється напрямки діяльності

учасників кримінального судочинства з боку захисту на заперечення причетності особи до вчиненого злочину, спростування обвинувачення в повному обсязі або в будь-якій його частині, розміру шкоди, заподіяної злочином, наведення доводів, що позитивно характеризують особу, яка піддається кримінальному переслідуванню, обґрунтування невідповідності обмежень прав і свобод особи, з урахуванням особливостей та характеру вчиненого ним протиправного злочинного діяння.

З точки зору інституту кримінально-процесуального права, захист розглядається, як система правових норм, що регулюють взаємно обумовлену діяльність учасників кримінального судочинства в рамках відповідних кримінально-процесуальних функцій, спрямована на відновлення порушених в результаті вчинення злочину прав і законних інтересів потерпілих та притягнення винного до кримінальної відповідальності з пропорційним обмеженням його права і свобод, коли створюються умови, що забезпечують можливість здійснення і саму реалізацію прав залученими в кримінально-процесуальні відносини особами [4, с. 9].

Першорядними в характеристиці поняття інституту захисту прав і інтересів осіб є два його елемента:

1) цілеспрямована діяльність суб'єктів захисту, яка концентрується на захисті прав та інтересів особи, яка залучається у кримінальне судочинство, нерозривно пов'язана з здійснюваною суб'єктом захисту кримінально-процесуальною функцією і не виключає або безпосередньо передбачає використання загальних (одних і тих же) засобів і способів захисту;

2) взаємна обумовленість різних напрямків діяльності суб'єктів захисту, яка полягає не тільки в тому, що кримінальне переслідування (підозра, обвинувачення) породжує захист, але й в можливості говорити про захист прав і законних інтересів потерпілого тоді, коли був забезпечений захист підозрюваного, обвинуваченого (чи для інших осіб), і, навпаки, констатувати захист підозрюваного, обвинуваченого можна за умови забезпечення захисту прав і законних інтересів потерпілого (чи іншої особи).

Всі виділені елементи і їх взаємозв'язок (відносини) створюють єдність, цілісність норм, дозволяючи продемонструвати зміст інституту захисту прав і інтересів осіб у кримінальному судочинстві, який утворюють: захист прав і законних інтересів потерпілого (цивільного позивача); захист підозрюваного, обвинуваченого (цивільного відповідача); захист прав і законних інтересів інших залучених в кримінальне судочинство і незацікавлених в результаті кримінального провадження осіб.

Література:

1. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.

2. Гловюк І.В. Кримінально-процесуальна функція захисту: деякі проблеми визначення поняття та змісту. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/186-kryminalno-protsesualna-funktsiya-zakhystu-deyaki-problemy-vyznachennya-ponyattya-ta-zmistu-hloviuk-i-v>

3.Выдря М.М. Функция защиты в советском уголовном процессе. Советское государство и право. 1978. № 1. С. 88–93.

4. Арабули Д. Т. Институт защиты прав и интересов лиц в уголовном судопроизводстве России: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.09. Челябинск, 2010,. 59 с.

Петрик Д.О.

Курсант групи МБ-164

Науковий керівник – Титула Д.В.

Національна академія Служби безпеки України

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Однією з найважливіших проблем сучасного суспільного розвитку є питання взаємовідносин держави і громадянина через формування ефективних національних та міжнародних механізмів захисту прав і свобод людини, адже наявність чи відсутність основних прав і свобод людини та громадянина виступає найбільш яскравим показником ступеня розвитку громадянського суспільства, побудови правової держави. Забезпечення прав і свобод людини визначає розвиток більшості країн на шляху політичної демократії, економічного прогресу та співробітництва, є одним із визначальних завдань процесу реформування українського суспільства, що набуває особливого значення у контексті європейської інтеграції України[1].

З проголошенням України незалежною державою право кожного на судовий захист стало одним із фундаментальних прав людини, гарантованих у конституційному порядку. Зміст цього права складається з наступних елементів: доступність правосуддя; право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення; незалежність та неупередженість суду; рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом; право на захист; публічність судового розгляду; розгляд справи у найкоротший строк, передбачений законом[2]. Незважаючи на вище перераховані права, останнім часом проблеми судового захисту прав людини ще більше загострилися.

По-перше, при зверненні до суду, як і до інших державних та громадських інституцій, за захистом своїх порушених прав нерідко бракує належного документального підтвердження порушень; належної і своєчасної фіксації фактів, подій, явищ, відповідної нормативно-правової бази з цих питань. По-друге, строк розгляду справ законодавчо чітко не встановлений, внаслідок чого громадяни роками не можуть захистити свої права. Це породжує недовіру, непошану громадян до суддів та судової системи взагалі. По-третє, неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката[3]. Конституцією України визначено головний принцип

політики держави в галузі забезпечення прав людини і громадянина: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3 Конституції України)[4].

Розглядаючи дану проблематику з позиції кримінально-виконавчого права, ми можемо помітити наявні прогалини у сфері застосування кримінальних покарань, яка завжди була і залишається однією з найбільш вразливих сфер у житті суспільства та державної політики. Ця проблема не є чимось неординарним, оскільки основним змістом покарання є застосування примусу і, відповідно, правообмежень до особи. Саме у цій сфері діяльності ризик зловживань щодо особи, яка зазнала правообмежень, а отже позбавилася певної міри захисту, є дуже високим. На ці факти неодноразово звертали увагу представники різноманітних державних та громадських організацій як в Україні. Стаття 62 Конституції України визначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [4]. Ця теза означає, що жодна людина не може зазнавати обмежень, властивих кримінальному покаранню, доки її вина не буде встановлена відповідним органом за відповідною процедурою. Відповідно до вимог Закону України «Про попереднє ув'язнення» особи, щодо яких обраний запобіжний захід у виді взяття під варту, користуються правами, які надані громадянам України, з обмеженнями, встановленими названим законом та іншими

нормативно-правоими актами України. Але в інших положеннях Закону «Про попереднє ув'язнення» встановлені такі обмеження, які важко пояснити з точки зору дії принципу

презумпції невинуватості. Законодавство про попереднє ув'язнення містить обмеження, яке не узгоджується з презумпцією невинності особи. Зазначається про порядок листування підозрюваними та підсудними та їх право на звернення з заявами та листами до міжнародних організацій та державних органів України, а також про право на отримання побачень. Названі права осіб, які тримаються під вартою, можуть бути реалізовані лише з письмового дозволу слідчого, особи або органу, в провадженні яких знаходиться справа. Така процедура реалізації вказаних прав взагалі є незрозумілою. Такі обмеження не можна пояснити тими цілями, які переслідує взяття під варту. Дозвіл особи, в провадженні якої знаходиться справа, є тим більш зайвим та незрозумілим, що порядок направлення листів передбачає їх обов'язковий перегляд, а побачення з підозрюваними та підсудними проводяться у присутності представників адміністрації місць попереднього ув'язнення[5].

Таким чином, фактично в Україні не забезпечується реалізація принципу невинуватості, оскільки особи, які мають статус підсудного або підозрюваного і щодо яких обраний запобіжний захід у виді тримання під вартою, знаходяться

в умовах, наближених до позбавлення волі, і на них розповсюджується більшість норм, які відносяться до позбавлення волі і статусу засудженої особи.

Продовжуючи розгляд проблем захисту прав людини з позиції кримінології, варто зазначити, що порушення основних прав і свобод людини під час вчинення цих корисливо-насиленіських злочинів є достатньо актуальним питанням для України та для сучасного світу в цілому та є основоположним у теоретичних дослідженнях. Грабежі та розбійні напади є одними з найбільш поширених злочинів в багатьох країнах світу, в тому числі в Україні. За роки незалежності нашої держави кількість грабежів та розбійних нападів зазнавала істотних коливань, але їх рівень залишався доволі високим, а періоди скорочення змінювались періодами значного зростання. Для відновлення порушених прав особи під час вчинення грабежів та розбійних нападів існують методи відшкодування потерпілому матеріальних збитків, заподіяних злочинами проти власності. Суди мають звертати увагу на необхідність точного й неухильного виконання вимог закону щодо відшкодування потерпілим матеріальних збитків (п. 29 Постанови)[6]. Потерпілим повинен бути пред'явлений цивільний позов в якому можу бути включені вартість викраденого майна, а також вартість іншого майна, яке зазнало шкоди під час вчинення злочину (наприклад пошкоджений одяг чи витрати на лікування від отриманих тілесних ушкоджень). Крім цього, потерпілий може розраховувати на відшкодування моральної шкоди (ст. 127–130 Кримінально-процесуального кодексу України)[7].

Отже, виходячи з представленого матеріалу, можна дійти до висновку, що законодавча система України, має значні прогалини в законах та нормативно-правових актах з приводу захисту прав та свобод людини. Законодавча система України повинна бути удосконалена, користуючись міжнародним досвідом та повинна бути звернена особлива увага на дану проблему, оскільки права та свободи людини демонструють соціальний та правовий розвиток європейської, демократичної країни.

Література

1. Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід від 16 травня 2019 року:http://napu.com.ua/materialy/zahust_prav_ludunu.pdf С. 7-19
2. Аракелян М. Забезпечення конституційного права людини на захист прав і свобод судом. Право України. 2006. № 3. С. 19–21.
3. Бакірова І. Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист. Право України. 2006. № 12
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 Ст.62
5. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України
6. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду від 06.11.2009 № 10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_0010700-09
7. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Резник Е. А.
студентка 2 курса юридического факультета
Научный руководитель – Шуленкова И. В.
Барановичского государственного университета

ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Торговля людьми является транснациональной угрозой для всех государств-участников ОБСЕ, не проявляющей тенденции к снижению. Современное рабство в 21-ом веке продолжает оставаться вызовом международному сообществу, несмотря на все предпринимаемые усилия по искоренению этого преступления против человечности, по обеспечению безопасности и благополучия женщин, мужчин и детей и гарантированию их свободы от эксплуатации и пыток[1, с. 3]. Сегодня в мире существует хорошо отлаженная система торговли людьми, деятельность которой сводится к принуждению людей, предварительно завербованных путем обмана, а затем проданных и купленных, к бесплатной работе на производстве с применением тяжелого физического труда, сельском хозяйстве и т.д. Распространена среди прочего и торговля людьми с целью использования жертв торговли в качестве донора для трансплантации органов и тканей, а также для некоммерческого рабства в таких формах как принудительное замужество, принудительная беременность, фиктивное удочерение (усыновление). Проблема торговли людьми представляет собой нарушение прав и покушение на достоинство и неприкосновенность человеческой личности. Она может вести к порабощению жертв. Если мы посмотрим на национальное законодательством, то в соответствии со ст. 25 Конституцией Республики Беларусь — государство обеспечивает свободу, неприкосновенность и достоинство личности. Никто не должен подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство обращению или наказанию, а также без его согласия подвергаться медицинским или иным опытам [2].

Несмотря на противодействие международных организаций, до конца справиться с торговлей людьми не удастся. «Торговля людьми» содержится среди преступлений, которые распространяются быстрее других и являются примером глобализации, отражающие экономические, культурные и социальные изменения.

Торговля людьми вместе с незаконным оборотом наркотиков и оружия относится к преступлениям, которые приносят огромные прибыли и одновременно являются источником финансирования других преступлений. В мире каждый год становятся жертвами работорговцев огромное количество человек, большая часть которых приходится на граждан слаборазвитых стран. Этому способствуют следующие предпосылки развития мирового преступного бизнеса торговли людьми: 1) открытие границ и упрощение выезда в другие страны, сопровождаемое низкой правовой культурой населения; 2) постоянно увеличивающийся разрыв в экономическом и человеческом развитии между «бедными» и «богатыми», «развитыми» и «развивающимися» странами; 3)

образование международных преступных группировок; 4) коррупция в государственных органах, сращивание организованной преступности с государственными структурами; 5) вооруженные конфликты.

Причинами распространения торговли людьми являются ограниченность доступа населения к эффективной занятости, образованию, социальной защите и другим ресурсам, а также распространение бедности. Например, среди основных причин, толкающих женщин в ситуации торговли людьми, эксперты называют бедность и гендерную дискриминацию — факторы, препятствующие получению образования, трудоустройству и обретению уверенности в будущем.

Солидарны с мнением А. Кирмель, что важнейшим и необходимым «условием активизации и повышения эффективности противодействия торговле людьми является усиление контроля над распространением в средствах массовой информации рекламы, направленной на вовлечение потенциальных жертв в торговлю людьми» [3]. Особенно это касается электронных медиа, которые заполнены объявлениями о трудоустройстве, стажировках за рубежом и студенческих обменах. Считаем, что в связи с этим журналистам целесообразно публиковать материалы с информацией об условиях и особенностях устройства на работу и поступления в учебные заведения за границей. Более того, полагаем, что для того, чтобы детально и качественно раскрывать тему торговли людьми, представители СМИ одной страны могут налаживать сотрудничество с коллегами других государств посредством ведения совместных рубрик, создания сюжетов либо программ, посвященных этой проблеме.

Международные организации пытаются в меру своих сил и возможностей бороться с ужасным для 21-ого столетия фактом работорговли и рабовладения. Однако эта борьба фактически не дает реального исправления ситуации.

Следует подчеркнуть, что если в европейских странах, таких как, Республика Беларусь, Российская Федерация, Польша ситуацию еще можно исправить посредством повышения эффективности работы правоохранительных органов, ограничения масштабов нелегальной трудовой миграции из страны и в страну, занятости населения, то в других странах это более проблематично. Это связано с несоответствием темпов демографического и экономического роста в большинстве африканских и азиатских стран, а также высоким уровнем политической нестабильности, разгулом преступности и терроризма.

Таким образом, стоит отметить, что проблема торговли людьми в настоящее время является одной из самых острых и значимых. Ни одно преступление, кроме убийства, не является большим нарушением прав человека, чем его продажа, обмен, или обращение с ним как с вещью. Наша позиция по решению данного вопроса такова, что мировое сообщество должно в первую очередь усиленно пропагандировать ценность человека в нашем обществе. Во-вторых, во всех странах должны быть в наличии такие пути достижения успеха, при которых люди не стремились соглашаться на подозрительные предложения о работе за границей, а государство, в свою

очередь, должно предоставлять полное трудоустройство и занятость населения, стимулирование к трудовой и образовательной деятельности. В-третьих, необходимо ужесточение карательных мер за торговлю людьми, так согласно ст.181 Уголовного кодекса Республики Беларусь вербовка, перевозка, передача, укрывательство или получение человека в целях эксплуатации, совершенные путем обмана, либо злоупотребления доверием, либо применения насилия, не опасного для жизни или здоровья потерпевшего, либо с угрозой применения такого насилия (торговля людьми), — наказываются лишением свободы на срок от трех до семи лет со штрафом, а по ч.3 ст.181 — лишением свободы на срок от двенадцати до пятнадцати лет [4].

Литература:

1. Анализ торговли людьми как бизнес-модели : путь к более эффективному предотвращению преступления / А. Ароновец, Г. Тойерманн, Е. Тюрюканова. — Австрия : из-во Бюро Специального представителя и координатора ОБСЕ, 2011. — 134 с.
2. Конституция Республики Беларусь : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. — Минск : Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь, 2016. — 62 с.
3. Кирмель, А. Правовые аспекты совершенствования СМИ как ресурса общественного противодействия торговле людьми / А. Кирмель // Сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов [Электронный ресурс]. — 2020. — Режим доступа: http://elib.bitstream/123456789/47712/1/kirmel_2012_sbornik8_tom2.pdf. — Дата доступа: 18.03.2020.
4. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]: 09 июля 1999 г. № 275-З в ред. Закона Респ. Беларусь от 11.11.2019 г., № 253-З // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь .— 23.11.2019— 2/2691.

Свiр П. В.,
здобувач

Донецького юридичного інституту МВС України

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Одна з найважливіших особливостей організованої злочинності — так звана диверсифікація, тобто здатність швидко змінювати профіль злочинної діяльності, з урахуванням змін легального ринку [1, с. 137]. Злочинність, при недовірях боротьби з нею, здатна до самодетермінації і надання зворотного негативного впливу на обставини, що її обумовили, у тому числі на політику, економіку, соціальну та духовну сфери. Вона впливає на «фонові явища», посилюючи їх та надаючи їм нових характеристик [2, с. 539].

Особливо слід відмітити істотні прорахунки у самій стратегії й тактиці боротьби зі злочинністю. По-перше, недооцінювалася і практично послідовно не реалізовувалася загальна організація боротьби зі злочинністю, а саме: аналіз, планування, прогнозування, визначення головних напрямів запобігання. По-друге, на даний час немає належної правової основи боротьби з організованою і професійною злочинністю: кримінологічна ситуація змінювалася швидше, ніж чинний закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3], що не здатний їй протистояти. По-третє, запобігання є головним та пріоритетним напрямом боротьби з організованою злочинністю, водночас необхідно враховувати й інші напрями боротьби, наприклад профілактику правопорушень. По-четверте, саме запобігання здійснювалося у вигляді застережень, без виявлення детермінантів організованої злочинності та відповідного впливу на них [4, с. 69]. По-п'яте, ліквідація спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю (ГУБОЗ).

Також необхідно відмітити, що психологічна й професійна підготовка працівників правоохоронних органів все менше відповідає новим вимогам запобігання організований злочинності, у якій посилюються явища кримінального професіоналізму та організованості, а серед працівників правоохоронних органів переважає значна частина молодих спеціалістів, які не мають достатнього професійного досвіду.

І нарешті, заклики до посилення боротьби зі злочинністю нічим не підкріплювалися в організаційно-ресурсному відношенні.

Видається за необхідне наголосити на необхідності посилення практичних заходів, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю, зокрема: а) спрямування зусиль усіх правоохоронних органів на запобігання та створення міжвідомчого координуючого органу з ретельно розробленою кримінологічною стратегією боротьби; б) прийняття нового Закону України «Про боротьбу з організованою злочинністю»; в) створення достатньої міцної основи для боротьби зі злочинними співтовариствами, що є ядром організованої злочинності; г) посилення матеріально-технічного забезпечення спеціальних підрозділів; д) підвищення спеціальної професійної підготовки працівників правоохоронних органів, особливо Національної поліції України; е) розширення «інформаційної війни» для боротьби з організованою злочинністю, що має за мету розкрити перед широкою громадськістю злочинні цілі, плани і способи запобігання діяльності злочинних співтовариств, освітлення антисуспільної і антидержавної спрямованості керівників злочинних організацій, створення належної моральної атмосфери у суспільстві із запобігання найнебезпечнішим формам організованої злочинності.

Викладене дає змогу виділити ряд прорахунків, притаманних діяльності правоохоронних органів в організації боротьби з організованою злочинністю, зокрема: а) недооцінка проблеми організованості, що виражається у слабкій організаційно-аналітичній діяльності, відбиваючи процеси консолідації, кооперування, професіоналізації кримінального середовища. Унаслідок цього склалася ситуація «зачарованого кола» – одні не змогли побачити розглянуте

явище, інші ж не хотіли з різних причин говорити про нього; б) недостатність активізації та цілеспрямованості оперативного пошуку осіб – можливих учасників організованого злочинного співтовариства, у тому числі й у місцях позбавлення волі; в) відсутністю випереджаючого пошуку з боку правоохоронних органів можливих сфер злочинної активності; г) недоліки у контролі за діяльністю особливо небезпечних лідерів злочинних угруповань у місцях позбавлення волі; д) упущення у роботі по виявленню діяльності особливо небезпечних лідерів злочинних співтовариств.

Сьогодні виник феномен «подвійної законності», з одного боку – визнання значної категорії осіб, що стоять над «законом» та не несуть відповідальності за дії, які з боку будь-якої іншої особи викликали б кримінальне переслідування, з іншого – наявність соціальної групи, що регулює тіньову економіку.

Зрозумівши, що ступінь розмноження ряду ланок державного апарату досягла критичної межі, лідери організований злочинних груп почали підкуповувати корумпованих чиновників. Цей процес прискорив остаточне переродження багатьох легальних механізмів адміністративного управління у бюрократичну корумповану ієрархічну систему міжособистісних зв'язків як формального, так і неформального характеру.

Ще одним механізмом регулювання соціально-економічних процесів, за допомогою якого лідери організованої злочинності успішно вирішували всі свої проблеми і замітали сліди – правовий. Слід підкреслити, що на ряді територій, які контролюються організованою злочинністю, почало правити беззаконня. Це проявлялося не тільки в забезпеченні беззаконня злочинців-хабарників та розкрадачів, а й у залученні до кримінальної відповідальності завідомо невинуватих осіб, у фальсифікації кримінальних проваджень проти тих, хто намагався виступати з їх викриттям.

Особливий інтерес викликають наслідки впливу організованої злочинності на планово-інформаційні механізми. Завідомо нереальний план, не підкріплений до того ж необхідними матеріальними ресурсами, стає в руках керівників організованої господарсько-посадової злочинності зброєю створення оптимальних умов для злочинної діяльності.

Друга проблема запобігання організованій злочинності – це вивчення процесу «рекрутування» членів організованих злочинних співтовариств, а також зв'язку молодіжних угруповань асоціальної спрямованості і з організованою загальнокримінальною злочинністю.

Досить часто лідери молодіжних угруповань є членами організованої загальнокримінальної злочинності. Дослідження цієї проблеми [1], розробка і реалізація дійових заходів запобігання втягненню молоді до організованої кримінальної злочинності – найважливіше завдання науковців і практичних працівників.

Чітко простежується політичний аспект організованої злочинності. Події у Вірменії, Азербайджані, Грузії і Україні змушують з особливою ретельністю виявити роль лідерів тіньової економіки у створенні обстановки політичної нестабільності. Використовуючи настрої розчарування, невдоволення, спалахи

націоналізму, організована злочинність вміло направляє їх у потрібне для себе русло. При цьому вирішує відразу кілька завдань: «відволікає» увагу правоохоронних органів, підриває довіру населення до влади, дезорганізовує економічне життя цілих регіонів.

Уже зараз можна сказати, що організована злочинність є ядром консолідації всіх антидержавних сил, зацікавлених у збереженні та розширенні тіньових секторів у політиці, економіці та ідеологічній сфері.

Література:

1. Організована злочинність в Україні та країнах Європи : посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 248 с.

2. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Волтерс Клувер, 2005. 912 с.

3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>

4. Литвак О. М. Держава і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2004. 303 с.

Соловійов В. О.

аспірант кафедри кримінального процесу

Науковий керівник – Гловюк І. В.,

завідувач кафедри кримінального процесу

доктор юридичних наук, професор

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОРЯДКУ САМОСТІЙНОГО ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ

З прийняттям в 2012 році КПК України підозрюваний і захисник отримали право самостійно збирати докази у різні способи, серед яких важливим є залучення експерта на договірних умовах для проведення експертизи на підставі ст. 243 КПК України. Цей спосіб відноситься до групи повноважень, що становлять самостійне збирання доказів стороною захисту на стадії досудового розслідування, адже характеризується самостійністю, безпосередністю, незалежністю та реальністю в одержанні висновку експерта.

Протягом років науковцями висвітлювалася низка проблемних питань, пов'язаних з реалізацією цього інституту, та надавалися обґрунтовані пропозиції по їх вирішенню. Незважаючи на це, Законом України від 03.10.2017 р. №2147а-VIII даний інститут був виключений із КПК України, а єдиною підставою проведення експертизи на досудовому розслідуванні стала ухвала слідчого судді. Практика зустрілась із суттєвими проблемами, тому Законом України від 04.10.2019 р. № 187-IX, не доопрацювавши і не

врегулювавши тих проблемних питань, які підіймались у науці, законодавець повернув інститут конкурентної експертизи до КПК України, виклавши ст. 243 КПК України в дещо сумнівній редакції, кожен абзац якої суперечить один одному.

Традиційною проблемою реалізації інституту конкурентної експертизи залишається попередження експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, найоптимальніше вирішення якої, на наш погляд, пропонується І. В. Гловюк [1; С. 79].

Іншою суттєвою проблемою є відсутність в законодавстві уніфікованого порядку самотійного залучення експерта стороною захисту. Це питання регулюють по-різному такі нормативно-правові акти: КПК України, Закон України «Про судову експертизу», Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Закон України «Про психіатричну допомогу», Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (далі – Інструкція), Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 12.12.2011 р. № 3505/5, Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6, Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 р. № 865.

Інструкція є базовим нормативним актом, що встановлює порядок проведення судових експертиз, регулює проведення усіх її видів, окрім судово-медичної та судово-психіатричної, і, в свою чергу, врегульовує два види робіт, які виконують експерти: судові експертизи та експертні дослідження, які не є тотожними та потребують чіткого розмежування. Судові експертизи проводяться у кримінальних провадженнях та в інших видах судочинства, експертні дослідження здійснюються на замовлення будь-яких фізичних, юридичних осіб незалежно від мети отримання результатів досліджень. Підставою для проведення експертного дослідження є договір, укладений за письмовою заявою (листом) особи-замовника. За результатами експертного дослідження складається висновок, який на відміну від висновку судової експертизи, згідно п. 4.23 Інструкції має такі особливості: у його вступній частині зазначається – хто і коли звернувся до установи чи безпосередньо до експерта із замовленням про проведення дослідження, окрім того опускається запис, який стосується відповідальності особи, що проводить дослідження, за надання завідомо неправдивого висновку – отже для проведення експертного дослідження проблема попередження про кримінальну відповідальність експерта не є актуальною.

КПК України не містить вказівки про документ, який є підставою для проведення експертизи на замовлення сторони захисту, як і вимог до нього. Відповідно до ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу» підставою проведення судової експертизи, серед іншого, є договір з експертом чи

експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб. Вимоги до змісту такого договору містить п. 1.8 Інструкції, серед яких: реквізити особи, яка замовила проведення експертизи, номер справи або кримінального провадження або посилання на статтю закону, якою передбачено надання висновку експерта, перелік питань, що підлягають вирішенню, об'єкти, що підлягають дослідженню. Крім того, Інструкція визначає, що договір повинен бути укладений за письмовим зверненням особи у випадках, передбачених законом. Однак форму такого звернення Інструкція встановлює лише для експертних досліджень, якою є письмова заява (лист) особи. Вважаємо, що формою письмового звернення сторони захисту про укладення договору на проведення судової експертизи, за аналогією із порядком замовлення експертних досліджень, повинна бути заява (лист), адресована керівнику експертної установи або безпосередньо експерту. Взагалі то, попередні редакції Інструкції, що відповідали початковій редакції ст. 243 КПК України, серед підстав проведення експертизи окремо визначали письмове звернення сторони захисту, однак наказом Міністерства юстиції України від 10.01.2019 р. № 83/5 їх було змінено та встановлено єдину підставу для проведення судових експертиз та експертних досліджень – договір.

Що стосується залучення експертів для проведення судово-медичних та судово-психіатричних експертиз, ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» встановлює, що проведення судових експертиз у кримінальному провадженні судово-медичними та судово-психіатричними установами на замовлення сторони захисту здійснюється за рахунок замовника.

Водночас ст. 71 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» встановлює, що проведення обох видів експертиз може бути призначене у порядку, встановленому законодавством, лише конкретним переліком суб'єктів: особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором або судом, а відповідно до п. 2.1. Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 р. № 6 підставами для проведення судово-медичної експертизи є постанова особи, що проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді, а також ухвала суду. Окрім того, що редакції цих норм є застарілими та не відповідають КПК України 2012 року, вони обмежують право сторони захисту на самостійне залучення експертів для проведення судово-медичної та судово-психіатричної експертиз на підставі договору, що на думку авторів є одним із проявів нерівності сторін у процесі збирання доказів [2; С. 33].

В той же час, ст. 21 Закону України «Про психіатричну допомогу» встановлює, що судово-психіатрична експертиза у кримінальному провадженні призначається і проводиться на підставах та в порядку, передбачених законом. Згідно ж із п. п. 5, 10 Порядку проведення судово-психіатричної експертизи, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 р. № 865 питання призначення судово-психіатричної експертизи у кримінальному провадженні регулюються КПК України та Законом України «Про судову експертизу», метою її проведення є надання відповідей на запитання, поставлені особою або органом, що залучили експерта, або слідчим

суддею чи судом, що доручили її проведення. Аналіз змісту цих норм все ж таки свідчить про наявність у сторони захисту права залучати експерта для проведення судово-психіатричної експертизи, однак процедури його реалізації вказані нормативні акти не передбачають, як і не містять будь-якої згадки про проведення судово-психіатричних експертиз саме на договірних умовах.

Як бачимо, законодавство, що регулює досліджувану сферу правовідносин, містить безліч положень, які суперечать одне одному. Такі суперечності та неузгодженості свідчать про відсутність єдиного чіткого порядку самостійного залучення стороною захисту експертів на підставі ст. 243 КПК України та створюють загрозу неможливості повноцінної реалізації останнього свого права на самостійне збирання доказів. Крім того, ця проблема є перепорою для формування єдиної правильної судової практики із зазначеного питання. У зв'язку з викладеним вище, з метою вирішення розглянутих проблем, пропонуємо ст. 243 КПК України викласти в такій редакції:

«1. Експерт залучається у разі наявності підстав для проведення експертизи стороною кримінального провадження або за дорученням слідчого судді, суду.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів, експертні установи на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової, в порядку, визначеному кримінальним процесуальним законодавством України.

Проведення експертизи може бути доручено експертам, експертним установам слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу.»

Наполягаємо на необхідності приведення законодавства України в цій сфері у відповідність до положень ст. 243 КПК України у запропонованій нами редакції.

Література

1. Гловюк И. В. Привлечение эксперта стороной защиты по УПК Украины: проблемные вопросы /И.В. Гловюк //Уголовный процесс и криминалистика: история и современность: II криминалистические чтения памяти заслуженного деятеля науки Республики Беларусь, доктора юридических наук, профессора Н. И. Порубова: материалы Междунар. науч. практ. конф. (г. Минск, 3 дек. 2015 г.): в 2 ч. – Минск: Академия МВД, 2015. – Ч. 1. – С. 77–83.

2. Циганюк Ю. В. Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні / Ю. В. Циганюк, О. В. Кравчук, С. А. Крушинський // Криміналістичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 28-36.

Сорока О. В.
студент 2 курса
Шуленкова И. В.

*старший преподаватель кафедры гражданских
и уголовно-правовых дисциплин*

Барановичского государственного университета Республика Беларусь

К ВОПРОСУ О ПРАКТИЧЕСКОЙ И ТЕОРИТИЧЕСКОЙ ПРОБЛЕМАТИКЕ ВЫБОРА ЭТАПИЗАЦИИ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Квалификация преступления является фундаментальным процессом способствующим становлению справедливости и законности. В следственной и судебной практике квалификация преступлений образует основополагающее звено в применении уголовного закона. Для того, чтобы правильно применить уголовно-правовую норму к конкретному событию, должностное лицо органа, ведущего уголовный процесс, должно обладать глубокими и системными знаниями об основных принципах, правилах, приемах и особенностях квалификации преступлений.

В доктрине уголовного права квалификацию преступления определяют как «установление и юридическое закрепление точного соответствия между признаками совершенного деяния и признаками состава преступления, предусмотренного статьей Уголовного кодекса (Далее – УК)» [10, с. 5].

Т.В. Егорова в толковом словаре современного русского языка определяет квалификацию, как степень овладения каким-либо ремеслом, видом труда, исполнительским искусством, сопровождающимся общественным признанием [1, с. 317].

Но в уголовно-правовом смысле термин квалификация скорее имеет собирательный характер, предполагающий уголовно-правовую оценку конкретного деяния.

Теория квалификации преступлений является достаточно новым направлением развития науки. Только лишь с середины XX века началось формирование учения о квалификации преступлений [2, с. 166]. Поэтому, существует множество дискуссионных моментов, некоторые из которых мы затронем и попытаемся проанализировать. Таким образом, статья является актуальной и имеет ценность в практическом применении.

После развала СССР тематика процесса квалификации преступлений нашла свое отражение в многочисленных трудах ученых из Беларуси, России, Украины [2, с. 165]. Многие исследователи и в наши дни ведут споры относительно этапов квалификации преступлений. Различные ученые имеют свой взгляд на предмет обсуждения. Вопрос, несомненно, дискуссионный. Но, важно отметить, что в юридической литературе можно даже встретить мнение о том, что вопрос квалификации преступлений хорошо разработан [6, с. 5]. Однако, на наш взгляд, это утверждение не совсем обосновано.

Необходимо отметить, что такие расхождения в понимании этапизации квалификации преступлений в некоторой степени присутствуют из-за того, что авторы не разграничивают уголовно-правовую и уголовно-процессуальную квалификацию. Как правило, исследователи ориентированные на уголовно-правовые стадии выделяют их три, а авторы направленные на уголовно-процессуальную квалификацию выделяют шесть, семь стадий. На наш взгляд, правильно утверждает профессор А.И. Рарог: «Подменять понятие этапа квалификации понятием стадии уголовного процесса вряд ли обоснованно» [9]. Необходимо признать, что комбинирование уголовно-правовых и уголовно-процессуальных этапов довольно практично, но не следует забывать, что квалификация преступлений – институт материального уголовного права, поэтому именно на него и следует опираться.

Так, доктор юридических наук, профессор А.В. Наумов полагает, что нужно выделять три стадии квалификации преступлений: установление события преступления с наиболее вероятной квалификацией такового, поиск нужной для квалификации нормы, установление соответствия либо не соответствия состава деяния составу уголовно-правовой нормы.

Также некоторые исследователи полагают, что целесообразно разделить все точки зрения на три группы: в первой группе содержатся мнения ученых, выделивших три этапа, вторая группа, наоборот, ориентируется на четыре этапа, и третья группа ориентируется на множественности стадий [4, с. 722].

Первая группа подходов к этапизации квалификации содержит идеи, разработанные такими учеными, как М.К. Каранович, А.В. Наумов, А.Ф. Вишневский, А.В. Корнеева, В.Н. Кудрявцев, и другие.

Все они сторонники трехзвенной квалификации, которая не предполагает множественности этапов, но ориентированна на качество. В частности, М.К. Каранович разработал следующие стадии: установление фактических обстоятельств совершенного деяния, установление уголовно-правовой нормы, сопоставление их [5, с. 161]. Данный подход не избежал критики, И.В. Лавыгина и Ж.В. Островских говорят следующее: «При таком подходе возникает вопрос в целом о целесообразности выделения этапов квалификации преступлений и изучения этого вопроса, если все строится на простом буквальном понимании текста. Данный подход дискредитирует учение о квалификации преступлений» [4, с. 723].

Вторая группа подходов основывается на разработках таких ученых, как Н.Ф. Кузнецова, Г.А. Левицкий, В.П. Кашепов, и другие.

В частности, Н.Ф. Кузнецова предложила следующие четыре этапа: определение нормы описывающий состав преступления, установление тождества между имеющимися признаками и нормой УК, нет ли оснований исключающих уголовную ответственность, закрепление выявленного тождества в процессуальной форме. На наш взгляд, данные этапы имеют свои недоработки. Мы полагаем, что представляется сложным выбрать норму УК на первом этапе, не изучив конкретных обстоятельств дела, и как установить при этом тождество на втором этапе также является непонятным.

Интересную позицию разработал доктор юридических наук, профессор Л.Д. Гаухман, который предложил восемь этапов: отыскание статьи, которая соответствует содеянному, выяснение обстоятельств исключающих преступность деяния, определить оконченное либо не оконченное преступление, выявление роли соучастников, детальное сопоставление имеющихся обстоятельств с составом преступления УК, соотнесение данных о лице, совершившем деяние, с признаками субъекта преступления, сопоставление данных с субъективной стороной преступления, установление объекта преступления [3, с. 307].

На наш взгляд выглядит полноценной этапизация квалификации преступлений предложенная И.В. Лавыгиной, которая выделяет одиннадцать стадий: анализ фактических обстоятельств, определение признаков преступления, определение вида нарушенных общественных отношений, установление признаков объективной стороны преступления, констатация оконченности или неоконченности преступной деятельности, определение обстоятельств, исключающих преступность деяния или подтверждающих его малозначительность, определение соучастия, установление признаков субъекта преступления, определение признаков субъективной стороны преступления, конкретизация непосредственного объекта преступления, выбор уголовно-правовой нормы и констатация тождества признаков совершенного деяния и признаков конкретного состава преступления [4, с. 727].

Таким образом, мы проанализировали мнение различных исследователей, и с учетом выявленных недостатков и преимуществ рассмотренных подходов целесообразным выступает закрепление пошаговой этапизации квалификации преступлений с наибольшей рациональностью.

Исходя из всего вышесказанного, предлагаем следующие этапы квалификации преступлений. **Первый этап** – предварительное определение факта нарушения нормы права. **Второй этап** – анализ фактических обстоятельств дела. **Третий этап** – определение вида нарушенных общественных отношений. **Четвертый этап** – поиск нормы УК и установление тождества между признаками совершенного деяния и признаками конкретного состава преступления. **Пятый этап** – констатация различия либо тождества с конкретной ссылкой на статью УК.

В заключение, хотелось бы отметить, что данная статья представляет собой углубленный анализ проблематики этапизации квалификации преступлений, благодаря чему была выработана уникальная последовательность этапов квалификации, которая имеет значительную практическую ценность.

Литература:

1. Егорова, Т.В. Словарь иностранных слов современного русского языка. – М. : Аделант, 2014. – 800 с.
2. Марчук, В.В. Об этапах процесса квалификации / В.В. Марчук // Юридическая наука и образование. – 2008. – № 1. – С. 165-170.

3. Уголовное право: Часть Общая. Часть Особенная / под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкиной, С.В. Максимова. – М. : Юриспруденция, 1999. – 784 с.
4. Лавыгина, И.В. Десять подходов к определению этапов квалификации преступлений / И.В. Лавыгина, Ж.В. Островских // Всероссийский криминологический журнал. – 2016. – Т. 10, № 4. – С. 721-731.
5. Каранович, М.К. Квалификация преступлений: понятие, особенности и проблемы / М.К. Каранович // Законность и правопорядок в современном обществе. – 2014. – № 22. – С. 161-166.
6. Нафиев, С.Х. Квалификация преступлений: учебно-практическое пособие / С.Х. Нафиев, И.А. Мухамедзянов. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1999. – 91 с.
7. Куринов, Б.А. Научные основы квалификаций преступлений / Б.А. Куринов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 181 с.
8. Корнеева, А.В. Теоретические основы квалификации преступлений: учебное пособие / А.В. Корнеева. – М. : ТК Вел-би: Проспект, 2007. – 176 с.
9. Рарог, А.И. Настольная книга судьи по квалификации преступлений: практическое пособие / А.И. Рарог. – М. : ТК Велби: Проспект, 2006. – 227 с.
10. Кудрявцев, В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. – М. : Юрист, 2004. – 304 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Ангелуца Н.П.

*старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики*

Бантшишев О.Ф.

*кандидат юридичних наук, професор
провідний науковий співробітник НЛ №1 НОЦ
Національна академія служби безпеки України*

СПРОЩЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ГУМАНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

У квітні 2019 року був підписаний Президентом України та оприлюднений в газеті «Голос України» (24.04.2019) довгоочікуваний як науковцями, так і практиками Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018р. № 2617-VIII (далі – Закон) в якому передбачалось набрання чинності з 01.01.2020р.

Але, враховуючи, що запроваджувані зміни не призвели до вирішення основного завдання, яке було поставлено та цілей сучасної кримінально-правової політики – звуження обсягу кримінально-правової репресії. Так само, Закон не вирішив проблеми з адміністративними деліктами, що мають судову юрисдикцію. Неготовність органів кримінальної юстиції, які повинні здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків. Та, враховуючи компетентні думки членів робочої групи по реформуванню кримінального законодавства (д.ю.н., проф. академіка НАПрНУ Ю.В.Бауліна, д.ю.н., проф. академіка НАПрНУ Н.О.Гуторової, д.ю.н., проф. член-кореспондент НАПрНУ В.О.Навроцького та ін.), які зазначили, що вступ в дію Закону фактично призведе до створення проміжного нормативного акту (між чинним КК та тим, що буде розроблено і запропоновано до прийняття комісією), що привнесе складнощі у праворегулювання та правозастосування. 3 грудня 2019 року термін набрання чинності Законом було відтерміновано до 1 липня 2020 року[1]. Отже, ще є час для вивчення Закону та удосконалення його змісту.

Низка змін і доповнень, які містить Закон має доволі дискусійний характер, тому необхідно детально розглянути новели й остаточно вирішити, потрібен цей закон у такій редакції, або його слід суттєво доопрацювати чи повністю замінити.

Наукові дискусії щодо питання впровадження інститутів «кримінальне правопорушення» та «кримінальний проступок» були жвавими ще до прийняття

Закону, проте не закінчуються й після його прийняття. Водночас триває робота з реформування КК України загалом. Одностайності серед науковців з цього питання немає. Слід погодитись із думкою П. Л. Фріса та І. В. Козича, які зауважують, що насамперед слід було розробити доктринальну модель інституту карної провини (*йдеться про кримінальні правопорушення. – Авт.*), а не нормативний акт. Такий підхід нагадує спробу «поставити повозку попереду коня». Поспіх ніколи не визначає успіх дії, а іноді – навпаки![2]

Робота над запровадженням нового, невідомого доктрині кримінального права України інституту кримінального проступку триває вже понад 12 років. І розпочалася вона ще в 2008 році із затвердження Указом Президента України Концепції реформування кримінальної юстиції України від 8 квітня 2008 року. В ній вказується на необхідність трансформування певної частини злочинів у кримінальні (підсудні) проступки, а також обмеження сфери застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі, замінивши їх, наприклад, штрафними санкціями. Водночас визначено, що кримінально карані діяння будуть поділятися на злочини та кримінальні проступки [3].

На виконання Концепції розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 1153-р було затверджено План заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України, в якому ставилося завдання розробити та подати проекти Кодексу України про кримінальні проступки та закону про внесення змін до КК України щодо розмежування правопорушень залежно від ступеня їхньої суспільної небезпеки, обмеження сфери застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі[4].

Наступним етапом привернення уваги до необхідності введення запровадження категорії «кримінальне правопорушення» стало прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у 2012р. Однак уже понад вісім років КПК України залишається чи не єдиним законодавчим актом, у якому містяться положення про кримінальні проступки.

Низка законодавчих ініціатив, які були втілені в законопроектах з новою редакцією КК України та законах про внесення змін до КК України і спрямовані передусім на запровадження інститутів кримінального правопорушення та кримінального проступку, так і не була розглянута.

Основні концептуальні зміни та доповнення, які вносить Закон до КК України можна узагальнити і згрупувати таким чином:

- введено поняття «кримінальне правопорушення» та «кримінальний проступок»;
- замінено в більшості випадків слово «злочин» на словосполучення «кримінальне правопорушення»;
- замінено прикметник «злочинний» на «кримінально протиправний»;
- у класифікації злочинів: «злочин середньої тяжкості» замінено на «нетяжкий злочин»;
- визначено сферу застосування основних інститутів Загальної частини КК України (стадій, співучасті, покарання та ін.) до кримінального проступку;
- змінено в Особливій частині КК України низку санкцій статей.

Законодавче визначення кримінального правопорушення повністю дублює

поняття злочину в редакції КК України 2001 року. У ч. 1 ст. 12 КК України зазначається, що кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини[5]. При цьому не називаються критерії такого поділу. Натомість у ст. 12 КК України йдеться про поділ злочинів на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі (ч. 2)[5]. Таким чином, кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки, нетяжкі злочини, тяжкі злочини та особливо тяжкі злочини на основі покарання у виді штрафу і позбавлення волі на певний строк, визначеного санкцією статті (частиною статті). Не зовсім зрозумілим є заміна терміну «злочин середньої тяжкості» на «нетяжкий злочин».

До того ж слід чітко розмежувати сферу застосування словосполучень «кримінальне правопорушення», «кримінальний проступок», «злочин», враховуючи зміст законодавчих дефініцій. У випадку, коли йдеться лише про злочини (нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі) або лише про кримінальні проступки, не слід застосовувати словосполучення «кримінальне правопорушення». Тому потребують перегляду як в норми КК, так і КПК України.

Впровадження кримінальних проступків не є чимось новим з погляду на зарубіжний досвід. Законодавству багатьох країн відомо поняття «злочинне діяння», яке поділяють на злочин та проступок (кримінальний проступок) (Австрія, Естонія, Італія, Іспанія, Латвія, Литва, Польща, Сан-Маріно, ФРН). Поняття «злочинне діяння» – основне для будь-якої правової системи, однак у більшості законів його не визначено. У таких випадках його поняття та ознаки розкриваються в кримінально-правовій доктрині. Нормативне визначення «злочинного діяння» на сьогодні існує, наприклад, в Австрії, ФРН, США, Іспанії, Швейцарії, Швеції, КНР і деяких інших державах [6, с. 56].

Злочин (із 2020 року кримінальне правопорушення) являє собою одну із фундаментальних інституцій (категорій) кримінального права, ключове поняття як для галузі кримінального права, так і для інших галузей. Із ним пов'язані всі інші інститути Загальної частини КК України. Розкриваючи кримінальне правопорушення, законодавець використовує ті ж ознаки, якими в попередній редакції був наділений злочин. Отже, злочин, як і кримінальний проступок, має такі ознаки – протиправність, суспільна небезпечність та винність. Полемізувати щодо необхідності віднесення до ознак злочину караності, діяння і вчинення суб'єктом не будемо. Наскрізна заміна в чинному КК України прикметника «злочинний» на «кримінально протиправний» не відповідає змісту того діяння, про яке йдеться.

Як наголошувалося в Концепції, створення досліджуваних нами інститутів має стати важливим етапом у гуманізації кримінального законодавства. Але ті зміни, що мають відбутися в Особливій частині КК України, свідчать зовсім про інше. Більшість змін, яких зазнає КК України в Особливій частині, стосується саме санкцій статей:

- збільшення покарання у виді штрафу (126 санкцій);
- додавання покарання у виді штрафу (2 санкції);
- додавання покарання у виді позбавлення волі на певний строк (15 санкцій);
- виключення покарання у виді позбавлення волі на певний строк (4 санкції);
- заміна покарання у виді позбавлення волі на певний строк на обмеження волі[1].

Отже, зазначене вплинуло на зміну видів злочинів за тяжкістю таким чином:

- не перейшли із нетяжких злочинів або проступків – 32;
- перейшли зі злочинів невеликої тяжкості у проступки – 254;
- перейшли зі злочинів середньої тяжкості у проступки – 1;
- перейшли зі злочинів невеликої тяжкості в нетяжкі злочини – 81.

Отже, на досягнення мети гуманізації законодавства про кримінальну відповідальність спрямовано лише 25 змін санкцій із 140. Такі зміни призводять здебільшого до посилення відповідальності.

Безсистемність змін до санкцій статей Особливої частини КК України призведе до того, що в окремих злочинах залишаться «смішні» невеликі штрафи, при цьому не зрозуміло співвідношення тяжкості злочинів, кримінальних та адміністративних правопорушень. Так, враховуючи нові санкції, крадіжка без обтяжуючих і пом'якшуючих обставин (ч. 1 ст. 185 КК України), незаконне полювання (ч. 1 ст. 248 КК України) будуть вважатися більш тяжкими проступками, ніж легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК України). За жорстоке поводження з тваринами як адміністративне правопорушення (ч. 1 ст. 89 КУпАП) передбачено накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за легке тілесне ушкодження людини – до 50 (ч. 1 ст. 125 КК України) або до 100 (ч. 2 ст. 125 КК України).

Ретельний аналіз Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» дає змогу зробити висновок про низький рівень його законодавчої техніки та відсутність загальної концепції впровадження інститутів кримінального правопорушення та кримінального проступку, що порушує цілісну систему законодавства про кримінальну відповідальність і зовсім не вирішує одне з основних завдань гуманізації закону про кримінальну відповідальність. Тому Закон потребує суттєвого переопрацювання з метою усунення вказаних недоліків та невідповідностей.

Література:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до Розділу II "Перехідні положення" Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень" від 22 листопада 2018 р. №2617-VIII (щодо відтермінування часу вступу в дію). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66893. (дата звернення: 24.04.2020).

2. Фріс П. Л., Козич І. В. Деякі відмінності карної провини від злочину. *Фріс П. Л. Вибрані праці* / уклад.: І. В.Козич, О.Б.Загурський. Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. С. 597.

3. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 / Президент України. *Офіційний вісник України*. 2008. № 27. Ст. 838.

4. План заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року № 1153-р / Кабінет міністрів України. *Збірник урядових нормативних актів України*. 2009. № 26. Ст. 405.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 2019, № 17, ст.71

6. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посібник. К.: Алерта, 2018. 360 с.

Бакута В.С.

курсант групи МБ-201

Науковий керівник - Титула Д.В.

Національна академія служби безпеки України

СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ ЯК ПРИМУСОВИЙ ЗАХІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Українські реалії останніх років стали поштовхом до початку необхідного державі якісного удосконалення законодавства у сфері боротьби з корупційними злочинами. Досить багато резонансних справ, що висвітлюються чи не щодня в засобах масової інформації, про виявлені на закордонних, в тому числі офшорних, рахунках діючих та колишніх високопосадовців мільйони доларів. В результаті чого недоотримання коштів державною економікою щороку сягає за різним підрахунками щонайменше близько 20 млрд гривень, що суттєво погіршує соціально-політичну ситуацію в країні. [2] Звідки і “народилась” ідея про конфіскацію цих коштів. Конфігурація правового запровадження конфіскації та доцільність її застосування потребує ретельного аналізу.

Посилаючись на світову практику, слід зазначити, що в розвинених країнах діють механізми з повернення незаконних активів у дохід держави, а Україна поки пасе задніх та не забезпечує конфіскацію злочинних коштів.

На сьогодні кримінальний закон України регламентує такі види кримінально-правової конфіскації: 1) конфіскацій майна як додаткове покарання (статті 52, 59 КК); 2) конфіскація, що безпосередньо визначена у санкціях статей Особливої частини майна; 3) спеціальна конфіскація, визначена Загальною частиною КК України (статті 96-1, 96-2 КК); 4) конфіскація майна як захід кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (ст. 96-6, 96-8 КК). Однак це не всі види конфіскації, що діють в правовій системі України. В розрізі даного питання важливе значення має цивільна конфіскація або як її ще називають речова конфіскація, що регламентується здебільшого нормами цивільного законодавства.

Тому вважаю, що існування дієвих механізмів повернення активів, здобутих злочинним шляхом є обов'язковим. На національному рівні це може вирішити принципове питання позбавлення спокуси споживи за рахунок Українського народу

осіб, які наділені владою; привернути увагу іноземних інвесторів до України; сприяти зменшенню соціальної та економічної нерівності.

Вирішення вказаної проблеми підвищить безпеку населення у сферах здійснення службової діяльності та протидії корупції; зрушить з мертвого місця питання про повернення незаконно виведених активів за межі України до державної скарбниці тощо. Наразі конфіскація необґрунтованих активів здійснюється в цивільному порядку, однак, вважаю за необхідне переглянути це рішення стосовно виявлення таких активів під час розслідування злочинів, причому не лише корупційних. Адже якщо з необґрунтованого матеріального становища особи зрозуміла його криміногенність та кримінальне походження його активів (отриманих зловживанням службовим становищем чи без нього), то чи слід піддавати сумніву незаконність походження таких активів та необхідність їх спеціальної конфіскації.

По-перше, слід дати визначення понять спеціальної конфіскації, передбаченої кримінальним законодавством, та цивільної конфіскації, передбаченої цивільним законодавством та ЗУ “Про незаконне збагачення”.

Відповідно до ст. 96-1 КК України спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого частиною першою статті 150, і т.д. [3]. Також передбачені підстави застосування. Це обов'язково або обвинувальний вирок суду, або ухвала суду (див. [3]). Особливу увагу слід звернути на випадки застосування спеціальної конфіскації, що передбачені в ст. 96-2 КК України, відповідно до якої спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно:

- 1) одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна;
- 2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення;
- 3) були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, - переходять у власність держави;
- 4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

Також для аналізу спеціальної конфіскації слід звернути увагу на частину 4 ст. 96-2 КК України, що є принциповим для аналізу даної проблеми, в якій вказано про спеціальну конфіскацію у третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижче ринкової вартості, і знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у пунктах 1-4 частини першої цієї статті.

Вищезазначені відомості щодо третьої особи повинні бути встановлені в судовому порядку на підставі достатності доказів. [3]

Відповідно до частин першої ст. 354 ЦК України - до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом. Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно.[4] Цивільна конфіскація є підставою для припинення приватної і виникнення державної власності на певне майно без волі попереднього власника, що підпадає під поняття втручання у право власності.

По-друге, слід звернутись до тлумачення самого поняття необґрунтованих активів. Стаття 291 ЦПК України Визначає необґрунтованими активи, якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті за рахунок законних доходів.[5] Тобто це активи, джерела походження яких не можуть бути підтвердженими їх власником. При цьому сума таких активів не може вільно тлумачитись правозастосовчими органами. Вона є чітко визначена та становить від 834,6 тис. грн, а у разі набуття особою активів, вартість яких більш ніж на 6 млн 243 тис. 250 грн перевищує законні доходи особа буде притягнута до кримінальної відповідальності.

Передбачаю два можливих шляхи вирішення даної проблеми. Першим варіантом є впровадження до вже існуючих статей 96-1, 96-2 КК України положень про спеціальну конфіскацію необґрунтованих активів в разі вчинення тяжких та/або особливо тяжких злочинів. Другим варіантом є внесення принципових змін до кримінального законодавства та запровадження окремої статті в КК України, що передбачало б спеціальну конфіскацію необґрунтованих активів стосовно осіб, визначених в ч.1 ст.96-1 КК України в разі вчинення тяжких та/або особливо тяжких злочинів.

Однак, противники концепції спеціальної конфіскації стверджують, що цей інститут суперечить презумпції невинуватості, міжнародним стандартам гарантій недоторканності приватної власності й призведе до фактичної легалізації незаконних активів, вибіркового застосування закону та рейдерського заволодіння майном законних власників. [1]

Проблемою є ще й те, що на відміну від об'єктів спеціальної конфіскації, об'єктами стягнення необґрунтованих активів є майно, яке не має безпосереднього зв'язку зі злочином, в ході розслідування якого воно виявлено. При цьому, на відміну від конфіскації, стягнення необґрунтованих активів не є санкцією за вчинення правопорушення.

А також презумпція невинуватості, що закріплена в кримінальному законодавстві, визначає, що в разі доведення вини, набуття необґрунтованих активів лежить на органах досудового розслідування. На відміну від цивільного законодавства, де належність набуття таких активів покладається на відповідача, оскільки презумпція невинуватості там не діє.

Однак наразі існує чимало проблемних питань застосування спеціальної конфіскації необґрунтованих активів. Серед них:

- 1) зміна виду провадження з цивільного на кримінальне зменшує гарантії особи та змінює правила доказування, у тому числі порушує презумпцію невинуватості;
- 2) Необхідність доводити у суді зв'язок активів із конкретним корупційним злочином і вину осіб у його вчиненні;
- 3) порушення права не свідчити проти себе;
- 4) порушення майнових прав;
- 5) відповідачем може бути лише особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»). [6]

Окремо слід врегулювати питання презумпції невинуватості, оскільки порушення права власності без законних на те підстав в кримінальному провадженні може мати наслідком легалізацію таких активів. Також необхідно обов'язково запобігти свавілля правоохоронних органів (в т.ч. з допомогою здійснення таких заходів лише стосовно тяжких та особливо тяжких злочинів, контролю за здійсненням досудового розслідування тощо).

Для реалізації вищевказаного слід надати можливість правоохоронним органам можливість самостійного збору доказів стосовно незаконного збагачення в рамках відкритого ними кримінального провадження (не лише за ст.368-5 КК України), або передачі матеріалів (запитів) до спеціалізованих органів без розкриття матеріалів справи (на підставі якої виникла підозра необґрунтованості активів). А також відповідно до принципів правової системи України необхідно запровадити прозору систему контролю за такою діяльністю з метою запобігання зловживання службовими особами відповідних органів своїм службовим становищем та повноваженнями.

Вважаю, що перспектива швидкого запровадження механізму зумовлена суспільною необхідністю та викликами, що стоять перед державою. Тому реалізація запланованих заходів, внесення змін до законів України та часткове реформування правоохоронних органів мусить бути на одному з перших місць. Однак не варто приймати необґрунтованих та недосконало опрацьованих рішень.

Література:

1. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році [Електронний ресурс].— Київ, 2019. — Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf> (дата звернення: 31.01.2020);
2. Спеціальна конфіскація: прогресивні зміни чи вимушений крок? [Електронний ресурс]/ Богдан Слободян; Рада адвокатів Київської області. — Київ, 2016. — Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/specialna-konfiskaciya-progresivni-zmini-chi-vimusheniy-krok> .(дата звернення: 31.01.2020);
3. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 31.01.2020);
4. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 31.01.2020);

5. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 31.01.2020);

6. Визнання активів необґрунтованими та їх витребування / Олена Антонюк. – Київ, 2018. – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/eantonuk/article/31462> (дата звернення: 31.01.2020).

Барган С. С.

*студент магістратури І-го курсу юридичного факультету,
Науковий керівник – Кубарєв І. В., к.ю.н., доцент
Донецький юридичний інститут МВС України*

НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ УМОВ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ

Інститут угоди про визнання винуватості, закріплений у прийнятому Кримінально процесуальному кодексі України в 2012 році, головним чином покликаний підвищити рівень ефективності протидії організованим злочинності, з метою розбудови безпечної соціальної та правової держави. Проте з огляду на недосконалість положень, що регулюють наслідки невиконання умов угоди про визнання винуватості, зазначений інститут замість процесуальної економії нерідко призводить до безрезультатної витрати сил та засобів досудового розслідування, не дозволяючи вирішити завдання кримінального провадження в цілому.

Особливості правового регулювання інституту угоди про визнання винуватості в сучасних українських реаліях досліджувало багато вітчизняних науковців та правників, зокрема: В. І. Бояров, К. О. Довбенко, М. В. Корнієнко, О. О. Леляк, Л. В. Лотоцький, П. В. Пушкар, О. П. Рядчинська, М. І. Хавронюк, П. В. Холодило та інші. Водночас, в юридичній літературі питання щодо настання наслідків за невиконання умов угоди про визнання винуватості залишаються дослідженими недостатньо, про що наголошують в своїх працях такі вчені як: Ю. В. Баулін, О. В. Кучинська, Р. В. Новак, Г. Ю. Сасенко, С. О. Яценко. В цьому плані визначення правових наслідків в разі невиконання або неналежного виконання умов угоди про визнання винуватості є актуальним питанням і потребує подальшого вирішення.

При встановленні підстав невиконання угоди про визнання винуватості, більшість науковців, такі як С. О. Яценко та Р. В. Новак [1, с. 120; 2, с. 14], зосереджують увагу саме на умисному невиконанні або ухиленні від виконання її умов, в результаті чого особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст.389-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), який карається арештом на строк до 6 місяців або обмеженням волі на строк до 3-х років. Однак, зважаючи на ч.1 ст.476 Кримінального

процесуального кодексу України (далі – КПК України), твердження, що невиконання угоди відбувається лише в умисній формі та має наслідком настання кримінальної відповідальності не відповідає дійсності, оскільки нерідко можуть виникати випадки, які не залежать від волі підозрюваного (обвинуваченого), який погодився на співпрацю шляхом підписання угоди про визнання винуватості, але зрештою здатні перешкоджати виконанню її умов, внаслідок чого прокурор має право звернутися з клопотанням про скасування вироку, проте особа не буде визнана винуватою у вчиненні злочину, передбаченого ст.389-1 КК України [3].

В першу чергу треба відзначити, що засуджена особа після затвердження угоди та винесення вироку може втратити реальну можливість виконати взяті на себе зобов'язання щодо викриття злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою злочинів, або ще на стадії ініціювання угоди підозрюваний (обвинувачений) внаслідок помилкового оцінювання обставин кримінального провадження необґрунтовано вважав, що має реальну можливість в повній мірі співпрацювати із правоохоронними органами. Окрім цього, в юридичній літературі справедливою є думка Ю. В. Бауліна, який серед причин не умисного невиконання умов угоди виокремлює: тяжку хворобу; стихійні лиха, що призвели до втрати речових доказів, майна здобутого злочинним шляхом; самостійне з'ясування слідством відомостей, які повинен був надати засуджений; розкриття злочинів, сприяння у викритті яких було предметом угоди та ін. [4, с. 786]. В таких випадках, коли невиконання угоди про визнання винуватості не пов'язане із умисним ухиленням особи від виконання обов'язків, передбачених цією угодою, настають правові наслідки, передбачені ч.1 ст.476 КПК України та не тягнуть за собою кримінальної відповідальності.

Водночас зміст ст.476 КПК України, в якій йдеться про скасування обвинувального вироку з наступним повторним судовим розглядом цього ж самого кримінального провадження і винесенням в цьому ж самому провадженні нового обвинувального вироку, не узгоджений як із міжнародними нормативно-правовими актами, так із нормами національного законодавства. Зокрема, у п.7 ст.14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року встановлена заборона на притягнення до кримінальної відповідальності двічі за злочин, за який особа вже була засуджена або виправдана відповідна [5]. Аналогічна норма в системі національного законодавства міститься у ст.61 Конституції України, яка гарантує заборону повторного притягнення особи до юридичної відповідальності, одного виду за одне й те саме правопорушення та у ч.3 ст.2 КК України, де встановлено, що ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу.

Під умисним невиконанням угоди про визнання винуватості у п. 23 Постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 року №13 розуміють випадки, коли особа, засуджена на її підставі, хоча і має реальну можливість виконати її умови, але цілком свідомо (бажаючи цього, тобто діючи з прямим умислом) здійснює певні зусилля, спрямовані на ухилення від виконання цих зобов'язань (наприклад,

приховує кошти, які повинна була перерахувати на користь потерпілого тощо) [6]. Зважаючи на узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, предметом злочину, передбаченого у ст.389-1 КК України, є саме навмисне невиконання умов, закріплених в угоді про визнання винуватості. До об'єктивної сторони злочину належить така поведінка особи, яка спрямовується на ухилення від виконання або безпосереднє невиконання угоди про визнання винуватості при наявності реальної можливості у засудженого її виконати. До суб'єктивної сторони зазначеної статті відносять прямий умисел, тобто особа усвідомлює зміст своїх дій у порушенні змісту угоди та бажає їх настання. Суб'єкт злочину є спеціальним, оскільки вчинити його може виключно засуджена особа, щодо якої було затверджено угоду про визнання винуватості та винесено вирок.

Отже, кримінальну відповідальність як наслідок невиконання угоди про визнання винуватості встановлено лише за умисне її невиконання, а за невиконання умов угоди у зв'язку з виникненням обставин, які засуджений передбачити не міг, застосовується ч.1 ст.476 КПК України, відповідно до якої прокурор має право подати клопотання до суду щодо скасування вироку, який був прийнятий на підставі угоди про визнання винуватості. Це пов'язано з тим, що у випадках невиконання угоди, неважачи на умисел засудженого, домовленості щодо міри покарання втрачають свою силу. Однак в будь-якому випадку прокурор повинен надавати обґрунтовані докази невиконання засудженим взятих на себе за угодою обов'язків.

Література

1. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості. *Наше право*, 2016. № 1. С. 120-128.
2. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 18 с.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б., Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ: Видавничий Дім, 2006. 1184 с.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 04.05.2020).
6. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 8-24.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ПОДХОДОВ К ПРОБЛЕМЕ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЕ

Сравнительный анализ различных законодательных подходов к проблеме назначения наказания позитивно сказывается на усовершенствовании процесса борьбы с преступностью в различных странах.

В соответствии со статьей 47 Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее — УК РБ) «наказание является принудительной мерой уголовно-правового воздействия, применяемой по приговору суда к лицу, осужденному за преступление, и заключающейся в предусмотренных законом лишении или ограничении прав и свобод осужденного» [1]. Данное определение практически полностью совпадает с определением указанным в статье 50 УК Украины [2].

Согласно ст. 62 УК РБ ст. 65 УК Украины «Общие начала назначения наказания» суд назначает наказание с учетом положений Общей части УК в пределах, установленных статьей Особенной части, предусматривающей ответственность за совершенное преступление. Кроме этого, в Украине суд обязан учитывать степень тяжести совершенного преступления, личность виновного и обстоятельства, смягчающие и отягчающие наказание, а в Республике Беларусь суд исходит из принципа индивидуализации наказания, то есть учитывает характер и степень общественной опасности совершенного преступления, мотивы и цели содеянного, личность виновного, характер нанесенного вреда и размер причиненного ущерба, дохода, полученного преступным путем, обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность, мнение потерпевшего по делам частного обвинения, мотивируя избранную меру наказания в приговоре [1], [2].

Также в соответствии с ч. 2 ст. 62 УК РБ, в которой указано, что наказание в виде лишения свободы может быть назначено лишь при условии, что цели уголовной ответственности не могут быть достигнуты применением более мягкого наказания, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части УК [1]. Эта норма прямо свидетельствует о рекомендации законодателя к экономии уголовной репрессии и назначению наказаний, не связанных с лишением свободы, что подчеркивает гуманистическую направленность уголовного закона. Тогда как украинский законодатель в ч. 2 ст. 65 УК Украины ограничивается формулировкой, что лицу, совершившему преступление, должно быть назначено наказание, необходимое и достаточное для его исправления и предупреждения новых преступлений [2].

Ст. 63 УК РБ «Обстоятельства, смягчающие ответственность» и ст. 66 УК Украины «Обстоятельства, смягчающие наказание» содержат схожий перечень

указанных обстоятельств[1], [2]. Хотя, например, в УК Украины п. 1 ч. 1 ст. 66 «явка с повинной, чистосердечное раскаяние или активное способствование раскрытию преступления» соответствует сразу трем отдельным пунктам 1, 2, 3 ч. 1 ст. 63 УК РБ. Также необходимо отметить, что УК Украины не закрепляет на законодательном уровне такие обстоятельства, смягчающие ответственность, как п. 5 «наличие на иждивении у виновного малолетнего ребенка» и п. 11 «совершение преступления престарелым». В свою очередь, ст. 63 УК РБ не содержит слов «совершение преступления несовершеннолетним» (п. 3 ч. 1 ст. 66 УК Украины). Эти законы едины в том, что перечень смягчающих обстоятельств не является исчерпывающим.

В ч. 1 ст. 64 УК РБ «Обстоятельства, отягчающие ответственность» содержится 17 разновидностей указанных обстоятельств, тогда как в ч. 1 ст. 67 УК Украины «Обстоятельства, отягчающие наказание» — только 13. Например, в УК Украины отсутствует такое обстоятельство как «совершение преступления по неосторожности вследствие сознательного нарушения установленных правил безопасности». Из 13 закрепленных в 286 УК Украины обстоятельств суд имеет право в зависимости от характера совершенного преступления не признать семь, а согласно УК Республика Беларусь — только два (п. 1, 17 ч. 1 ст. 64), то есть в Украине в этом вопросе законодатель расширил возможности судейского усмотрения[1], [2].

Аналога ст. 65 УК РБ «Назначение наказания при рецидиве преступлений», в УК Украины нет. Хотя ограничение в законодательстве нижней границы возможного наказания, а именно: срок наказания при опасном рецидиве не может быть менее половины, а при особо опасном рецидиве — менее двух третей максимального срока наиболее строгого вида наказания, предусмотренного за совершенное преступление, — необходимо признать целесообразным для противодействия рецидивной преступности.

Описывая принципы назначения наказания соучастникам преступления, ч. 4 ст. 68 УК Украины ограничивается только обязанностью суда учитывать характер и степень участия каждого из них в совершении преступления. Тогда как ст. 66 УК РБ, например, предписывает, что срок наказания организатору (руководителю) организованной группы не может быть менее трех четвертей срока наиболее строгого вида наказания, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части УК[1], [2].

Аналог ст. 69 «Назначение наказания при наличии смягчающих обстоятельств» УК РБ появился в Украине только в 2008 г. — ст. 69-1 УК Украины. Содержание этих статей очень схоже, только согласно ст. 69 УК РБ срок или размер наказания не может превышать половины максимального срока или размера избранного судом вида основного наказания, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части УК, а согласно ст. 69-1 УК Украины — двух третей[1], [2]. Аналог ст. 69-1 «Назначение наказания в случае заключения досудебного соглашения о сотрудничестве» УК РБ в Украине еще не появился, несмотря на принятие нового Уголовного процессуального кодекса Украины. Норма о том, что при выполнении лицом, совершившим преступление, обязательств, предусмотренных досудебным соглашением о сотрудничестве,

срок или размер наказания не может превышать половины максимального срока или размера наиболее строгого вида основного наказания, предусмотренного соответствующей статьей Особенной части УК, а в случае совершения лицом тяжкого или особо тяжкого преступления, сопряженного с посягательством на жизнь или здоровье человека, — двух третей.

Ст. 70 «Назначение более мягкого наказания, чем предусмотрено за данное преступление» УК РБ и ст. 69 «Назначение более мягкого наказания, чем предусмотрено законом» УК Украины имеют схожий смысл, но согласно ч. 2 ст. 70 УК РБ исключительными могут быть признаны отдельные смягчающие обстоятельства, а ст. 69 УК Украины требует наличия нескольких обстоятельств, смягчающих наказание и существенно уменьшающих степень тяжести совершенного преступления. Кроме этого, в Украине с 2014 г. эту статью нельзя применить к осужденным за коррупционные преступления[1], [2].

Сравнительная характеристика двух уголовных законов показывает, что из проведенного анализа в уголовном законодательстве Республики Беларусь в вопросе назначения наказания шире раскрыты большинство аспектов, а также возможности внедрения в украинское законодательство норм аналогичных ст. 65 «Назначение наказания при рецидиве преступлений» и ст. 69-1 «Назначение наказания в случае заключения досудебного соглашения о сотрудничестве» УК РБ.

Литература:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] : 9 июля 1999 г., № 275-З : принят Палатой представителей 2 июня 1999 г. : одобрен Советом Респ. 24 июня 1999 г. ; в ред. Закона Респ. Беларусь от 17 июля 2018 г., № 131-З // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. — 28.07.2018. — 2/2569.
2. Уголовный кодекс Украины [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/> — Дата доступа: 04.04.2020.

Голуб В.В.

магістрант

Науковий керівник - Ткаченко А.В.,

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецький юридичний інститут МВС України

ДІЇ СЛІДЧОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

До обов'язкових системо-утворюючих елементів органу досудового слідства, як і будь-якого іншого державного органу, належать функції, обумовлені характером та специфікою цілей і завдань, на виконання яких спрямовані правові, матеріальні, технічні та кадрові зусилля цього специфічного державного правоохоронного органу.

Однією з найважливіших проблем теорії кримінального процесу є визначення функціональної характеристики органів досудового слідства,

вирішення якої створює умови для з'ясування усього спектру динамічних особливостей діяльності цих правоохоронних органів та їх ролі у кримінальному провадженні [1].

Термін "функція" означає: виконання, здійснення; обов'язок, коло діяльності; призначення, роль; діяльність, роль об'єкта в межах системи, до якої він належить; вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них призводить до зміни іншого [2]. У правознавстві термін "функція" визначається як соціальна роль держави, державного органу, права стосовно макро- або мікрооточення. Функції тлумачаться як основні напрями або види діяльності, що виражають сутність, призначення, роль і місце держави, державного органу, права в суспільстві [4].

Кримінально-процесуальна функція - це визначена законом діяльність суб'єкта кримінально-процесуальних відносин, що характеризується його рольовим призначенням, заснована на системі прав і обов'язків цього суб'єкта й цілком залежна від мети та завдань кримінального судочинства [5].

Під функціями кримінального судочинства в цілому, як єдиної правової системи, необхідно розуміти не роль або коло обов'язків того чи іншого учасника, а головні напрями кримінально-процесуальної діяльності, в яких проявляється вплив кримінального судочинства на суспільні відносини і які визначаються його завданнями [6, 9].

Важливою ознакою функцій є те, що функції держави реалізуються через систему державних органів, а функції права - через систему права: галузі, інститути, норми, договори, прецеденти та акти застосування права [7].

Досудове слідство - це система державних правоохоронних органів, що діють у найбільш суворій сфері соціальної практики - протидії злочинності шляхом реалізації внутрішньої державно-правової функції, пов'язаної з розслідуванням найтяжчих кримінальних порушень.

Основними суб'єктами органів досудового слідства є слідчі, тобто посадові особи, які безпосередньо здійснюють досудове розслідування вчинених злочинів. Саме на них покладається виконання всього спектру кримінальної процесуальної діяльності, обумовленої її цілями і завданнями.

Якщо діяльність слідчого складається із безпосереднього збору, перевірки, накопичення і оцінки інформації (доказів) про злочин та осіб, які його вчинили, надзвичайно важким матеріально-пошуковим способом, то діяльність інших владних суб'єктів досудової стадії процесу складається тільки з логічних висновків, зроблених на основі вже зібраних, перевірених, накопичених і досліджених слідчим доказів. А це означає, що слідча діяльність за своїм характером є доказуванням-пізнанням, а діяльність інших владних суб'єктів досудового розслідування - доказуванням-обґрунтуванням, тобто вона не є матеріально-пошуковою, у зв'язку з чим не може називатися слідчою [14].

Сутність, зміст і призначення слідчої діяльності, характер її процедур - це констатація фактів, пов'язаних із вчиненням злочину, встановлених при проведенні доказування-пізнання. Цей вид дослідження спрямований на виявлення будь-яких доказів, що стосуються події злочину незалежно від того,

обвинувачують чи виправдовують вони особу, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [15].

Функція обвинувачення не вичерпується досудовою стадією кримінального провадження, вона є основоположною на всіх стадіях процесу, ґрунтується на результатах дослідження, проведеного слідчим, пов'язується з доказуванням-обґрунтуванням і виконується виключно прокурором, бо є конституційною, неподільною і невід'ємною від цього владного суб'єкта кримінального провадження.

Водночас функція, яку виконує слідчий при розслідуванні злочину, не є основною, її виконання обмежується й повністю вичерпується однією із семи стадій процесу, а саме: стадією досудового розслідування, у зв'язку з чим в наступних шести стадіях вона повністю відсутня.

Найбільш поінформована у кримінальній справі посадова особа - слідчий, який особисто зібрав, перевірів, дослідив усі докази, повністю позбавляється права на відстоювання власного переконання під час судового розгляду цієї справи, взагалі не допускається до судових стадій і навіть не входить до кола суб'єктів, які мають право на оскарження вироку чи іншого рішення суду, постановленого за результатами розслідуваної слідчим кримінальної справи.

У зв'язку із цим діяльність слідчого, який розслідує злочин, пов'язується виключно з констатацією фактів і не ґрунтується на категоричних остаточних твердженнях. Її змістом не передбачено обвинувальної риторики, він характеризується не термінами "обвинувачення", "кримінальне переслідування", а поняттями "пошук", "дослідження", "встановлення", "перевірка", "виявлення", "розслідування", "доказування" тощо, які ґрунтуються виключно на доказуванні-пізнанні, а не на доказуванні-обґрунтуванні, характерному для прокурора.

Два владні суб'єкти досудової стадії процесу - прокурор і слідчий як представники різних гілок державної влади не можуть виконувати спільну кримінальну процесуальну функцію, тим більше ту, безпосереднім носієм якої є прокурор. У зв'язку з цим залучати слідчого до вручення особі повідомлення про підозру та до складання обвинувального акта у справі не варто, бо це пряме втручання в компетенцію прокурора.

Слідчим виконується кримінально-процесуальна функція розслідування злочинів. Ця функція є самостійною й відмежованою від основоположних функцій обвинувачення, захисту і судового розгляду, виконується лише в досудовій стадії процесу та вичерпується нею; характеризується чіткою спрямованістю, специфічним призначенням; загалом містить специфічні повноваження слідчого й повністю залежить від таких системних елементів, як цілі та завдання органів досудового слідства.

В законі зазначено, що слідчий відповідальний лише за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40 КПК України), тобто не за обвинувачення, захист, вирішення справи, а виключно за всебічне, повне та неупереджене розслідування всіх обставин злочину. Варто також наголосити, що вказана функція слідчого існує в реальній дійсності незалежно від того, чи визнають її наявність законодавець, вчені-процесуалісти та практичні працівники правоохоронних органів України. Вона має зміст, структуру,

організацію, завдання, правові форми й засоби реалізації. Виконується лише на єдиній стадії процесу спеціально уповноваженою посадовою особою здебільшого виконавчої влади - слідчим - шляхом ретроспективного відтворення на паперових носіях, констатуючи події злочину в усіх її юридично значущих деталях на основі зібраних і перевірених доказів, що містяться в спеціальному документальному угрупованні - кримінальному провадженні. Про виконання слідчим лише функції розслідування злочинів свідчать: соціальне призначення органів досудового слідства, специфічні умови та спрямованість їхньої діяльності, особливий порядок і послідовність виконання процесуальних дій та процесуальних рішень.

Література:

1. Чепурний О.О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування: монографія. Національна академія внутрішніх справ України. К. 2005. 416 с.
2. Лоцихін О.М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії: монографія. К.: Логос. 2013. 228 с.
3. Рогатюк І.В. Обвинувачення у кримінальному процесі України: монографія. К.: Атіка. 2007. - 160 с.
4. Зейкан Я.П. Право на захист у кримінальному процесі: практ. посібник. К.: Юридична практика. 2014. 288 с.
5. Півненко В.П. Про кримінально-процесуальну функцію органів досудового слідства. Вісник Академії прокуратури України. 2007. № 4. С. 80-83.
6. Загальна теорія держави і права: підруч. За ред. В.М. Цвіка, О.В. Петришина. Х.: Право. 2009. - 584 с.
7. Рева А. Функції слідчого у кримінальному провадженні: теоретико-правовий аналіз. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 1. С. 139-146.

Коваль М. М.

*к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу
Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»*

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Актуальність проблеми багато в чому залежить від тієї обстановки, що в даний час в науковій літературі немає єдності в тлумаченні форми і змісту досліджуваного виду покарання. На законодавчому рівні відсутнє чітке поняття довічного позбавлення волі. Це пояснюється перш за все його особливою складною природою, що і зумовлює необхідність ґрунтовного наукового дослідження.

Аналіз судової практики свідчить про те, що окремі аспекти застосування судами довічного позбавлення волі викликають труднощі, які, на думку співробітників правоохоронних органів, найчастіше пов'язують з визначення судом необхідного ступеня ізоляції винного в кожному конкретному випадку.

Ставши на шлях демократичних реформ та намагаючись привести національне законодавство до вимог міжнародних стандартів, Україна приймає відповідні закони й ратифікує міжнародні договори. Визначальне місце в системі нормативно-правових актів відводиться кримінальному та кримінально-виконавчому законодавству України, оскільки гуманне ставлення до засуджених – один із проявів гуманізму, до якого так прагне наша країна. Натомість держава не спроможна втілити в життя всі намагання прискорення гуманістичних процесів через економічну кризу.

Значна частина коштів із державного бюджету витрачається на подолання зазначеної кризи та налагодження довгоочікуваного миру, залишаючи без належної уваги впровадження відповідних новацій щодо умов, в яких тримаються засуджені до позбавлення волі в установах виконання покарання. Проте важливим етапом в процесі демократизації кримінального законодавства стало введення мораторію на смертну кару. На противагу цьому найтяжчому покаранню прийшло довічне позбавлення волі [3, с. 216].

У чинному Кримінальному кодексі України термін довічне позбавлення волі вживається 32 рази. Разом з тим, правовому регулюванню цього виду покарання присвячена лише ст.64 КК України, а законодавче визначення відповідного поняття відсутнє взагалі. У науковій літературі довічне позбавлення волі, хоча і визначається по-різному, змістовно трактується однозначно.

С.Я. Бурда визначає довічне позбавлення волі як “найбільш суворий вид основних покарань, передбачених чинним КК України” [2, с. 209]. На думку Л.О. Мостепанюк, довічне позбавлення волі – це “найтяжчий вид основних покарань, що полягає в довічній (пожиттєвій) ізоляції особи, визнаної судом винною у вчиненні особливо тяжкого злочину, від суспільства в спеціальних кримінально-виконавчих установах” [7, с. 11]. Б.О. Кириш вказує, що довічне позбавлення волі “...є заходом примусу, який застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину, і полягає у безстроковій (до кінця життя, пожиттєвій) ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього кримінально-виконавчих установах» [4, с. 271]. Серед наведених визначень найбільш вдалим, на нашу думку, є визначення, запропоноване Б.О. Киришем, оскільки воно подане з врахуванням ст. 50 КК України (визначає, що є покаранням) та найбільш повно характеризує довічне позбавлення волі як вид покарання.

На сьогодні довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених КК України, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк. Даний вид покарання застосовується тільки за особливо тяжкі злочини, за які передбачено позбавлення волі на строк понад 10 років або довічне позбавлення волі [6, с. 268].

Особливі ознаки довічного позбавлення волі дозволяють визначити його місце в системі кримінальних покарань України, а також відмежувати довічне позбавлення волі від суміжних покарань (як позбавлення волі на певний строк):

– довічне позбавлення волі є найтяжчим видом покарання. Тяжкість виду покарання визначається його місцем у переліку покарань, передбачених ст. 51 КК України. Довічне позбавлення волі у цьому списку розташоване на останньому, дванадцятому місці, що свідчить не лише про найбільший ступінь його суворості, а й про те, що застосовуватися воно має в крайньому випадку;

– довічне позбавлення волі належить до основних покарань. Так, відповідно до ст. 52 КК України, основним покаранням є в тому числі і довічне позбавлення волі. Це означає, що при його застосуванні неможливе призначення інших основних покарань (громадських чи виправних робіт, арешту тощо);

– довічне позбавлення волі є загальним покаранням, тобто може бути застосоване до будь-якої особи. Однак з огляду на суворість цього виду покарання, законодавство встановлює особливі категорії осіб, застосування довічного позбавлення волі до яких не допускається;

– довічне позбавлення волі є безстроковим покаранням. Це не єдине безстрокове покарання, передбачене чинним Кодексом (безстроковими покараннями також є штраф, конфіскація майна тощо), проте, серед видів покарань, які можуть бути тільки основними, довічне ув'язнення єдине є безстроковим;

– довічне позбавлення волі полягає у ізоляції засудженого від суспільства. Так, довічно засуджені особи утримуються у спеціальних установах виконання покарань – у виправних колоніях максимального або середнього рівня безпеки з особливими умовами відбування покарань [7, с. 10].

Стаття 51 КК України передбачає різні види покарань, зокрема позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення. Тоді як у ст. 81 та ст. 82 врегульовані питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та заміни покарання більш м'яким. Ураховуючи, що покарання у вигляді довічного позбавлення волі не належить до строкових, вказані норми не встановлюють можливості умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким.

Водночас національне законодавство передбачає «перспективне звільнення» засуджених до довічного позбавлення волі (ст. 87 «Помилування» КК). Механізм реалізації інституту помилування детально прописаний у Положенні про порядок здійснення помилування (затверджене указом Президента від 21.04.2015р. №223/2015).

Довічно засуджена особа може подати клопотання про помилування після відбуття не менш як 20 років покарання. Актом про помилування – довічне позбавлення волі можуть замінити на позбавлення волі на строк не менш ніж 25 років (ч. 2 ст. 87 КК) [5]. Помилування має винятковий характер, коли через певні обставини стосовно засудженого може бути прийнято рішення про можливість його повернення в суспільство без шкоди для останнього.

Кількість засуджених, які сподіваються на пом'якшення або скасування покарання, чимала. Так, за 2018 рік до Адміністрації Президента було подано майже тисячу відповідних клопотань. Результат: глава держави помилував 14 засуджених. При цьому 5 осіб вийшли на волю, а 9 строки покарання суттєво

зменшили. Усі помилені раніше до кримінальної відповідальності не притягалися. Крім того, як повідомляє сайт глави держави, 8 осіб з-поміж помиленіх — пенсійного віку. Також серед них була одна жінка, яку засудили до довічного ув'язнення більш як 20 років тому (інкримінували подвійне вбивство).

Розвиваючи зазначену думку, Є. Ю. Бараш зазначає, що реалізація гуманізації виконання покарання у виді довічного позбавлення волі повинна стосуватися реформування механізмів регулювання та організації діяльності установ виконання покарань, підвищення взаємодії цих установ з іншими правоохоронними органами й громадськістю, удосконалення діяльності з виправлення та ресоціалізації засуджених [1, с. 49].

На думку М. Дейнеги можна запропонувати два шляхи реформування системи виконання покарання у виді довічного позбавлення волі:

- включення до вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства, що регулює діяльність органів та установ виконання покарань, засад міжнародного права, зокрема європейських норм, які стосуються як взагалі виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі, так і безпосередньо довічного позбавлення волі;

- вдосконалення норм кримінально-виконавчого законодавства, що безпосередньо визначає правовий стан засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі [3, с. 218].

Висновки. Щодо, існування альтернативних довічному позбавленню волі видів покарання й процедури помиленіх виключає порушення відповідних статей конвенції та Конституції.

При цьому держава може встановлювати такі правові регулятори й інструменти, які вважає необхідними для підтримання належного рівня правопорядку. Зокрема, може відмовитися від закріплення на законодавчому рівні інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання особами, яким призначено довічне позбавлення волі.

Таким чином, довічне позбавлення волі визначено як найтяжчий основний захід примусу, що призначається особі, визнаній винною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину від імені держави за вироком суду і полягає у безстроковій ізоляції такої особи від суспільства шляхом її утримання в установах виконання покарань або виправних колоніях з особливим режимом.

Література:

1. Бараш Є. Ю. Удосконалення організаційно-правових засад відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі в Україні / Право і Безпека. 2008. Т. 7, № 2. С. 48-52.
2. Бурда С.Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. №4. 2013. С. 207-215.
3. Дейнега М. Проблемні аспекти правового регулювання відбування покарання у виді довічного позбавлення свободи. Науковий вісник Національного університету біоресурсів. Серія : Право. 2016. Вип. 243. С. 213-221.

4. Кириш Б. О. Покарання, що полягає у довічному позбавленні засудженого свободи, у кримінальному законодавстві зарубіжних держав. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Збірник наукових праць. Львів: ЛьвДУВС, 2010. Вип. 1. С. 266-286.

5. Кримінальний кодекс [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2001. №25-26. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

6. Мальчевська А.О. Актуальні питання помилування засуджених до довічного позбавлення волі. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 6. С. 267-269.

7. Мостепанюк Л.О. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: автореф. дис. канд. юрид. наук. К., 2005. 16 с.

Коротич Е. А.

к. ю. н., доцент, главный специалист

НПЦ Генеральной прокуратуры Республики Беларусь

КОНКРЕТИЗАЦИЯ ПРИЗНАКОВ СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТЬЕЙ 433 УК РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ, КАК СРЕДСТВО ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Статья 433 Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее – УК) предусматривает ответственность за принятие работником государственного органа либо иной государственной организации, не являющимся должностным лицом, имущества или другой выгоды имущественного характера, предоставляемых ему за совершенное в пределах его служебных полномочий (трудовых обязанностей) действие (бездействие) в пользу лица, предоставляющего такое имущество или другую выгоду имущественного характера, либо за выполняемую работу, входящую в круг его служебных (трудовых) обязанностей, помимо предусмотренной законодательством Республики Беларусь оплаты труда (принятие незаконного вознаграждения) либо предоставление такого вознаграждения.

Законодательная дефиниция рассматриваемого преступления содержит прямое указание на признаки субъекта данного посягательства: таковым следует признавать работника государственного органа или иной государственной организации, который не является должностным лицом. Перечень лиц, подлежащих отнесению к категории должностных, определен пунктом 4 статьи 4 УК. Несмотря на существующие недостатки правоприменения в части признания тех или иных лиц должностными лицами, основные проблемные аспекты, касающиеся квалификации содеянного по статье 433 УК, связаны с необходимостью решения несколько иного вопроса, а именно: вопроса о возможности привлечения к уголовной ответственности по указанной статье сотрудников хозяйственных обществ с долей государственного участия в их уставных фондах более 50 %. К сожалению, сложившаяся следственно-судебная практика по данной категории дел в ряде случаев демонстрирует достаточно опасную тенденцию отнесения хозяйственных обществ к категории «иных государственных организаций» и в этой связи распространения признаков

субъекта преступления, предусмотренного статьей 433 УК, на соответствующих работников данных обществ.

Следует отметить, что нормы УК не содержат дефиниции государственной организации, в связи с чем для установления ее содержания необходимо обращение к иным актам законодательства Республики Беларусь, нормы которого, к сожалению, допускают различную трактовку указанного понятия. Данный факт неоднократно ставился предметом критических замечаний, причем не только на страницах юридической печати, но и в комментариях сотрудников правоохранительных органов.

Исходя из смысла части 2 статьи 30 Закона Республики Беларусь от 17 июля 2018 г. № 130-З «О нормативных правовых актах», представляется, что с точки зрения сферы правового регулирования при определении понятия и круга государственных организаций необходимо руководствоваться правовой дефиницией «государственная организация», которая закреплена в Законе Республики Беларусь от 15 июля 2015 г. № 305-З «О борьбе с коррупцией».

В соответствии со статьей 1 указанного Закона государственной организацией признаются унитарные предприятия, учреждения, государственные объединения и иные юридические лица, имущество которых находится в собственности государства или его административно-территориальной единицы и закреплено за ними на праве хозяйственного ведения или оперативного управления.

Согласно пункту 1 статьи 63 Гражданского кодекса Республики Беларусь (далее – ГК) имущество хозяйственного общества, сформированное как за счет вкладов учредителей (участников) общества, так и произведенное и приобретенное в процессе его деятельности, принадлежит хозяйственному обществу на праве собственности. В соответствии со статьей 216 ГК за государственными юридическими лицами (к таковым следует относить и государственные организации) имущество, находящееся в собственности государства, закрепляется на праве хозяйственного ведения или оперативного управления. На это же непосредственно ориентирует и определение государственной организации, которое предусмотрено в Законе Республики Беларусь «О борьбе с коррупцией».

Исходя из представленного выше законодательного определения государственной организации, а также специфики юридической природы хозяйственного общества (в том числе с долей государственного участия в его уставном фонде 50 и более процентов), не представляется возможным рассматривать данную организационно-правовую форму юридического лица в качестве государственной организации.

Данный вывод отчасти подтверждается и нормами иных актов законодательства Республики Беларусь (например, положений Указа Президента Республики Беларусь от 5 мая 2006 г. № 296 «Об упорядочении использования финансовых ресурсов государственных организаций и хозяйственных обществ с долей государства в уставных фондах», Указа Президента Республики Беларусь от 16 февраля 2012 г. № 68 «О создании Единого реестра государственного имущества» и др.), содержание которых позволяет заключить о

самостоятельности понятий «государственная организация» и «хозяйственное общество» и, соответственно, не идентичности тех организационных форм юридических лиц, которые ими обозначаются.

О существующей неоднозначности подходов в части понимания государственной организации свидетельствует и тот факт, что еще в 2017 г. Министерством экономики Республики Беларусь, Министерством финансов Республики Беларусь и Государственным комитетом по имуществу Республики Беларусь во исполнение пункта 11 Указа Президента Республики Беларусь от 16 октября 2017 г. № 376 «О мерах по совершенствованию контрольной (надзорной) деятельности» было подготовлено письмо «О направлении рекомендаций», в котором подчеркивалось, что в перечень организаций, подчиненных государственному органу, допустимо включать только государственные унитарные предприятия, государственные объединения и государственные учреждения, что в полной мере согласуется с законодательным подходом к определению государственной организации в статье 1 Закона Республики Беларусь «О борьбе с коррупцией».

Помимо отмеченного, полагаем, что при решении вопроса о признании юридического лица государственной организацией необходимо исходить не только из формы собственности (иного вещного права) в отношении имущества такого лица, но и учитывать те функции, которыми наделено данное лицо, оценивая их через призму функций государства, реализуемых в деятельности уполномоченного государственного органа.

Таким образом, признание хозяйственного общества с долей государственного участия в уставном фонде свыше 50 % государственной организацией для целей решения вопроса о привлечении к ответственности по статье 433 УК является расширительным подходом к толкованию указанной нормы, что не соответствует принципу законности уголовной ответственности, в том числе требованию строгого толкования норм уголовного закона (часть 2 статьи 3 УК).

На недопустимость такого рода практики указывает и пункт 4 статьи 69 Закона Республики Беларусь «О нормативных правовых актах», согласно которому при принятии уполномоченными государственными органами (должностными лицами) решений, затрагивающих права, свободы и законные интересы граждан и юридических лиц, не допускается произвольное толкование нормативных правовых актов.

В случае неясности или неточности предписаний нормативных правовых актов (до их устранения) суды, другие государственные органы, иные организации (должностные лица) должны принимать решения, исходя из максимального учета законных интересов граждан и юридических лиц. Согласно пункту 3 статьи 69 указанного Закона при официальном толковании, а также письменном разъяснении нормативного правового акта не допускается изменение содержания его предписаний, а также введение или усиление ответственности граждан и юридических лиц.

Безусловно, лицо, виновное в получении незаконной выгоды имущественного характера за совершение действий, входящих в сферу его

служебных полномочий, при наличии признаков противоправности и общественной опасности соответствующего поведения должно подлежать юридической ответственности. Однако икриминируемое деяние и, как следствие, вид ответственности не должны выходить за пределы тех юридических признаков, которые определяются нормой закона. Особенно актуально соблюдение данного требования в случае обвинения лица в совершении преступления, влекущего за собой наиболее серьезные, а именно уголовно-правовые, последствия.

Котенко А.В.,

магістрантка

Науковий керівник - Шульга А. О.,

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецький юридичний інститут МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В СУДІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА

На даний час Конституцією України визначено положення про те, що на органи прокуратури покладено функцію представництва інтересів громадянина або держави в суді. В умовах сьогодення кожна держава Євросоюзу визначає роль, місце і завдання прокуратури з урахуванням національних інтересів, конституційних традицій.

Прокуратура реалізує функцію представництва інтересів громадянина або держави у суді лише у межах визначених процесуальних правовідносин. Прийняття Закону України “Про прокуратуру” [2] та внесення ним змін до процесуального законодавства суттєво реформують механізм реалізації прокуратурою України функції представництва інтересів громадянина або держави в суді [1].

Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України у конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та Європейського Союзу стандарти [3]. У багатьох країнах Європи поряд з головною функцією прокуратури - здійсненням кримінального переслідування значну увагу приділяють захисту прав та свобод громадян і інтересів держави у суді.

Згідно зі статтями 4 і 23 Закону “Про прокуратуру”, організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Конституцією України, та іншими законами України, чинними міжнародними договорами. Прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самотійно захистити свої порушені права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або

обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист [2].

В європейському праві завдання прокурорів у цивільних і адміністративних процесах універсальні й полягають у захисті прав соціально вразливих категорій громадян. Україна робить лише перші кроки на шляху до євроінтеграції, проводяться реформи судової і правоохоронної систем, і на цьому етапі вкрай важливо забезпечити ефективну діяльність органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді. Від принципової позиції прокурора у підготовці позовної заяви, участі в судовому процесі щодо захисту інтересів держави та при виконанні судових рішень залежить рівень відшкодування збитків, заподіяних державі. Прокурор, представляючи інтереси держави в суді, відстоює економічні та інші державні інтереси, які порушуються внаслідок протиправних дій фізичних або юридичних осіб.

При здійсненні процесуальних форм реалізації функції представництва прокурор набуває процесуального статусу учасників судового процесу. Представництво прокурором інтересів громадянина в суді повинно мати місце лише тоді, коли особа не спроможна самотійно реалізувати право на судовий захист своїх прав, свобод і законних інтересів.

Відповідно до зазначених правових норм Закону України “Про прокуратуру”, прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози їх порушення, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування.

Представляти в суді інтереси держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України може прокурор Генеральної прокуратури України або регіональної прокуратури виключно за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора України. Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження: 1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням); 2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження; 3) ініціювати перегляд судових рішень, зокрема у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи; 4) брати участь у розгляді справи; 5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом; 6) брати участь у виконавчому провадженні при реалізації рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді.

Прокурор може вступити у справу на будь-якій стадії процесу, якщо цього вимагає захист конституційних прав громадян та інтересів держави. Прокурор має рівні права з іншими учасниками судового засідання. Обсяг і межі повноважень прокурора, який бере участь у судовому процесі, визначаються

Законом України “Про прокуратуру” та процесуальним законодавством України [8].

Відповідно до ст. 23 Закону України “Про прокуратуру”, прокуратура - це самостійний інститут влади, який не належить до жодної з гілок влади. Одним із головних завдань прокуратури як правозахисного органу є захист приватних і публічних інтересів. Так, відповідно до ч. 1 ст. 23 прокуратура здійснює представництво інтересів громадянина або держави від імені держави. Саме тому прокурор як учасник судового процесу має особливий правовий статус.

Література.

1. Стефанчук М. М. Напрями вдосконалення процесуального статусу прокурора як суб'єкта реалізації функції представництва інтересів громадянина або держави в суді. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. № 2. С. 115-121.

2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. – № 1697-VII. Голос України. 2014. № 206.

3. Драган О. Представництво прокурором інтересів громадянина та держави в суді в умовах європейської інтеграції України. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 1. С. 19-25.

4. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98.

5. Дунас Т. О. Прокурор у цивільному процесі іноземних держав. Вісник прокуратури. 2003. № 7. С. 109- 113.

6. Грицаєнко Л. Р. Прокуратура в країнах Європи: навч. посіб. К.: Біноватор 2006. 130 с.

7. Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні. За заг. ред. О. А. Банчука. К.: Атіка, 2012. 624 с.

8. Безкровний Є. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави у суді в сучасних умовах. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 2. Ч. 1. С. 28-36

Красій М.О.

к. ю. н., доцент кафедри

публічного управління та адміністрування

Інституту гуманітарної підготовки та державного управління

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ДИТИНИ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Реалізація державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції в першу чергу залежить від гармонізації та узгодження завдань державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції. Необхідно звернути увагу на те, що завдання впливають із функцій та реалізуються відповідними формами, методами.

Одним із пріоритетних завдань, що стоять перед органами Національної поліції, є превентивна робота з дітьми (ювенальна превенція). Важливість оновлення існуючих підходів до здійснення ювенальної превенції зумовлена стрімким поширенням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, проникненням їх в усі сфери суспільного життя, появою нових тенденцій серед молоді (наприклад, збільшення суїцидальних груп у соціальних мережах, екстремальні селфі, булінг тощо), наявністю великої кількості дітей-сиріт і дітей, які виховуються у родинах, котрі знаходяться на обліку в поліції, або в родинах зі складними життєвими обставинами, дітей з населених пунктів на лінії вогню (лінії розмежування), дітей-переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей. Це вимагає оновлення існуючих методів і підходів до діяльності відповідних органів та підрозділів поліції, оскільки саме від них безпосередньо залежить здоров'я, безпека та інколи життя дітей. Саме з цією метою у грудні 2017 року наказом МВС України було затверджено нову Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [1, с. 29-30]. Державна політика у сфері захисту прав та свобод дитини може бути реалізована на законодавчому, правовиконавчому та правозастосовному рівнях.

Законодавчий рівень – спрямований на розробку та прийняття законів та інших нормативно-правових актів для вирішення завдань державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції.

Правовиконавчий рівень – найоб'ємніший, оскільки охоплює сферу дотримання норм законодавства більшістю громадян нашої країни.

Правозастосовний рівень – пов'язаний із сферою застосування підрозділами ювенальної превенції, іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції України, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, громадськими організаціями норм законодавства.

Згідно Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [2] основними завданнями державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції є:

- профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;
- ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;
- участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;
- вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми;
- вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб;
- провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти.

Державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції реалізується у формах, визначених Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Основною формою реалізації державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції є поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб.

Другою за поширеністю формою реалізації державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини підрозділами ювенальної превенції є профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей.

Третю форму становить профілактичний облік дітей.

Варто зазначити, що реалізація державної політики у сфері захисту прав та свобод дитини прослідковується у діяльності спеціально уповноважених на те органів, зокрема, підрозділів ювенальної превенції.

Література

1. Швець Д.В. Підвищення якості підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції як необхідна передумова захисту прав і свобод дітей. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019. С. 29-31.

2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>(дата звернення: 30.03.2020).

Пашкевич К. В.

студентка 2 курсу

Научный руководитель – Шуленкова И. В.

Барановичского государственного университета Беларуси

ХИЩЕНИЕ ПУТЁМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНОЙ ТЕХНИКИ В СИСТЕМЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ

Вторая половина XX века с бурным развитием информационных технологий принесла с собой качественный скачок: информация превратилась в один из главных элементов национального богатства. Совершенствование компьютерных технологий все более приближает нас к тому времени, когда значительная доля информационных ресурсов будет содержаться в технических средствах. Пожалуй, сегодня практически нет ни одной сферы человеческой деятельности, в которой бы не использовались компьютеры, позволяющие создавать, накапливать, хранить, обрабатывать и передавать огромные объемы информации. Создание электронно-вычислительной техники большой производительности, ее широкое внедрение в экономическую, социальную и управленческую деятельность, привело к повышению значимости информации и информационных ресурсов.

Процесс становления рынка высоких технологий и факт проникновения в эту сферу преступных элементов потребовал от отечественного законодателя

отражения в Уголовном кодексе (далее — УК) адекватных мер реагирования на происходящие процессы и усиления охраны отношений собственности. УК особо выделяет хищения, совершаемые путем использования компьютерной техники (ст. 212 УК). Преступным признается: «Хищение имущества путем изменения информации, обрабатываемой в компьютерной системе, хранящейся на машинных носителях или передаваемой по сетям передачи данных, либо путем введения в компьютерную систему ложной информации» [1].

Более двух третей преступлений (76,4% или 8 047; 2018 г. — 75,6% или 3 585), выявленных в сфере высоких технологий, относятся к хищениям путем использования компьютерной техники (ст. 212 УК). Число таких преступлений, относящихся к категориям особо тяжких и тяжких, увеличилось (в 3 раза; с 44 до 130).

В первую очередь рост данных уголовно наказуемых деяний обусловлен увеличением количества фактов несанкционированного доступа к компьютерной информации (в 2,4 раза; с 912 до 2 185).

В структуре криминогенной обстановки по-прежнему преобладают преступления, относящиеся к хищениям путем использования компьютерной техники, и по фактам несанкционированного доступа к компьютерной информации.

Анализ основных факторов, а также причин и условий, оказывавших влияние на состояние криминогенной обстановки в сфере информационной безопасности в июле — декабре 2019 г., дают основания полагать, что в первом полугодии 2020 г. формирование криминологических параметров как в целом по республике, так и в ее регионах, будет осуществляться в условиях особенностей, отмечавшихся в течение предыдущего периода.

В этой связи прогнозируется, что развитие IT-отрасли, игорного бизнеса и финансово-кредитной сферы, будут способствовать сохранению тенденции увеличения числа преступлений по направлению деятельности в сфере высоких технологий.

При этом учитывая последние общемировые тенденции, в первую очередь, прогнозируется дальнейшее увеличение количества хищений путем использования компьютерной техники (ст. 212 УК) и фактов несанкционированного доступа к компьютерной информации (ст. 349 УК), совершаемых путем компрометации данных держателей банковских платежных карт посредством фишинга с применением социальной инженерии и взлома учетных записей пользователей в социальных сетях [2].

Данное преступление (ст. 212 УК) представляет собой хищение чужого имущества или приобретение права на чужое имущество путем ввода, удаления, блокирования, модификации компьютерной информации либо иного вмешательства в функционирование средств хранения, обработки или передачи компьютерной информации или информационно-телекоммуникационных сетей.

Объектом хищения путем использования компьютерной техники выступают общественные отношения по владению, пользованию и распоряжению имуществом.

Предметом преступления является чужое имущество. О праве на имущество в диспозиции ст. 212 УК не упоминается.

Объективная сторона преступления выражается в форме действия (изменение информации, обрабатываемой в компьютерной системе, хранящейся на машинных носителях или передаваемой по сети передачи данных либо введение в компьютерную систему ложной информации), последствия (причинение реального ущерба собственнику и завладение чужим имуществом виновным) и причинной связи между действием и наступившими последствиями.

Согласно диспозиции ст. 212 УК, где компьютерная техника выступает не предметом хищения, а орудием его совершения, способами хищения путем использования компьютерной техники являются:

1) изменение информации, обрабатываемой в компьютерной системе, хранящейся на машинных носителях или передаваемой по сети передачи данных (это существенное видоизменение ее первоначального содержания (соответствующих файлов), внесение различных корректировок в существующую информацию, которое затрудняет законное пользование компьютерной информацией);

2) введение в компьютерную систему ложной информации (внесение любых несоответствующих действительности данных (создание новой информации), отличных от тех, которые были введены в систему собственником информационного ресурса) [1].

Как отмечает Грунтов Игорь Олегович, объективная сторона хищения, предусмотренного ст. 212 УК, отличается от других форм хищения способом нарушения отношений собственности, а именно путем изменения информации, обрабатываемой в компьютерной системе, хранящейся на машинных носителях или передаваемой по сетям передачи данных, либо путем введения в компьютерную систему ложной информации [3].

Таким образом, лицо для совершения имущественного преступления, умышленно искажает либо вносит ложные данные в компьютерную систему, манипулирует с программами, данными, аппаратной частью ЭВМ, обрабатывающими информацию о передвижении имущества, и тем самым добивается получения разрешения на использование имущества.

Преступление, предусмотренное ст. 212 УК является юридически оконченным с момента завладения чужим имуществом и получения реальной возможности пользования или распоряжения похищенным.

Субъективная сторона преступления характеризуется прямым умыслом и корыстной целью: лицо сознает, что совершает хищение путем использования компьютерной техники и желает этого.

Субъект преступления — вменяемое физическое лицо, достигшее 16 лет. По ч. 1 ст. 212 УК субъектом является лицо, которое имеет легальный доступ к компьютерной информации (является законным пользователем, имеет разрешение для работы с данными). Диспозиция ст. 212 УК построена таким образом, что по основному составу несет ответственность лицо, имеющее в связи с выполняемой работой правомочный доступ к закрытой информационной системе, либо являющийся законным пользователем этой системы или же имеющий разрешение для работы с информацией [1].

В рамках специальных составов преступлений, предусмотренных ст. 212 УК, исследователями в области уголовного права и криминалистики также предпринимаются попытки классификации данной формы хищений.

В частности, Воронцова выделяет такие способы совершения хищения, как:

1) фишинг, при котором пользователей заманивают на фальшивые сайты, где получают доступ к данным платежных карт с целью хищения денежных средств;

2) фарминг, когда происходит перенаправление на ложный IP-адрес (например, вместо сайта системы дистанционного обслуживания банка, пользователи попадают на мошеннический сайт, где вводят свои персональные данные для проведения платежей);

3) кардинг, т. е. производство расчетных операций с использованием не иницированной (или не подтвержденной) ее владельцем банковской карты или ее реквизитов.

Вместе с тем, Хилjuta Вадим Владимирович обращает внимание на то, что обман как способ совершения мошенничества может быть средством, облегчающим совершение преступления с использованием компьютерной техники, однако в таком случае состав, предусмотренный ст. 212 УК, будет отсутствовать. Обусловлено это тем, что суть компьютерных манипуляций не может заключаться в обмане, поскольку лицо, работающее с системами автоматизированной обработки информации, объективно поставлено в такие условия, что оно будет добросовестно заблуждаться относительно полученной информации, независимо от того, была ли она видоизменена или изначально являлась ложной. Другими словами, использование компьютерных манипуляций не ведет к обману, поскольку в данном случае отсутствует как таковой обман живого человека [3].

Хищение путем использования компьютерной техники в чем-то схоже с кражей и мошенничеством, однако в отличие от названных составов преступлений, противоправное деяние виновным осуществляется путем информационного воздействия не на человека, а на компьютерную систему, которая и принимает решение о совершении тех или иных операций (как бы с одной стороны завладение происходит тайно, а с другой вроде используется и обман) [1].

Обобщая вышеизложенное, можно сделать вывод о том, что белорусский законодатель рассматривает хищение с помощью компьютерной техники в качестве самостоятельной формы хищения, о чем свидетельствует наличие отдельной ст. 212 в нормах УК Республики Беларусь, а также п. 1 примечаний к гл. 24 УК Республики Беларусь. Суть компьютерных манипуляций не может заключаться в обмане, поскольку лицо, работающее с системами автоматизированной обработки информации, объективно поставлено в такие условия, что оно будет добросовестно заблуждаться относительно полученной информации, независимо от того, была ли она видоизменена или изначально являлась ложной. Более двух третей преступлений (76,4% или 8 047; 2018 г. – 75,6%), выявленных в сфере высоких технологий, относятся к хищениям путем использования компьютерной техники (ст. 212 УК). Число таких преступлений, относящихся к категориям особо тяжких и тяжких, увеличилось (в 3 раза; с 44 до 130). В структуре криминогенной обстановки по-прежнему преобладают преступления, относящиеся к хищениям путем использования компьютерной техники. При этом учитывая последние общемировые тенденции, в первую очередь, прогнозируется дальнейшее увеличение количества хищений путем использования компьютерной техники.

Литература

1. Хиллота, В. В. Хищение путем использования компьютерной техники [Электронный ресурс] / В. В. Хиллота. – Режим доступа: <http://ebooks.grsu.by>. – Дата доступа: 21.04.2020.
2. Статистика УРПСВТ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.mvd.gov.by>. – Дата доступа: 21.04.2020.
3. Гриб, Д. В. Хищение имущества путем использования информационных технологий в уголовном кодексе Российской Федерации и Республики Беларусь: сравнительный аспект [Электронный ресурс] / Д. В. Гриб. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>. – Дата доступа: 21.04.2020.

Титула Д.В.

*старший викладач кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Інститут контррозвідальної діяльності
Національної академії СБ України*

ЗАЛЕЖНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

Кримінальний процес, як форма реалізації кримінального закону представляє собою діяльність уповноважених державних органів з попередження, виявлення, розслідування, розкриття злочинів, а також притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили злочин.

Висунута гіпотеза дозволяє прийти до висновку, що поняття процесуальної форми охоплює далеко не весь кримінальний процес, а лише врегульовану законом сферу. Кримінальний процес включає в себе не тільки унормовану

законом сферу процесуальної діяльності, але й інші види реалізації суспільних відносин, що складається в процесі судового розгляду.

Поняттям кримінального процесу охоплює не тільки уповноважуючий законом порядок діяльності державних органів з реалізації матеріальних кримінально-правових відносин, але і вироблені практикою та наявні фактично суспільні відносини. Учасники процесу реалізують його у власній поведінці.

Криміналістику, визначену в самому загальному сенсі, як науку про закономірності виникнення, збирання, дослідження доказів, за можливо розглядати, як складову кримінального процесу. Відносна самостійність криміналістики, породжена її зв'язком не з усім кримінальним судочинством, а лише з його частиною – процесуальним доказуванням.

Тому не варто ігнорувати положення, що предметом цієї науки є кримінальне процесуальне доказування в якості складової частини кримінальної процесуальної діяльності. Самостійність криміналістики у такому випадку умовна.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 22.04.2020);
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.04.2020);
3. Е. П. Ищенко Новый век криминалистики. Часть 1 : науч. пособ. Київ, 2017. С. 312.

Чехович Ю.О.

магістрантка

Науковий керівник - Ткаченко А.В.,

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецького юридичного інституту МВС України

РОЛЬ ЗАХИСНИКА НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЗАТРИМАНОВОГО

Роль захисника на досудовому слідстві визначається місцем, що посідає сам інститут досудового слідства у кримінальному процесі. Доля будь-якої кримінальної справи залежить від повноти та якості розслідування. Саме на цій стадії кримінального процесу вирішуються питання, що обумовлюють напрямки, в яких буде діяти суд, розглядаючи ту чи іншу справу. Саме на стадії досудового слідства закладається підґрунтя судочинства. Від того, яким буде це підґрунтя, залежать складність та якість судочинства.

Інститут досудового слідства за своїм значенням у кримінальному процесі України та професія слідчого посідають чи не найпомітніше місце в юриспруденції.

Посадові особи, які ведуть слідство, зобов'язані в силу закону забезпечувати дотримання прав затриманого і обвинуваченого. Тому вважалося, що захист прав обвинуваченого здійснює не тільки адвокат, а й прокурор, слідчий. Усі органи, від яких тією чи іншою мірою залежить доля обвинуваченого, повинні не лише виконувати свою безпосередню справу, а й не порушувати реальне здійснення обвинуваченим своїх прав і законних інтересів. Ґрунтується така позиція на обов'язку об'єктивного дослідження обставин справи та виявлення як тих, що викривають, так і тих, що виправдують обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують і обтяжують його відповідальність [3].

Обвинувачений заінтересований в тому, щоб не бути: притягнутим до кримінальної відповідальності і засудженим, якщо він є невинним, або за більш тяжкий злочин, ніж той, який дійсно вчинив; без встановлених законом підстав підданим арешту та іншим заходам процесуального примусу; підданим несправедливому покаранню, тобто такому, яке призначено без врахування характеру і ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, особи винного й обставин справи, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність; обмеженим у правах, наданих законом; щоб була надана можливість реалізувати ці права і були забезпечені його особисті і майнові права.

Це - законні інтереси обвинуваченого, вони включаються в його право на захист у кримінальному процесі. Забезпечення охорони особистих і майнових прав підозрюваного й обвинуваченого слідчими органами і судом полягає в обов'язку цих органів: не розголошувати без необхідності обставин їх особистого життя; не провадити дій, які принижують гідність цих осіб або є небезпечними для їх здоров'я; повідомити про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, сім'ю, якщо місце її проживання відоме; повідомити про арешт підозрюваного або обвинуваченого і його місце перебування дружину або іншого родича, а також сповістити про це за місцем роботи або навчання; якщо обвинувачений є іноземним громадянином - направити постанову про арешт в Міністерство закордонних справ України; вжити заходів піклування про неповнолітніх дітей, до охорони майна і житла заарештованого чи засудженого до позбавлення волі; дати дозвіл родичам на побачення із заарештованим чи засудженим; скасувати запобіжний захід або постанову про відсторонення обвинуваченого від посади, якщо в їх подальшому застосуванні немає необхідності; вжити заходів до відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного засудження, затримання чи арешту [4].

Порушення права на захист завжди означає істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону і є однією з найбільш поширених підстав для скасування вироків або інших рішень у справі. Найбільш ефективним засобом забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист є участь захисника в кримінальному процесі, оскільки через юридичну необізнаність, а також психологічний шок, стан пригніченості, викликані фактом затримання, пред'явлення обвинувачення і засудження, вони неспроможні самі

повністю реалізувати свої процесуальні права, особливо тоді, коли перебувають під вартою, тобто в ізоляції.

Визначальною особливістю адвоката є однобічність займаної ним позиції і його завданням не є пошук істини у справі як такої чи прагнення до абстрактної справедливості. Він виконує конкретне завдання, визначене законом - надавати всебічну юридичну допомогу підзахисному. Адвокат зобов'язаний відшукати і використати в інтересах захисту всі помилки та слабкі місця, що підривають та розхитують висновки слідства про винність підзахисного. При цьому адвокат у жоден спосіб не підштовхує слідчого до посилення доказовості слабких аргументів.

Узаконене кредо адвоката чітко та недвозначно викладене у ст. 48 КПК України в новій редакції: "Захисник зобов'язаний використовувати передбачені в цьому кодексі й інших законодавчих актах засоби захисту з метою з'ясування обставин, що усувають підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного, засудженого, і надає їм необхідну юридичну допомогу". Мета ж адвоката, використовуючи недоліки та помилки слідства, домогтися послаблення, а то і розвалу обвинувачення, навіть свідомо для нього винного у скоєнні злочину підзахисного, що за загально-моральними поняттями не може вважатися справедливим. Якщо ж адвокат, якого за відповідну фінансову винагороду запрошено захищати інтереси обвинувачуваного, стане займатися пошуками об'єктивної справедливості це неминуче призведе до конфлікту інтересів, а отже, і з обов'язком - захищати за будь-яких обставин [2].

Вкрай важливою є вимога Закону про те, що адвокат не має права використовувати свої повноваження є рідкісним винятком. Саме з цією метою Закон забороняє адвокату укладати угоду з надання юридичної допомоги у випадках, коли він у цій справі надає або раніше надавав юридичну допомогу особам, інтереси яких суперечать інтересам особи, що звернулася з проханням про ведення справи, або брав участь як слідчий, особа, що провадила дізнання, прокурор, громадський обвинувач, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, представник потерпілого, цивільний позивач, цивільний відповідач, свідок, перекладач, понятті, а також, коли в розслідуванні або розгляді справи бере участь посадова особа, з якою адвокат перебуває в родинних стосунках на шкоду особі, в інтересах якої прийняв доручення.

Література:

1. Конституція України: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 18 лютого 2016 р. К.: ПАЛІВОДА А.В. 2016. 328 с.
3. Кучинська О.П. Проблеми захисту прав потерпілого в кримінальному процесі України. Адвокат. 2018. № 5. С. 9-12.
4. Лисюк Ю.В. Представник потерпілого як захисник у кримінальному провадженні. Південноукраїнський правничий часопис. –2013. № 3. С. 159-161

Шульга А. О.

*канд. юрид. наук, доцент кафедри державно-
правових дисциплін та міжнародного права
Донецького юридичного інституту МВС України*

Копотун І. М.,

*д.ю.н., професор кафедри кримінального права та судочинства
проректор з міжнародних зв'язків
академія ГУСПОЛ (Чеська Республіка)*

НАРОДОВЛАДДЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ: КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА?

Розглядаючи роль народовладдя у кримінальному провадженні України, слід чітко визначитися а чи ефективний цей народний інститут демократії у формально визначеному інституті кримінального процесу? Для цього коротко розглянемо елементи народовладдя в кримінальному провадженні України та зробимо висновки на підставі проведення аналогії наприклад, з правовою системою Японії.

Підкреслюючи роль народовладдя у правовій системі Японії, зокрема у системі кримінального провадження судами Японії, зазначається, що японське прецедентне право демонструє численні приклади, коли суспільство надає підтримку тлумаченню норми права, що застосовується. Класичною ілюстрацією цього твердження є застосування правового стандарту «shakai tsunen» (добрий розум суспільства), наприклад, коли суди звертаються до суспільства для інтерпретації поняття «непристойність» на підставі «доброго розуму суспільства». Наприклад, Верховний суд Японії, з метою встановити, а чи підтверджують факти неконституційність чи кримінальність будь чого, постановив, що опублікований матеріал є непристойним, коли переважна більшість суспільства вважає його непристойним. Суд дійшов висновку, що використання лише дедуктивного судження буде недостатнім для встановлення покарання чи обрання іншого способу захисту права від шкоди, заподіяної непристойними матеріалами державній політиці та суспільному порядку. Замість цього суд Японії засновує своє рішення на колективному судженні суспільства. Отже в Японській правовій системі, народовладдя трактується як принцип «загального добра» і є одним із фундаментальних принципів звичаєво-правової системи. Сама ж правова система Японії являє собою унікальний приклад синергетичної взаємодії правових норм, що з'явилися у результаті правової трансплантації елементів англо-американської та романо-германської правових систем, та інших соціальних (неюридичних) регуляторів, функціонуючих на рівні громадянського суспільства, результатом якої є високий ступінь урегульованості суспільних відносин та стабільна основа для підтримання в державі чинного правопорядку [1, 81-84, 86].

Отже, приклад японської правової системи та сутність справедливості взагалі, надихають на висновок стосовно користі народовладдя не тільки у загальних правовідносинах соціального буття, які дорече в своєму

передвиборчому спічі висловив Президент України [2], але і в суворо формально окреслених нормах кримінального процесу. Але для того, щоб це довести чи спростувати, слід розглянути роль народовладдя в уже діючих нормах чинного КПК України.

Так, інститут народовладдя чітко визначений у ч.1 ст.5 Конституції України, яка декларує, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Згідно до ст.6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Як відомо, діяльність з кримінального провадження є прерогативою саме влади виконавчої та судової, і до того ж у строго регламентованому чинним КПК України і іншими законодавчими і міжнародними актами порядку. В стадії досудового розслідування елементи народовладдя вбачаються по-перше, у наявності в чинному Кримінальному процесуальному законі норми, яка надає право представникам громадськості, не будучи посадовими особами правоохоронних органів, затримати правопорушника (законне затримання ст. 207 КПК). А також можливістю кожного, хто законно затримав особу в порядку передбаченому статтями 207, 208 КПК України, згідно до ч.1 ст. 186 КПК України тимчасово вилучати майно у правопорушника.

По-друге, на стадії досудового розслідування, громадськість (народ) має право впливати на визначення щодо обрання судом запобіжного заходу підозрюваному чи обвинуваченому шляхом застосування особистої поруки з боку будь яких осіб, яких слідчий суддя чи суд вважають такими, що заслуговують на довіру, і які виявлять добровільне бажання взяти на поруки підозрюваного чи обвинуваченого (ст. 180 КПК України).

По-третє, народовладдя виявляється присутнім і на етапі закінчення досудового розслідування у формі звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. В даному випадку ініціатива про звільнення особи від кримінальної відповідальності надходить саме від народу у вигляді клопотання колективу підприємства, установи чи організації. Саме колектив (народ) виявляючи своє конституційне право на народовладдя законно втручається у кримінальне провадження з метою вплинути на подальшу судьбу підозрюваного чи обвинуваченого (ч.1 ст.47 КК України). Дивлячись на це, можна з впевненістю казати про доречність тут народовладдя та про його позитивне значення у закріпленні принципу справедливості кримінального провадження взагалі [3, с.135].

Стосовно судових стадій кримінального провадження, можна сказати, що судова влада згідно до Основного закону України, також є суб'єктом народовладдя, а присяжні згідно до ч.4 ст.124 Конституції України є представниками народу в суді адже, як зазначено в цій нормі народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Отак після аналізу вищезазначених норм чинного КПК (ст.386) та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (ст.ст. 63-68), виникає запитання як же ж народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних? І чи є така участь народу ефективною з позицій справедливості? Проте стосовно роботи присяжних, вбачається ситуація, коли без дозволу головуючого судді, навіть будь яке спілкування присяжного по суті кримінального провадження з особами, що не

входять до складу суду законом заборонено. Виходить, що присяжні вимушені отримувати тільки ту інформацію, яку їм надасть головуючий і не більше того. Навіть коли вони мають право задавати питання та брати участь у дослідженні доказів у суді, вони не реалізують принцип народовладдя передбачений Конституцією України, вони стають звичайними учасниками кримінального судочинства (народними засідателями), процесуальний статус яких обмежений межами доказування у кримінальному провадженні.

На нашу ж думку, народовладдя в суді повинно бути іншим, присяжні в даному випадку не повинні бути суб'єктами доказування, вони повинні вирішувати питання морального боку судового провадження, а саме: чи справедливо діє суд?; чи справедливі рішення приймаються судом? Адже законність та справедливість інколи є різними речами, а справедливість інколи для суспільства має більшу значиму вагу ніж законність, але ж звісно в рамках права. Щоб розуміти про що йдеться, слід навести приклад, коли в Україні досить часто виникають конфліктні ситуації в судах з приводу незадоволення суспільства моральною стороною рішень судів в межах кримінального провадження. Це випадки винесення судами, чи то занадто м'якого чи то занадто жорсткого вироку, коли люди вважали такі рішення судів несправедливими [4, с. 135].

Отак, з наведеного вище можна зробити висновок про те, що сама ідея народовладдя у кримінальному провадженні є досить корисною та такою, яка доповнює існуючі засади кримінального процесу принципом справедливості, особливо це вбачається на стадії досудового розслідування. Але, основну функцію (центральною) в кримінальному провадженні, все ж таки займає стадія судового розгляду, в якій, в принципі, і вирішується остаточно доля кримінального провадження. Так ось тут, згідно до чинного КПК України, принцип народовладдя є керованим з боку професійних суддів, що не як не доповнює кримінальне провадження принципом справедливості. Тому, на нашу думку, така ситуація може характеризуватися, як певна омана суспільства, начеб то декларативним закріпленням представників народу у судовому процесі у вигляді присяжних засідателів, які насправді є тими ж самими народними засідателями, які були закріплені в КПК України 1960 року. Тому в даному випадку таке народовладдя в суді можна характеризувати, як шкідливий фактор.

Але взагалі, сама ідея народовладдя у кримінальному провадженні, є досить корисною та такою, яка у подальшому має перспективу поширення та вдосконалення.

Література:

1. Вороніна М.А. Феномен японської правової системи. Характеристика та особливості. Право та інноваційне суспільство. №1. 2016. С.81-89.
2. Передвиборча програма кандидата на пост Президента України Володимира Зеленського. URL: <https://program.ze2019.com/> (дата звернення 2.04. 2019)
3. Шульга А.О. Елементи інституту народовладдя на стадії досудового розслідування як фактор моральності у кримінальному процесі. Збірник наукових праць «Правовий часопис Донбасу». №4. 2019. С.131-137.
4. Шульга А.О. Народовладдя у кримінальному судочинстві України в контексті діяльності суду присяжних. Збірник наукових праць «Правовий часопис Донбасу». №3. 2019. С.131-138.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Булгакова О.В.

*к.е.н., доцент кафедри державно-правових
дисциплін та міжнародного права*

Каминський П.Д.

*к.е.н., доцент кафедри державно-правових
дисциплін та міжнародного права
Донецький юридичний інститут МВС України*

ПУБЛІЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ДОВІРИ ДО ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Складні соціальні процеси в сучасному суспільстві порушує питання необхідності довіри до інституцій влади, зокрема державної влади як феномена всеохоплюючого фактору організації життєдіяльності кожної людини в системі суспільних взаємовідносин. Загалом під довірою до влади (англ. trust, confidence in power) розуміють таке ставлення до органів державної влади та посадових осіб, їхньої діяльності, яке базується на вірі, переконливості та впевненості громадян у надійності, компетентності, сумлінності, щирості, чесності даної влади.

Довіра, як явище, спочатку формується в сфері міжособистісної взаємодії й співпраці в межах формальних і неформальних інститутів громадянського суспільства. З плином часу довіра стає основою для створення не лише загальнонаціональної мережі інститутів громадянського суспільства, але й забезпечує певний рівень довіри до політичних інститутів, які діють, що, у свою чергу, сприяє формуванню громадянської культури [2]

Тож має значення не стільки саме явище довіри, скільки вимірюваний рівень довіри до владних інституцій як певну готовність суспільства втілювати управлінські рішення в повсякденне життя, що забезпечує ефективність влади в цілому. Саме тому виникає потреба осмислити довіру як ціннісноетичну категорію моралі, що втілює взаємини між людьми, відносини між людиною і соціальною групою, між людиною і державою, засновані на високих етичних стандартах: доброчесності, вірності, відповідальності, чесності і правдивості партнерів по взаємодії.

Довірою виступає суспільний ідеал, як вироблене суспільною свідомістю абстрактне уявлення про атрибути суспільного життя в різних сферах. З погляду зобов'язаності, довіра перетворюється на найважливішу етичну характеристику владних відносин і відрізняється насамперед своїм ціннісним змістом і ціннісною спрямованістю. Систему відносин довіри дуже легко зруйнувати,

тому підтримка і розвиток рівня довіри є найважливішою складовою ефективного державного управління [2].

Проблема впливу громадян на прийняття рішень виписана в українському законодавстві. Це: звернення громадян (індивідуальні і колективні): пропозиції, заяви, клопотання, скарги; громадські слухання; загальні збори громадян; місцеві ініціативи; громадські ради; експертизи; опитування громадської думки; місцеві референдуми; вільний, відкритий та добре організований доступ до посадових осіб; доступ жителів до об'єктивної інформації; взаємодія органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань тощо. [3].

Громадяни в системі демократичного управління державною мають змогу впливати на процес прийняття державних рішень періодично і постійно. Періодичний вплив – це вибори та референдуми, а постійний має відбуватися через публічні консультації. Прийнято цілу низку указів та постанов, які унормовують участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики та пропонують механізм проведення постійних публічних консультацій. Зокрема, в обов'язковому порядку мають проводитися консультації з громадськістю щодо проектів державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішень щодо їхнього виконання, заслуховування звітів розпорядників коштів бюджету, інформації про роботу місцевих органів виконавчої влади тощо. Проведення публічних консультацій передбачає дві основні форми: безпосередню та опосередковану. [4].

Безпосередні публічні консультації – це публічне громадське обговорення найактуальніших проблем на конференціях, семінарах, форумах, громадських слуханнях, “круглих столах”, зборах, зустрічах з громадськістю, роботи громадських приймалень, теле- або радіодебатів, дискусій, діалогів, інтерв'ю, Інтернет-конференцій, телефонних “гарячих ліній” тощо.

Опосередковані публічні консультації – це вивчення громадської думки за допомогою соціологічних опитувань, анкетування, контент-аналізу інформаційних матеріалів, фокус-груп, запровадження спеціальних рубрик у друкованих та електронних засобах масової інформації, опрацювання та узагальнення висловлених у зверненнях громадян зауважень і пропозицій.

Саме публічні консультації через процедурно організовані обговорення спрямовані на формування активного громадянського суспільства, в якому домінують рівноправні відносини соціального партнерства. За таких умов опора на аргументовані зауваження громадян, інститутів громадянського суспільства, бізнес-структур та громадських об'єднань стає тим базисом, який здатен визначати доцільність та ефективність застосування певного заходу регулювання. [4].

Проведення публічних консультацій є одним із мало витратних, але достатньо ефективних способів отримання актуальної та своєчасної інформації емпіричного характеру про існуючу ситуацію в аналізованій сфері. Публічні консультації є таким способом отримання реальної інформації, яка зумовлює приховані процеси реалізації управлінських рішень за умов стислих термінів процедури аналізу нормативних правових актів. Добре організовані публічні

консультації дають зворотній зв'язок від представників усіх зацікавлених сторін, діяльність яких в сфері регулювання. Це дозволяє сформувати об'єктивну оцінку позитивних та негативних ефектів від запровадження запланованих змін.

Результати публічних консультацій, якщо публічні консультації проводяться за встановленою формою, максимально прозорі, тому допомагає серйозно зміцнити засновану на таких результатах певного органу державної влади щодо аналізованого питання.

Проведення публічних консультацій допомагає:

- залучити до обговорення кращих експертів аналізованої галузі з власним розумінням існуючої ситуації та організувати конструктивну дискусію;
- забезпечити дотримання балансу інтересів різних сторін, порушених регулюванням;
- виявити в процесі проведення публічних обговорень непрямі напрями впливу регулювання і скорегувати результати попереднього аналізу впливу регулювання
- уточнити і зібрати інформацію по одному або декільком аспектам регулювання і поліпшити на її основі існуючі положення акту
- підвищити причетність громадськості до розробки регулювання в цікавих для них сферах діяльності.

Формування довіри до влади передбачає необхідність достатньої інформованості органів влади, що є достатньо складним завданням, оскільки існує певна розбалансованість у часі планування змін та ефекту від втілення таких змін в життя суспільства. Тому орган державної влади не завжди володіє дійсною ситуацією на певних етапах втілення рішення. Такий дисбаланс у сприйнятті ситуації органом влади та суспільством породжує недовіру до влади.

Процес публічних консультацій, який процедурно може бути організований та використаний в будь-який час або може тривати значний проміжок часу, є тим інструментом, який здатен забезпечувати високий рівень довіри в сфері публічних інтересів.

Література :

1. Міщенко А. Б. Довіра громадян як основа легітимації влади / Міщенко А. Б. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/mischenko-ab-doviragromadyan-yak-osnova-legitimatsiyi-vladi/>
2. Лопушинський І.П. Довіра до влади як державотворчий чинник в Україні. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування №2, 2013. URL http://el-zbirn-du.at.ua/2013_2/20.pdf
3. Ярош О. Публічні консультації як інструмент громадського лобіювання: Волинський регіон. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 20, 2008. С. 154-158. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25682/32-Yarosh.pdf?sequence=1>
4. Русинюк М.М. Публічні консультації: актуальні проблеми та перспективи правового регулювання. Право та державне управління №3 (32) том 2, 2018. С. 123-127. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2018/tom_2/21.pdf

Гвоздев Д.В.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедры
административной деятельности ОВД*

Федчук И.Л.

*к.ю. н., доцент, заместитель начальника кафедры
административной деятельности ОВД факультета милиции
УО «Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь»*

ПРОБЛЕМЫ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В соответствии со ст. 34. Конституции Республики Беларусь гражданам Республики Беларусь гарантируется право на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации о деятельности государственных органов, общественных объединений, о политической, экономической, культурной и международной жизни, состоянии окружающей среды. Таким образом, распространение в средствах массовой информации, а также в глобальной компьютерной сети «Интернет» заведомо недостоверной информации, в какой-то мере является нарушением конституционных прав граждан, в связи с чем, указанное конституционное право подлежит правовой защите, в том числе и посредством законодательства об административных правонарушениях.

Учитывая влияние средств массовой информации, в том числе глобальной компьютерной сети «Интернет» на формирование общественного мнения о социально-политической ситуации в обществе и государстве, их роль в формировании поведения граждан, уважения к институтам власти и закону, достоверность распространяемой информации имеет ключевое значение в развитии гражданского общества, обеспечении институтов законности и демократии в государстве.

Распространение заведомо недостоверной социально значимой информации под видом достоверной в большинстве случаев осуществляется с целью формирования негативного отношения граждан к государству и его органам, дестабилизации общественных отношений, создания особых условий социального характера, которые могут привести к массовым беспорядкам и групповым нарушениям общественного порядка, нарушениям функционирования социально значимых объектов, что свидетельствует о высокой степени общественной вредности рассматриваемых деяний.

В п. 2.3 ч. 2 ст. 30-1 Закона Республики Беларусь от 17.07.2008 г. № 427-З «О средствах массовой информации» закреплена обязанность владельца интернет-ресурса и сетевого издания не допускать распространения посредством интернет-ресурса, сетевого издания недостоверной информации, которая может причинить вред государственным или общественным интересам. Указанное свидетельствует о том, что распространение заведомо ложной информации, в том числе, посредством использования глобальной компьютерной сети «Интернет» обладает признаком противоправности.

Более того, помимо общественной вредности и противоправности, указанные деяния, учитывая их заведомость свидетельствует о таком их признаке как виновность.

Таким образом, рассматриваемое деяние обладает тремя обязательными признаками административного правонарушения, такими как общественная вредность, противоправность и виновность.

Между тем, в законодательстве Республики Беларусь об административных правонарушениях отсутствует специальная норма, устанавливающая меру административной ответственности за распространение подобной информации, что свидетельствует об отсутствии такого признака рассматриваемого деяния как наказуемость, что в свою очередь не позволяет государственным правоохранительным органам эффективно противодействовать деструктивным социальным элементам, стремящимся посредством распространения заведомо ложной информации под видом достоверной дестабилизировать общественные отношения, побудить граждан к совершению действий, направленных против государственных институтов, общественного порядка и общественной безопасности.

Исходя из изложенного представляется целесообразным закрепить распространение заведомо недостоверной социально значимой информации под видом достоверной в средствах массовой информации и глобальной компьютерной сети «Интернет» в качестве самостоятельного состава административного правонарушения и установить за его совершение соответствующую меру административной ответственности.

Говоря о конструировании состава рассматриваемого административного правонарушения необходимо отметить, что, учитывая то, что подобным деянием вред причиняется не столько функционированию информационного пространства, сколько создается угроза общественному порядку и общественной безопасности, объектом правовой защиты предлагаемой нормы должны являться общественные отношения, составляющие в своей совокупности общественный порядок. Указанное свидетельствует о необходимости закрепления данного состава в главе 17 Кодекса Республики Беларусь об административных правонарушениях (правонарушения против общественного порядка и общественной нравственности).

Рассматривая объективную сторону предлагаемого административного правонарушения отметим, что одним из принципов деятельности средств массовой информации является многообразие мнений, который заключается в том, что средства массовой информации обеспечивают свободное выражение и распространение различных мнений и взглядов в обществе. Таким образом, недостоверная информация, распространяемая в СМИ, может быть отражением субъективного мнения и не всегда нести в себе угрозу охраняемым правом общественным отношениям. Из изложенного следует, что признаком общественной вредности обладает только та недостоверная информация, которая формирует негативное общественное мнение по отношению к государственным институтам и способствует формированию деструктивного общественного поведения. Указанное свидетельствует о том, что в качестве факультативного

признака объективной стороны рассматриваемого деяния целесообразно предусмотреть наличие вредных последствий его совершения в виде угрозы причинения вреда жизни и (или) здоровью граждан, имуществу, угрозы массового нарушения общественного порядка и (или) общественной безопасности либо угрозы создания помех функционированию или прекращения функционирования объектов жизнеобеспечения, транспортной или социальной инфраструктуры, кредитных организаций, объектов энергетики, промышленности или связи.

Говоря о субъективной стороне предлагаемого административного правонарушения отметим, что ложность информации не всегда является очевидной для соответствующих СМИ, либо лиц, которые с их помощью ее распространяют. Так публикации могут основываться на оценках псевдоэкспертов, ангажированных и нечистоплотных политиков, добросовестном заблуждении относительно тех или иных социально-политических событиях в жизни общества и государства. Исходя из изложенного при конструировании субъективной стороны рассматриваемого правонарушения целесообразно указать на заведомость недостоверности распространяемой информации, предусмотрев таким образом возможность его квалификации исключительно по прямому умыслу.

Рассматривая особенности субъекта данного правонарушения очевидно, что подобные деяния могут совершаться как физическими лицами (например, на различных форумах, в группах в социальных сетях и т.д.), а также юридическими лицами (владельцами интернет-ресурсов и сетевых изданий). Таким образом, взыскание должно предусматриваться как в отношении физических лиц (штраф), так и в отношении юридических лиц (штраф и (или) лишение права заниматься определенным видом деятельности, поскольку Указом Президента Республики Беларусь от 01.09.2010 г. № 450 «О лицензировании отдельных видов деятельности» деятельность в области вещания телепрограмм и радиопрограмм, а также деятельность в области связи (в том числе передачи данных) отнесены к лицензируемым видам деятельности).

Кроме того, представляется целесообразным ввести в КоАП Республики Беларусь квалифицированный состав данного правонарушения. Учитывая повышенную общественную вредность неоднократного совершения рассматриваемого деяния, в качестве квалифицирующего признака необходимо предусмотреть повторность, установив за его совершение физическим лицом административное взыскание в виде административного ареста.

Одновременно, в Законе Республики Беларусь от 10.11.2008 г. № 455-З «Об информации, информатизации и защите информации» необходимо установить критерии недостоверной информации и порядок ее удаления из средств массовой информации, а также в информационно-телекоммуникационных сетях.

Горбарук І.С.
фахівець відділення планування навчального процесу
навчально-методичного відділу
Булгакова О. В.,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та
міжнародного права, к.е.н. доцент
Донецького юридичного інституту МВС України

ГУМАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ЧЕРЕЗ ПУБЛІЧНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТВАРИН

Суспільство в Україні має комплекс проблем у сфері поводження з тваринами, який характеризується не тільки правовими підвалинами діяльності в галузі сільськогосподарського використання тварин, а й правового статусу тварин, які існують як частина екосистеми життя сучасної людини. Серед означених проблем окремо виділяють питання правового та ціннісного означення щодо забезпечення добробуту соціалізованих та сільськогосподарських тварин, порядку утримання й ветеринарного обслуговування безпритульних тварин, правові принципи захисту тварин від жорстокого поводження, збереження вимираючих видів. Усі ці питання є відображенням ступеню гуманізації суспільства та визначення цінностей публічного адміністрування, які реалізуються через необхідність удосконалення національного законодавства і практики його застосування. З огляду на прагнення українського суспільства до інтеграції в поле суспільних цінностей європейської спільноти проблема набуває більшої актуальності, що ставить питання про необхідність гармонізації національного законодавства із правом ЄС, а також ратифікацію та імплементацією європейських стандартів у сфері гуманного поводження з тваринами за різних умов.

Тож система міжнародних стандартів спрямована на регламентацію використання об'єктів тваринного світу, тому вона велика за обсягом нормативних документів. В рамках Ради Європи діє ціла низка конвенцій та розроблено рекомендації її основних органів стосовно захисту тварин: Європейська конвенція про захист тварин при міжнародних перевезеннях 1968 р., Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів або в інших наукових цілях 1986 р., Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах 1987 р., Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1992 р. та ін. [2, с. 9]

Філософське, соціальне, юридичне осмислення проблематики жорстокого поводження з тваринами призвело спочатку до прийняття внутрішньодержавних правових актів та спонукало до обговорення та прийняття заходів щодо вирішення проблеми захисту тварин від жорстокого поводження, в тому числі й під час проведення експериментів, на міжнародному рівні. Найбільш вдалі спроби співробітництва держав в даному напрямі були реалізовані в рамках міжнародної регіональної урядової організації, а саме Ради Європи (РЄ). [3]

Консультативна асамблея РЄ 20 січня 1971 р. прийняла Рекомендацію 621 (1971) з проблем, що виникають у зв'язку з використанням живих тварин для експериментальних або промислових цілях, в якій Асамблея, зокрема, рекомендує Комітету Міністрів надати комісії повноваження щодо "розроблення міжнародного договору, який буде містити перелік умов та наукових підстав, за якими експерименти на живих тваринах можуть бути дозволені". Саме Рекомендація 621 (1971) поклала початок формуванню міжнародних стандартів поводження з тваринами в процесі проведення експериментів. [3]

Розвиток виробництва продуктів косметологічної індустрії загострив проблему використання тварин в дослідках на підтвердження впливу складних хімічних систем на організм. В цьому випадку суспільство людей приймає за припустиме жорстоке та примусове проведення дослідження на тварині, яка фактично позбавлена змоги себе захистити для збереження власного життя та здоров'я. Моральність такого вибору ставить під сумнів гуманність людського суспільства. Існування дозволу на зумисне заподіяння шкоди живій тварині, навіть з метою забезпечення безпеки людини, ставить під питання основи права на життя, свободу та права людини, як біологічного індивіду.

На сьогодні в світі є безліч брендів косметики, світова косметична промисловість виготовляє *близько 120 мільярдів одиниць продукції. Очікується, що до 2020 року світовий ринок косметики виготовить товарів на \$429,8 млрд. Більшість цих продуктів буде протестована на тваринах. Точних статистичних даних щодо кількості тварин, які залучені до дослідів немає, як і немає статистики смертності через такі дослід.* Відомо, що для дослідів більше за все «використовують» безпритульних собак, котів, кроликів, мишей, щурів, хом'яків. Більшість країн світу з початку 2000-х працюють над заборонаю тестування косметики на тваринах. Ряд країн заборонили тестувати косметику на країнах та імпортувати косметику тестовану на тваринах, серед них: країни Європейського Союзу (з 2009 р.), Індія (з 2014 р.), Ізраїль (2013 р.), Бразилія (2014 р.), Нова Зеландія (2015 р.), Велика Британія (1998 р.), в багатьох країнах питання винесено на обговорення.

В Україні існує закон «Про захист тварин від жорстокого поводження», метою якого є не тільки захист тварин від страждань, зміцнення моральності та гуманності суспільства, а й захист природних прав тварин. Одним з таких прав, яке бере під захист цей Закон, є захист тварин від жорстокого поводження з боку людини. Закон забороняє нацьковувати тварин одна на одну, використовувати для їх умиротворення отрути, бити тварин, полювати на вагітних самок [4].

В 2019 році Міністерство охорони здоров'я України висунуло офіційну пропозицію щодо вимог до косметичної продукції і заборону випробування її на тваринах. В МОЗ пропонують прирівняти вимоги до косметики на українському ринку до європейських. Під заборонаю також і тестування косметики на тваринах. «Новий технічний регламент на косметичну продукцію є одним із кроків України щодо виконання умов Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Регламент розроблений на основі Регламенту ЄС № 1223/2009. Документ має усунути юридичні розбіжності, а також

адміністративні та технічні бар'єри у торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу».

Доопрацьований проєкт постанови Кабінету Міністрів України ухвалює новий технічний регламент на косметичну продукцію, який передбачає:

- використання виробниками лише безпечних барвників, консервантів, УФ-фільтрів
- збільшення втричі кількості заборонених інгредієнтів у порівнянні з попередніми нормами (з 400 до 1383 позицій);
- заборону тестування косметики на тваринах: замість цього іноземні та національні компанії мають запровадити та використовувати новітні технологічні розробки, зокрема, альтернативні методи тестування косметичної продукції [5].

Підвищення значущості вимог до забезпечення гуманних цінностей суспільства прослідковується через запровадження міжнародних норм, які встановлює PETA (People for the Ethical Treatment of Animals), як найбільша організація в світі по захисту прав тварин. В цьому випадку розглядаються положення етики та етичності діяльності виробника відносно екосистеми в цілому. До прикладу, виробник може тестувати на тваринах свої продукти по догляду за тілом, обличчям, а декоративну косметику – не тестує. Відповідно до норм PETA, компанії, які тестують хоча б деякі свої продукти, «етичними» називатися не можуть.

Сертифікація проводиться відомими організаціями боротьби за права тварин. Найвідоміші з них PETA (People for the Ethical Treatment of Animals), Cruelty Free International, Choose Cruelty Free, CCIC (Coalition for Consumer Information on Cosmetics). На сайтах організацій зібрана база з брендами, які пройшли перевірку. Деякі захисні організації припускають думку, що кращім способом зупинити використання тварин для тестів є повна відмова від покупки продуктів таких фірм-виробників.

Таким чином, питання захисту прав тварин, особливо щодо їх необґрунтованого використання в експериментах, є гострим в сучасному суспільстві. Реалізація гуманних цінностей суспільства можлива через створення відповідної нормативно-правової бази, забезпечення належної практики поводження з тваринами, зокрема й в умовах експерименту, та побудова системи публічного контролю.

Література:

1. Булікіна Т. Міжнародно-правові стандарти у сфері захисту тварин та їх застосування в Україні. Підприємництво, господарство і право, №11, 2019. URL <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/29.pdf> С.170-173
2. Буткевич О. В. Поводження з тваринами та їх захист в контексті міжнародного права. Укр. часопис міжнародного права : наук.-практ. журн. 2013. Спец. вип. : Міжнародно-правові стандарти поводження з тваринами та їх захисту і практика України. С. 5–11.
3. Приєднання України до конвенції про захист тварин, що використовуються для наукових цілей URL:

https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/glava-oon-zaklykav-vykorinyty-tortury-yaki-ye-krychushchym-posyagannyam-na-lyudskugidnist/

4. Підвищення вимог до косметики та заборона її випробування на тваринах: повторне громобговорення проекту постанови. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/pidvischennja-vimog-do-kosmetiki-ta-zaborona-ii-viprobuvannja-na-tvarinah-povtorne-gromobgovorennja-proektu-postanovi>
5. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>

Дьяченко А. О.

магістр

Науковий керівник – Нестеренко К.О.

к.ю.н., доцент кафедри державно-правових

дисциплін та міжнародного права

Донецький юридичний інститут МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

На сучасному етапі стабілізації економіко-політичної ситуації в нашій країні, поступового відновлення довіри громадян до влади, реабілітації системи правоохоронних органів, інтенсивного оновлення кадрової політики в усіх державних органах нагальним питанням є боротьба зі злочинністю, яку вчиняють посадові особи високого рівня, а також військовими злочинами. Для побудови належної моделі функціонування України потрібно встановити баланс боротьби зі злочинністю між представниками громадянського суспільства та публічної адміністрації. Саме Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) є новелою у системі правоохоронних органів і було утворене для того, щоб відстоювати загальнодержавні інтереси на найвищому рівні влади.

Насамперед ДБР (Бюро), на відміну від інших правоохоронних органів, характеризується вузькоспеціалізованістю. Це деталізується підслідністю ДБР, що визначена ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК).

Специфікою є те, що ДБР зосереджене виключно на правоохоронній діяльності з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, вчинених посадовими особами високого рівня, а також військових злочинів.

Наступною засадою діяльності ДБР є його аполітичність, яка включає: незалежність від суб'єктів політичної діяльності та недопустимість втручання у його роботу представників тих публічних органів, які належать до підслідності Бюро. Цю адміністративно-правову засаду функціонування ДБР не слід плутати із антикорупційною діяльністю. Мається на увазі ширший підхід, що означає виключну орієнтованість ДБР на протидію злочинам посадових осіб високого рівня,

де зачіпаються репутаційні, а не лише економічні інтереси України та українського народу.

Окремо доцільно назвати таку засаду діяльності ДБР управлінського характеру, як єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР, під яким розуміється зосередження основних повноважень керівництва в руках безпосередньо Директора ДБР.

Ще однією засадою діяльності ДБР є його відкритість та прозорість. Як його особливість можна констатувати, що одним із завдань ДБР є звітування про свою діяльність у порядку, визначеному Законом, та інформування суспільства про результати своєї роботи. Варто зазначити, що громадськість має потужний антикриміногенний потенціал. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини та громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю.

У межах виділення особливостей адміністративно-правових засад діяльності ДБР доцільно звернути увагу зауважити й на таку з них, як забезпечення позитивної ділової репутації, у тому числі за допомогою внутрішнього контролю. Ця особливість полягає в тому, що, запобігаючи та протидіючи злочинам посадових осіб високого рівня, працівники ДБР повинні заодно дбати про авторитет і престижність Державного бюро розслідувань і не допускати, щоб репутацію органу було поставлено під сумнів.

Важливою особливістю (засадою) функціонування ДБР є безперервність його діяльності, яка означає те, що відповідний орган реалізовує свої завдання в межах компетенції на постійній основі за встановленими структурою та чисельністю. Державне бюро розслідувань є юридичною особою публічного права та здійснює свої повноваження безпосередньо і через територіальні органи.

Таким чином, можна резюмувати, що до адміністративно-правових засад діяльності ДБР належать: 1) вузькоспеціалізованість; 2) аполітичність; 3) єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР; 4) відкритість та прозорість; 5) забезпечення позитивної ділової репутації; 6) цілеспрямованість; 7) безперервність.

Вузька спеціалізованість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР полягає в тому, що Державне бюро розслідувань розв'язує виключно завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, вчинених посадовими особами високого рівня відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про Державне бюро розслідувань».

Аполітичність як адміністративно-правова засада діяльності ДБР проявляється в тому, що Бюро діє самостійно та незалежно від позиції суб'єктів політичної діяльності.

Єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР передбачає, що основні керівні повноваження зосереджені в руках Директора ДБР. Відкритість та прозорість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР вказує на те, що Бюро долучає до участі громадськість, а також

інформує суспільство про результати своєї роботи. Забезпечення позитивної ділової репутації як адміністративно-правова засада діяльності ДБР означає, що кожен працівник ДБР своєю поведінкою повинен не завдавати шкоди авторитету Бюро та якнайкраще виконувати свої професійні обов'язки.

Цілеспрямованість як адміністративно-правова засада діяльності ДБР свідчить про те, що Бюро повинно досягати конкретні результати – розкривати та розслідувати злочини, вчинені посадовими особами високого рівня. Безперервність як адміністративно-правова засада діяльності ДБР характеризується тим, що Бюро безперестанно реалізовує свої завдання в межах визначеної законодавством компетенції.

Література

1 Квач В.Ю. Створення Державного бюро розслідувань як частина реформи усіх силових структур / В.Ю. Квач // Черкаські правові читання : зб. тез та матеріалів учасників (м. Черкаси, 11 грудня 2015 р.) : уклад.: Обрусна С.Ю., Чернявський А.Л. / Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи». – Черкаси : КП ЧННІ ДВНЗ УБС, 2015. – С. 26–28.

2 Шамара О.В. Державне бюро розслідувань як одна із новел Кримінального процесуального кодексу України / О.В. Шамара // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 5. – С. 131–138.

3 Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – С. 474. – Ст. 88.

4 Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 6. – С. 5. – Ст. 55.

Ковалів М. В.

*кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

Одним із найбільш важливих показників рівня цивілізованості суспільства є реальність забезпечення прав і свобод людини, людина має отримати від держави ефективний захист не лише у законі, але й на практиці. Тому більшість країн світу значну увагу приділяє вдосконаленню організації та діяльності правоохоронних органів. Як показує досвід, конституційне визнання державою основних прав та свобод людини і громадянина, ще не є гарантією створення належних умов для їх охорони та захисту від протиправних посягань і подальше їх поновлення. Якісна і злагоджена робота державних інституцій, створених задля досягнення такої мети, повинна стати запорукою забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Правоохоронна діяльність традиційно розуміється як використання державними суб'єктами повноважень щодо виявлення і санкціонування (покарання) порушень юридичних правил. Правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися і захистити, коли такий захист потрібен.

Правоохоронні органи можуть виступати також символом цілісності суспільства і його відданості цінностям честі, обов'язку. Правоохоронні органи уособлюють монополію держави на застосування примусу, що в свою чергу є необхідною умовою забезпечення ефективної дії права. Правоохоронні органи покликані стримувати суспільство від вчинення злочинів, аморальних дій, злих намірів, змов на вчинення протиправних дій.

Правоохоронні органи сприймаються суспільством як інституція, що наділена повноваженням діяти (у тому числі застосовувати силу) тут і зараз, і це дозволяє вирішувати найрізноманітніші, практично всі види, людських проблем і це є тією ознакою, що є спільною для таких різних дій як затримання правопорушника, контроль за правопорядком, втручання у випадках домашнього насильства тощо. Відповідно, важливо, щоб правоохоронні органи відповідали очікуванням не тільки закону, але й суспільства. Тому до правоохоронних органів і їх професіоналізму висуваються особливі вимоги, які передбачають відокремленість правоохоронної системи від політики, ієрархічну організованість, певний військовий характер із зобов'язанням щодо проведення ефективних операцій, централізоване управління, технологічну досвідченість, добре тренований персонал і високі стандарти етичності.

Тільки за умови високо професійної роботи правоохоронної системи вона стає сумісною із демократією, а вимоги професійності великою мірою пов'язані із концепцією «goodgovernment». Свого часу, Дж. Холлом було звернуто увагу, що функціонування правоохоронних органів поза чіткими стандартами, із наданням їм широкого розсуду, порушує основний компонент демократії – верховенство права. Верховенство права – ключова концепція для демократії. Це частина того, що Д. Труман мав на увазі під «правилами гри»: система змагання між групами інтересів має сенс тільки за умови, що урядування представляє собою дещо більше, аніж посадовці, що діють на свій власний розсуд. Недарма тоталітарний режим часто пов'язано із концептом «поліцейської держави»[1, с. 11].

Роль правоохоронних органів у здійсненні функцій держави стала чи не найбільш визначальною ознакою при відмежуванні демократії від її протилежності – тоталітаризму. Ідея демократії, як стверджують окремі дослідники, пройшла крізь кілька складних кластерів. Ці кластери, так чи інакше, включали в себе чотири групи питань: щодо основної мети демократії; щодо спеціальних демократичних процедур; щодо того, наскільки поточний стан відносин є близьким до демократичного ідеалу; щодо значення культурних і географічних відмінностей для утвердження демократії. Відповіді, що давалися на кожен із цих чотирьох питань змінювалися з часом.

Головною метою демократії розглядалася соціальна стабільність, протидія авторитарному тиску; іноді такою метою пропонувалося вважати сприяння

людському розвитку, іноді – легітимацію державної влади тощо. Основними процедурами демократії називалися вибори, іноді – участь мас, іноді – обговорення (respectfuldeliberation). Іноді фіксувалося, що необхідні демократичні процедури вже наявні в суспільстві, іноді констатувалася невідповідність наявних процедур необхідному ідеалу. Однак так чи інакше усі ці розмірковування стосувалися того, що ми думаємо про правоохоронну систему або, якщо говорити більш точно, що означає для правоохоронної системи бути демократичною.

Правоохоронні органи є однозначно потужною зброєю проти приватних систем домінування, однак поряд із цим вона є і однозначно страшним інструментом офіційного панування. З огляду на це завданням демократії стає забезпечити баланс, за якого правоохоронна система виступає ефективним засобом стримування приватного домінування і не переростає в страшний засіб офіційного панування. Тому важливо, щоб в державі існувала чітка система правової регламентації діяльності правоохоронних органів, з чітко визначеними повноваженнями, механізмом внутрішнього і зовнішнього контролю за їх виконанням і системою вимог, що висуваються до виконання таких повноважень.

Література

1. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Лозинський Ю.Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2018. 323 с.

Кузик Е.П.

студентка 4 курсу

Науково-навчального інституту №1

Національної академії внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Як відомо, забезпечення дотримання прав і свобод людини в нашій державі є одним з головних пріоритетів виконання її обов'язків. Тобто, незважаючи ні на що, вона гарантує всі ті права і свободи людини, які визначені законодавством України.

На сьогодні у нашій країні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (далі - Кабміну) № 255 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211» від 02.04.2020 року діє карантин, а також згідно з Постановою Кабміну № 291 «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 22 квітня 2020 року його продовжено до 11 травня 2020 року із встановленим переліком певних

заборонних заходів. Відповідно вказані заборонні заходи направлені на тимчасове обмеження прав і свобод людини задля недопущення поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Нагадаємо, відповідно до ст. 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 року, карантин - адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб [1].

Звертаємо увагу на те, що такі заходи, зокрема, забороняють до 24 квітня 2020 року (з їх продовженням до 11 травня):

- з 6 квітня 2020 р. перебування в громадських місцях без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіратора або захисної маски, у тому числі виготовлених самостійно;
- з 6 квітня 2020 р. переміщення групою осіб у кількості більше ніж дві особи, крім випадків службової необхідності та супроводження осіб, які не досягли 14 років, батьками, усиновлювачами, опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями, іншими особами відповідно до закону або повнолітніми родичами дитини;
- перебування в громадських місцях осіб, які не досягли 14 років, без супроводу батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів, інших осіб відповідно до закону або повнолітніх родичів дитини;
- певним видам підприємств, установ та організацій провадити свою господарську діяльність [2].

У зв'язку з цим, зупиняє своє функціонування значна кількість юридичних осіб і як наслідок люди вимушені залишатися дома та дотримуватися вимог карантину. У свою чергу правоохоронні органи не припиняють своєї діяльності і відкритим є питання щодо виконання їхніх функцій та обов'язків в умовах надзвичайної ситуації. Безумовно, актуальним є питання проведення обшуку житла чи іншого володіння особи в умовах карантину та чи відбувається при цьому дотримання ними прав і свобод людини.

У ст. 30 Конституції України передбачено, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду [3]. Також у цій статті визначено випадки, які передбачають здійснення таких слідчих (розшукових) дій без рішення суду.

Відповідно до ч. 1 ст. 234 Кримінального процесуального кодексу (далі КПК) України від 13.04.2012 року «обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб». Згідно з ч. 2 ст. 234 КПК України «обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а

у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду» [3].

Отже, під час карантину правоохоронні органи виконуючи свої службові обов'язки мають право проводити обшук житла чи іншого володіння особи, але тут постає інше питання, як забезпечити в таких умовах дотримання прав і свобод людини.

Як ми знаємо, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 року змінено статтю 325 Кримінального кодексу України, яка визначає, що порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам, а також масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, якщо такі дії спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань, а також ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки [4], - караються відповідно до Закону України про кримінальну відповідальність.

Враховуючи нормативно правові акти, якими введено на території України вищевказану надзвичайну ситуацію, а також всі ті правові акти, які прийняті за час цього періоду мають виконуватися працівниками правоохоронних органів. А отже, при проведенні цими органами обшуку житла чи іншого володіння особи, вони мають бути забезпечені засобами індивідуального захисту (респіратори або захисні маски, у тому числі виготовлені самостійно, антисептики та захисні рукавиці).

Вважаємо, що особа, якій оголошено та яка отримала ухвалу суду на проведення обшуку у її житлі чи іншому володінні має право вимагати від працівників правоохоронних органів не тільки вдягати засоби індивідуального захисту, а і медичні довідки про стан здоров'я (отримані напередодні) чи як мінімум виміряти при ній температуру тіла, перед входом у приміщення та безпосереднього контакту з нею, особливо якщо ще у когось з представників уповноважених органів є явні симптоми хвороби. А якщо особа у житлі чи іншому володінні якої мають намір провести обшук є хворою на вищезгадану інфекційну хворобу або перебуває на самоізоляції через інші визначені законодавством підстави, то вона зобов'язана попередити про це правоохоронних органів. Ці всі вказані дії мають бути зроблені на відеокамеру, якою здійснюють відеофіксацію проведення згаданої слідчої (розшукової) дії. Також особа має право на фіксацію подібних правопорушень зі сторони правоохоронних органів у протоколі обшуку. Вкажемо і на тому, що згадана особа має право на захисника відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України та слідчий або прокурор зобов'язані допустити його до проведення обшуку.

На нашу думку, якщо правоохоронні органи не дотримуватимуться вищезгаданих вимог, то особа у житлі та іншому володінні якої мають намір провести обшук повинна зателефонувати за номером «102» та викликати інших працівників поліції посилаючись на ст. 325 Кримінального кодексу України.

Тобто в такому випадку можливе створення ситуації, що потенційно може призвести до поширення вірусної інфекції.

Отже, дотримання правоохоронними органами вищевказаних заходів забезпечить провести згадану слідчу (розшукову) дію не тільки у відповідності до Кримінального процесуального кодексу України, а і загалом законодавства України. Забезпечить захист життя та здоров'я як правоохоронців, так і інших учасників слідчої (розшукової) дії. Наголошуємо, що при запровадженні на території України подібних заходів, спричинених надзвичайними ситуаціями, правоохоронні органи зобов'язані слідувати змінам законодавства України та дотримуватися його норм комплексно, задля недопущення порушення прав і свобод людини.

Література

1. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 р. № 1645-III. Дата оновлення: 18.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14> (дата звернення 22.04.2020).
2. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2020 р. № 255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2020-%D0%BF> (дата звернення 22.04.2020).
3. Конституція України: Основний Закон від 26.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 22.04.2020).
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 17.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 23.04.2020).

Лелеко А. М.

аспірант

Донецький юридичний інститут МВС України

МІГРАЦІЙНІ РЕЖИМИ В УКРАЇНІ – ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Дослідження ролі та значення міграційних режимів у процесі розвитку міграційних відносин в Україні становить одне з найважливіших завдань юридичної науки. Тому постає питання щодо чіткого визначення кола проблем, які заважають їх реалізації.

Проблеми реалізації міграційного режиму в Україні можна класифікувати за різними критеріями: а) в залежності від сфери, де вони набувають свого прояву, можна виділити проблеми, які виникають у науковій, правотворчій і правозастосовній сфері; б) в залежності від рівня правової регламентації міграційних відносин у суспільстві, можна виділити наступні проблеми – прогалини в міграційному законодавстві, суперечливість міграційних правових норм, не систематизованість міграційного законодавства, тощо; в) в залежності від суб'єктів міграційних правовідносин можна виділити проблеми, що виникають при реалізації правового статусу внутрішніми та зовнішніми мігрантами.

В межах дослідження нам хотілося б звернути увагу на ті проблеми реалізації міграційного режиму в Україні, які довгий час заважали, по-перше, визначитись з міграційною політикою України, по-друге, створити дієву систему органів публічної адміністрації, що вповноважені реалізовувати міграційну політику.

Перша проблема, яка заважає реалізації міграційних режимів в Україні є мінливість світових міграційних процесів. З огляду на це, міграційна політика України, повинна бути більш гнучкою та спроможною відповідати не тільки на виклики, що існують у цій сфері сьогодні, а й на виклики, які можуть виникнути раптово у зв'язку із змінами у політичному, економічному та соціально-культурному житті інших країн світу. Важливо під час реалізації цієї політики дотримуватись балансу між національними інтересами держави та захистом прав і інтересів мігрантів, які приїждять до України чи від'їжджають з України до інших країн. Наприклад, О. О. Воронятніков вказує, що при запозиченні зарубіжного досвіду в частині регулювання міграційних процесів слід враховувати національні особливості зазначених правовідносин та специфіку самої сфери. Запозичення позитивного досвіду зарубіжних держав дає можливість наблизитися українському законодавству у сфері міграції до європейських стандартів, але воно має бути не тотальним, а виваженим, з урахуванням позитивної часової апробації зарубіжного законодавства, потреб сучасних вітчизняних правотворчих і державотворчих процесів [1, с. 212].

Друга проблема, яка ускладнює довгий час реалізацію міграційного режиму в Україні, це нестабільність системи органів, що реалізують в Україні міграційну політику. За роки незалежності в Україні було декілька спроб створити окремий державний орган, який би займався виключно справами громадянства та міграції. Завершальним етапом у цьому процесі був Указ Президента України від 09.12.2010 року, яким в рамках оптимізації діяльності органів державної виконавчої влади передбачалось створення Державної міграційної служби України [2], а 06.04.2011 року Президентом України було затверджене Положення про неї [3]. Разом з тим, О. О. Воронятніков, який досліджував особливості адміністративно-правового статусу Державної міграційної служби України, відмічає, що в нашій країні залишаються не вирішеними проблеми координації та реалізації міграційної політики, які полягають у невизначеності завдань та розпорошеності повноважень між органами, що займаються питаннями міграції [1, с. 212].

Третя проблема, яка ускладнює реалізацію міграційного режиму в Україні, це неоднорідність правового статусу так званих «керованих суб'єктів» міграційних відносин, до яких відносяться виключно фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства, біженці, тощо).

На підставі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки. Мінливість міграційних процесів у світі та і в Україні потребує впровадження такої державної міграційної політики, яка б враховувала не тільки існуючі тенденції у світі та країні, а й могла передбачувати певні міграційні процеси у майбутньому та вчасно запобігати їх негативним наслідкам. Нестабільність системи міграційних органів в Україні пов'язана в основному з різноманітністю суспільних відносин, які підлягають міграційно-правовому регулюванню (надання громадянства України, імміграція, свобода пересування в Україні, реалізація права на притулок, тощо).

Кожна з окреслених сфер потребує, по-перше, виваженої державної політики, по-друге, якісного надання публічних послуг органами публічної адміністрації, по-третє, відповідного контролю з боку компетентних державних органів, та, по-четверте, своєчасної реакції на правопорушення у міграційній сфері у вигляді накладання санкцій і шляхом притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Неоднорідність міграційно-правового статусу фізичних осіб потребує більш виваженого правового закріплення статусу осіб, які є учасниками міграційних відносин в Україні. Це можливо зробити шляхом використання позитивного досвіду країн світу, але з обов'язковим врахуванням національних інтересів та національних особливостей.

Література

1. Воронятников О. О. Адміністративно-правовий статус Державної міграційної служби України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. О. Воронятников ; Запорізький національний університет. – 2012. – 238 с.
- 2.. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>. – № Назва з екрана.
3. Питання Державної міграційної служби України : Указ Президента України від 06.04.2011 № 405/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/405/2011>. – Назва з екрана

Макаренко Н.А.

*доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
Донецького юридичного інституту МВС України, адвокат*

ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ ПОСИЛАННЯ В АКТАХ ПЕРЕВІРОК ОРГАНІВ ДПС НА НАЯВНІСТЬ ВИРОКІВ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ЗА СТ. 205 КК УКРАЇНИ

На сьогодні в Україні склалася практика використання кримінальних проваджень як засобу тиску на бізнес, зокрема, у контексті проведення податкових перевірок. Така тенденція, безсумнівно, спотворює суть і мету кримінальної відповідальності.

Порушення кримінальної справи - це фактично паралізація роботи підприємства, адже вилучається первинна документація, проводяться обшуки, накладається арешт на активи тощо. В результаті, це має негативний вплив на функціонування підприємства, а в масштабі країни - і на весь бізнес-клімат. Часто кримінальні справи порушуються за поверхневими, неповністю з'ясованими обставинами, і, як наслідок, лише невелика частка відкритих проваджень завершується переданням обвинувального акту до суду.

На даний час отримала широке розповсюдження практика використання контролюючими органами (органами Державної податкової служби України)

матеріалів досудового розслідування та вироку суду у кримінальному провадженні за статтею 205 Кримінального кодексу України («Фіктивне підприємництво») [1] для обґрунтування донарахування грошових зобов'язань платникам податків. Негативні тенденції у вирішенні податкових спорів були спровоковані, на нашу думку, поширеним хибним підходом судів до оцінки доказів, наданих контролюючими органами.

25 вересня 2019 р. набрали чинності положення Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» від 18.09.2019 р. [2], яким із Кримінального кодексу України була виключена вказана вище ст. 205 «Фіктивне підприємництво», а також внесені зміни до ст. 212 Кримінального кодексу України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» щодо збільшення сум податків, за несплату яких може наставати кримінальна відповідальність.

Отже, з урахуванням декриміналізації ст. 205 Кримінального кодексу України та положення ч. 1 ст. 5 Кримінального кодексу України яким встановлено, що закон про кримінальну відповідальність, що скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість, то будь-які кримінальні провадження, пов'язані з кримінальними правопорушеннями за ст. 205 Кримінального кодексу України мають бути закриті на підставі п. 4 ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України [3] та не можуть бути розцінені як належний доказ.

Як зазначається у Пояснювальній записці від 29.08.2019 року до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес», наявність кримінальної відповідальності за фіктивне підприємництво (стаття 205 Кримінального кодексу України) вже давно є одним із способів тиску на бізнес в Україні. Так, окрім самого факту наявності кримінальної відповідальності за вказане діяння, контролюючі органи використовують вироки і матеріали досудового розслідування (протоколи допиту директора суб'єкта підприємницької діяльності) у якості доказової бази під час притягнення до фінансової відповідальності за порушення норм податкового законодавства. Тому обґрунтовуючи доцільність декриміналізації фіктивного підприємництва, варто акцентувати увагу на неспроможності при застосуванні статті 205 КК України досягнення мети кримінальної відповідальності та проблемі застосування статті 205 Кримінального кодексу України, що полягає, зокрема, у використанні у якості доказової бази фактів та обставин, встановлених вироком суду за статтею 205 Кримінального кодексу України, та матеріалів досудового розслідування під час притягнення до фінансової відповідальності за порушення норм податкового законодавства.

Так, щодо використання матеріалів досудового розслідування слід зазначити, що у багатьох випадках контролюючий орган стверджував, що

операції платника податку з його контрагентом не мають реального характеру на основі присутності в матеріалах адміністративної справи протоколу допиту керівника такого контрагента, отриманого в рамках кримінального провадження щодо фіктивного підприємництва. Часто суди при вирішенні податкового спору брали до уваги надані контролюючим органом матеріали досудового розслідування (викладені в протоколі допиту пояснення керівника контрагента платника податку) до уваги, вирішуючи на їх основі спір не на користь платника податку, не зважаючи на те, що це суперечить положенням процесуального законодавства, що передбачають, що жоден доказ не має для суду наперед встановленої сили; суд не може обґрунтовувати свої рішення показаннями, наданими слідчому чи прокурору, або посилається на них, а також визнавати доказами відомості, які не були предметом безпосереднього дослідження суду.

Натомість, слід звернути увагу на позицію вищих судових інстанцій з даного питання, зокрема, Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, який в своїх постановках від 16 січня 2018 року у справі №2а-7075/12/2670 [4], від 20 червня 2018 року у справі №826/14465/13-а [5] та від 12 листопада 2019 року у справі №826/17813/18 [6] щодо оскарження платником податків результатів податкових перевірок (відповідних податкових повідомлень-рішень) зазначає, що статус фіктивного, нелегального підприємства несумісний з легальною підприємницькою діяльністю. Господарські операції таких підприємств не можуть бути легалізовані навіть за формального підтвердження документами бухгалтерського обліку. Згідно з Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес», який набрав чинності 25 вересня 2019 року, виключена стаття 205 Кримінального кодексу України.

У Рішенні Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 [7] зазначено, що дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. Положення частини першої статті 58 Конституції України [8] про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, стосується фізичних осіб і не поширюється на юридичних осіб. До події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце. Акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ним чинності. Заборона зворотної дії є однією з важливих складових принципу правової визначеності.

Відповідно до частини шостої статті 78 Кодексу адміністративного судочинства України [9] вирок суду в кримінальному провадженні, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для адміністративного суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи

бездіяльності особи, стосовно якої ухвалений вирок, ухвала або постанова суду, лише в питанні, чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою.

Верховний Суд вважає, що вироком у кримінальній справі, який набрав законної сили, встановлено об'єктивну сторону складу злочинів посадової особи контрагента платника податків, дії якого не були спрямовані на реальне настання наслідків, а лише на формування первинних документів за наслідками неіснуючих операцій. Господарські операції, за наслідками яких підприємством сформовані витрати та податковий кредит, відбулися на підставі первинних документів, виписаних цією ж особою і у той самий період, в якому встановлено факт вчинення злочину.

Відтак, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій, які оцінили докази в їх сукупності і врахували обставини, встановлені у вирокі відповідного районного суду, про не підтвердження належними та допустимими доказами реальності господарських операцій позивача з контрагентом з надання послуг з пошуку та збору інформації, навіть після декриміналізації ст. 205 кримінального кодексу України.

На нашу думку, проаналізована позиція Верховного Суду не відповідає статті 61 Конституції України, адже, враховуючи індивідуальний характер юридичної відповідальності особи, встановлений ст. 61 Конституції України законодавством передбачено, що, навіть у разі порушення контрагентом платника податків чинного законодавства, відповідальність та негативні наслідки настають саме щодо цієї особи, та не можуть бути застосовані до іншої особи.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.04.2020).
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес: Закон України від 18 вересня 2019 року № 101-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20> (дата звернення: 02.04.2020).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 02.04.2020).
4. Постанова Верховного Суду № 2а-7075/12/2670 від 16.01.2018. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71630425> (дата звернення: 02.04.2020).
5. Постанова Верховного Суду № 826/14465/13-а від 20.06.2018. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74870508> (дата звернення: 02.04.2020).
6. Постанова Верховного Суду № 826/17813/18 від 12.11.2019. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85574872> (дата звернення: 02.04.2020).
7. Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-99> (дата звернення: 02.04.2020).
8. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 року № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 02.04.2020).

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Сучасні проблеми здійснення конституційної, адміністративної, судової та низки інших реформ демонструють актуальність і необхідність доктринального вивчення питань ефективності системи організації та функціонування публічної влади, стану регулювання і реалізації права брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечення рівного доступу до різних видів публічної служби тощо [1]. Не дивлячись на те, що проголошені права громадян отримали найвищий рівень закріплення на конституційному рівні в Україні, з відповідними механізмами реалізації і гарантування на рівні галузевого законодавства, все ж таки залишаються проблемними питання доступу до згаданих видів публічної служби, просування і належної реалізації правового статусу публічних службовців.

Це зумовлено, на наше переконання, насамперед корупційними ризиками і загрозами, прогалинами і суперечностями, які існують у чинному законодавстві України, певною недовірою населення до деяких органів влади, а також іншими викликами і неузгодженостями.

Останні реформаторські кроки у напрямі удосконалення правового статусу публічних службовців спрямовані на забезпечення принципів верховенства права, відкритості, рівності, законності та ряду інших. Погоджуємось з відомими ученими у тому, що основою публічної сфери на сьогодні виступає не стільки влада, скільки авторитет органів державної влади та місцевого самоврядування, що ґрунтується на ділових, інтелектуальних і моральних якостях їх службовців. При цьому саме етична складова виступає провідною віхою в оцінці діяльності зазначених суб'єктів. Нажаль, саме її оцінка є достатньо складною, оскільки не має чітких критеріїв та може бути здійснена лише за певними наслідками – якістю надання адміністративних послуг, відношенням до громадян, рівнем корупції, ефективністю управління тощо. Однак, на відміну від закону, саме етична складова виступає гарантом забезпечення принципів законності та верховенства права під час реалізації правового статусу суб'єктами публічних відносин. Помітно посилити етичну складову на публічній службі має відкритість та прозорість органів державної влади. [2]

Неодноразово зверталась увага на те, що етичні аспекти демонструють результати розв'язання моральних, психологічних проблем професійної діяльності (юридична етика), забезпечуються розвиненою нормативно-правовою та інституційною основами. Так, національному законодавстві багатьох держав, включаючи Україну, прийнято чимало нормативно-правових актів, де містяться етичні норми стосовно представників різних юридичних професій (суддів,

нотаріусів, адвокатів, правоохоронних органів і т.д.). Ці норми загалом передбачають діяльність, безпосередньо пов'язану з життям людини, її честю і гідністю, правами і свободами, тому вимагають відповідних морально-етичних якостей.

Вивчення досвіду Німеччини дозволяє відзначити, що етичні норми тут чітко закріплені не на рівні конституції чи федеральних актів, а у підзаконних нормативно-правових актах: «Регламенті діяльності федерального уряду», «Єдиному положенням про федеральні міністерства».

Яскравим прикладом зведення етико-правових норм, що регламентують діяльність публічних службовців є Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені Наказом Національного агентства України з питань державної служби № 158 від 05.08.2016 року. [3] У даному випадку законодавцем звужено професійної етики, хоча переважно у наукових працях розрізняють поняття «юридична етика», «правова етика», «правнича етика», «етика права».

Видається, що етичні стандарти професійної діяльності є об'єктом адміністративно-правового забезпечення, оскільки: а) певний вид професійної діяльності має ознаки соціальної значущості, а наслідки помилок та недоліків у здійсненні такої діяльності можуть негативно позначатися на рівні додержання прав і свобод людини і громадянина; б) етичні вимоги, що висуваються до певного виду професійної діяльності можуть бути вербалізовані та закріплені на рівні етичних кодексів або інших зводів моральних вимог, до представників певної професійної групи; в) можна виокремити аспекти поведінки професіоналів, які можуть бути підтверджені двома незалежними спостерігачами, на основі однієї методики і при цьому результати спостереження не будуть мати значних відмінностей; г) реалізація етичних стандартів базується на публічному інтересі і охоплює діяльність суб'єктів адміністративно-правових відносин [4].

В умовах гарантування рівного доступу до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні необхідним є вивчення відповідного зарубіжного досвіду у даній сфері, особливо практики тих країн, які пройшли системні реформи організації влади, кадрової та антикорупційної політики держави. Водночас його використання має бути вкрай обережним, а не експериментальним чи хаотичним. Іноді мають місце суперечності між рекомендаціями міжнародних організацій щодо впровадження в Україні, зокрема, вимог до доброчесності суддів та досвідом у цій сфері держав Західної Європи та Північної Америки.

Етичні засади та критерії виступають шкалою для відповідності дій суб'єкта службових відносин інтересам суспільства і держави загалом, конкретній займаній посаді і відповідним функціональним обов'язкам. Це своєрідні форми внутрішньо-морального контролю, легального зовнішнього громадського контролю діяльності публічних службовців та інших форм контролю, визначених законодавством.

Оскільки норми моралі, традицій, релігії отримали з часом відповідне закріплення у формі звичаїв, нормативно-правових актів, очевидним у даному

випадку є зв'язок кращих практик успішних практик різних часів і поколінь, взаємовплив успішних моделей організації влади, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, включаючи право доступу до публічної служби.

На сучасному етапі державотворення з метою удосконалення механізму реалізації даного права потребує уваги ефективність регулятивного та виховного впливу відповідних етичних засад доступу до публічної служби. Тобто важливим є моніторинг такої ефективності, внесення на цій основі змін і доповнень до чинного законодавства України.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Нестерович В.Ф. Принципи відкритості та прозорості у діяльності органів державної влади як важлива передумова для утвердження демократії участі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 4. С. 67-78.
3. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби № 158 від 05.08.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>
4. Жуков С. В. Адміністративно-правове забезпечення доброчесності суддів: проблеми теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / С. В. Жуков. – Дніпро, 2019. – 485 с.
5. Камінська Н.В., Хлабистова К. В. Бізнес-обмеження для законодавців як люстраційний захід. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. Львів, 2016. №855. С. 73-78.
6. Камінська Н.В., Сьох К. Я. Забезпечення прав громадян на державну службу та службу в органах місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади та євроінтеграції: *монографія*. Київ, 2018. 264 с.

Нестеренко К.О.

*к.ю.н., доц. кафедри державно-правових дисциплін
та міжнародного права
Донецький юридичний інститут МВС України*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В Україні спостерігається стійка динаміка зростання адміністративних правопорушень. Небезпека адміністративних правопорушень полягає в їх масовості, атакож у значних збитках, що завдаються суспільству. Саме тому держава повинна розуміти небезпеку адміністративних правопорушень для всього суспільства, що, своєю чергою, змусить відповідні організації здійснювати профілактику не лише злочинів, а й адміністративних правопорушень.

Кодекс України про адміністративні правопорушення у ст. 9 дає таке визначення правопорушенню: «Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи

бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [1].

Ознаками адміністративного правопорушення, що впливає з наведеного визначення, є суспільна шкідливість, протиправність, винність і адміністративна караність [2, с. 325].

В Україні, незважаючи на зростання правопорушень, немає єдиної системи органів, що здійснюють профілактичну діяльність, а також єдиного закону, що регулює діяльність зпрофілактики адміністративних проступків.

Різноманітність правоохоронних функцій, що покладаються законодавством України на органи поліції, обумовлює існування декількох видів профілактичної діяльності цього органу. Видова багатоманітність профілактичної діяльності є також наслідком того, що саме Національна поліція виступає основним органом забезпечення публічної безпеки і порядку в державі та в окремих її регіонах. Це передбачає, що профілактика правопорушень здійснюється органами поліції в різних сферах та на різних рівнях суспільних правовідносин щодо різних суб'єктів таких правовідносин. Тому виникає необхідність у систематизації видів профілактичної діяльності Національної поліції [3, с. 313]

Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 23 закріплює, що поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень [4].

Профілактика правопорушень має свої певні цілі. Такими цілями є: обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів; усунення або взагалі нейтралізація причин правопорушень та умов, що їм сприяють; нейтралізація негативного впливу мікросередовища особи (сім'ї, школи, вузу, друзів, співробітників і т.д.), які формують антисуспільну установку особи та здійснюють негативний вплив на мотивацію її поведінки; вплив на особу, яка за своїми морально-психологічними якостями здатна вчинити адміністративний проступок чи продовжувати протиправну діяльність.

Профілактична діяльність базується на таких принципах:

1) законності – дотриманні вимог Конституції України та Законів України усіма, без винятку, суб'єктами профілактики, здійснення тільки тих заходів, які передбачені Законами або підзаконними нормативними актами;

2) гуманізму – всебічний захист прав та свобод громадян під час здійснення профілактичної діяльності;

3) гласності – систематичного висвітлення у статистиці та засобах масової інформації відомостей про профілактику правопорушень;

4) демократизму – участі у профілактиці правопорушень не тільки спеціалізованих суб'єктів, але й усіх інших державних органів та організацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, об'єднань громадян та окремих громадян;

5) диференційованого підходу – врахування як загальних, так і спеціальних особливостей правопорушників та груп правопорушень;

6) взаємодії та координації зусиль суб'єктів профілактики правопорушень;

7) громадського осудження протиправної поведінки;

8) переважання методів переконання – тобто застосування примусових заходів лише після вичерпання всіх інших заходів впливу;

9) адекватності методів та засобів профілактики вчиненим правопорушенням [5, с. 195].

Профілактикою правопорушень є врегульована нормами права цілеспрямована, науково обґрунтована, багатоаспектна діяльність як спеціалізованих, так і неспеціалізованих суб'єктів профілактики з розробки та реалізації комплексу самостійних, але внутрішньо пов'язаних і доповнюючих один одного, практично необхідних, фінансово забезпечених попереджувальних заходів одноразового чи тривалого характеру, спрямованих на недопущення як конкретних видів і груп злочинів та правопорушень, так і злочинності в цілому шляхом виявлення, нейтралізації чи мінімізації криміногенних явищ і процесів або ж активізації факторів, що пригнічують протиправну поведінку [6, с.42].

Отже, профілактична діяльність виражається в застосуванні цілого комплексу попереджувальних заходів, які потребують не лише належної правової регламентації, але і фінансування, методологічного забезпечення тощо.

В діяльності Національної поліції профілактична діяльність регламентована такими нормами Закону України «Про Національну поліцію»:

- співробітництво з населенням з метою вжиття запобіжних заходів відповідно до ч. 2 ст. 11;

- повноваження в сфері вжиття запобіжних заходів згідно з п. п. 1, 2, 21 ч. 1 ст. 23, зокрема поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ тощо;

- право формувати бази даних відповідно до п.п. 1, 15, 16 ч. 1 ст. 26: поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу; виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

- повноваження щодо вжиття поліцейських заходів з метою профілактики правопорушень відповідно до ст. 39 (перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ); ст. 40 (застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-і кінозйомки, відеозапису); ст. 41 (поліцейське піклування) [7, с. 229].

Таким чином, профілактика правопорушень як напрям діяльності Національної поліції – це система поліцейських заходів та повноважень, методів та способів їх реалізації, що здійснюються з метою попередження вчинення правопорушень або попередження чи зменшення їх негативних наслідків, зниження рівня правопорушень в державі та в окремих регіонах, забезпечення високого рівня публічної безпеки та порядку.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами та доповненнями станом на 7 лютого 2019 року) // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
2. Копиленко О. Л. Правознавство: Кредитно-модульний курс: навчальний посібник / О. Л. Копиленко, Ю. І. Римаренко, Л. І. Мозковий. – К.: «ВД Професіонал», 2007. – 400 с.
3. Фелик В. І. Класифікація видів профілактичної діяльності національної поліції України / В. І. Фелик // Форум права. – 2016. – № 4. – С. 313-315.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (зі змінами та доповненнями станом на 1 січня 2019 року) // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
5. Ключев О. М. Сутність та місце профілактичних заходів у правоохоронній діяльності / О. М. Ключев // Право і суспільство. – 2013. – № 6. – С. 195-197.
6. Лошицький М.В. Спеціальна профілактика правопорушень: поліцейський підхід до визначення поняття / М.В. Лошицький // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2013. – Вип. 5. – Т. 2. – С. 40-43.
7. Фелик В. І. Профілактика правопорушень як особливий напрям діяльності національної поліції України / В. І. Фелик // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – Вип. 3. – С. 229-232.

Орешкова А.Ф.,

старший викладач

*кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ПРАВООХОРОННІ ТА ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНИ ЯК ГАРАНТИ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

В умовах української кризи набувають нового значення ідеї прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. У процесі державотворення внутрішньо переміщені особи усвідомлюють значення своєї участі адже вони також є носіями влади у державі. Попри наявну систему нормативно-правових актів, у яких закріплені права і свободи внутрішньо переміщених осіб, їхнє становище характеризується, як юридичною, так і фактичною нерівністю. В контексті цього

скоординована діяльність системи уповноважених суб'єктів є однією із умов гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб у всіх сферах суспільного життя.

Різні аспекти гарантій прав і свобод досліджували у своїх роботах такі науковці, як: М. Антонович, Ю. Барабаш, М. Баймуратов, М. Гуренко, О. Гончаренко, А. Колодій, І. Козинець, В. Кравченко, О. Кушніренко, С. Мороз, Є. Микитентко, А. Олійник, А. Колодій, О. Петришин, В. Погорілко, П. Рабінович, В. Речицький, Т. Слінько, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, Л. Шестак, Ю. Шемшученко та ін. Їх внесок у загальну теорію гарантій є основою для розробки організаційно-правових (інституційних) гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Основою формування організаційно-правової (інституційної) складової є чітке розуміння, які суб'єкти можуть до неї входити та здійснювати гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Так, дієвими суб'єктами організаційно-правових (інституційних) гарантій уповноважених забезпечувати реалізацію, захист, охорону та відновлення порушених прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є правоохоронні та правозахисні органи. Так, в контексті нашого дослідження ми проаналізуємо діяльність, наприклад, омбудсмена, прокуратури, адвокатури, центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та ін.

Органічною частиною організаційно-правових (інституційних) гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб у правовій державі є інститут омбудсмена. Головною метою діяльності інституту омбудсмена є захист прав людини. Консолідуючий потенціал омбудсмена є корисним і у вирішенні проблем в сфері захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

У Законі України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 р. визначено, що метою парламентського контролю Уповноваженого є, зокрема, захист прав і свобод людини і громадянина; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод (ст. 3) [1]. Інститут омбудсмена відрізняється від інших органів, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб тим, що він є незалежним та не підпорядкованим у своїй діяльності. Зокрема, у сфері забезпечення прав і свобод ВПО омбудсмен здійснює зовнішній контроль за діяльністю державних органів. Поряд із такими функціями, як контроль та розгляд скарг ВПО, омбудсмени виконують інші не менш важливі функції, серед яких, наприклад, моніторингові, консультативні, правовиховні тощо.

У 2019 р. до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 848 повідомлень про порушення прав ВПО та мешканців тимчасово окупованих територій [2]. Через наявність ефективних регіональних представництв омбудсмена на місцях здійснюється дієвий парламентський контроль.

Важливу роль у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб відіграє прокуратура через реалізацію таких функцій, як: підтримка державного обвинувачення у суді, організація та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням тощо. Зазначені функції щодо внутрішньо переміщених осіб мають бути спрямовані на гарантування таких принципів, як законність, верховенство права, та справедливості у кримінальному судочинстві.

У випадку порушення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб необхідно зауважити, що їх захист буде ефективнішим у разі звернення до адвоката з метою отримання професійної допомоги. Адвокатура здійснює захист, представництво та надає інші види правової допомоги на професійній основі [3]. Адвокатура володіє необхідними повноваженнями та професійними правами щодо всебічного захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб у всіх категорія справ.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [3]. Оскільки, діяльність інституту адвокатури є добровільною у будь-якій сфері слід зауважити, що законодавство не покладає на нього обов'язку гарантувати права і свободи внутрішньо переміщених осіб.

Необхідним для активізації участі адвокатури України у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є проведення інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи серед адвокатів щодо особливостей забезпечення прав і свобод досліджуваної категорії осіб. Зазначені заходи можливо реалізувати, наприклад, на базі Національної асоціації адвокатів України або Рад адвокатів регіонів.

ВПО у випадках виникнення труднощів при реалізації прав і свобод повинні наділятися гарантіями їх забезпечення, з урахуванням діяльності системи надання безоплатної правової допомоги. Нагальним кроком у забезпеченні гарантованих національним законодавством та міжнародними актами прав і свобод ВПО є створена система безоплатної правової допомоги, що гарантується державою та надається за її рахунок. Забезпечення доступу до правових послуг досліджуваної категорії осіб є одним із пріоритетів роботи системи безоплатної правової допомоги.

Як відмічає І. Хондогій, безоплатна правова допомога зазвичай надається представникам уразливих груп і особам, які через свої особисті обставини не в змозі захищати власні інтереси у справі [4]. Взагалі людина має право на безоплатну правову допомогу за двох умов: по-перше, у такої особи немає достатніх коштів для оплати послуг адвоката (що встановлюється так званим «тестом на нужденність»), і, по-друге, надання безоплатної правової допомоги вимагається інтересами правосуддя (що встановлюється так званим «тестом по суті») справі [5]. Враховуючи особливе правове становище внутрішньо переміщених осіб, фактично відбувається поєднання двох вищевказаних умов надання такої допомоги. Не викликає сумнівів, що така категорія осіб потребує отримання безоплатної правової допомоги, а саме гарантованою за рахунок (повністю або частково) держави.

Протягом тривалого часу внутрішньо переміщені особи не відносились до суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу, а могли її отримувати лише у випадку, якщо вони належали до інших соціально незахищених верств населення, які були передбачені ч. 2 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [6].

Тільки у 2016 р. Законом України «Про Вищу раду правосуддя» [7] було внесено зміни до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (набрали чинності 05.01.2017 р.), якими перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу було доповнено, зокрема такими категоріями як внутрішньо переміщені особи та громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб [6].

Без сумніву, зазначені зміни, як відмічають укладачі практичного посібника «Правова допомога внутрішньо переміщеним особам. Національна практика. Приклади правових консультацій» [8] є значним кроком України у забезпеченні прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Адже держава, яка позиціонує себе демократичною та правовою, у першу чергу повинна не тільки закріплювати права і свободи осіб, які мають спеціальний статус, а зважаючи на те, що вони потребують особливої уваги з боку держави та суспільства забезпечувати належні дієві умови їх дотримання та реалізації в тому числі на безоплатній правовій основі.

Отже, в Україні значна кількість державних завдань щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб реалізується за сприяння правоохоронних та правозахисних органів. Проте, зазначені інституції не діють узгоджено. Зважаючи на це досліджувані суб'єктам необхідна дієва координація, адже її відсутність призводить до унеможливлення досягнення єдиної мети.

Література

1. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 12.05.1997 р. № 776/97-ВР (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2019 рік: <file:///C:/Users/User/Downloads/zvit%20za%202019.pdf>.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2013 р. № 5076-VI (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
4. Хондогій І. Система безоплатної правової допомоги як реалізація конституційного права громадян України на професійну правничу допомогу. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 2. С. 141.
5. Андрусак І.В., Бранашко О.Б. Удосконалення стандартів якості надання правової допомоги в Україні. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 23 листопада 2017 року): у 2 ч. Полтава : Россава, 2017. Ч. 1. С. 197.*
6. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 23.12.2011 р. № 3460-VI (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

7. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 3460-VIII (зі змін та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.
8. Лісова Ю. Правова допомога внутрішньо переміщеним особам. Національна практика. Приклади правових консультацій. Практичний посібник / Відп. ред. С. Марущенко. Київ: Логос, 2017. С. 5.

Палюх А. Я.,
докторант кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ України

ОБМЕЖЕННЯ СПОРТИВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Події останніх років, особливо на території України, демонструють факти порушення та обмеження конституційних та інших прав і свобод людини і громадянина. Йдеться не про всі сфери суспільних відносин, рівні реалізації та об'єктно-суб'єктні характеристики здійснення прав і свобод людини і громадянина. Але, як підкреслюють міжнародні і вітчизняні експерти, учені дослідники і практики, найбільш вразливими є право на свободу та особисту недоторканність, на життя і здоров'я, свободу інформації і творчості, повагу людської гідності і т.д.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність і покликана забезпечувати відповідні гарантії захисту прав і свобод людини та громадянина. І закономірно, що у Конституції України у ст. 3 врегульовано, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави». Згодом у Так, ст. 49 Конституції України регламентовано, що держава, поміж іншого, дбає про розвиток фізичної культури і спорту [1].

Водночас, незважаючи на вищу цінність прав людини, у правовій демократичній державі, вони, як підкреслює В. Назаров, не можуть бути зведені в абсолют і бути завжди і в усіх випадках недоторканими, адже в сучасних умовах розвитку будь-якої держави практична діяльність осіб і органів, які ведуть боротьбу із злочинністю, неможлива без обмеження конституційних прав людини. [2].

На жаль, у сучасній науці відсутнє уніфіковане чітке визначення спортивних прав людини і громадянина, так само як і на рівні законодавчих актів України. А галузь спортивного права перебуває на етапі формування, її інститути, на наш погляд, становлять переважно предмет наукових дискусій. Не є виключенням при цьому і спортивні права людини і громадянина.

До них переважно відносять права громадян у сфері фізичної культури і спорту, визначені Законом України "Про фізичну культуру і спорт" 1993 р. Так, громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від

ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Права громадян у сфері фізичної культури і спорту забезпечуються шляхом:
вільного вибору видів спорту та фізкультурно-спортивних послуг;
доступності та безпечності занять фізичною культурою і спортом;
захисту прав та законних інтересів громадян;
створення закладів фізичної культури і спорту;
об'єднання громадян у громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості;
здобуття спеціальної освіти та здійснення відповідної професійної діяльності [3].

У свою чергу, аналіз низки профільних законів зарубіжних держав дозволяє зробити високо про індивідуальні та колективні спортивні права. Зокрема, згідно зі ст. 16 Закону "Про фізичну культуру і спорт в Російській Федерації" визначено права та обов'язки загальнонаціональних спортивних федерацій. До них відносять: 1) право організовувати і проводити з відповідних видів спорту чемпіонати, першості і кубки, розробляти і затверджувати положення (регламенти); 2) володіти всіма правами на використання символіки спортивних збірних команд; 3) здійснювати атестацію тренерів, 4) відбирати і представляти спортсменів, тренерів і спортивних суддів на присвоєння міжнародними спортивними організаціями звань і кваліфікацій; 5) розробляти правила відповідних видів спорту і т.д.; 6) вносити пропозиції щодо включення спортивних дисциплін у реєстр видів спорту; 7) вступати до міжнародних спортивних організацій; 8) отримувати фінансову та іншу підтримку для розвитку видів спорту, реалізацію заходів з розвитку фізичної культури і спорту; 8) проводити навчально-методичні семінари для спортсменів, спортивних суддів, тренерів та інших спеціалістів в сфері фізичної культури і спорту тощо. [4]. Звісно, таким спортивним правам кореспондуються відповідні обов'язки у даній сфері.

Представники науки теорії держави і права, науки конституційного права та деяких інших звертають увагу на те, що якщо право – інструмент захисту особи від загроз з боку держави, то обмеження прав і свобод призначене для захисту суспільства, прав і свобод інших осіб від свавілля правокористувача. Тобто, важливо акцентувати, що у сфері фізичної культури і спорту має місце проблема обмеження прав і свобод людини і громадянина державою. Обмеження прав у цьому значенні має таке саме природне виникнення, як і самі права та свободи, проте у всіх випадках вони повинні переслідувати мету – знайти розумний компроміс між суспільною необхідністю та інтересами власника відповідних прав. [5-6].

Необхідно зазначити, що розрізняють конституційні обмеження та обмеження конституційних прав, які співвідносяться як загальне та особливе. Соціальною основою конституційних обмежень, частиною яких виступають обмеження конституційних прав, є особистісно-спільний характер суспільства.

Норми більшості сучасних конституцій встановлюють універсальний принцип, відповідно до якого права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені законом, і лише в тій мірі, в якій це необхідно в цілях захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави.

Вважаємо доречним виокремити принципи обмежень спортивних прав. До них відносять, насамперед, такі:

1) принцип пропорційності. Визначальним є те, що “правилом у цьому відношенні повинен бути захист прав і свобод, а виключенням – обмеження таких прав і свобод”, при цьому “обмеження не повинно ставити під загрозу саме право, а співвідношення між правом і обмеженням, а також між нормою і виключенням не повинно бути змінено у зворотну сторону”;

2) законність або легальність (обмеження основних прав допускається виключно на основі закону. У законі мають визначатись засоби й інструменти можливого обмеження спортивних прав людини). Обмеження не повинно зводитись лише до заборони з будь-якого конкретного питання.

Кожне з обмежень, сукупність яких визначена міжнародно-правовими актами повинно відповідати визначеним умовам, а саме повинно: – бути встановлено законом, – слугувати одній з перерахованих цілей і – бути необхідним для досягнення такої цілі [7-8];

3) легітимність (правовою основою обмеження прав людини є загальне визнання його суспільної необхідності, існування нагальної потреби визначення меж здійснення суб'єктивного права з урахуванням інтересів інших осіб. Гарантією загального визнання необхідності обмеження є публічне громадське обговорення наслідків, що витікають з обмежень суб'єктивного права. Важливим є визначення такого обмеження, яке б не створювало надмірних обмежень у його здійсненні;

4) чіткість, доступність і визначеність (формулювання процесуального порядку обмеження прав повинно бути таке, щоб воно було зрозуміле як для громадянина, так і для посадової особи);

5) цілеобумовленість (конкретно поставлена ціль на підставі ч. 2 ст. 64 Конституції України);

6) співвідношення мети і результату (обмеження не може бути більш суворим, ніж це необхідно; має існувати баланс між конституційно гарантованими правами індивіда і суспільним інтересом (правопорядком) або правами інших людей) [2].

Зазначимо, що обмеження спортивних прав людини і громадянина не є дискримінацією або порушенням виняткового або тимчасового характеру. Вони зводяться загалом до певного зменшення їх обсягу.

На нашу думку, потребують також подальшого вивчення порушені питання, зокрема, обмеження і дискримінація спортивних прав людини і громадянина за гендерною ознакою, в умов надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів, стосовно окремих категорій населення тощо

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Назаров В. В. Обмеження конституційних прав людини в кримінальному провадженні: автореф. дисерт. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09. Дніпропетровськ, 2009. 38 с.
3. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. Ст. 80. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. О физической культуре и спорте в Российской Федерации: Федеральный закон от 04.12.2007 № 329-ФЗ (ред. от 02.08.2019). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_73038/ea5b5d07050aaa9b00d5fb74b5e4d8fe2cb0a9ec/
5. Теорія держави і права: курс лекцій. URL: https://pidruchniki.com/84512/pravo/peredmov_a_teorija_derzhavi_prava
6. Камінська Н., Букач В. Конституційні гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина від корупційних проявів. *Науковий вісник НАВС*. 2017. №2.
7. Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 г. URL: <http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NL6/600/01/IMG/pdf?OpenElement> NL660001.
8. Конвенция ООН о правах ребенка 1989 г. URL: www.daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/552/66/IMG/NR055266.pdf?OpenElement
9. Kaminska N. Activities of international organizations in the field of empowerment of women, gender equality. *The optimization of protection model for rights and freedoms of ukrainian person: колективна монографія*. Л.: СЕНС., 2019. Р. 159-178.

Павлович-Сенета Я.П.

к.ю.н., доцент

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін

Нікітіна Ю.Д.

студентка 2 курсу юридичного факультету

Львівського державного університету внутрішніх справ

ГЕНЕЗИС АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Проблематика адміністративного процесу привертає велику увагу багатьох науковців на різних етапах розвитку суспільства. У теорії адміністративно-процесуального права існує чимало версій щодо того, чи потрібно вважати адміністративний процес самостійною галуззю права. Тому буде доцільним дослідити сутність та зміст адміністративного процесу та його галузеву приналежність.

Дослідженню адміністративного процесу присвятили свої праці такі вчені, як: В. Б. Авер'янов, В.К. Колпаков, І.П. Голосніченко, М.М. Тищенко, С.С. Алексєєв, П.М. Робінович, В.О. Тімашова, Е.Ф. Демський, В.П. Тимошук, Ю.П. Битяк, В.Д. Сорокін.

С.С. Алексєєв слушно зазначив, що вітчизняна юридична наука, пройшовши через низку дискусій про систему права, дійшла до неминучого висновку про те, що галузі права – не просто зони юридичного регулювання, не штучно скомпоновані сукупності норм, а реально існуючі і юридично своєрідні підрозділи в самому змісті права. А ні в чому іншому, окрім як у юридичних особливостях ... ця юридична специфіка окремих структурних підрозділів права виражатися не може [1, с. 45].

Загальною теорією права розроблено поняття галузі права й основні критерії зарахування тієї або іншої сукупності інститутів до правової категорії «галузь права». П.М. Рабінович зазначає, що галузь права – це система юридичних норм, які регулюють певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання [2, с. 120].

Критеріями розподілу норм за галузями є:

- предмет правового регулювання (сукупність суспільних відносин, які врегульовані правом);

- метод правового регулювання (специфічний спосіб владного впливу держави на суспільні відносини, здійснюваний за допомогою правових норм та інших юридичних засобів) [1, с. 120].

Отже, первинною ознакою галузі права є предмет правового регулювання, який фактично «дає знання про те, що саме регулюється правом», який «веде за собою метод: як регулювання, залежить від того, що слід регулювати» [1, с. 107].

У теорії права виділяють чотири основні ознаки самостійної галузі: 1) така галузь має мати свій предмет регулювання; 2) така галузь має свій метод правового регулювання; 3) самостійна галузь права має не просто сукупність певних норм права, а їх систему, з чіткою внутрішньою організацією; 4) така галузь права має здатність взаємодіяти з різними галузями права, як системами такої самої міри організації.

Окремі науковці вважають, що адміністративний процес є самостійною галуззю права. Проте, таке твердження потребує доведення. По-перше, вказана галузь тільки недавно зазнала часткової систематизації. По-друге, окремі інститути цієї галузі є різноманітними та регулюють доволі широке коло суспільних відносин, починаючи від позитивного правозастосування то притягнення до адміністративної відповідальності.

Для того, щоб зрозуміти, предмет та метод правового регулювання потрібно дати дефініцію адміністративно-процесуального права.

Однак сутність адміністративного процесу, як юридичної категорії, досить неоднозначно визначається вітчизняними науковцями, на що вказують численні варіанти тлумачення, які зустрічаються останнім часом на сторінках юридичних видань [3, с. 260-301].

Професор В.Б. Авер'янов зазначав, що адміністративний процес – врегульована адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів виконавчої влади, їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямована на реалізацію матеріальних норм адміністративного, а також інших галузей права при здійсненні проваджень щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ [4, с. 489].

На думку С.Г. Стеценко, адміністративний процес – це певний засіб забезпечення загальнообов'язковості реалізації норм матеріального права, максимальний ступінь унормованості застосування державного адміністративного примусу [5, с. 41].

На думку, В.О. Тімашова адміністративний процес є предметом самостійної галузі – адміністративно-процесуального права, що становить собою систему юридичних норм, якими регламентуються державно-владні, організуючі суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією адміністративно-процесуальної форми із застосування норм відповідних матеріальних галузей права [6, с. 172].

О.В. Кузьменко підкреслює складну структуру адміністративного процесу та пропонує розглядати його як сукупність проваджень адміністративно-процедурних, адміністративно-деліктних та адміністративно-судочинних видів [6, с. 40].

Провідні науковці у галузі дослідження процесуальних відносин – Ю. П. Битяк, І. П. Госніченко, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, М. М. Тищенко та інші – під адміністративним процесом розуміють: порядок, правила, за якими реалізуються матеріальні норми адміністративного права; діяльність виконавчих органів щодо реалізації адміністративного та інших галузей права; щодо адміністративних проваджень належать нормотворчі, установчі, дисциплінарні, виконавчі, контрольні провадження та провадження з діловодства тощо; що провадження у справах про адміністративні правопорушення є різновидом виконавчо-розпорядчої діяльності [7, с. 211].

Як предмет самостійної галузі права розглядає адміністративний процес Е.Ф. Демський. На думку вченого, адміністративно-процесуальне право становить систему правових норм, інститутів, принципів, методів і форм діяльності, за допомогою яких забезпечується визнання, реалізація та захист прав і законних інтересів фізичних чи юридичних осіб у сфері публічних відносин [8, с. 53].

Предмет правового регулювання є найголовнішим критерієм розмежування й відокремлення галузей права. Предметом адміністративно-процесуального права є система суб'єктивних публічних прав, сукупність правил, що нормують суб'єктивні публічні інтереси й сам адміністративний процес як спосіб охорони та захисту цих прав і інтересів.

Метод правового регулювання є сукупністю прийомів і способів впливу правових норм та правил на конкретні суспільні відносини. Реалізується метод правового регулювання шляхом, встановлення в нормах певних приписів, дозволів і заборон. Проте з подібної класифікації типів правового регулювання зовсім не впливає, що дозвіл властивий тільки цивільному праву, припис – адміністративному, а заборона – кримінальному. Усі три типи правового регулювання можна виявити в різних галузях, але вирішальним в одних є дозвіл, в інших – припис, у третіх – заборона [9, с. 78].

Імперативний метод – суворо обов'язковий, що не допускає відхилень від вимог чинного законодавства. Він характерний для адміністративно-процесуального права меншою мірою, ніж для кримінально-процесуального (де

цей метод переважає), але більшою мірою, ніж для цивільно-процесуального (де сторони можуть використати свої процесуальні повноваження, ґрунтуючись на принципі диспозитивності).

Імперативний метод переважає у більшості самостійних галузей права, але для адміністративно-процесуальної галузі велику роль відіграє також і диспозитивний метод. Адже у адміністративному процесі часто застосовується і дозвіл, що виявляється в можливості сторони процесу подавати або не подавати адміністративний позов, відмовитися від позову, укласти мирову угоду тощо.

Говорячи про сукупність правових норм адміністративно-процесуального права, передусім, потрібно наголосити на тому що, його нормативна база лише частково систематизована.

Основним положенням, що дає можливість говорити про адміністративний процес як про галузь права, є положення Конституції України (закріплює спеціалізацію судів), Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу адміністративного судочинства України, Законів України «Про звернення громадян», «Про адміністративні послуги», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», тощо [10, с. 29].

Вищезазначене дає можливість стверджувати, що:

а) повторювані суспільні відносини, які здатні бути об'єктом зовнішнього контролю, тобто відповідне коло відносин є своєрідним, широким, однорідним;

б) відповідні відносини зачіпають інтереси значного кола суб'єктів права, є актуальними в умовах реального часу, що зумовлює соціальну потребу комплексного їх регулювання, а, отже, є передумови для розвитку (формування) законодавства;

в) відповідні відносини цілком логічно «зумовлюють» державний інтерес та підтримку;

г) відбувається процес узагальнення та систематизації (в даному випадку у формі кодифікації) відповідних нормативних приписів [11, с. 15-16].

Отже, можна говорити про існування передумов для формування нової галузі права, а саме – адміністративно-процесуального права [12, с. 18].

Вищезазначений аналіз генезису адміністративного процесу, його предмета, методів, системи норм та порівняння з наведеними вимогами до галузі права дає всі підстави вважати, що це складне юридичне утворення, в якому відображається комплекс різноспрямованих правових інститутів, (зачіпає) регулює матеріальні, особисті, ідеологічні, моральні та інші відносини в публічній сфері.

Література:

1. Алексєєв С.С. Теорія права: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Москва: БЕК, 1995. 236 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посіб. 5-те вид., зі змінами. Київ: Атіка, 2001. 176 с
3. Стецко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2001. 624 с.
4. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юридична думка, 2004. 584 с.

5. Стецко С.Г. Сутність адміністративного процесу: теоретичний погляд. *Право України*. 2011. № 4. С. 39-46.
6. Тімашов В.О. Поняття адміністративного процесу, його ознаки, принципи, структура, класифікація. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 169-178.
7. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу : Навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 208 с.
8. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
9. Сорокін В.Д. Метод правового регулювання: Теоретичні проблеми. Москва: Юридична література», 1976. 185 с.
10. Апаров А. М. Адміністративно-процесуальне право: формування концепції галузі права. *Право та державне управління*. 2013. № 3. С. 27-30.
11. Мураховська Т. Є. Формування нових галузей в системі права України: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступ. к.ю.н.: спец. 12.00.01. Харків, 2011. 19 с.
12. Бойко А.В. Адміністративний процес та адміністративна процедура: зміст категорій та їх співвідношення (окремі аспекти дискусії). *Адміністративне та митне право*. 2019. № 3 (24). С. 14-23.

Пекарський С.П.,
к.ю.н., доцент кафедри СД та ПП факультету № 2,
Донецький юридичний інститут МВС України,

КОМПЕТЕНЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Відповідно до норм Конституції [1] та законів України діяльність підрозділів Національної поліції направлена за захист прав дітей від злочинних посягань. У ст. 6 Сімейного кодексу України зазначено, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [2]. Визначення вікових меж правового статусу дитини, тобто особи, яка не досягла повноліття, має важливе значення з точки зору розвитку кримінально-правової політики щодо захисту прав дітей. У діяльність державних та правоохоронних органів проваджуються механізми ювенальної юстиції, більше уваги приділяється правовій регламентації соціального захисту і профілактики правопорушень серед дітей.

Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [3] визначені правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, серед яких особливе місце займають уповноважені підрозділи органів Національної поліції, повноваження яких визначені у ст. 5 даного закону. Спільними для всіх підрозділів

Національної поліції є компетенції щодо здійснення: роботи щодо запобігання правопорушенням дітей; розгляду у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення; правового виховання дітей [3, ст. 5]. Своєю чергою підрозділи кримінальної поліції уповноважені: виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розшукувати дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей; виявляти дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявляти осіб, які займаються виготовленням та розповсюдженням порнографічної продукції, видань, що пропагують насильство, жорстокість, сексуальну розпусту; здійснювати згідно з чинним законодавством гласні та негласні оперативно-розшукові заходи з метою розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми або за їх участю. Загальним для підрозділів кримінальної поліції є здійснення оперативно-розшукової функції щодо виявлення злочинів - втягнення дітей у злочинну чи іншу антигромадську діяльність; вчинення злочинів щодо дітей тощо. Це передбачає необхідність використання гласних і негласних методів роботи.

Органи досудового розслідування уповноважені: розглядати у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми; проводити обшуки, вилучення та інші слідчі дії відповідно до кримінального процесуального законодавства; інформування відповідні служби у справах дітей про дітей, які затримані чи яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень.

Також до компетенції поліції відносяться питання щодо:

- затримання і тримання у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, за які КК України [6] передбачено покарання у виді позбавлення волі до п'яти років або більш м'яке покарання, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до передачі їх під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, або адміністрації навчального чи іншого дитячого закладу, в якому постійно проживає ця дитина, але не більше 8 годин;

- затримання і тримання у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь, що підпадають під ознаки діянь, за які КК України передбачено покарання у виді позбавлення волі понад п'ять років, і які не досягли віку, з якого за такі діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, - до доставляння їх до суду для вирішення питання про поміщення їх у приймальники-розподільники для дітей, але не більше дванадцяти годин з моменту їх затримання.

Аналіз означених повноважень, особливо, щодо «тримання дітей віком від 11 років, які підозрюються у вчиненні суспільно небезпечних діянь» виходить за межі повноважень органів досудового розслідування. Оскільки діти у віці до 14 років (за тяжкі та особливо тяжкі злочини), 16 років (за нетяжкі злочини) не є

суб'єктами злочину то тримати їх в ізоляторах тимчасового тримання чи слідчих ізоляторах заборонено.

Окрім того підрозділи Національної поліції уповноважені:

- виявляти батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей;

- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей;

- повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше восьми годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинуто, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади;

- викликати дітей, їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), а також інших осіб у справах та інших матеріалах про правопорушення і у разі ухилення без поважних причин від явки за викликом - піддавати їх приводу;

- відвідувати правопорушників, що не досягли 18 років, за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводити бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками);

- отримувати від підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності відомості, необхідні у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у її провадженні;

- затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, - на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше восьми годин;

- виявляти та вести облік осіб, які втягують дітей в антигромадську діяльність;

- проводити за наявності законних підстав огляд дітей, речей, які є при них, транспортних засобів;

- вилучати документи і предмети, що можуть бути речовими доказами правопорушення або використані на шкоду здоров'ю дітей;

- складати протоколи про адміністративні правопорушення дітей, а також їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання дітей, інформувати відповідні служби у справах дітей;

- вносити підприємствам, установам та організаціям незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми;

- доставляти в органи Національної поліції на строк до восьми годин дітей, які вчинили адміністративне правопорушення, але не досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність, для встановлення особи, обставин вчинення правопорушення та передачі їх батькам чи особам, які їх замінюють, або у притулки для дітей служб у справах дітей;

- невідкладно сповіщати батьків або осіб, які їх замінюють, про адміністративне затримання дитини, а в разі вчинення кримінального правопорушення також інформувати органи прокуратури;
- повідомляти органи опіки та піклування за місцем перебування дитини про відомий факт залишення його без опіки (піклування) батьків;
- здійснювати відповідно до законодавства заходи соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк;
- вести облік правопорушників, що не досягли 18 років, які потребують медичної допомоги, у тому числі звільнених із спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформувати відповідні служби у справах дітей стосовно цих дітей [3, ст. 5].

Адміністративно-правова складова даних повноважень свідчить про діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції, діяльність яких регламентована Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, яка затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044 [4].

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 24.04.2020)
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 24.04.2020)
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр> (дата звернення: 24.04.2020)
4. Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 24.04.2020)

Стребезева К. В.

магістрант

Науковий керівник – Нестеренко К.О.

Донецький юридичний інститут МВС України

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КООРДИНАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Конституція України 1996 року проголосила, що Україна є суверена та незалежна, демократична, соціальна, правова держава, а людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Виходячи з цього, першочерговим завданням системи правоохоронних органів України є втілення у життя, захист і забезпечення ключових положень Конституції України, особливо в частині прав та свобод людини і громадянина. У вищенаведеній сфері залишається ще багато дискусійних питань. Зокрема, щодо правових засад координації правоохоронної діяльності.

Традиційно розпочнемо із етимології досліджуваного терміну. Так, тлумачний словник В.Т. Бусела розкриває поняття «координація» (від латин, *coordinatio*, від *ordinatio* - погодження, узгодження) таким чином:

«1. Складова процесу управління, що полягає в погодженні, упорядкуванні дій різних частин системи, яка підлягає управлінню з метою уникнення дублювання однойменних операцій та охоплення більшого кола програм, робіт;

2. Одне з важливих завдань сучасного менеджменту (управління), що полягає у встановленні гармонії між організаціями, ділянками і учасниками процесу виробництва й управління. Координація здійснюється шляхом проведення координаційних службових нарад, на яких визначаються зв'язки між виконавцями, усуваються неув'язки, дублювання, що дає змогу досягти оперативної реалізації рішення за короткий строк при оптимальних витратах» [2, с.826].

Найчастіше координацію розуміють як одну з функцій управління, що існує поряд із такими функціями, як планування та контроль.

Під координацією діяльності правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю слід було розуміти діяльність, яка спрямована на зміцнення законності та правопорядку, спільне розроблення та практичну реалізацію узгоджених заходів зі своєчасного виявлення, розкриття, припинення та попередження злочинів і корупційних діянь, усуненню причин та умов, які сприяють їх вчиненню. Виконуючи загальнодержавні програми боротьби зі злочинністю, у тому числі з її організованими формами та корупцією, правоохоронні органи визначають напрямки, а також мету і завдання спільних дій.

Проводячи аналіз діючих положень нормативно-правових та підзаконних актів, а також таких, що втратили свою дію станом на сьогодні, слід констатувати неналежний рівень висвітлення в рамках правового поля терміну «координація». Найчастіше досліджуваний термін використовується разом із поняттям «узгодження», не передбачаючи при цьому відмінності їх змісту. А відтак, видається можливим дійти висновку про більшу увагу до змісту терміну «координація» зі сторони науковців, аніж законодавчої гілки влади.

Наступним терміном, зміст якого потребує свого обов'язкового висвітлення на наш погляд, є «правоохоронна діяльність». В етимологічному розумінні - це робота, функціонування установи, організації, особи з охорони прав. Тобто, гарантування, забезпечення їх недоторканності чи поновлення порушених прав. Така діяльність відбувається в рамках реалізації правоохоронної та/або правозастосовної функцій. Так, у сучасній теорії держави та права існують різні точки зору щодо визначення поняття «правоохоронна діяльність». Зокрема, колектив авторів підручника з теорії держави та права за загальною редакцією Є.О. Гіди визначає досліджуваний термін як владну діяльність, яка здійснюється уповноваженими державою органами на підставі закону й у встановленому ним порядку з метою охорони й захисту прав та законних інтересів громадян, державних і громадських формувань шляхом застосування правових заходів впливу» [3, с.94].

Отже, досліджуючи термін «правоохоронна діяльність» на сторінках правової літератури цілком обґрунтованим видається висновок про однастайність у розумінні науковцями змісту досліджуваного терміну, який асоціюється із владною

діяльністю уповноважених державних органів, яка спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина із можливістю використання заходів впливу. Разом із тим, чинне законодавство не дає визначення такого поняття, як «правоохоронна діяльність».

Наступним терміном, зміст якого потребує свого визначення в рамках мети даного дослідження, є «правоохоронні органи». Тут значний доробок здійснили вчені в рамках галузі адміністративного права, який у загальному вигляді підсумував В.Т. Маляренко. У своєму підручнику він подає, що правоохоронний орган - це юрисдикційний орган, уповноважений державою виконувати в установленому законом порядку функції або завдання з охорони права, охорони правопорядку, розслідування або запобігання порушень права, відновлення порушеного права, захист національної (державної) безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення стану законності [4, с.8].

Чинне правове поле дає не визначення «правоохоронного органу», а їх перелік у ст.2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», де правоохоронні органи визначено як «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [5]. Крім того, у законодавчих актах відсутній вичерпний перелік правоохоронних органів, оскільки законодавчі та підзаконні акти називають різну їх кількість.

Підводячи підсумок, слід констатувати, що координація дій правоохоронних органів - це діяльність встановлених законом органів державної влади, яка узгоджена за такими критеріями як: мета, час, місце, виконавець тощо. На жаль, ані термін «правоохоронна діяльність», ані більш вузький - «координація правоохоронної діяльності» в рамках національного законодавства свого відображення не віднайшли. Більш того, питання наявності зазначених термінів у правовому полі нашої держави є надзвичайно гострим, оскільки виконуючи функцію боротьби зі злочинністю, у тому числі з її організованими формами та корупцією, правоохоронні органи визначають напрямки, а також мету і завдання спільних дій. Координацію науковці розуміють як одну з функцій управління, що існує поряд з такими функціями, як планування та контроль.

Зміст поняття координації, як і термін «правоохоронна діяльність», станом на сьогодні у правовому полі не визначений. А відтак, про наявність терміну «координація правоохоронної діяльності» в рамках чинного правового поля навіть не доводиться, хоча, на наше переконання, питання правового визначення досліджуваного поняття є надзвичайно актуальним.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. // ВВР України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СЮ) / [уклад. і голов, ред. В. Т. Бусел.] - К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. - 1736 с.

3. Теорія держави та права : підручник / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін. ; за заг. ред. Є. О. Гіди. - К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. - 576 с.
4. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [В. Т. Білоус та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко, д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. Акад. прав, наук України. - К. : Юрінком Інтер, 2007. - 350 с.
5. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» : від 23.12.1993 р., № 3781-XII // ВВР України. - 1994. - № 11. - Ст. 50.
6. Закон України «Про основи національної безпеки України» : від 19.06.2003 р., № 964-ІУ // ВВР України. - 2003. - № 39. - Ст. 351.
7. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» : від 19.06.2003 р., № 975-ІУ // ВВР України. - 2003. - № 46. - Ст. 366.

Ткачева Д.В.

аспирантка 2 курсу факультета права

Научный руководитель – Телятицкая Т.В.

Белорусский государственный экономический университет

ПРАВОВОЙ СТАТУС УЧАСТНИКОВ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Участники административного процесса – это лица, обладающие административно-процессуальной правосубъектностью, то есть обладающие дееспособностью и правоспособностью.

Участников по делу об административном правонарушении, возможно структурировать выделив 2 вида:

1) суд, органы, ведущие административный процесс и их должностные лица;

2) участники, защищающие свои или представляемые права или интересы: физическое или юридическое лицо, в отношении которого ведётся процесс, потерпевший, законный представитель физического лица, представитель юридического лица, защитник и представитель; иные участники - свидетель, эксперт, специалист, переводчик, понятой.

Участник административно-деликтного процесса, в отношении которого выясняются все обстоятельства произошедшего, и составляется протокол об административном правонарушении, называется лицом, в отношении которого ведётся административный процесс. Ранее в действовавшем КоАП Республики Беларусь (далее КоАП) такое лицо называлось лицом, совершившим административное правонарушение. Тем самым законодатель подчеркнул неизменность принципа презумпции невиновности в административно-деликтном процессе.

Лицо, в отношении которого ведется административный процесс, является обязательным участником процесса. В свою очередь участие может быть выражено двух формах: очной и заочной. Присутствие лица способствует более полному и всестороннему рассмотрению всех обстоятельств дела. Это позволяет ему лично защищать свои интересы. Вместе с тем ПИКoАП Республики Беларусь (далее ПИКoАП) (ст. 11.4) допускает заочное участие указанного лица, если оно:

- 1) признает свою вину или письменно ходатайствует о рассмотрении дела в его отсутствие;
- 2) извещено надлежащим образом, но уклоняется от явки в суд, орган, ведущий административный процесс;
- 3) получило повестку и не уведомило суд, орган, ведущий административный процесс, которые его вызвали, о наличии уважительных причин, препятствующих его явке по вызову в назначенный срок;
- 4) постановление о наложении административного взыскания выносится в порядке, предусмотренном ч. 3¹ ст. 10.3 ПИКoАП[1].

Если не представляется возможным рассмотреть дело в отсутствие лица, в отношении которого ведется административный процесс, тогда осуществляется его привод в соответствии со ст. 8.12 ПИКoАП.

Для защиты своих прав лицо, в отношении которого ведется административный процесс, наделено процессуальными правами, которые закреплены в ст. 4.1 ПИКoАП:

- 1) знать, совершение какого административного правонарушения вменяется ему в вину;
- 2) давать объяснения или отказаться от дачи объяснений;
- 3) представлять доказательства;
- 4) заявлять отводы и ходатайства;
- 5) иметь защитника с начала административного процесса, а в случае административного задержания — с момента объявления ему об административном задержании;
- 6) беспрепятственно общаться со своим защитником наедине и конфиденциально, прекратить полномочия своего защитника, отказаться от защитника, защищать себя самостоятельно;
- 7) пользоваться родным языком или языком, которым оно владеет, либо услугами переводчика;
- 8) возражать против действий судьи, должностного лица органа, ведущего административный процесс, и требовать внесения своих возражений в протокол об административном правонарушении или в протокол процессуального действия;
- 9) знакомиться с протоколом об административном правонарушении, а также материалами дела об административном правонарушении по окончании подготовки его к рассмотрению, делать выписки из них с разрешения органа, ведущего административный процесс, снимать копии с этих материалов;
- 10) участвовать в рассмотрении дела об административном правонарушении;

11) получать от суда, органа, ведущего административный процесс, копию постановления по делу об административном правонарушении;

12) подавать жалобы на действия судьи, должностного лица органа, ведущего административный процесс, в том числе обжаловать постановление по делу об административном правонарушении;

13) получать возмещение вреда, причиненного незаконными действиями суда, органа, ведущего административный процесс.

Если лицо, в отношении которого ведется административный процесс, является несовершеннолетним, то его права наряду с ним или вместо него в порядке, установленном ПИКоАП, осуществляют его законные представители.

Наряду с правами имеются и обязанности физического лица, в отношении которого ведется административный процесс:

1) являться по вызовам судьи, должностного лица органа, ведущего административный процесс;

2) уведомлять суд, орган, ведущий административный процесс, которые его вызвали, о наличии уважительных причин, препятствующих его явке по вызову;

3) подчиняться законным требованиям судьи, должностного лица органа, ведущего административный процесс, в производстве которых находится дело об административном правонарушении;

4) участвовать в процессуальных действиях.

Для выполнения указанных обязанностей предусмотрены законодательством меры административного принуждения. Например, за уклонение от явки в орган, ведущий административный процесс, предусмотрена административная ответственность по ст. 24.6 КоАП[2]. За неповиновение законному распоряжению или требованию должностного лица при исполнении им служебных полномочий предусмотрена административная ответственность по ст. 23.4 КоАП. А в случае неявки без уважительной причины физическое лицо, в отношении которого ведется административный процесс, может быть подвергнуто принудительному приводу.

В законодательстве не указывается возраст, по достижении которого лицо может выступать в качестве свидетеля. Способность правильно воспринять события и дать о событии показания зависит от возраста, степени развития, характера воспринимаемых фактов. Поэтому в необходимых случаях свидетелями могут быть несовершеннолетние лица, а в исключительных случаях и малолетние (не достигшие 14 лет). Для этого могут быть опрошены родители и воспитатели, педагоги, а в необходимых случаях – назначена психологическая экспертиза.

В современной правоприменительной практике возрастает роль новых технологий в процессе доказывания и установления истины. Особое значение приобретают специальные познания в самых различных отраслях. В законодательстве нет определения понятия «специальные познания». В юридической литературе под этим термином понимают систему теоретических знаний, познаний и практических навыков в области конкретной науки либо техники, искусства либо ремесла, приобретаемых путем специальной подготовки или профессионального опыта.

Такова характеристика правового статуса участников производства по делам об административных правонарушениях. Очевидно, что детальное закрепление их прав и обязанностей служит целям усиления гарантий законности при рассмотрении административных дел

Литература

1. Процессуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 20 дек. 2006 г., № 194-З : принят Палатой представителей 9 нояб. 2006 г. : одобр. Советом Респ. 1 дек. 2006 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.12.2019 г. // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

2. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях [Электронный ресурс] : 21 апр. 2003 г., № 194-З : принят Палатой представителей 17 дек. 2002 г. : одобр. Советом Респ. 2 апр. 2003 г. : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.12.2019 г. // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

Тріфонова Д.О.

студентка 4 курсу

*Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

МОЛОДІЖНА РАДА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ НА РІВНІ МІСТА

Молодіжна політика є важливою складовою реалізації прав молодих людей віком від 14 до 35 років на рівні міста, області та/або країни. На кожному з рівнів є свої інструменти реалізації прав молоді, на рівні міста одним з них є молодіжні ради.

Для правильного та ефективного використання інструменту консультативно-дорадчих органів у сфері молодіжної політики потрібно чітко розуміти мету та функції ради, правові документи, якими керується рада у своїй діяльності та цільову аудиторію, на яку безпосередньо направлена діяльність.

Відповідно до законодавства, молодіжна рада – це молодіжний консультативно-дорадчий орган місцевого рівня, який утворюється як молодіжна при сільській, селищній, міській, районній у місті [1]. До складу молодіжної ради входять представники молоді у кількості до 30 осіб, кількість представників може бути переглянута молодіжною радою та зменшена.

Важливо зазначити, що склад молодіжної ради формується не більше як із одного представника від кожного інституту громадянського суспільства, що сприяє ефективній консультативно-дорадчій діяльності організації.

Діяльність молодіжної ради направлена на молодих людей віком від 14 до 35 років та молодіжні громадські формування: студентські та учнівські самоврядування, молодіжні громадські організації, молодіжні профспілки тощо.

У своїй діяльності молодіжний консультативно-дорадчий орган керується наступними документами:

- конституція та закони України;
- укази Президента України;
- постановами Верховної Ради України;
- Переглянутою Європейською Хартією участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівнях та інші.

Згідно з типовим положенням про молодіжні консультативно-дорадчі органи, їх основними завданнями є:

1. сприяти активній участі молоді у громадянському житті шляхом залучення молоді до вирішення проблем місцевого рівня;
2. сприяти консолідації молодіжного руху;
3. сприяти співпраці між місцевою владою та громадськими об'єднаннями міста;
4. сприяти узгодженості дій місцевої ради сприяння узгодженості дій місцевої ради у вирішенні питань, пов'язаних із життям молоді;
5. вивчення, проведення систематичного аналізу і прогнозування соціальних процесів у молодіжному середовищі;
6. подання пропозицій щодо визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів реалізації державної політики у молодіжній сфері. [1]

Беручи до уваги закон про питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України, можна сформулювати основні завдання молодіжної ради, як консультативно дорадчого органу, наступним чином:

- сприяння забезпеченню координації дій молоді та молодіжних організацій;
- підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної політики у відповідній сфері;
- виконання інших завдань, передбачених актом Кабінету Міністрів України.

Отже, молодіжна рада – це консультативно-дорадчий орган, який складається з молодіжних представників різних громадських інститутів, діяльність якої спрямована на залучення молодих людей до громадянського життя та лобювання суспільних інтересів молоді на рівні міста.

Членами молодіжної ради можуть бути молоді люди віком від 14 до 35, які є представниками хоча б одного громадянського інституту. Діяльність молодіжного консультативно-дорадчого органу направлена на усі сфери суспільного життя молоді.

Література

1. Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-%D0%BF>
2. Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/599-2009-%D0%BF>

Шевцова П.В.,

студентка юридичного факультету

Науковий керівник – Наливайко Л.Р.,

проректор, доктор юридичних наук, професор

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах сьогодення актуальним є питання щодо наближення національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Проте, світовий досвід неодноразово демонстрував як позитивні, так і негативні аспекти, які стосуються виборчого права та загалом виборчого процесу. За допомогою виборів реалізується реальна демократія, що в умовах інтеграції України до європейського простору потребує значної уваги.

Питання у сфері дослідження інституту виборів є провідною темою досліджень багатьох вчених, серед яких Ю.М. Бондар, Н.В. Бочарова, П.О. Гетьман, Т.В. Дешко, О.В. Донцова, А.Г. Колодій, М.В. Савчин, О.Ф. Скакун, О.Ю. Стрельцова, В.Г. Коваленко, О.М. Новак та інші.

Окреме місце під час розгляду питань пов'язаних з виборами та виборчим процесом належить політичній свідомості громадян.

На думку В.В. Генералюка, тенденції останніх років свідчать про зростання уваги молоді до політичних процесів, але до показників європейських країн наша країна наближається дуже повільно [1]. Сучасні дослідження свідчать також про те, що переважно не значна кількість громадян мають стійке уявлення про функціонування законодавства України.

Проблематика виборів у нашій державі стосується також законодавчого регулювання. Так, Виборчий кодекс України, який у січні 2020 року набрав чинності вважається демократичним надбанням на шляху до інтеграції європейських цінностей у суспільство. До особливостей Виборчого кодексу можна віднести, зокрема: розгляд питання гендерного балансу, обмеження для спостерігачів під час виборів, можливість проведення референдумів одночасно із виборами, впровадження пропорційної системи виборів з відкритими списками тощо [2].

Л.В. Гапоненко зазначає, що ще однією актуальною проблемою у сфері виборчого права є корупція. Нажаль, більшість кандидатів на посади політичного істеблїшменту прибігають до корупційних заходів під час проведення передвиборчої агітації, намагаються вплинути на фундаментальні принципи проведення виборів тощо. Найбільш популярним методом корупційної фальсифікації вважається купівля голосів виборців. Історія українських виборів налічує значну кількість таких прикладів: продуктові набори, грошова «допомога» та ін. [3]. Це свідчить про надзвичайно низький рівень правової свідомості громадян.

Фальсифікації перед та під час виборів вважаються найгіршою та найпоширенішою проблемою сучасного виборчого процесу в Україні. Кожного разу вміло використовуються попередні та створюються нові засоби створення перешкод щодо реалізації демократичних та прозорих виборів. Прикладом фальсифікації є «голосування мертвих душ», коли нелегально використовуються голоси громадян, які вже померли або не проживають в Україні.

Н.А. Гербут зазначає, що наявними можуть бути різноманітні махінації під час підрахунку голосів, коли використовуються «фейкові» виборчі бюлетені [4].

Серед сучасних способів фальсифікації можна відзначити наявність технічних кандидатів у списках виборців. Наявність у списках кандидатів з ідентичними ініціалами або прізвищами створюється з метою плутанини потенційного виборця.

Використання канцелярських товарів зі зникаючими чорнилами також вважається сучасним методом фальсифікації виборів та зіпсування виборчих бюлетенів [5].

Наведені методи фальсифікації не є вичерпними проте, необхідно звернути увагу на рівень правової культури суспільства.

Можливими шляхами подолання зазначених вище проблем може бути, наприклад: наближення до європейських реалій та сучасних потреб законодавства України; підвищення рівня правової культури та свідомості громадян; зрушення у сфері економіки країни; посилення юридичної відповідальності за порушення під час виборчого процесу тощо [6]. Важливо зазначити, що перелічені заходи можуть бути дієвими лише за умов їх комплексного застосування.

Отже, бажання наблизити національне законодавство до стандартів Європейського Союзу перетинається із низкою проблем. Фальсифікації перед та під час виборчого процесу є найгіршою та найпоширенішою проблемами сучасного виборчого процесу. Кожного разу використовуються попередні та створюються нові перешкод щодо реалізації демократичних та прозорих виборів.

Література

7. Генералюк В.В. Механізми удосконалення виборчої системи України: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10gvvvsu.pdf>.

8. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, / № 8, № 9. Ст. 48.

9. Гапоненко Л.В. Пошук ефективної моделі виборчої системи в Україні: книга. Київ: РАНО, 2013. 456 с.

10. Гербут Н.А. Проблемні питання оптимізації виборчої системи: монографія. Харків: АСТ, 2016. 311 с.
11. Омельчук О.А. Виборча система України: перспективи розвитку: www.nbu.gov.ua/portal/soc/42_omelchuk_oa.pdf.
12. Рибачук М. Аналіз концепцій сучасних моделей виборчих систем: книга. Житомир: ЖНАЕУ, 2017. 397 с.

СУЧАСНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МОВНА ПОЛІТИКА В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Дегонский С.Ю.

*к. ю. н. старший преподаватель
кафедры административной деятельности
органов внутренних дел факультета милиции
УО «Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь»,*

ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В ИНФОРМАЦИОННО- КОММУНИКАТИВНОЙ СФЕРЕ

Согласно ст. 34 Конституции Республики Беларусь гражданам гарантируется право на получение, хранение и распространение полной, достоверной и своевременной информации о деятельности государственных органов, общественных объединений, о политической, экономической, культурной и международной жизни, состоянии окружающей среды. При этом государственные органы, должностные и иные лица, которым *доверено исполнение государственных функций и он (орган) обязан в пределах своей компетенции принимать необходимые меры для осуществления и защиты прав и свобод личности* [1, ст. 34, 59].

В развитие обозначенных конституционных положений, приказом Министра внутренних дел от 30 ноября 2018 г. № 333 «Об организации идеологической работы в органах внутренних дел Республики Беларусь» закреплено такое понятие как информационно-коммуникативная деятельность в органах внутренних дел (далее – ОВД), под которой понимается система мероприятий по созданию благоприятной информационной среды, обеспечивающей эффективное коммуникативное взаимодействие ОВД с общественностью, средствами массовой информации и владельцами интернет-ресурсов, а также способствующей продуктивному выполнению стоящих перед ОВД задач.

В настоящее время в деятельности правоохранительных органов необходим акцент на информационном противодействии высказываниям и публикациям в СМИ и на интернет-ресурсах, в том числе в адрес данных органов, которые, зачастую, безосновательны, содержат необъективную, недостоверную информацию. Безусловно, такие выступления по своей сути носят деструктивный характер, направлены в первую очередь на подрыв

доверия населения республики не только к правоохранительным органам, но и в их лице ко всей вертикали власти.

При этом, для эффективного противодействия негативным оценкам правоохранительных органов, необходима их социализация, идейное сближение с обществом. В обозначенном направлении в качестве инструментария необходимо: разъяснение проводимой ОВД деятельности, правовое просвещение граждан, ознакомление их с действующим законодательством, основными направлениями и тенденциями его развития. Обозначенное позволит облегчить взаимодействие и сотрудничество с правоохранительными органами, влияя тем самым на повышение результативности и эффектности деятельности последних [2, с. 119]. Если ОВД не сумеют занять прочную позицию в выше обозначенной системе отношений «государство-общество-гражданин», то негативно настроенные по отношению к правоохранительным органам, да и иным органам госуправления, субъекты будут иметь возможность освещать те или иные правовые аспекты функционирования и осуществления правовой деятельности ОВД с узкокорыстных или даже деструктивных позиций.

(Справочно. В качестве примера можно привести публикацию на автомобильном интернет-портале www.abw.by от 31 января 2019 года (статью просмотрели более 52 тыс. человек) в которой корреспондент по просьбе читателей прокомментировал посыл из социальных сетей о том, что «взыскать штраф не имеют права, если не получил постановление под роспись», рассматривая факт привлечения лица к административной ответственности при фиксации нарушения скоростного режима работающими в автоматическом режиме камерами фотофиксации. Журналист обосновал недостоверность и необоснованность вышеуказанного призыва, пусть и не до конца аргументированно с точки зрения процессуально-исполнительного законодательства).

Имеется определенная тенденция, когда граждане по вопросам разъяснения норм законодательства и их реализации зачастую обращаются к социальным сетям или журналистам, а не к органам государственного управления. Указанное обстоятельство может свидетельствовать о некотором недоверии к данным органам, которое формируется под влиянием нерасторопности, забюрократизированности, а в некоторых случаях ввиду ошибок правоприменителей при ведении, например, административного процесса.

В рассматриваемом аспекте функционирования ОВД руководство ведомства осознает необходимость оперативного и упреждающего реагирования на поступающие информационные поводы о деятельности системы. Однако, в данной работе с учетом открытости и доступности информационных ресурсов не всегда получается первыми сформировать и довести до сведения граждан официальную позицию органа госуправления. Полагаем, что в современной системе МВД сотрудники подразделений информации и общественных связей, а также подразделений идеологической

работы, должны быть специалистами, обладающими знаниями не только в области юриспруденции, но и владеющими навыками IT-технологий, PR-технологий, а также основ журналистики, способными оперативно, юридически грамотно прокомментировать информационный повод, осуществить это творчески, креативно, интересно для широких масс населения. Ответ должен восприниматься не как «сухой» официальный доклад с цифрами, ссылками на пункты, части, статьи нормативных правовых актов, а быть понятным обывателю, с примерами из правоприменительной практики иных органов, в том числе и зарубежных стран. Развернутый же юридический анализ ситуации с цитированием правовых актов, освещением позиций ученых по проблеме, необходимо предложить отдельно в виде перехода по «ссылке».

Кроме того одним из направлений в работе ОВД по противодействию деструктивным проявлениям социальных недовольств необходимо рассматривать *воспитательно-профилактическую* работу с гражданами, которая является одним из основных направлений служебной деятельности органов внутренних дел Республики Беларусь, решающем такие задачи как: формирование у граждан правовой культуры и правопослушного поведения, активной позиции в предупреждении правонарушений, оказание помощи правоохранительным органам в поддержании правопорядка в государстве. Указанное направление деятельности закреплено в локальных актах: приказе Министра внутренних дел от 31 июля 2014 г. № 266 «Об организации взаимодействия органов внутренних дел и внутренних войск Министерства внутренних дел Республики Беларусь со средствами массовой информации», приказе Министра внутренних дел от 28 апреля 2017 г. № 104 «Об организации воспитательно-профилактической работы с гражданами, проводимой личным составом органов внутренних дел Республики Беларусь».

В процессе мероприятий по освещению положительных примеров в деятельности правоохранительных органов, выступлений перед различными аудиториями с разъяснениями норм законодательства, в рамках «обратной связи» ОВД получают и аккумулируют информацию, обращения по волнующим граждан вопросам. В частности проведение встреч и выступлений руководителей ОВД перед населением согласно приказу Министра от 28 апреля 2017 г. № 104 в обязательном порядке завершается индивидуальным приемом граждан [3]. Полученная информация может быть и должна рассматриваться органами государственного управления, ответственными за обеспечение национальной безопасности, в качестве маркера или показателя социального недовольства в той либо иной сфере общественных отношений, что, в свою очередь, позволит построить прогноз перспектив развития протестной активности, и выработать наиболее эффективные формы и средства противодействия. При этом на престиж и восприятие в социуме оказывает влияние и освещение результатов

служебной деятельности ОВД по основным направлениям, которое носит кроме информативного еще и профилактический характер.

Указанный подход в правовом просвещении граждан, идет в развитие позиции о создании определенного бренда ОВД, то есть будет способствовать созданию положительного образа данных органов, формировать новое их восприятие в контексте тенденций и закономерностей современного «общества потребления» и процессов глобализации, сближать данный правоохранительный орган с населением в целях построения партнерских взаимоотношений.

Таким образом, ежедневное качественное выполнение каждым сотрудником своих должностных обязанностей в совокупности с предлагаемыми направлениями в совершенствовании процесса построения взаимоотношений ОВД с гражданами в информационно-коммуникативной сфере будут способствовать формированию отношения к ОВД не как к «закрытому», карательному органу, реализующему свои полномочия лишь для достижения целей, содержащихся в понятии «общественная безопасность», а как к одному из органов государственного управления – партнеру, которому доверена реализация социально значимых функций и решение соответствующих задач.

Литература

1. Конституция Республики Беларусь 1994 года : с изм. и доп., принятыми на респ. референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. – Минск : Акад. МВД, 2017. – 39 с.
2. Серебрякова, И.М. Правовые и организационные проблемы деятельности правоохранительных органов Республики Беларусь : монография / И.М. Серебрякова. – Минск : Акад. МВД Респ. Беларусь, 2007. – 244 с.
3. Об организации воспитательно-профилактической работы с гражданами, проводимой личным составом органов внутренних дел Республики Беларусь [Электронный ресурс] : приказ М-ва внутр. дел Респ. Беларусь, 28 апр. 2017 г., № 104 // ЭТАЛОН. Законодательство Республики Беларусь / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2020.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕРЖАВИ

Тенденція активного впровадження інформаційних технологій в усі сфери життя та діяльності людини, поряд з позитивними здобутками, зумовила виникнення інформаційних прав, які стали самостійним об'єктом правової охорони. Стосовно сфери інформаційних відносин, коли інформаційний простір переростає в інформаційне суспільство, занепад морально-етичних засад є фактором, що негативно впливає на суспільні відносини.

Професійна етико-моральна свідомість сприяє формуванню позитивної життєвої позиції, зміни ставлення до таких соціально значущих чинників, як комп'ютеризація та інформатизація життєдіяльності людини та суспільства. Першочерговим правом стає право на інформацію. Як результат, стала доступна правова інформація.

Доступність інформації проявляється у відкритості інформації про діяльність державних і місцевих органів за допомогою розміщення в мережі Інтернет. Реалізація програми «Електронний уряд» привела до широкого використання персональних даних громадян, що підвищило якість надаваних громадянам адміністративних послуг в електронному вигляді, але й створило реальну загрозу для реалізації права на недоторканність приватного життя.

З'явився тенденція невиннованого накопичення інформації державними установами, яка безсистемно зберігається, застаріває, захарашуючи інформаційні потужності. У таких базах даних накопичується інформація про приватне життя, листування, що породжує проблему захисту права людини на недоторканність і конфіденційність особистої та сімейної інформації в of-line і в on-line середовищі.

Відео спостереження в громадських місцях забезпечує охорону та безпеку, протидіючи випадковим або навмисним загрозам, таким як злочинні дії. Водночас це загрожує незалежності, анонімності та довірі, які складають основу демократичного суспільства. Нові технології, що дозволяють відслідковувати місцезнаходження окремих людей за допомогою систем радіочастотної ідентифікації, непередбачувані в плані можливих небезпек.

Інформаційні технології створюють нові можливості у вигляді реалізації прав громадян на участь в управлінні державою, зокрема, через участь в громадських ініціативах в соціальних мережах, розвиток електронної демократії та громадських ініціатив, в тому числі правозахисних.

Інформаційні технології якісно змінили освітній процес, розширивши право на отримання освіти за допомогою доступу до зовнішніх джерел інформації, мультимедійним освітнім технологіям.

Реальною загрозою стає загроза розшарування населення не тільки за рівнем доходів, але й за доступом до інформаційних технологій. Право молоді на виховання в морально чистому соціальному середовищі порушується за допомогою негативного впливу існуючого інформаційного потоку, який здатний завдати шкоди моральному та психічному здоров'ю.

Інформаційна безпека це стан захищеності національних інтересів, життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави на збалансованій основі в інформаційній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Усе виразніше стає загроза розмивання за рахунок застосування нових комунікаційних технологій таких фундаментальних загальнолюдських цінностей, як плюралізм, культурна та мовна різноманітність, не дискримінаційний доступ до різних засобів спілкування. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває безпека громадян в мережі Інтернет.

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року вказують на зміну значення електронної інформації в житті особи, суспільства та держави [1].

Важливою проблемою стає проблема професійної етики в сфері інформаційних технологій. Потребує осмислення інформаційна теорія демократії та питання про ефективність електронної демократії. Значним проривом у забезпеченні інформаційних прав громадян стали поправки до Конституції ряду країн-членів Європейського Союзу, які вперше на конституційному рівні закріпили право особи на участь в інформаційному суспільстві. Праву на участь особи в інформаційному суспільстві кореспондує обов'язок держави вживати позитивні дії для забезпечення рівного доступу до інформаційного суспільства. Говорячи про безпеку особи в інформаційному просторі, необхідно виділити такий інтерес, як дотримання інформаційної рівності та ліквідація існуючої цифрової дискримінації.

У зв'язку з має місце тенденція закріплення інформаційних прав як конституційного права людини та громадянина, виникає питання про їх дотримання. Захищеність прав особи в процесі застосування технічних засобів, що використовуються для отримання, обробки, аналізу інформації, використання яких, з одного боку, значно спрощує процес отримання інформації, а з іншого – вимагає законодавчого закріплення форм відповідальності за зловживаннями, є актуальною проблемою. Однією з дієвих заходів запобігання поширенню та застосування зазначених технічних засобів є заходи кримінально-правового характеру у вигляді заборони обігу.

Використання технічних засобів як допоміжних інструментів при розслідуванні та розкритті злочинів багато в чому сприяє отриманню достовірних доказів. У перспективі законодавство вимагає істотного реформування з урахуванням можливості застосування технічних засобів як основних засобів протоколювання слідчих дій (аудіовізуальний протокол) і засобів фіксації доказів.

Принцип правової захищеності людини та громадянина повинен лягти в основу вирішення проблеми «людина і електронне держава» та забезпечення реалізації інформаційних прав.

Ефект від використання інформаційних технологій в кримінальних цілях посилюється за допомогою порушення інформаційних прав людини і громадянина, що потребує коригування законотворчої та правозастосовчої практики. Велика концентрація соціально значущою, в тому числі конфіденційної, інформації, прагнення держави реалізувати програму формування системи електронного уряду, активне формування віртуального співтовариство громадян пред'являють високі вимоги до проблеми інформаційної безпеки.

Інтереси особи повинні мати першорядне значення в процесі реалізації сталого розвитку України на період до 2030 року. Серед таких можна виділити: якість життя громадян в умовах розвитку інформаційного суспільства та формування електронної держави; безпеку інформаційного простору.

Забезпечення інформаційної безпеки особи в таких умовах має ґрунтуватися на реалізації конкретних заходів щодо формування етики електронної держави, дотримання якої суб'єктами інформаційного обміну є обов'язковою, що дозволить досягти балансу інтересів особи, суспільства і інформаційної держави.

Окреслені питання не вичерпують проблеми інформаційної етики та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Проблема інформаційної етики, пов'язана з цифровим нерівністю, є не проблемою технічного доступу до Інтернету, а проблемою відкритого інформаційного суспільства, в якому свобода та безпека визначаються впливом цифрових технологій.

Література

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>

*Лупанова В.О.,
курсант 1 курсу факультету № 2
Науковий керівник- Пекарський С.П.,
к.ю.н. доцент кафедри СД та ПП факультету № 2,
Донецький юридичний інститут МВС України*

СУЧАСНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МОВНА ПОЛІТИКА В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

На сучасному етапі розвитку нашої держави визначення комунікації та мовної політики в реалізації захисту прав людини є актуальним, оскільки вона обумовлена складними процесами розвитку незалежної Української держави, створення української політичної нації та українського народу в цілому. Так, мова є не тільки носієм культури та її величним явищем, а і найважливішим політичним інструментом. Ми вважаємо, що мовна політика є однією з найважливіших складових частин державної політики, навіть тоді, коли вона не називається та не відчувається.

Своєю чергою не має жодної держави в якій громадяни та іноземці розмовляють тільки державною мовою. ХХІ століття – це століття інтеграцій, розвитку сучасних комунікативних тенденцій та інформаційно-комунікативних технологій. Людина ХХІ століття – це цілий світ, місія якого полягає у створенні нової ери: сильних, впевнених, цілеспрямованих, лідерів здатних жити продуктивно. Наша держава забезпечує статус громадян, іноземців на різних рівнях адміністративних та політичних рішень та визначає статус різних мов.

В Україні найголовнішим документом, що визначає статус української мови є Конституція, де у статі 10 зазначається, що «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом» [1].

Насамперед поглиблюючись у вивчення цієї теми, ми також звернули увагу на демографічний стан України. Зокрема на території нашої країни мешкають представники багатьох національностей. І тому наша країна працює над тим, щоб мовний бар'єр був знищений адже сучасні комунікації сприяють цьому. Своєю чергою, поліція рухаючись великими кроками у сучасне майбутнє, забезпечує захист прав людини і у мовному, комунікативному аспекті. Ми вивчаємо всі тенденції сьогодення, наші керівники забезпечують нас сучасною інформацією та приладдям.

Окремої уваги потребує історичний розвиток суспільно-політичних та економічних процесів на території України у тому числі й мовної. В.М. Семенов у своєму дослідженні «Історичні витоки мовної регіоналізації

України» вивчав колонізацію Південної та Східної України у XVIII-XIX століттях. На думку дослідника: «Історичний розвиток суспільно-політичних та економічних процесів на території України в минулому може дати відповіді для вирішення багатьох проблем розвитку сучасної України, в тому числі мовної проблеми. Колонізація Південної та Східної України в XVIII-XIX ст. мала наслідком виникнення мовних розбіжностей між українськими регіонами. Це було обумовлено особливостями заселення Східної та Південної України, а також процесом індустріалізації, який розпочався тут після скасування кріпосного права в Російській імперії в 1861 р.» [2].

На нашу думку, з метою формування та здійснення державної мовної політики в незалежній Україні були створені спеціальні державні органи й установи, діяльність яких спрямовується на створення умов для розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, а також розвитку і використання мов національних меншин України, задоволення мовних потреб українців, які проживають за межами держави. Тобто не тільки підтримання української нації на території власної країни, а й за межами, в усіх куточках світу. Це знайшло відображення і в законодавчих актах, зокрема у Законі України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 року № 2494-XII [3] та Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII [4].

Так, Держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству [3, ст. 6]. Своєю чергою у ст. 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» зазначається, що єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова. Статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації. Державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави [4, ст. 1].

Своєю чергою державна мовна політика у сфері сучасних комунікацій в реалізації захисту прав людини, дає можливість кожному громадянину країни вибирати мову, звісно українська мова буде для громадянина України державною але є право вибору для між особистого спілкування, культурного розвитку національних меншин, бо Україна є демократичною країною. Як приклад зазначаємо розвиток кримсько-татарської мови та культури. Також кожен з нас має можливість вільно володіти іншими мовами виважати для

себе перспективи, зокрема у євроінтеграційних процесах України, спілкуванні з громадянами інших держав тощо.

Також ми не можемо не зазначити, що не менш важливим фактором є те, що саме зараз може впливати на повноцінне функціонування рідної мови, зацікавленість країни вирішувати всі мовні проблеми. Ми вважаємо, що повноцінне функціонування української мови, починається в першу чергу з зацікавленості представників державної влади. Для більш досконалого володіння українською та іншими мовами світу держава повинна розробляти різноманітні програми вивчення мов, та забезпечувати фінансування. Безперечним ідеалом в нашій державі звичайно було б досягнення гармонії й збалансованості мовних прав нації й мовних прав особи.

Верховна Рада України виходячи із життєвих інтересів української нації та всіх національностей в справі розбудови незалежної демократичної держави, визнаючи нерозривність прав людини і прав національностей, прагнучи реалізувати Декларацію прав національностей України, дотримуючись міжнародних зобов'язань щодо національних меншин, прийняла Закон України «Про національні меншини в Україні» та гарантує національним меншинам права на вільний розвиток [3].

У свою чергу щоб вдосконалювати мовну політику, на нашу думку, важливу роль посідає мотиваційний механізм. Таким чином, механізмами реалізації державної мовної політики ми вважаємо сукупність засобів, методів та важелів держави, направлених на досягнення пріоритетних цілей у сфері мовної політики, які базуються на принципах наукового обґрунтування, об'єктивності, цілісності, узгодженості та чіткої координованості дій.

Отже, підводячи підсумок зазначаємо, що завданням сучасної комунікації та мовної політики в реалізації захисту прав людини є конкретні механізми реалізації державної мовної політики, вироблення яких покладається на державу. Саме тому прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» дає змогу ефективно реалізовувати державну політику і вдосконалити правові відносини у сфері державної мови. Своєю чергою наші подальші дослідження з цієї тематики будуть спрямовані на дослідження функціонування і застосування української мови як державної у сферах суспільного життя на всій території України.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 24.04.2020)
2. Семенов В. М. Історичні витоки мовної регіоналізації України. *Актуальні проблеми державного управління*. - 2010. - № 2. - С. 204-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2010_2_28 (дата звернення: 24.04.2020)

3. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року № 2494-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> (дата звернення: 24.04.2020)

4. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 24.04.2020)

5. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. - К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. - 398 с. URL: http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/movna_sit_49-1.pdf (дата звернення: 24.04.2020)

Новицька І. В.

*викл. кафедри гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності*

Дніпропетровський університет внутрішніх справ

МЕТОД РОЗПІЗНАВАННЯ БРЕХНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПІДСИЛЕННЯ КОГНІТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ

Розпізнавання брехні – доволі цікава і в той же час неоднозначна проблема психологічних досліджень. Хоча її наукове вивчення почалося відносно нещодавно, наявні на даний момент публікації носять суперечливий характер: відкриті в одних експериментах закономірності, що нібито покращують розпізнавання брехні, не знаходять жодного підтвердження у повторних дослідженнях. Це штовхає більшість «корифеїв», з яких починалася «психологія брехні», до обережних і подеколи навіть песимістичних прогнозів щодо її майбутнього.

Наприклад, мета-аналітичне дослідження К. Банда і Б. ДеПауло [7] показало практично повну відсутність корелятивів особистісних предикторів успішності розпізнавання брехні. Теорія мікровиразів П. Екмана [5], яка довгий час сприймалася як прорив, продемонструвала свою неефективність на практиці: заняття з працівниками аеропортів США, яких навчали основам розпізнавання брехні за невербальними сигналами (Screening of Passengers by Observation Techniques (SPOT)), довелося згорнути через те, що комісія не знайшла доказів їх ефективності при викритті контрабандистів та терористів [6].

Останнім часом набуває популярності теорія розпізнавання брехні на основі когнітивного навантаження О. Фрая [8], що по суті є допитом брехуна в особливо змодельованих умовах. Суть теорії полягає в тому, що під час брехні в людини перевантажуються когнітивні процеси, адже брехня – достатньо складна задача: людині треба продукувати правдоподібну легенду; контролювати свої вербальні та невербальні сигнали; відповідаючи на

питання, тримати у пам'яті попередні відповіді, підтримуючи внутрішню узгодженість легенди; а також відслідковувати реакції співрозмовника, і у випадку недовіри з його боку – міняти лінію поведінки. Тобто брехня потребує великих затрат довільної уваги, вольових, інтелектуальних, мнемічних ресурсів тощо. Саме тому, на думку прихильників теорії когнітивного навантаження, поведінка людини під час введення в оману не активується, а гальмується: брехун не буде багато рухатися, не знаходити собі місця, швидко відповідати, а навпаки: зі сторони виглядатиме млявим, мало рухатиметься, робитиме великі паузи між питанням і відповіддю, говоритиме повільно тощо. Згідно з теорією когнітивного навантаження, якщо правильно сформулювати питання до брехуна, щоби йому було максимально складно відповідати, його мисленнєві процеси на стільки перевантажаться, що у поведінці почнуть проявлятися очевидні помилки, доступні для розпізнавання.

Проаналізувавши техніки проведення інтерв'ю, які наводить О. Фрай у своїх різних публікаціях, можна виділити наступні способи розпізнавання брехні на допиті [8]:

1) підвищення когнітивного навантаження через виконання певної дії (змусити брехуна говорити, не відриваючи очей від очей співрозмовника; попросити людину розповісти історію у зворотному порядку (в разі брехні історія «розсипатиметься» та плутатиметься); розповісти історію, паралельно виконуючи певну дію, наприклад, слухаючи текст у навушник, щоби потім його переказати; у випадку допиту двох осіб примусово переривати першу і просити другу продовжити з того місця, де зупинилася перша);

2) стимулювати людину говорити якомога більше (киваючи головою; наводячи приклад бажаної відповіді – дуже розлогої; просити замальовувати ситуації, що описуються (брехун уникає зображення сторонніх «свідків»); питати, що людина бачила та чула у той день, навіть мало важливі деталі, а потім через деякий час перепитувати їх – брехун може забути, що вигадав поспіхом, і вдруге відповісти щось інше);

3) задавати несподівані питання (з прив'язкою до просторової характеристики; часової характеристики, планування).

Використання цих технік допиту може підвищити рівень розпізнавання брехні до 80%, що в принципі вище за можливості звичайної людини (до 60%) і співвідноситься з точністю поліграфа [1].

Не зважаючи на оптимізм автора теорії розпізнавання брехні через підсилення когнітивного навантаження О. Фрая та його колег, на нашу думку, до неї слід ставитися обережно. По-перше, це пов'язано з тим, що теорія поки не пройшла апробацію на практиці (більшість досліджень або проведені на студентах-добровольцях, або являють собою ретроспективний аналіз відеозаписів допиту злочинців). По-друге, нам невідомо, на скільки злочинці можуть свідомо протидіяти наведеним прийомам, якщо наперед знатимуть питання слідчого (наприклад, при відточуванні своєї легенди брехун може натренуватися розповідати її в зворотному порядку, знаючи, що

в нього можуть це запитати). По-третє, мабуть, найголовніше: сама ідея того, що під час брехні поведінка людини гальмується, до кінця не доведена. Зокрема, вітчизняна дослідниця Е. Носенко зауважувала, що брехня релевантна стану емоційної напруги [3] (а не когнітивного навантаження, як пише О. Фрай), тому поведінка брехуна може як гальмуватися, так і підсилюватися, в залежності від його особистісних характеристики. Зокрема, Е. Носенко зазначає, що гальмуватися поведінка (зокрема, швидкість мовлення) буде приблизно в третини осіб, у той час, як у більшості брехунів швидкість мовлення збільшиться [4]. Дослідження проведені автором публікації, хоч і не вивчали весь спектр поведінки брехуна, але довели, що швидкість мовлення осіб, що вводять в оману, статистично значимо вища за швидкість мовлення тих самих осіб, у ситуації, коли вони говорять правду [2].

Таким чином, сучасні зарубіжні методи розпізнавання брехні за допомогою правильно організованого допиту вбачаються перспективними, проте потребують перевірки на практиці і уточнення деяких нюансів, зокрема, пов'язаних із параметром швидкості мовлення.

Література:

1. Новицька І. В. Дослідження здібності до розпізнавання брехні у співробітників правоохоронних органів-теоретико методологічний аспект / І. В. Новицька // Теорія і практика сучасної психології. – 2019. – Т. 1. – № 6. – С. 78–82.
2. Новицкая И. В. Обоснование способа моделирования ложного сообщения в лабораторных условиях и пути проверки его валидности / И. В. Новицкая // Приволжский научный вестник. – 2013. – № 8. – С. 133–140.
3. Носенко Э. Л. Эмоциональные состояния и речь / Э. Л. Носенко. – К. : Вища школа, 1981. – 196 с.
4. Носенко Э. Л. Память и эмоциональные состояния / Э.Л. Носенко, С. И. Егорова. – Днепропетровск : из-до ДНУ, 1996. – 148 с.
5. Экман П. Узнай лжеца по выражения лица / П. Экман, У. Фризер ; пер. с англ. В. Кузин. – СПб. : Питер, 2010. – 272 с.
6. Aviation Security: TSA Should Limit Future Funding for Behavior Detection Activities. GAO-14-158T (2013). Режим доступа: <https://www.gao.gov/products/gao-14-158t> (дата звернення 22.04.20).
7. Bond C. F. Individual differences in judging deception: accuracy and bias / C. F. Bond, B. DePaulo // Psychological bulletin. – 2008. – Vol. 134. No. 4. – P. 477–492.
8. A. Vrij A Cognitive approach to Lie detection. A Meta-analysis // A. Vrij, R. Fisher, H. Blank // Legal and Crime Psychology. – 2015. – DOI: 10.1111/LCP.12088

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

матеріали
III міжнародної науково-практичної конференції

(30 квітня 2020 року)

Відповідальний редактор – Булгакова О.В.
Верстка і дизайн – Тріфонова Д.О.

Видавець

Донецький юридичний інститут МВС України.
50065 м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, буд 21 Дніпропетровська область
Тел.: (0564) 702 54 84
<https://www.dli.donetsk.ua/>

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 22764-12661 ПР від 30.05.2017

